

**T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**AYDINLIK HAREKETİ'NİN KÜRESELLEŞME VE ULUS DEVLET GERİLİMİ
BAĞLAMINDA DÖNÜŞEN İDEOLOJİSİ, STRATEJİSİ VE SÖYLEMLERİ:
SÜREKLİLİKLER VE KOPUŞLAR AÇISINDAN BOURDIEUCU BİR ANALİZ**

DOKTORA TEZİ

**HÜSEYİN TOLGA GÜRAKAR
111154201**

Danışman Öğretim Üyesi:

Prof. Dr. Bahattin AKŞİT

İstanbul, Aralık 2016

**T. C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**AYDINLIK HAREKETİ'NİN KÜRESELLEŞME VE ULUS DEVLET GERİLİMİ
BAĞLAMINDA DÖNÜŞEN İDEOLOJİSİ, STRATEJİSİ VE SÖYLEMLERİ:
SÜREKLİLİKLER VE KOPUŞLAR AÇISINDAN BOURDIEUCU BİR ANALİZ**

DOKTORA TEZİ

**HÜSEYİN TOLGA GÜRAKAR
111154201**

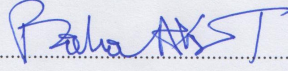
Danışman Öğretim Üyesi:

Prof. Dr. Bahattin AKŞİT

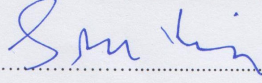
İstanbul, Aralık 2016

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

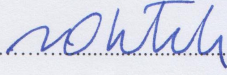
23.12.2016 tarihinde tezinin savunmasını yapan Hüseyin Tolga GÜRAKAR'a ait "Aydınlık Hareketi'nin Küreselleşme ve Ulus Devlet Gerilimi Bağlamında Dönüşen İdeolojisi, Stratejisi ve Söylemleri: Süreklilikler ve Kopuşlar Açısından Bourdieucu Bir Analiz" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Doktora Programında Doktora Tezi Olarak Oy Birliği/Oy Çoğunluğu İle Kabul Edilmiştir.



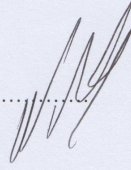
Prof. Dr. Bahattin AKŞİT
(Başkan) (Danışman)



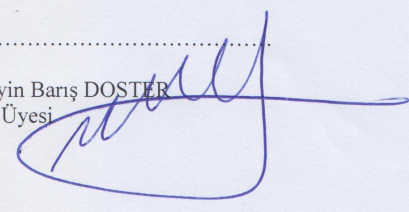
Prof. Dr. Sabahattin GÜLLÜLÜ
Jüri Üyesi



Prof. Dr. Nurgün OKTİK
Jüri Üyesi



Prof. Dr. Nilüfer NARLI
Jüri Üyesi



Doç. Dr. Hüseyin Barış DOSTER
Jüri Üyesi

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanması aşamasında çok değerli katkıları olan ve bana her türlü desteği sağlayan başta tez danışmanım Prof Dr. Bahattin AKŞİT olmak üzere sevgili hocalarım Prof. Dr. Nurgün OKTİK ve Doç.Dr. Barış DOSTER'e,

Tezin son halinin ortaya çıkmasında eleştiri ve katkılar sunan Prof.Dr. Nilüfer NARLI ve Prof. Dr. Sabahattin GÜLLÜLÜ'ye,

Görüşme talebimi geri çevirmeyen ve kısıtlı zamanlarını bana ayıran Arslan KILIÇ, Büşra ERSANLI, Cengiz ÇANDAR, Ceyhan MUMCU, Cüneyt AKALIN, Doğu PERİNÇEK, Elif İLHAMOĞLU, Ender HELVACIOĞLU, Erkin ÖNCAN, Faik BULUT, Fatmagül BERKTAY, Ferit İLSEVER, Feyziye ÖZBERK, Füsün İKİKARDEŞ, Gizem DOĞAN, Gökçe Fırat ÇULHAOĞLU, Gün ZİLELİ, Günay ASLAN, Hasan Atilla UĞUR, Mehmet AKKOÇ, Melek ULAGAY, Metin OĞUZ, Nurcan KARADAĞ, Nuri ÇOLAKOĞLU, Oral ÇALIŞLAR, Özden GÖNÜL, Sadık USTA, Servet BORA, Songül ÇAĞLAR, Turan ÖZLÜ, Tülin OYGÜR, Tülin SAĞLAMTUNÇ, Uğurcan YARDIMOĞLU, Şahin ALPAY, Yıldırım KOÇ ve Zeynep KÜÇÜK'e,

Ayrıca benimle görüşme yapmayı kabul eden Yalçın KÜÇÜK'e ve ihtiyaç duyduğum anlarda bilgisine başvurduğum Ümit ZİLELİ'ye,

İşçi Partisi (şimdiki adıyla Vatan Partisi) arşivlerinden ihtiyaç duyduğum belge ve bilgileri bana sağlayan Ebru Cengiz KOÇ, Murat KOÇYİĞİT ve Tunç AKKOÇ'a,

Görüşmelerde bana eşlik eden ve ses kayıtlarının senaryolaştırılmasında yardımlarını esirgemeyen MELİS ÖZGEN, Nihal YURDAKUL, Öykü KAYAALP ve Pınar DEMİR'e,

Prof. Dr. Belma AKŞİT başta olmak üzere Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün tüm diğer hocalarına,

Son olarak da İstanbul'da başlayan, Lima'da devam eden ve sonrasında İstanbul'da tamamlanan bu çalışma sürecinde varlığı, desteği ve bana gösterdiği anlayış sebebiyle Esra'ya teşekkürlerimi borç bilirim.

Tolga GÜRAKAR
İstanbul, Aralık 2016

ÖZET

Bu tez, çıkardıkları haftalık/günlük gazeteden adını alan ve 1960'ların sonlarından günümüze dek Türk siyasetinde varlığını sürdüren Aydınlik Hareketi'ni incelemektedir. "Küreselleşme" ve "ulus devlet" gerilimi bağlamında, onun ideolojisindeki, stratejisindeki ve söylemlerindeki dönüşümleri süreklilikler ve kopuşlar açısından Pierre Bourdieu'nun "alan teorisi" üzerinden tahlil etmektedir. Burada Aydınlik Hareketi, her birinde farklı siyasetlerin baskın olduğu, farklı parti adlarıyla temsil edilen dört ana dönemde ele alınmıştır. Hünüz çok kısa geçmişi olan Vatan Partisi dönemi araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Teorik arka planı inşa etmeye yönelik iki ayrı literatürden faydalanılmıştır. Öncelikle "küreselleşme", "emperyalizm" ve "ulus devlet" olguları kavramsal açılardan ilişkişel olarak farklı yaklaşımlar, benzerlikler ve anlaşmazlıklar ışığında gözden geçirilmiştir. Sonrasında Aydınlik Hareketi'ni içinde konumlandırdığımız "toplumsal hareketler" yazınına girilerek, mevcut paradigmalara kapsam ve sınırlılıklar dahilinde değerlendirilmiştir. Buradan çıkardığımız eleştiriler neticesinde "hareket alanını" inşa etmeye yönelik Bourdieu'nun yaklaşım ve kavramsal araçlarından yararlanma yoluna gidilmiştir.

Bu çalışmada niteliksel araştırma yöntemi esas alınmıştır. Veriler, öncelikle hareketin hâlen mensubu olan ve geçmişte hareket içinde bulunmuş ancak sonrasında ayrılmış toplam otuz altı kişiyle yapılan derinlemesine görüşmeler üzerinden toplanmıştır. Ayrıca, hareketin günümüzdeki ve geçmişteki yayın organları, broşürleri, kitapçıkları ile desteklenmiştir.

Bu çalışmadan çıkan sonuç; Aydınlik Hareketi'nin küreselleşmenin etkilerine koşut olarak 90'ların ikinci yarısından itibaren içine girdiği "ulusalcı" yönelimin, geçmişinden topyekün kopuş şeklinde değerlendirilemeyeceğidir. Aksine bu yönelim, hareketin her döneminde farklı vurgularla süregelmiş Kemalizm'in milli demokratik devrimci yorumundan kök bulmakta, onun bir uzantısı şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: küreselleşme, toplumsal hareketler, Bourdieu, Aydınlik Hareketi, ulusalcılık.

ABSTRACT

This thesis examines the *Aydınlık Hareketi*, a political movement which takes its name from a weekly/daily newspaper *Aydınlık* and which has been prevalent in Turkish politics since the late 1960's and continues to be so today. In the context of the tension between "globalization" and the "nation state," Pierre Bourdieu's "field theory" is used to analyze the transformations (including continuity and change) in its ideology, strategy and discourse. Four main periods, during each of which different politics were dominant and each of which were represented by different party names, are discussed. The Vatan Party period, which has a relatively short past, is excluded from this analysis.

Two separate literatures form the theoretical background. At the outset, the phenomena of "globalization", "imperialism" and the "nation state" and their similarities and points of confliction in relation to different approaches were observed conceptually. Later, focusing on the literature of the social movements, the scope and limitations of existing paradigms were evaluated. Through the critiques drawn from this process, the "field analysis" of Bourdieu and his conceptual tools were used.

The investigation was performed using qualitative research methodology. The data analyzed was collected primarily through in-depth interviews conducted with thirty-six current and former members of the *Aydınlık* Movement. Additionally, the data obtained through the in-depth interviews was checked against and supported by review of the movement's current and past publications, brochures and booklets.

The conclusion to be drawn from this study is that the "nation-statist" orientation that the *Aydınlık* Movement has entered into since the second half of the 1990's, parallel with the effects of globalization, does not constitute a total break from its past. To the contrary, this orientation emerges as an extension of Kemalism's national democratic revolutionary interpretation, which has been present in its history since its inception.

Keywords: globalization, social movements, Bourdieu, *Aydınlık* Movement, national oriented / nation-statism

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
1. GİRİŞ	1
1.1. Küreselleşme: Emperyalizmin Sonu mu, İleri Bir Aşaması mı?	2
1.2. Toplumsal Hareketler: Mevcut Paradigmalar ve Eleştiriler	8
1.2.1. “Hareketler Alanını” Bourdieu Üzerinden İnşa Etmek	14
1.3. Araştırmanın Sorunsalı	17
1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi	18
2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	19
2.1. Bourdieu’nun Alanlar Teorisini Yönteme Uyarlamak	19
2.2. Veri Toplama Araçları: Niteliksel Araştırma Yöntemi	20
2.2.1. Derinlemesine Görüşmeler	20
2.2.2. Dergi ve Gazete Arşiv Taramaları	21
2.3. Veri Toplama ve Analizi	22
2.4. Dikkate Alınan Etik Hususlar	23
2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	23
3. KÜRESELLEŞME BULGULARI	25
3.1. Aydınlık Hareketi ve Küreselleş(me!)	25
3.1.1. Bir Küreselleşme Tekerlemesi	25
3.1.2. Küreselleşmenin Derinleştirdiği Çelişkiler Üzerine	32
3.1.3. Sosyalist Aydınlıkçılar Anlatıyor: Lenin’in Teorik Mirası Küreselleşmeyi Açıklayabilir mi?	43
3.1.4. Şirket ile Devlet Etkileşiminde Güç Dengesi Kimden Yana?	46
3.1.5. Sermayenin ve Sermayedarın Ulusallığı Üzerine	50
3.1.6. Tutunamayan Orta Sınıf	54
3.1.7. Küreselleşmenin Demokrasi İle Dansı: Sınıf ve Kimlik	59
3.1.8. Küreselleşmenin “Sivil” Politikası	66
3.1.9. Küresel ile Yerel Sarkacında Ulusal Kültür	71
3.1.10. Küreselleşme ile Mücadelenin İdeolojik ve Örgütsel Temelleri ...	76
3.2. Bugünden Düne: Küreselleşen Türkiye’nin Aydınlıkçı Okuması	86
3.2.1. 24 Ocak Kararlarından AKP’ye Türkiye’de Küreselleşme	86
3.2.2. Türkiye’nin Temel Problemleri ve Mecburiyetleri	92
3.2.2.1. “Emperyalizm Destekli Kürtçülük”	93
3.2.2.2. “Emperyalizm Destekli İrtica”	100
3.2.2.3. “Borçlanma Ekonomisi”	105
3.2.3. Küreselleşme Tehdidi Işığında Bağımsız Dış Politika Arayışı ve Avrasyacılık	109

4. DÖRT PARTİ DÖRT DÖNEM: SÜREKLİLİKLER VE KOPUŞLAR AÇISINDAN BOURDIEUCU ALAN ANALİZİ BULGULARI	123
4.1. TİİKP (1969-1977): Arayış ve İnşa	124
4.1.1. 60'lar Dünyasının Politik Bağlamı ve Türkiye'ye Yansımaları: Tepkiler ve Esinlenmeler	124
4.1.2. 60'lar Türkiye'sinin Sistem Karşıtı Sol Siyaset Alanı: Uzaksamalar ve Yakınsamalar	127
4.1.3. TİİKP: Politika "Oyununda" Temel Mantık ve Etki Sınırları	133
4.2. TİKP (1978-1981): "Üç Dünya" Işığında Devletçi Yönelim	143
4.2.1. 70'ler Dünyasının Politik Bağlamı ve Türkiye'ye Yansımaları: Tepkiler ve Esinlenmeler	144
4.2.2. 70'ler Türkiye'sinin Siyaset Alanı: Uzaksamalar ve Yakınsamalar..	147
4.2.3. TİKP: Politika "Oyununda" Temel Mantık ve Etki Sınırları	153
4.3. SP (1988-1992): Hesaplaşma, Çözölme ve Yeniden Var olma	160
4.3.1. 80'ler Dünyasının Politik Bağlamı ve Türkiye'ye Yansımaları: Tepkiler ve Esinlenmeler	161
4.3.2. Türkiye'de Sosyalist Sol Siyaset Alanının Yeniden İnşası: Uzaksamalar ve Yakınsamalar	164
4.3.3. SP: Politika "Oyununda" Temel Mantık ve Etki Sınırları	173
4.4. İP (1992-2015): Altı Ok'un Rotasında Ulusalıcı Paradigma İnşası	179
4.4.1. 90'lar ve 2000'ler Dünyasının Politik Bağlamı ve Türkiye'ye Yansımaları: Tepkiler ve Esinlenmeler	179
4.4.2. 90'lar ve 2000'ler Türkiye'sinin Siyaset Alanı: Uzaksamalar ve Yakınsamalar	183
4.4.3. İP: Politika "Oyununda" Temel Mantık ve Etki Sınırları	193
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	199
KAYNAKÇA	208
EKLER	216
EK-1: Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Çerçevesi (Form 1A)	216
EK-2: Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Çerçevesi (Form 1B)	219
EK-3: Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Çözölmesi (Form 2A) ..	221
EK-4: Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Çözölmesi (Form 2B) ..	223
EK-5: Derinlemesine Görüşme Değerlendirme (Veri Analizi) Formu (Form 3)	225
ÖZGEÇMİŞ	226

1. GİRİŞ

Günümüzde hegemon hâle gelmiş “küreselleşme” retoriğinin henüz dolaşıma girdiği 1980’li yıllar dünya sistem özelinde kritik bir dönemece karşılık gelmektedir. Çünkü Keynesyen birikim rejiminden esnek birikim rejimine geçişin aşama kaydetmesi bu süreçte yaşanmış, dahası kapitalizm geçmişte olduğundan çok daha yoğun biçimde gerek ekonominin gerekse maddi yaşamın tüm alanlarına yine bu zaman diliminde nüfuz etmeye başlamıştır. Nitekim bu nüfuz sonraki yıllarda yalnızca bireyi yeni baştan inşa etmekle kalmamış, aynı zamanda sistem karşıtı sol hareketleri de farklı ancak köklü biçimlerde dönüştürmüştür.

Adını yayınladıkları haftalık/günlük gazeteden alan ve 1960’ların sonlarından günümüze dek Türk siyasetinde var olagelen Aydınlık Hareketi de küreselleşme bağlamında süregelen dönüşümlerden fazlasıyla etkilenmiştir. Bu durum, hareketin farklı dönemlerde farklı adlarla kurduğu partilerin programlarında ve ittifak stratejilerinde olduğu kadar mensuplarının söylem ve pratiklerinde de açıkça görülmektedir.

Aydınlık’ın Türk siyasal hayatının her mücadele döneminde yeni eğilimlerin etkili bir öncüsü olduğu söylenebilir. Bu durum 1970’lerde Mao düşüncesinde karşımıza çıkmaktadır ki o yıllarda Aydınlıkçılar Maoculuğun yalnızca savunuculuğunu yapmamışlar, aynı zamanda onu Türkiye soluyla ilk tanıştıran hareket de olmuşlardır. Dünyada sosyalizm rüzgârının durulduğu ve 12 Eylül’ün sosyalist solu tarumar ettiği 80’li yıllarda Aydınlıkçılar rotayı Kürt siyasal hareketine kırmışlar, Kürt meselesinin ülke kamuoyuna taşınmasında etkili çabalar sergilemişlerdir. Soğuk Savaşın sona erdiği ve küreselleşmenin iktisadi, politik ve kültürel aygıtlarının egemenlik kazandığı 90’lardan günümüze süregelen süreçte ise Kemalist paradigma çerçevesinde inşa ettikleri ulusalcı-Avrasyacı bir politik çizgi karşımızda durmaktadır. Özetle, Aydınlık yalnızca sosyalist-sol akımlar içinde değil, 1970’ler sonrasının geniş siyasi yelpazesinde kendini konumlandırmış bir harekettir.

Aydınlık Hareketi’ni bu çalışma özelinde değerli kılan bir diğer husus da araştırma sürecine dair önemli bazı avantajlar sunmasıdır. Öncelikle Aydınlık Türkiye’nin diğer sosyalist hareketleri ile karşılaştırıldığında, 40 yılı aşkın süredir kurumsal ve lider devamlılığı birlikte ve kesintisiz işleyen bir harekettir. İkinci olarak ise, bu hareket her

dönem yayıncılık faaliyetine önem atfetmiş, bunu politik mücadelelerinin merkezi yapmıştır. Bunun çalışmaya getirdiği fayda, günümüzdeki ve geçmişteki yayın organları üzerinden tüm dönemlerinin yakından incelenebilmesinin mümkün olmasıdır.

Dolayısıyla bu çalışmada bu artılar dikkate alınmış, “küreselleşme” kapsamında yaşanan gelişmeler Aydınlik Hareketi örneğinden yola çıkılarak ve onun gözünden tahlil edilmiştir. Hareketin “küreselleşme” ve “ulus devlet” gerilimi bağlamında paradigma, strateji ve söylemlerindeki dönüşüm tarihsel süreklilikler ve kopuşlar açısından Pierre Bourdieu'nun “alanlar teorisi” üzerinden incelenmiştir.

Bu doğrultuda, teorik arka planı inşa etmeye yönelik iki ayrı literatürden faydalanılmıştır. Öncelikle “küreselleşme”, “emperyalizm” ve “ulus devlet” olguları kavramsal açılardan ilişkisel olarak farklı yaklaşımlar, benzerlikler ve anlaşmazlıklar ışığında gözden geçirilmiştir.

İkinci olarak da Aydınlik Hareketi'ni içinde konumlandığımız “toplumsal hareketler” yazınına girilerek, mevcut paradigmlar kapsam ve sınırlılıklar dahilinde değerlendirilmiştir. Buradan çıkardığımız eleştiriler neticesinde “hareket alanını” inşa etmeye yönelik Bourdieu'nun yaklaşım ve kavramsal araçlarından yararlanma yoluna gidilmiştir.

1.1. Küreselleşme: Emperyalizmin Sonu mu, İleri Bir Aşaması mı?

Üzerinde çokça çalışılmış küreselleşme literatürünün bu bölümde yeniden ziyaret edilmesinin sebebi, 1980'ler sonrasının sol hareketlerini dünyayı kavrayışlarındaki farklılıklar ışığında teorik zemine oturtma çabasıdır. Çünkü küreselleşmeye dair bu farklı kavrayışlar pratikte her biri “sistem karşıtı” olduğu iddiasını taşıyan sol hareketler açısından alternatif-küreselleşmeci, enternasyonalist ve ulusalcı farklı varyasyonları beraberinde getirmiştir. Burada ele aldığımız sorunsal, Türkiye'deki küreselleşme karşıtlığının ulusalcı yorumunun etkili bir temsilcisi kabul edilen Aydınlik Hareketi'nin kurumsal görüşleri ile sınırlandırılmış olsa da, söz konusu literatür kapsamındaki tüm bu tezlerin kısa bir taramasını yapmak çalışmamızın sacayaklarının oluşturulmasında yardımcı olacaktır.

Sosyalist bloğun henüz çözüldüğü 1990'lı yıllarda üretime ve dolaşıma sokulan, sonraki on yıllarda ise hegemonik bir hâl alan “küreselleşme” söylemi küreselcilik taraftarlarının egemen olduğu zengin bir akademik literatürden beslenmektedir. Küreselleşme üzerine yürütülen tartışmalar, kapsamındaki çeşitliliklere rağmen temelde iki başat sorunsal üzerinden şekillenmiştir. Bunlar; küreselleşmenin yeni ve alternatifi olmayan tarihsel gelişim aşaması olup olmadığına ilişkin “kapitalizm” bağlamı argümanları ile yönetim ve ulus devlet etkileşimini merkezine alan “iktidar” bağlamı argümanları şeklinde özetlenebilir. Konu üzerine kafa yoranlara ilişkin literatürde “küreselciler” ve “kuşkucular” şeklinde, küreselcilik taraftarlarıncaya öne sürülmüş “ideal tip” kurguları en genel geçer olanıdır (Held ve McGrew, 2014). Ancak buradaki problem, küreselleşmeye sistem içinden ve dışından eleştiriler getiren kimi alternatif küreselleşme savunucuları ile onu “emperyalizm” teorileri üzerinden yorumlayan kimi küreselleşme karşıtlarını “kuşkucular” adı altında aynı kategoride ele alıyor olmasıdır.

Küreselleşmeyi sistem içinden yorumlayanların ilk grubu “küreselciler” olarak adlandırılan kesimlerdir. “Mutlak” küreselleşmeci bir yaklaşımdan hareket eden bu çevrelere göre küreselleşme; ekonomik, siyasal ve kültürel her biri eşit ağırlıktaki karmaşık örüntüler üzerinden kaçınılması imkânsız ve kapitalizmin tarihinde yeni bir olguya karşılık gelmektedir. Çünkü yoğun, hızlı ve akışkan biçimlerde yerkürenin tamamını kapsamaktadır (Ritzer, 2011; Held, McGrew, Goldbatt ve Perraton, 1999; Keohane ve Nye, 2000; Scholte, 2005). Çok uluslu şirketler eliyle küresel bir ekonomi ve işbölümünü hakim kılmaktadır (Dicken, 1998; Castells, 2008; Scharpf, 1999). Bugün için ulus devletlerin yakın zamana kadar sahip olduğu güçlü ve ayrıcalıklı konumlarını ortadan kaldırmakta, gelecekte ise ulus ötesi yönetime doğru hızla meyiletmektedir (Strange, 1996; Keohane, 1995; Held, 2000 ve 2002; Slaughter, 2000; Mathews, 1997; Meyer, 2000). Son olarak da önlenemez akışlar üzerinden yakın dönemde inşa edilmiş politik ve ulusal kimliklere katı bağlılıkları törpüleyerek küresel bir kültürü hakim kılmaktadır (Thompson, 1995; Tomlinson, 1999, 2013 ve 2014).

Literatürde, ikinci grupta, küreselleşmeye düzen içi eleştiriler getiren ve “makul” bir küreselleşmeden yana tavır takınan çevreler bulunmaktadır. Öne sürdükleri tezlerin arka planında, küreselleşmenin günümüze dair önemli bir takım özgünlükler ihtiva etmekle birlikte bütünüyle yeni bir süreç olmadığı, kaçınılmaz ancak dizginlenebilir

olduğu, önemli bir takım sorunları, belirsizlikleri ve hayal kırıklıklarını beraberinde getirdiği, dolayısıyla ehlileştirilmesi gerektiği düşüncesi yer almıştır (Modelski, 1972; Rodrik, 1999; Stiglitz, 2002). Ulus devletler ile piyasaların birbirlerine ikame değil aksine birbirlerini tamamlayıcı öğeler olduklarından, dolayısıyla piyasaların devletlerin en zayıf oldukları zamanlarda değil, aksine en güçlü oldukları zamanlarda kusursuz işlediklerinden hareketle, devletlerin bugün için alınan kararlar üzerinde geçmişe kıyasla geleneksel otoritelerinin zedelendiğini, işlevlerinin dönüştüğünü ancak önemlerini yine de sürdürüyor olduklarını ileri sürmüşlerdir (Garrett, 1998; Gilpin, 2001; Rodrik, 2011). Kültür konusunda ise, küreselleşen medyanın demokratik siyaset ve kamusal hayat üzerindeki olumsuz etkilerine (McChesney, 1999) ya da ulusal kültürlerin merkeziliğine ve önemine (Smith, 1990) dair, küreselci tezleri eleştiren yaklaşımlar söz konudur.

1999 yılında Seattle’da, 2000’de ise Prag’da gerçekleşen protestolar birçok açıdan küreselleşme karşıtlığı baskın bir yönelim sergilemiş olsa da, sonraları bu yönelim “Dünya Sosyal Forumu” çatısı altında bir araya gelmeye başlayan ardılları tarafından neo-liberal olmayan tarzda alternatif küreselleşmeyi esas alan zemine doğru evrilmeye başlamıştır (Gürel, 2006). Burada, Antonio Negri ve Michael Hardt (2011 ve 2012) ile John Holloway (2007, 2011a ve 2011b)’nin tezleri alternatif küreselleşmeci alanın en etkili yaklaşımları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu tezlerin ortak noktaları ilk olarak küreselleşmeyi “emperyalizm sonrası” dönemin yeni bir egemenlik biçimi olarak görmeleridir¹. İkinci ortak nokta, post-modern bakış açısıyla geleneksel gördükleri iktidar tipolojilerini reddetmeleri, tahayyül ettikleri dönüşümün ancak ulus olgusu ve ulus devletin varlığının doğurduğu çelişkilerin ötesinde küresel bir mücadele ile mümkün olabileceği yönündeki yaklaşımlarıdır (Savran, 2011)². Üçüncü ve son husus ise mevcut siyasete yönelik “anti” ve “otonom” bir konumlanma üzerinden gevşek ve yatay tarzdaki

¹ Hardt ve Negri (2012)’de küresel sistem, üç ayaklı, karma, merkezsiz ve yok-yer bir uzamda süregelen “imparatorluk” terminolojisi üzerinden karşılık bulmuştur.

² Hardt ve Negri (2011)’de alternatif bir toplum yaratmanın yegâne yolu dünya çapında mücadeleler vasıtasıyla, imparatorluğun kendi çelişkilerinden ortaya çıkan “çokluk” tarafından mümkün olacaktır. Bu terim, küresel akışların ve mübadele ilişkilerinin alternatif politik örgütlenmesini kurma yetisine sahip, etkin ve yaratıcı bir kapasiteye işaret etmektedir. Toplumsal yaşamın salt ekonomik üretimine değil, aynı zamanda potansiyel olarak bio-politik üretimin tüm süreçlerine katılan figürlerden meydana gelmektedir.

Holloway (2011b)’de ise sosyalist sistemin inşası kapitalist tahakkümü olabildiğince çok yönlü parçalamaktan, onda çatlaklar yaratmaktan ve bu çatlakları genişletip çoğaltmaktan geçmektedir. Bunu gerçekleştirecek olanlar ise eylemlerinde sistemin her türlü belirlenimlerinden soyutlanmış, zorunlu gördüklerini ve arzu ettiklerini öz-belirlenimci tarzda gerçekleştiren, tikelden dışarıya, karşıya ve öteye doğru akan, yaratıcı karakteri baskın her türlü sıradan eyleyicilerdir.

alternatif örgütlenmeleri olumlamaları, “kendiliğindenciliği” ön plana çıkartmaları ve partilerin toplumsal hareketlere yönelik müdahalelerine sıcak bakmamalarıdır (Gürel, 2006).

Son grupta ise küreselleşmeye mutlak karşıt pozisyonda konumlanan ve onu Marksist bakış açısıyla “emperyalizm” teorileri üzerinden yorumlayan çevreler yer almaktadır. Burada emperyalizm teorilerinin üç dalgasından bahsetmek mümkündür. İlk dalga, tarihsel olarak emperyalist güçler arasındaki rekabet ve paylaşım savaşlarına gönderme yapmaktadır. Bu kapsamda, “klasikler” olarak da adlandırılan, 20. yüzyılın hemen başlarında değişen dünyanın iktisadi ve siyasi koşullarını anlamlandırmak üzere Rosa Luxemburg³, Rudof Hilferding⁴, Nikolay Buharin⁵ ve Vladimir Lenin tarafından geliştirilen teoriler yer almaktadır. Ancak Lenin’in 1916 yılında yayınlanan kitabında emperyalizmi kapitalist gelişimin en ileri aşaması olarak ele aldığı teorisi bugün için yandaşlarınca ve karşıtlarınca en başvurulan olanıdır. Burada Lenin, kapitalizmin vardığı yeni aşamayı beş temel olgu üzerinden analiz etmiştir. Bunlar; sınai üretimin yoğunlaşması ve tekellerin yükselişi, finans kapitalin oluşumu ve egemenliği, sermaye ihracının meta ihracının önüne geçmesi, dünya pazarlarının tekellerce bölüşülmesi ve yine dünyanın emperyalist güçler tarafından paylaşımının tamamlanması şeklinde özetlenebilir (Lenin, 2013).

³ Luxemburg, (1913 yılında yazdığı “Sermaye Birikimi” adlı kitabında) kapitalizmi “dış ticaret” ve “pazar” sorunsalları üzerinden analiz etmiş, dış pazarlar olmaksızın birikimin de olamayacağını iddia etmiştir. Kapitalist ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkan artık değerın emilmesinde başat talebin kapitalizm öncesi üretim tarzlarının hakim olduğu ülkelerden geldiğinden hareketle, oralardaki geleneksel üretim ilişkilerinin giderek çözüleceğini, kapitalizmin küreselleşeceğini, ancak bunun gelecekte sermayenin kendi sonunu hazırlayacağını ileri sürmüştür (Luxemburg, 2004).

⁴ Hilferding ise (1910 yılında kaleme aldığı “Finans Kapital” adlı kitabında) “sermayenin yoğunlaşması” ve “sermayenin merkezileşmesi” sorunsallarına odaklanmıştır. Kapitalizmin dönüşmeye başlayan yapısını, likit banka sermayesi ile sanayi ve ticaret sermayesinin kaynaşmış bir formu olarak tanımladığı ancak çekirdeğini banka sermayesinin oluşturduğu “finans kapital” üzerinden analiz etmiştir. Buradan vardığı sonuç bu kapitalin yaratacağı tekellerin uzun vadede piyasa anarşisini ortadan kaldıracığı ve istikrarı hakim kılacağıdır (Hilferding, 1995).

⁵ Buharin, (1915 yılında yazdığı “Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi” adlı kitabında) “uluslararasılaşma” ve “ulusallaşma” süreçlerinin çelişkileri noktasından yola çıkmıştır. Ona göre emperyalizm aşamasındaki uluslararasılaşma geçmişten farklı olarak yalnızca meta ihracı üzerinden değil asil olarak sermaye ihracı üzerinden inşa edilmektedir. Bu gelişme bir taraftan ulusal ekonomileri çözmekte, diğer taraftan ise emperyalistler arası mücadeleleri daha da kızgınlaştırmaktadır. Dolayısıyla emperyalizm, finans kapitalin tercihi olarak değil, zorunlu bir politikası şeklinde ortaya çıkmaktadır (Buharin, 2005).

Emperyalizm teorilerine dair ikinci dalga 1960'lı ve 70'li yıllarda öne sürülen, başta Paul Baran (1974), Andre Gunder Frank (1975), Samir Amin (1984) ve Immanuel Wallerstein (1984) gibi çeşitli akademisyenlerin “azgelişmişlik”, “bağımlılık” ve “dünya sistem” tezlerini içermektedir. Vurgularındaki farklılıklara rağmen genel olarak bu çevreler bağımlılık ve azgelişmişliği emperyalist dış belirlenimler üzerinden yorumlamışlar, dolayısıyla azgelişmiş ülkelerin emperyalist ilişkiler sarmalında bağımlılık ilişkisi nedeniyle gelişemeyeceklerini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca analizlerini, modernleşme okulunun azgelişmiş ülkelere yönelik doğrusal bir tarihsel gelişim şeması çerçevesinde öne sürdüğü “tekerrürcü” yaklaşımından farklı olarak, “merkez” ve “çevre” (ve hatta “yarı-çevre”) ülke kapitalizmleri bağlamında dünya sistem üzerinden yapmışlardır. Buna göre “*merkezin kapitalizminde toplumsal üretimin farklı dalları arasında bir uyum ve dengeli bir gelişme varken, çevre kapitalizminde üretim araçları kesimi gelişmediği için, öteki kesimlerin de dışa dönüklüğü dolayısıyla bir ‘eklemsizleşme’ söz konusudur*” (Savran, 2011: 257-258). Dolayısıyla azgelişmiş ülkeler, kapitalizme en uzak gözükten üretim birimlerinin dahi dolaşım mekanizmalarıyla sermayenin boyunduruğunda olmalarından hareketle Stalinist tezlerde olduğu üzere “feodal” ya da “yarı- feodal” olarak değil, aynı zamanda merkezin kapitalizminden de farklılıkları vurgulanacak biçimde “çarpık” bir kapitalizm olgusu üzerinden ele alınmışlardır (Keyder, 1979).

1980 sonrası sürece denk gelen üçüncü ve son dalgada ise neo-liberal kapitalizmin iktisadi egemenliği ve ABD'nin politik hegemonyası ekseninde geliştirilmiş tezler yer almaktadır. Bu çevrelerin bir bölümü, günümüzde kimi bakımlardan bazı dönüşümleri göz ardı etmemekle birlikte yine de “klasik” teorilere atıfla “emperyalizm” gerçeğinin özünü muhafaza ettiğini ileri sürmüşlerdir. Çünkü bugünün çağdaş küreselleşmesi yeni bir gelişme değil, aksine dünyanın tarihsel evrimi sürecinde döngüsel bir olguya karşılık gelmekte ve geçmişin birçok özelliğini içermektedir (Hirst ve Thompson, 2007; Petras ve Veltmeyer, 2006). Bu yazarlara göre dünya ekonomisi üç kutuplu uluslararasılaşmış bir yapı üzerinden işlemektedir. Bu süreçte sermaye hareketliliği, gelişmiş olan ülkelere doğru yoğun bir yatırım ve istihdam akışına sebep olmamakta, özellikle doğrudan yabancı yatırım büyük oranda gelişmiş endüstriyel ekonomiler arasında yoğunlaşmaktadır (Hirst ve Thompson, 2007). Finans sektöründe yaşanan onca gelişmeye rağmen emperyal devlet iktidarı Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası finans kuruluşlarına kadar uzanmakta, onlara birçok fonlar sağlamakta, üst düzey yöneticilerini atamakta ve hatta

onları kendi ülkelerinin çokuluslu şirketlerinin lehine politikalar izlemekte yükümlü kılmaktadır (Petras, 2004). Buna karşı bir çok şirket de üretim ve satış faaliyetlerini birden fazla ülkede gerçekleştiriyor olmalarına rağmen gerçekte ulusal tabanlarına bağlı kalmaktadırlar (Hirst ve Thompson, 2007).

Diğer kesim ise klasik teorinin bugünü anlamlandırmada yetersiz kaldığından hareketle günümüzü “yeni emperyalizm” tezleri üzerinden yorumlamıştır. Onlara göre söz konusu yeniliklerin en başında küresel alanın bütününde hareket etmekte olan finans sermayesinin aldığı özgün biçim gelmektedir (Ahmad, 2003; Patnaik, 2004). İkinci bir diğer yenilik olarak devlet ve imparatorluk siyaseti ile sermayenin zaman ve mekândaki birikiminin çelişkili bir birliktelik üzerinden işliyor olduğu hususunu sıklıkla vurgulamışlardır (Callinicos, 2005; Harvey, 2004). Yine bu çevreler aşırı birikim sorunlarını çözmek amaçlı 1973 sonrası işler kılınan yeni birikim rejiminden ve bunun günümüzde yeni araçları devreye soktuğundan hareket etmişlerdir (Harvey, 2004). Son olarak ise günümüz kapitalizminin (emperyalist güçler arasında çelişki ve gerilimlerin keskin olduğu İngiltere hegemonyası öncülüğündeki geçmiş dönemden farklı olarak) ABD imparatorluğunun şemsiyesi altında diğer kapitalist güçleri kontrolü altında tutacak mekanizmalar eliyle yekpare bir biçimde işliyor olduğunun altını çizmişlerdir (Panitch ve Gindin, 2004; Callinicos, 2014).

Yukarıda ele alınan emperyalizm teorileri ışığında küreselleşme karşıtlığının Türkiye’deki devrimci hareketler pratiğindeki yansımaları biri “enternasyonalizm” diğeri “ulusalcılık” olmak üzere iki ana paradigma çerçevesinde kutuplaşmıştır. Aslında bu tezatlık Türkiye’nin kapitalist mi yoksa yarı-feodal mi olduğundan hareketle baş çelişmenin ne olduğuna dair, kökleri geçmişe uzanan tartışmalardan şekillenmiş, sosyalist devrim ile milli demokratik devrim ayırımında somutluk kazanmıştır. Buna göre taraflardan ilki diğeri; (1) emperyalizmin “sınıf” boyutunu silikleştirerek onu yalnızca uluslar ve devletler arasındaki bir sömürü ve tahakküm ilişkisine indirgemekle, (2) halkların ve milletlerin ayrılma haklarını yok sayan milliyetçi bir yönelim sergilemekle, (3) sadece gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere odaklanarak emperyalist ve diğer gelişmiş ülkelerin emekçilerini sömürünün ortağı ilan etmekle, (4) temel karşıtlığı uluslararasılaşan sermaye ile ulusal ölçüğe sıkışmış işçi sınıfı ve küçük burjuvazi arasındaki sınıfsal ittifak üzerinden kurarak “ulusal ekonomi” ve “ulus devlet” fetişizmine

meyletmekle, (5) Keynesçi refah devletine gönderme yaparak gerçekte “kapitalizm” içerisinden konuşmakla eleştirmişlerdir (Baltacı, 2001; Sezer, 2001; Savran, 2011).

Buna karşı ulusalcı kesim Türkiye'nin yarı feodal yapısının iktisadi olarak olmasa da siyasal, toplumsal ve kültürel açılardan halen kırılmadığından hareket etmektedir. Türkiye'de Kemalist devrimleri tamamlanmamış olarak değerlendirmekte ve bu anlamda öncelikli görevlerini yarım kalan bu işi gerçekleştirmek yönünde saptamaktadır. Enternasyonalist kesime yönelik temel eleştirilerini, günümüzü 19.yüzyılın Avrupa merkezli sosyalizmi bağlamında “emek-sermaye” çelişkisi üzerinden salt “anti-kapitalist” bir çerçeveden yorumladıkları üzerinden yapmaktadır. Çünkü 20.yüzyıl başlarında tekelci kapitalizminin doğurduğu ezen-ezilen uluslar baş çelişkisi günümüzde yerini, emperyalist devletler ile arkada kalan 80 yıl içinde ulusal kurtuluş savaşları yoluyla sömürge olmaktan kurtulmuş ezilen ulus-devletler arasındaki çelişkiye bırakmıştır. Ancak enternasyonalist kesim, milletlerin ve halkların kendi kaderlerini tayin haklarının günümüzde küreselleşmenin hizmetinde ve gerici bir içerikle bağımsız devletlerin parçalanması amacıyla kullanıldığını görmemektedir. Özetle küreselleşme karşıtlığının ulusalcı yorumu açısından, ezilen ulus-devletler gümrükleriyle, destek ve teşvik uygulamalarıyla kendi iç pazarlarını koruyabilecek ve dünya piyasasının genişlemesi önünde set oluşturabilecek bir işleve sahiptir. Dolayısıyla Perinçek (2005)'e göre dünya devrimi ve enternasyonalizmin esas savunma hattı ancak onların savunulmasıyla mümkün olacaktır.

Üçüncü bölümde Aydınlık Hareketi'nin küreselleşmeye dair yaklaşımları, harekete farklı zaman dilimlerinde katılmış yirmi dört mensubu ile yapılan derinlemesine görüşmeler ve kendilerine ait yazılı kaynaklar ışığında tahlil edilmiştir.

1.2. Toplumsal Hareketler: Mevcut Paradigmalar ve Eleştiriler

“Hareketler” ya da daha genel geçer adıyla “toplumsal hareketler” üzerine yapılan çalışmalar, sosyal bilimlerin farklı alanlarından veya aynı alanın farklı kuramsal geleneklerinden beslenen, dolayısıyla odak noktaları çoğu zaman birbirine tezat çeşitli paradigmlar üzerine inşa edilmiştir. Nitekim bu durum farklı bakışların beraberinde getirdiği önemli avantajların ötesinde, analize ilişkin kimi sınırlandırmalara ya da

indirgemelere yol açmıştır. Bu bölümde “toplumsal hareketler” genel olarak sosyolojinin, özel olarak ise siyaset sosyolojisinin alt dalı içerisinde kavramsallaştırılmış ve bu çerçeveden değerlendirilmiştir.

Hareketlerin analizine yönelik öncelikli adım, onun sınırlarını çizmekten ve onu tanımlamaktan geçmektedir. Ancak “toplumsal hareket” terminolojisi kendi kavramsal sınırları içerisinde kayda değer bir gerilim barındırmakta, dolayısıyla zihinlerde oldukça geniş yelpazeli bir anlamlar dizgesini çağrıştırmaktadır. Buna göre; bir yandan örgütlü, kurumsallaşmış, bilinç düzeyinde “özel” ötesi bir gündem etrafında toplanmış, uzun vadeli hedeflere yönelmiş ve kurucu vasfı baskın, diğer yandan ise anlık, kurumsallaşmamış, kısa vadeli hedeflere odaklanmış ve dönüştürme potansiyeline sahip kolektif eylem biçimleri aynı kapsamda bir arada ele alınmaktadır.

Tom Bottomore (1987) ve Charles Tilly (2008)'e baktığımızda, bu gerilimi besleyen farklı kullanım biçimlerini açıkça görmek mümkündür. Örneğin Bottomore (1987) “toplumsal hareketler” ile “partiler” şeklinde bir ayrıma gitmiş, onları birbirleriyle olan etkileşimleri düzleminde iki farklı siyasal eylem biçimi şeklinde ele almıştır. Bu bağlamda “toplumsal hareketler” “partiler” ile kıyaslandığında daha örgütsüz ve dağınık bir karakter taşımakla birlikte, başarıya ulaşmaları halinde, var olan siyasal sistemin meşruiyetini sorgulama, dolayısıyla siyasa ve rejim değişikliği noktasında ön şartları oluşturma potansiyelini taşımaktadır. Ancak toplumsal hareketlerin uzun vadeli başarısı *“sürekli siyasal etkinliğe heves ve bağlılık uyandırabilecek bir öğreti formüle etmesine”* ve *“gelişiminin bir noktasında bir iktidar savaşımına doğrudan katılabilecek, iktidarı ellerine geçirdiklerinde de toplumu yeniden-kurmak amacıyla kullanabilecek daha örgütlü siyasal kümeler yarat(masına) veya var olan siyasal örgütleri değiştir(mesine) ve ele geçir(mesine)”* bağlı olmaktadır (Bottomore, 1987: 26).

Buna karşı Tilly (2008)'de “toplumsal hareket”; Bottomore (1987)'nin ona attığı anlamın tezadı olacak biçimde “program, kimlik ve duruş” iddiaları taşıyan, organizasyon seviyesi yüksek, kurumsallığa bürünmüş sürekli bir kolektivite biçiminde tanımlanmış, parti, sendika ve dernek gibi örgütler o hareketin eylemli bileşenleri biçiminde ele alınmıştır. Görüldüğü üzere Tilly (2008), salt bir seferlik ve spesifik bir gündem etrafında bir araya gelmiş isyan, protesto ve gösteriler tarzı direniş örüntülerini

“hareket alanının” kapsamı dışında tutarak, vurgusunu “tekil girişimlerden” “etkileşimli kampanyalara” doğru kaydırmıştır.

“Dünya sistem” analizini merkeze alan kimileri ise inceleme odağını daha da daraltmışlar, buradan yola çıkarak “hareketleri”, “dönüştürücü”, “sistem karşıtı” ya da “baskı karşıtı” yönleriyle nitelemişlerdir (Arrighi & Hopkins & Wallerstein: 2004; Martin: 2008). Böyle bir kavramsallaştırmanın Tilly (2008)’in yaklaşımından temel farkı, onun dışladığı eylem biçimlerini “toplumsal hareket” kapsamına dahil etmeleri ve bunu yaparken söz konusu hareket biçimleri arasındaki farkları, “*hakim kapitalist güç ve süreçlere muhalefet ve bunlarla mücadele*” pratikleri bağlamında ayrı şekillerde kategorileştirmeleridir (Martin, 2008: 15). Buradaki yegane dezavantaj ise, sistem veya baskı karşıtlığının sınırının nerede başlayıp nerede biteceği hususunda analizi soyutlaştırıyor, öznel ve ideolojik ön kabulleri içeriyor olmasıdır.

Hareketlerin analizine yönelik ikinci bir gerilim, sosyolojinin ayrı kuramsal geleneklerinden beslenen çeşitli paradigmalara yöneldikleri farklı bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Toplumsal hareket çalışmalarının en ilkel formu, Fransız düşünür Gustave Le Bon’un öncülü olduğu ve 1896 yılında sistematize ettiği “kalabalıklar” yaklaşımıdır. Burada Le Bon (2001), hareketleri, Marx’ın çatışmacı, sınıfsal ve olumlayıcı bakış açısının tam tersi bakış açısından ele almıştır. Failleri, akli melekelerini yitirmiş, (negatif anlam yüklediği) bilinçaltıları hakim duruma gelmiş, yıkıcı roller üstlenen bir grup, onların eylemlerini ise irrasyonel ve aşırı bir durumun ifadesi şeklinde “seçkin” perspektiften yorumlamıştır.

Sosyalist ve üçüncü dünyayı bir tarafa bırakacak olursak, toplumsal hareket çalışmalarına dair 1900’lerin ikinci çeyreği ile başlayan ve 1968’lere dek süregelen dönem, yükselen işçi hareketleri sebebiyle, başta Gramsci olmak üzere özellikle Batı Avrupa merkezli Marksist yazımların hegemonik etkisinin ön planda olduğu (Lelendais, 2009) ve aynı zamanda hareketlerin kendi teorisyenlerini kendi içlerinden çıkarttıkları zaman dilimine karşılık gelmiştir (Çetinkaya, 2008).

Marksizm’in bu tazyiki karşısında aynı süreçte Birleşik Devletler ‘de öne sürülen ve Steven M. Buechler (2000)’in “klasik kolektif davranış teorisi” adı altında sınıflandırdığı sembolik etkileşimcilik, yapısal işlevselcilik ve görelî yoksunluk kuramlarına

baktığımızda, bunların, Le Bon (2001)'in ötesinde açıklayıcı nedenselliklere yöneldikleri, dolayısıyla daha gelişkin bir aşamaya karşılık geldikleri yadsınamaz. Sembolik etkileşimci ekolün odaklandığı nokta, toplumsal huzursuzluğun yol verdiği spontan, düzensiz ve yapılandırılmamış kolektif davranış formlarının toplumsal harekete evrilmesindeki süreçler iken, yapısal işlevselci ekol adından da anlaşılacağı üzere yapısal durumun ortaya çıkarttığı baskı ve gerilimleri gerekli bir koşul olarak merkezine taşımıştır. Makrodan mikro analize yönelme çabasındaki Ted Gurr (1970)'in temsil ettiği görelî yoksunluk kuramında ise yapının rolü fail nezdinde daha örtük olup, kolektif eylem, insanların hak ettiklerine inandıkları paylardan yoksun bırakıldıkları algıları ve karşılanmamış beklentileri ile ilişkilendirilmiştir.

Sembolik etkileşimci ekolün önde gelen temsilcilerinden Herbert Blumer (1951) ile Ralph H. Turner ve Lewis M. Killian (1987) arasında kolektif davranışın “irrasyonel” yönünün ağırlığı hususundaki farklı görüşlere rağmen, sonuç olarak sembolik etkileşimciler konunun “psiko-patolojik” yönünü vurgulamışlar, bunu yaparlarken de toplumsal hareketin ortaya çıktığı yapısal bağlamı göz ardı etmişlerdir. En açık ifadesini Neil Smelser (1962)'de bulan yapısal işlevselcilerde ise kolektif eylemin mantığı, hızlı değişen toplumsal yapıdaki tutarsızlıkların yarattığı mağduriyetler ve bu mağduriyetlerin ortaya çıkarttığı tepkilerle “anomik” çerçevede yorumlanmıştır. Gurr (1970)'de ise daha sosyal-psikolojiye yakın bir konumlanma olmakla birlikte, kendisinin üzerine inşa ettiği mantık birçok yoksun veya yoksun olmayan failerin toplumsal hareketlere katılımlarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Özetle her üç yaklaşım için getirilebilecek ortak bir eleştiri, yapı-fail düalizminin yanı sıra, “*kolektif davranış terimi(nin), bilinçli ve maksatlı bir eylemden daha azını ima et(tiği)*” hususudur (Jasper, 2002: 54).

Toplumsal hareketlerin analizine dair yeni bakış açılarının ortaya çıkmasında, 1968'de Avrupa'da patlak veren ve 1973'e dek dünyanın pek çok ülkesinde gitgide yaygınlaşan farklı renk ve tonlardaki protestolar milat kabul edilmektedir. Buzdağının altında yatan asıl belirleyici gelişme ise bir sonraki bölümde ele alınacak olan “küreselleşme” ve “esnek birikim rejiminin” bunlarla doğrudan bağlantılı siyasi, iktisadi, mali, finansal ve kültürel etkileridir. Özetle bu süreçten itibaren Marksist teorilerin Marksist olmayanlar karşısında hegemonik egemenliği oldukça zayıflamış, özellikle Sovyetler Birliği'nin ortadan kalktığı ve Berlin Duvarı'nın yıkıldığı 1989'larla birlikte bu dönüşüm çok daha baskın bir karakter kazanmıştır.

Bunun Avrupa akademilerindeki yansımalarına baktığımızda, “yeni toplumsal hareketler“ adıyla post ve neo Marksist yaklaşımların popülerlik kazandığı görülmektedir (Buechler, 2000). Ancak bunlardan ilkinin proaktif tutumu ve egemen konumu sebebiyle “yeni toplumsal hareketler” paradigması literatür yazınında özellikle post Marksizm’le daha bir özdeşleştirilir olmuştur.

Alberto Melucci (1985), Alain Touraine (2012) ile Manuel Castells (2013)’ün önde gelen temsilcileri olduğu post Marksist yaklaşım “endüstriyel toplum-sonrası” paradigma üzerinden hareket etmiştir. Yeni hareketlerin toplumsal temelini ekonomi indirgemeci ve sınıfsal değil, kimliksel, etnik ya da cinsiyetçi bir takım kodlar ile değerler üzerinden açıklamaya girişmiştir. Ayrıca iktidarın ve direnmenin merkezleşmiş doğasına sıklıkla vurgu yapan bu yaklaşım, mücadele alanını gündelik yaşamda, sivil toplumda ve devlet ile sivil toplum arasında özgür alanların yaratılmasında kurgulamıştır (Coşkun, 2007; Gürakar, 2014). Özetle yeni toplumsal hareketler bu yaklaşımın temsilcileri açısından; sınıf mücadelesinin yanı sıra süren bir mücadele tarzını değil, onu gölgeleyen bir alternatifi ifade etmiştir (Savran, 1992).

Post-Marksist yaklaşıma getirilebilecek öncelikli eleştiri, onun sınıf bahsini dar iktisadi kategori şeklinde ele alan ve yok sayan, yönelimini ise otonomi ve kimliğe doğru kaydıran bakışıdır (Çetinkaya, 2008). Zira neo-Marksist yazını ekonomik indirgemecilik ile eleştiren bu yaklaşımın farklı temalı bir indirgemecilik sarmalına sürüklenmesi onun görmezden gelinemez çelişkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir eleştiri noktası ise, analizlerinin özellikle ileri kapitalist Batı toplumlarına özgü sorunlara odaklanıyor olmasıdır. Dolayısıyla farklı siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel dinamiklere sahip, farklı gelişmişlik seviyelerindeki diğer toplumlardaki hareketleri ya görmezden gelmekte, ya da onları kendi kuramsal potası içinde genelleştirmektedir (Gürakar, 2014).

“Geç-endüstriyel toplum” paradigmasını esas alan başta Claus Offe (1985) ve David Harvey (2010 ve 2013) gibi neo-Marksist teorisyenler ise 1980’lerle birlikte yaşanmaya başlayan dönüşümleri kapitalizmin ileri bir evresi şeklinde yorumlamışlardır. Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ile ileri kapitalizm arasında güçlü bağlar olduğunu vurgularlarken, geçmişteki ve sonrasındaki hareketler arasında radikal kopuşlardan ziyade önemli birtakım sürekliliklerin varlığına açıktan veya örtülü biçimlerde dikkat

çekmişlerdir. Söz konusu tezlerini günümüz hareketlerinin sınıfsal bileşenleri üzerinden analiz ederlerken ise, ortaya çıkan “*yeni çelişki ya da antagonizmaların, emek-sermaye çelişkinin karmaşıklaşmış dolayimleri*” olduğunu ileri sürmüşlerdir (Savran, 1992: 107-108). Yukarıda değinilen eleştirilere benzer bir mantıkla, bu yaklaşım da kimliği sınıf yönelimli bir indirgemecilik içine hapsetmekle ve ilişkisellikleri göz ardı etmekle eleştirilmiştir. Bunun haricinde diğer bir eleştiri noktası da, özneyi merkezinden uzaklaştırmasıdır.

1968’ler sonrasında Birleşik Devletler ‘deki ilk yansımalarını ise, bireylerin rasyonel tercihlerini ve kolektif eylemlerini merkezine alan Mancur Olson (2002)’de görmek mümkündür. Burada bireylerin eylemlere yönelimindeki temel mantık, karşı karşıya olunan fırsat ve sınırlılıklar ışığında o eylem sonrasında elde edilecek getiri ve götürülerin akılcı biçimde hesaplanması üzerine formüle edilmiştir. Bu yaklaşımın başlıca eksikliği, serbest piyasa metaforundan türettiği kaba iktisadi dili vasıtasıyla faileri eylemlerinde salt kar-zarar hesabı yapan çıkarıcılar biçiminde genelleştiriyor, dolayısıyla da farklı çıkarlar ile bu çıkarları dolayımlayan öznel yatkinlikleri göz ardı ediyor olmasıdır.

Yine rasyonalist ekol dahilinde kategorize edilen ve toplumsal hareket çalışmalarına bugün de damgasını vurmakta olan bir diğer yaklaşım, 1970’li yıllarda Birleşik Devletlerde geliştirilen, John D. McCarthy ile Mayer N. Zald (1973 ve 1977)’nin öncülü olduğu Kaynakların Mobilizasyonu kuramıdır. Bunu öncelinden ayıran yegane fark, rasyonel bireyden ziyade rasyonel örgütlülüklerle işaret ediyor ve hareketlerin nedenlerinden ziyade oluşum süreçlerine odaklanıyor olmasıdır. Buna göre hareketlerin yaşam döngüleri, örgütsel yapılarının talepler ve taktikler düzleminde ekonomik, sosyal, kültürel ve beşeri kaynaklarını doğru biçimde harekete geçirip geçirememesine bağlı olmaktadır. Nitekim hareketleri salt seferber edilebilen kaynaklar üzerinden açıklarken, gerek özneyi dikkate almaması gerekse de hareketlerin ortaya çıktıkları iç ve dış politik zemini göz ardı ediyor olması bu yaklaşımın önemli handikabıdır.

Dolayısıyla bu teoriye yakınlık duyan bir takım araştırmacılar eliyle söz konusu eksikliklerin giderilmesi ve analiz kapsamına, toplumsal hareketleri dış bağlam ve onun getirdiği fırsatlar çerçevesinde değerlendiren güç eksenli yeni boyutların eklenmesi yoluna gidilmiştir. Politik Fırsatlar/Süreçler adıyla ortaya çıkan bu yeni yaklaşımın önde

gelen isimlerinden Sidney G. Tarrow (1994) özetle; politik sistemin kapsayıcı ya da dışlayıcı karakteri, siyasi gruplaşmaların sürengeliği ya da kesikliğı, devlet aygıtının merkez ya da çeperindeki elitlerin gücü ya da kırılganlığı gibi konulara odaklanmıştır. Tilly (2008)'de ise benzer biçimde bir hareketin ortaya çıkması için seferber edilmesi gerekli kaynakların haricinde, politik yapının demokratik karakteri ile toplumsal hareketler arasındaki ilişkisellik gözler önüne serilmiştir. Ancak burada tıpkı öncülünde olduğu üzere özne göz ardı edilmiş, onun yapı ile olan ilişkisi açığa çıkartılmamıştır.

1.2.1. “Hareketler Alanını” Bourdieu Üzerinden İnşa Etmek

Yukarıda yapılan değerlendirmeler ve eleştiriler, teoriye ilişkin bir dizi sorunu gözler önüne sermiştir. Genel hatlarıyla bunlar, toplumsal hareketlerin;

1. kapsamlarına ve sınırlarına ilişkin belirsizlikler,
2. faillerini eyleme sevk eden farklı ve karmaşık mantık örüntülerini görmezden gelen kuramsal indirgemeler,
3. harekete geçirdikleri kaynaklar ve dışsal politik bağlamları ile bunların öznel faillikler ile ilişkilendirilmemesinin beraberinde getirdiğı kısıtlar,
4. yeniden üretimi ve/veya dönüşümlerinin nesnel ve öznel bağlamlar ile ilişkilendirilmemesinin ortaya çıkarttığı yüzeysellikler şeklinde özetlenebilir.

Dolayısıyla bu çalışma, Aydınlık Hareketi'nin analizi üzerinden halihazırdaki teorilerin değinilen sorunlarına, Pierre Bourdieu'nun “alanlar teorisi” eliyle yöntemsel bir açılım getirmeyi amaçlamaktadır. Farklı sorunsallara odaklanmakla birlikte toplumsal hareketler ile ilgili Bourdieu Sosyolojisinden faydalanan önceki bazı çalışmalar (Bilic, 2010; Crossley, 2002 ve 2003; Emirbayer ve Goldberg, 2005; Emirbayer ve Johnson, 2008; Geer, 2013; Haluza-DeLay, 2008; Husu, 2012 ve 2013; Ibrahim, 2012; Nepstad ve Bob, 2006), doğrudan ya da dolaylı biçimlerde aşağıdaki varsayımlarımızı destekler niteliktedirler. Zira analizin alanlar teorisi esas alınarak yapılması;

1. hareketlerin kapsamlarına ve sınırlarına ilişkin belirsizlikleri ortadan kaldırır. Bourdieu' ya göre her bir alan; nesnel, sınırları etki gücüne bağlı olarak genişleyebilen veya daralabilen, farklı ve eşit dağıtılmamış sermaye biçimlerinin

ve/veya bunların karışımlarının geçerli olduğu, bir takım iktidar biçimlerine gömülü konumlar arasındaki dinamik bağıntıların bir bütünüdür (Bourdieu & Wacquant, 2011). Bu yaklaşım; herhangi bir alana özgü mevcut ya da değiştirilebilir kurallar özelinde, eski ile yeni faillerin gerek kendi aralarındaki gerekse de birbirleri karşısındaki mücadelelerini esas alan “oyun” metaforu üzerine inşa edilmiştir. Analizin böyle bir çerçevede yapılması, farklı uzmanlıklara sahip farklı karakterdeki hareketlerin, kendilerine özgü kısıtlamaları ve mantıkları olan farklı alanlarda faaliyet gösterdikleri gerçeğini ortaya çıkarır (Crossley, 2002). Böylece tahakküm edenler ile tahakküme maruz kalanlar arasındaki her bir harekete özgü güç ilişkileri odağa alınır. Bunların kendine has pratikleri (kurumsal, kendiliğindenci, uzun ya da kısa vadeli hedeflere yönelimli, genel ya da özel gündemlere odaklı) ise, katılımcılarının pozisyon almalarını belirleyen farklı sermaye dağılımı ekseninde stratejik ve taktiksel bir alt düzlemin konusu dahilinde değerlendirilir.

2. failleri eyleme sevk eden karmaşık mantık örüntülerini açığa çıkartır, dolayısıyla farklı nedensellikleri görmemizi mümkün kılar. Çünkü Bourdieu Sosyolojisi, “oyun” içerisindeki faillerin pratiklerinin ardında yatan asıl mantığın keşfi üzerinden hareket etmekte, buna “illusio” ve “habitus” kavramları ile açılım getirmektedir. En yalın tanımıyla “illusio”; faillerin oyunun cazibesi oranında o oyuna katılıp katılmamalarının ardında yatan salt ekonomizme indirgenmeyecek çok yönlü çıkarları ifade eder. Bu; sınıf, dil, millet, etnisite, cinsiyet ve aile gibi, kişisel yatkınlıkların toplumsal belirlenimlerini yansıtan “habitus” ile dolaylıdır. Dolayısıyla, toplumsalın içindeki kişisel ile kişiselin içindeki toplumsalın ilişkiselliği üzerinden eylem “düşünsel” kılınır. Özetle, faillerin bakış açılarının ne olduğunu anlamak için, onların dahil oldukları alanın bilgisinden hareket edilmelidir. Böylelikle başta failliği göz ardı eden yapısalcılık, salt öznel arası etkileşimlere odaklanan ve nesnel bağıntıları görmezden gelen etkileşimcilik ve çıkarları yalnızca ekonomizmin faydacılığına ve hesapçılığına indirgeyen rasyonel eylem teorileri olmak üzere, alanların özerk ve bağıntısal mantığını dikkate almayan indirgemeci her türlü bakış Bourdieu tarafından yanıltıcı olmakla mahkum edilir (Bourdieu & Wacquant, 2011).

3. mobilize edilen kaynaklar ve dışsal politik bağlamlar ile bunların öznel faillikler ile ilişkilendirilmesinin önünü açar. Zira Bourdieu' ya göre nesnel konumların alanı faillerin pozisyon alma alanından ayrıştırılmaz (Bourdieu & Wacquant, 2011). Buradan yola çıkılarak analize, farklı habituslar ile sermaye kompozisyonlarını hem kendi aralarında hem de kendi içlerinde yeniden üreten ve/veya dönüştüren ilişkisellikler dahil edilir. Bunlar ana hatlarıyla; (i) sahip olunan sermayeler eliyle harekete dair yeniden üretilen, dönüştürülen ve/veya bir diğerine uyarlanan repertuarlar, (ii) işler kılınan ideolojinin, tanınma ve hegemonya kurmaya yönelik sembolik sermayeyi esas alan farklılaştırıcı boyutu, (iii) biriktirilen öznel deneyimlerin, uzun süreli ve kalıcı bir kolektiviteye dönüşümü (Ibrahim, 2012), (iv) geniş kitlelere dönük başarılı eklemlemeler yoluyla yaratılan toplumsal sermayenin diğer sermayeler üzerindeki çarpan etkisi (Husu, 2013; Ibrahim, 2012) ve (v) faillerin politize olmalarıyla ve politik bir aktivizm özelinde yeni yatkinlıklar kazanmalarıyla inşa edilen "radikal habitus" şeklinde özetlenebilir (Crossley, 2003). Böylece hareketlerin yalnızca alanlar üzerindeki değil, aynı zamanda kişisel dönüşüm ve değişim üzerindeki etkileri tüm bağlantılarıyla gözler önüne serilir.
4. hareketlerin yeniden üretimi ve/veya dönüşümlerinin nesnel ve öznel bağlamlar ile ilişkilendirilmesine olanak sağlar. Çünkü Bourdieu alanların incelenmesi hususunda; önce içine gömülü oldukları iktidar alanına göre, ikinci olarak kendi içlerinde yer alan farklı çıkarlardaki faillerin rekabet ve mücadelelerine göre ve son olarak da faillerin habitusları dikkate alınarak bir çözümlene yapılması gereğine işaret etmektedir. Dolayısıyla o yapının "*birbirini izleyen bütün hallerini, hem o yapıyı sürdürmek ve dönüştürmek için daha önce yapılmış mücadelelerinin bir ürünü olarak, hem de o yapıyı oluşturan iktidar ilişkileri, gerilimler ve çelişkiler*" üzerinden görebilmek mümkün olabilmektedir (Bourdieu & Wacquant, 2011: 75).

1.3. Araştırmanın Sorunsalı ve Amacı

Bu araştırmanın temel sorunsalı aşağıdaki iki ana soru üzerine inşa edilmiştir:

1. Küreselleşmenin 1980'lerden itibaren ivme kazanması ile birlikte ulus devletler nezdinde yaşanan gerilim, Aydınlık Hareketi'ni özellikle 1989 sonrasının tek merkezli politik dünyasında nasıl etkilemiş, paradigma, strateji, söylem ve kadrolarını ne yönde şekillendirmesine zemin hazırlamıştır?
2. Buradan yola çıkarak, Türk siyasetinde yaklaşık yarım asırlık tarihi olan bu hareketin 1980'lere kadar ve sonrasında kendisini konumlandığı politik kulvarlar, savunulan ve milli demokratik devrimi (MDD) merkeze alan sosyalist ideoloji özelinde bir sürekliliğe mi yoksa bir kopuşa mı karşılık gelmektedir?

Tüm bunlar ışığında aşağıdaki şu alt sorulara yanıt aranmıştır:

- a. Aydınlıkçılar küreselleşme sürecini dünya sistem özelinde nasıl analiz etmektedirler?
- b. Küreselleşmenin ulus devletler ve onun stratejik kurumları üzerindeki etkilerini yine makro perspektiften nasıl değerlendirmektedirler?
- c. Küreselleşmenin getirdiği dışsal dinamikler ile Türkiye'nin iç dinamikleri harmanlandığında ortaya çıkan tabloyu, ulus devletin farklılaşan gücü, işlevi, mevcut/potansiyel fırsat ve tehdit algılamaları özelinde nasıl okumaktadırlar?
- d. Bugün içinde bulunulan politik kulvar, geliştirilen politika ve stratejiler, dolaşıma sokulan söylemler ve sahip olunan farklı siyasal geleneklerden gelen kadrolar dikkate alındığında, bu hareket hangi politik hatta evirilmektedir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, Aydınlık Hareketi ile ilgili doğrudan ya da dolaylı yapılmış az sayıdaki diğer çalışmalardan konu, yöntem ve yaklaşım hususunda önemli ölçüde farklılaşmaktadır (Atalay, 2009; Ateşoğlu, 2006; Aydın, 1998; Aydınoğlu, 2008 ve 2011; Aytav, 2013; Çetin, 1998; Doğan ve Ünüvar, 2008; Ersan, 2014; Gündoğan, 2009; Kara, 2001; Karyelioğlu, 2008; Şener, 2010).

Öncelikle seçilen konu ve ele alınan dönem, diğer birçok çalışmanın aksine hareketin geçmişteki bir kesitini analiz etmekten ziyade özellikle yakın döneme odaklanmış, dolayısıyla onun güncel dair bakış açısını göz önüne sermiştir.

Çalışmayı alanındaki diğer çalışmalardan farklılaştıran ikinci husus ise çalışmanın yöntemine ilişkindir. Bu araştırmanın omurgasını ağırlıklı olarak eski ve hali hazırdaki Aydınlıkçılar ile yapılan derinlemesine görüşmeler oluşturmuştur. Buradan elde edilen veriler, kimi kaynak kitaplar ve hareketin kendi broşürleri, kitapçıkları, gazete ve dergi arşivleri taranarak desteklenmiştir.

Çalışmayı özgün kılan son nokta da, hareketin dünü ve bugünü arasında paradigma, strateji ve söylem düzleminde var olduğu düşünülen süreklilik ve kopuşların, Bourdieu'nun "alanlar teorisi" ışığında geliştirdiği yöntem ve kavramsal araçlar üzerinden tahlil edilmiş olmasıdır.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. Bourdieu'nun Alanlar Teorisini Yönteme Uyarlamak

Bourdieu'nun alanlar teorisi; genel olarak karmaşık olduğu düşünülen toplumsal evrenin derin mantığını, kendi kuralları ve özgül düzenlilikleri olan, dolayısıyla da işleyiş düzenekleri bilinebilir alt alanlara bölerek analiz etme yöntemi üzerine kurulmuştur (Göker, 2001). Ona göre her bir alan; nesnel, sınırları etki gücüne bağlı olarak genişleyebilen veya daralabilen, ekonomik, toplumsal, kültürel ve simgesel olmak üzere farklı sermaye biçimlerinin ve/veya bunların karışımlarının geçerli olduğu, bir takım iktidar biçimlerine gömülü konumlar arasındaki dinamik bağıntıların bütünüdür. *“Sadece anlam ilişkilerinin değil- güç ilişkilerinin ve bu ilişkileri değiştirmeyi hedefleyen mücadelelerin yeridir; dolayısıyla sürekli değişim yeridir”* (Bourdieu & Wacquant, 2011: 89).

Bourdieu alan/alt alanların incelenmesi hususunda; önce karşılıklı konumlanan iktidar alanına göre, ikinci olarak kendi içlerinde yer alan farklı çıkarlardaki (illusio) eyleyicilerin ya da kurumların (oyuncuların) rekabet ve mücadelelerine göre (oyun) ve son olarak da söz konusu oyuncuların yatkınlıkları (habitusları) dikkate alınarak çözümlenmesi gerektiğini işaret etmektedir (Bourdieu & Wacquant, 2011).

Bu çalışmada Aydınlık Hareketi sırasıyla; (1) dünya ve Türkiye'deki hegemon siyasetin dinamiklerine ilişkin fırsat ve tehdit algılamaları (iktidar alanına karşı ideolojik konumunu netleştirmek); (2) sonrasında ise geliştirilen stratejiler doğrultusunda yeni müttefik arayışları ve eski bir takım mensupları ile yol ayrımları (alan içi mücadeleler) bağlamında tahlil edilmiştir. Bunu yaparak, konumuzun asıl inceleme dönemini kapsayan 1990'ların ortalarından günümüze dek süregelen dönem ile önceki dönemler arasındaki süreklilik ve kopuşların çok daha net biçimde göz önüne serileceği düşünülmüştür. Sonuç olarak Aydınlık Hareketi'ni, Bourdieu'nun ifadesiyle *“birbirini izleyen bütün hallerini, hem o yapıyı sürdürmek ve dönüştürmek için daha önce yapılmış mücadelelerin ürünü olarak, hem de o yapıyı oluşturan iktidar ilişkileri, gerilimler ve çelişkiler yoluyla buradan çıkan dönüşümler”* ışığında analiz etmek,

“genelliğin içindeki tikelliği ve tikelliğin içindeki genelliği” (Bourdieu & Wacquant, 2011: 60, 75) ortaya koymak bakımından önemli yöntemsel katkılar sunmuştur.

2.2. Veri Toplama Araçları: Niteliksel Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada niteliksel araştırma yöntemi esas alınmıştır. Veriler öncelikle hareketin halen mensubu olan ve geçmişte hareket içinde bulunmuş ancak sonraki süreçte ayrılmış kişilerle yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Gerekli görüldüğünde bu görüşmeler, hareketin günümüzdeki ve geçmişteki yayın organları, broşürleri ve kitapçıkları ile desteklenmiştir.

2.2.1. Derinlemesine Görüşmeler

Eski ve halihazırdaki Aydınlıkçılardan 13’ü kadın, 23’ü erkek olmak üzere toplamda 36 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu kişilerin seçiminde şu kriterler esas alınmıştır: (i) Geçmişte ya da halihazırda hareketin “sıradan” bir mensubu olmamak, aksine politika inşa sürecinde etkili ya da “simgesel” açıdan önem arz ediyor olmak; (ii) yakınsamalar ve uzaksamalar özelinde hareketin farklı tarihsel dönemlerinde yaşanan dönüşümlere karşılık gelmek; (iii) mümkün olduğunca kadın-erkek dengesini gözetmek.

Bu doğrultuda şu şekilde bir sınıflandırmaya gidilmiştir:

1. Hareket içinde kuruluş sürecinden beri bulunanlar
(Doğu Perinçek, Ferit İlsever, Cüneyt Akalın, Feyziye Özberk)
2. Harekete 1980 öncesinde katılan ve halen mensubu olanlar
(Turhan Özlü, Sadık Usta, Füsun İkikardeş, Mehmet Akkoç)
3. Hareketle 1980 öncesi dönemde yollarını ayıranlar
(Şahin Alpay, Cengiz Çandar, Büşra Ersanlı, Melek Ulagay)
4. Harekete 1980’den 1990’ların ortasına dek süregelen dönemde katılan ve halen mensubu olanlar
(Arslan Kılıç, Nurcan Karadağ, Metin Oğuz, Songül Çağlar)

5. Hareketle 1980'den 1990'ların ortasına dek süregelen dönemde yollarını ayıranlar
(Oral Çalışlar, Nuri Çolakoğlu, Gün Zileli, Fatmagül Berktaş, Günay Aslan)
6. Harekete 1990'ların ortasından AKP'nin ikinci kez iktidar olduğu 2007'ye dek süregelen dönemde katılan ve halen mensubu olanlar
(Ceyhan Mumcu, Servet Bora, Özden Gönül, Tülin Sağlamtuğ)
7. Hareketle 1990'ların ortasından AKP'nin ikinci kez iktidar olduğu 2007'ye dek süregelen dönemde yollarını ayıranlar
(Faik Bulut, Gökçe Fırat Çulhaoğlu, Ender Helvacıoğlu)
8. Harekete kamuoyunda bilinen adıyla 'Ergenekon' ve 'Balyoz' davaları sürecinde katılan ve halen mensubu olanlar
(Hasan Atilla Uğur, Zeynep Küçük, Yıldırım Koç, Tülin Oygür)
9. Hareketin gençlik kolunda (Öncü Gençlik) bulunanlar
(Elif İlhamoğlu, Uğurcan Yardımoğlu, Erkin Öncan, Gizem Doğan)

2.2.2. Dergi ve Gazete Arşiv Taramaları

Gerekli görüldüğü durumlarda faydalanılan hareketin yayın organları şunlardır:

1. Proleter Devrimci Aydınlik (aylık, Ocak 1970- Ocak 1971 arası)
2. Proleter Devrimci Aydınlik (haftalık, Şubat 1971- Nisan 1971 arası)
3. Aydınlik (aylık, haftalık ya da günlük olarak Kasım 1974- günümüze)
4. Halkın Sesi (haftalık, Nisan 1975- Mart 1978 arası)
5. Türkiye Gerçeği (aylık, Mart 1979- Eylül 1980)
6. Ufuklar (haftalık, Aralık 1980- Nisan 1981)
7. Saçak (aylık, Şubat 1984- Aralık 1989)
8. 2000'e Doğru (haftalık, Ocak 1987- 1993)
9. Teori (aylık, 1990 Ocak- günümüze)

2.3. Veri Toplama ve Analizi

Derinlemesine görüşmeler biri moderatör olarak ben ve bir de gözlemci olmak üzere toplam iki kişi tarafından yürütülmüştür. Öncesinde iletişim numaraları bulunarak katılımcı adaylarıyla irtibata geçilmiş, çalışmanın kapsamı ve yapılması planlanan görüşmenin içerik ve tahmini süresi kendilerine anlatılmıştır. Randevu alınması durumunda kararlaştırılan yer ve saatte görüşmelere başlanmıştır.

Görüşmelerde katılımcılara yarı yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu esas alınarak sorular yöneltilmiştir. Burada halihazırdaki Aydınlık mensupları ve hareketten ayrılmış kişiler için içerisinde farklı soruların yer aldığı ayrı formlar (EK-1: Form 1A ve EK-2: Form 1B) kullanılmıştır. Kimi görüşmelerde öncesinden planlanan sistematiğe çeşitli esnekliklere gidilme, mevcut sorulara yeni sorular ekleme ya da sıralarını değiştirme ihtiyacı hissedilmiştir.

Görüşmeler öncesinde katılımcılardan ses kaydı yapılması için izin istenmiş, herhangi bir itiraz gelmemesi durumunda tüm görüşmeler kayıt cihazına kaydedilmiş, sonrasında ise tüm bunlar çözümlenerek Derinlemesine Görüşme Senaryosu (Çözümleme) Formuna aktarılmıştır. Bu aktarımda da mevcut ve eski hareket mensupları arasındaki ayrım gözetilmiştir (EK-3: Form 2A ve EK-4: Form 2B). Ses kaydı ile ilgili olumsuz hiçbir yanıt alınmamıştır.

Görüşmeler gözlemciler tarafından senaryoya bire bir dönüştürülmüş, bu süreçte katılımcıların dikkat çeken ifadeleri, telaffuzları, mimikleri ve tavırları da dikkate alınmıştır. Tüm bunları gözden kaçırmamak adına, yapılan görüşmenin uzunluğuna da bağlı olarak en geç 15 gün içerisinde çözümlenmeler tamamlanmış, sonradan hatırlatması bakımından görüşmeye dair kısa bir rapor da Derinlemesine Görüşme Senaryosu (Çözümleme) Formunun (EK-3: Form 2A ve EK-4: Form 2B) ilgili bölümüne yazılmıştır.

Veriler, tüm görüşmeler tamamlandığında analiz edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte her bir Derinlemesine Görüşme Senaryosu (Çözümleme) Formundan (EK-3: Form 2A ve EK-4: Form 2B) önemli görülen bulgular Derinlemesine Görüşme Değerlendirme (Veri

Analizi) Formuna (EK-5: Form 3) aktarılmıştır. Çalışmanın yazım sürecinde ise sadece bu formlar kullanılarak metinler inşa edilmiştir.

2.4. Dikkate Alınan Etik Hususlar

Bu araştırmada dikkate alınan etik hususlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Akademik yazım usullerine ilişkin etik hususlar
2. Derinlemesine görüşme yapılacak katılımcılardan ses kaydı alınması için izin istenmesi
3. Hem görüşme öncesinde katılımcılar ile yapılan tanışma sohbetlerinde hem de görüşme sırasında, kendilerini yönlendirici tutum, hareket, mimik ve davranışlardan kaçınılması
4. Katılımcıların vereceği ancak kayda geçilmesini istemedikleri olası bazı bilgilere kayıtsız kalınması
5. Yapılan görüşmelerde kayda geçilen notların her hangi bir yönlendirmeye sebep olmamak adına araştırma sürecinde diğer katılımcılar ile paylaşılmaması
6. Katılımcılardan derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanan verilerin derlenmesi ve analizi sırasında etik davranış ve kurallara azami özen gösterilmesi

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada Aydınlık Hareketi, farklı parti adlarıyla temsil edilen dört ana dönemde ele alınmıştır. Bunlar: (1) TİİKP⁶ (1969-1977); (2) TİKP⁷ (1978-1981); (3) SP⁸ (1988-1992) ve (4) İP⁹ (1992-2015)'dir. 15 Şubat 2015 tarihinde "Milli Hükümet için Birlik" sloganıyla toplanan İşçi Partisi Olağanüstü Kurultayı'nda partinin adının Vatan Partisi olarak değiştirilmesine karar verilmiştir. Bu süreçte harekete farklı siyasi geleneklerden önemli isimler katılmıştır. Derinlemesine görüşmelerin sona yaklaşmakta olduğu bir dönemde yaşanan bu gelişme ve izleyen süreç araştırmanın kapsamı dışına alınmıştır.

⁶ Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi

⁷ Türkiye İşçi Köylü Partisi

⁸ Sosyalist Parti

⁹ İşçi Partisi

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus da görüşme yapılan iki kişiyle ilgilidir. İşçi Partisi sürecinde hareketin mensubu olan Sadık Usta ve Erkin Öncan, Vatan Partisi sürecinin hemen başlarında hareketle yollarını ayırmışlardır. Bu ayrılık, görüşmelerin tamamlandığı ve hatta tez yazımında sona yaklaşıldığı süreçte yaşanmıştır. Çalışmanın kapsadığı dönem dikkate alındığında bu durum herhangi bir kısıtlama yaratmamıştır.



3. KÜRESELLEŞME BULGULARI

3.1. AYDINLIK HAREKETİ VE KÜRESELLEŞ(ME!)

Küreselleşme karşıtlığının Aydınlik Hareketi içindeki yansımaları, geçmişten bugüne farklı ideolojik geleneklerden gelen “sosyalist”, “halkçı” ve “milliyetçi” aktörlerin öne sürdükleri kimi benzer kimi farklı politik gerekçe ve reflekslere dayanmaktadır¹⁰. Dolayısıyla söz konusu görüşlerin hangi temellerde ortaklaştığının ya da ayrıştığına tahlili, farklı siyasal habituslardan oluşan bu alanın türdeş olmadığını göstermektedir. Dahası bu bağlamda yapılan değerlendirmeler, bugün yaşanan ve gelecekte de yaşanması muhtemel olan kimi simgesel mücadelelerin boyutlarını açığa çıkartmaktadır. Buradan hareketle Aydınlikçuların “küreselleşmeden” ne anladıkları hususu öncelik kazanmaktadır.

3.1.1. Bir Küreselleşme Tekerlemesi

Bu doğrultuda konuya iki temel soru üzerinden giriş yapılmıştır. Bunlardan ilki küreselleşmenin tanımına, diğeri ise yapılan tanımlardan hareketle onun boyutlarına ilişkindir. Görüşme sistematğinde bunlar iki ayrı soru olarak sorulmuş olsalar da, konu bütünlüğünü yakalayabilmek adına bir arada değerlendirilmişlerdir.

Küreselleşmenin tanımına dair alınan yanıtların hemen hepsinde “emperyalizm” ile özdeş vurgu en ön planda yer bulmuştur. Hatta bu, “Amerikan emperyalizminde” somutluk kazanmıştır. Ancak burada yegâne istisna olarak hareketin sosyalist kanadından ve eskilerinden Sadık Usta'nın aktarımlarından bahsetmek önemlidir. Çünkü kendisi küreselleşmeyi “geniş” ve “dar” anlamlarına vurgu yaparak diğerklerinden farklı biçimde ele almıştır. Küreselleşmenin “dar” anlamı üzerinden, hareketin diğerk mensuplarının ifadeleri ile örtüşen, “emperyalizm” gönderimli değerlendirmelerde bulunmuştur. “Geniş” anlamında ise konuyu “emperyalizmin” ötesinde, insanoğlunun ortaya çıkışından bugüne, siyasal, ekonomik ve kültürel açılardan bir yoğunlaşma,

¹⁰ Bu sınıflandırma, İşçi Partisi'nin 22-24 Aralık 2016 tarihli 7.Olağan Genel Kongresi'nde (Suphi Karaman Kongresi) esas alınan ve parti programına aktarılan resmi tanımlamadır.

döngüsel ve doğal bir süreç biçiminde, uygarlıklar üzerinden açıklamıştır. Ancak konumuzun odaklandığı dönem ve ele aldığı sorunsal nedeniyle bizce dikkate alınan, kendisinin küreselleşmenin “dar” anlamına dair yapmış olduğu değerlendirmeleridir.

Hareket mensuplarının ifadelerinde ilk bakışta göze çarpan bu türdeşlik hali yine de aldatıcı olmamalıdır. Zira konuyu tahlil ediş biçimleri, bu doğrultuda kullandıkları farklı jargonlar, atıf yaptıkları farklı tarihsel örnekler ve şahsiyetler, bu üç farklı gelenekten gelen kadrolar arasında küreselleşmenin emperyalizm yorumuna dair sistematik farklılıkları göz önüne sermiştir.

Hareketin “sosyalist” kanadında yer alan kadrolarca “küreselleşme” sorunsalı Marksist açıdan ele alınmıştır.

“... Sınıf mücadelesi teorisini zayıflatmak ya da geri çekmek için küreselleşme diye bir sıfat öne çıkardılar” (Cüneyt Akalın).

“... küreselleşme üç temel hedefi içeriyordu: Bir; 1917 ile kazanılmış milli devletleri tekrar ortadan kaldırmak. Çünkü her kurulan milli devlet, tepesinde ne kadar işbirlikçi yönetim de olsa, gümrükleriyle, siyasal bağımsızlığıyla, sermayenin oraya sınırsız giriş çıkışının önünde engel oluşturuyordu. İkinci hedef; milli devletlerin ortadan kaldırılmasına bağlı olarak emperyalist sermayenin dünyanın her bölgesine çok rahat girip çıkması. Saatlik, günlük girip çıkmasının serbestleştirilmesinin hedefi . Üç; emekçi hareketinin, emek sisteminin kuralsızlaştırılması. Deregulasyon dedikleri, çalışma sisteminin tamamen kuralsızlaştırılmasını ve emperyalist sermayenin ihtiyaçlarına bağlı hale getirilmesi. Çünkü arkada kalan 70 yıllık dönemde, emekçi sınıflar hem Avrupa’da hem de dünyanın diğer bölgelerinde milli devletler kanalıyla adım adım belli sosyal haklar kazanmışlardı. Çalışma saatinin 8 saate düşürülmesi, sosyal güvenlik hakları, emeklilik hakları, sağlık hakları, toplu pazarlık hakları, bunlar belli yasalara bağlanmıştı, yani belli kurallara bağlanmıştı. Çalışma sistemi emekçilerin kazanımına dayanan belli kurullarla yürütülüyordu. Bu süreçte sendikalar çok önem kazanmıştı. Sosyal güvenlik kurumları çok önem kazanmıştı. Bunlar sermayenin sınırsız sömürü eğiliminin önüne set çeken, sömürüyü sınırlandıran, ortadan kaldırmayan ama büyük sermayenin istediği gibi at oynatmasını da sınırlayan kazanımlardı. Bunu hedef aldı küreselleşme” (Arslan Kılıç).

“... küreselleşme diye ifade edilen gelişmeyi emperyalizm aşamasının, tekelci kapitalizm aşamasının, özellikle ulaştırma ve iletişim teknolojilerinde ulaşılan yeni düzeye ve sermaye birikimin yeni düzeyine bağlı olarak bir nicelik değişmesinden öte bir şey olarak algılamıyorum ben. Yani ulus ötesi şirketlere geçilmesi, üretimin dünya çapında planlanabilmesi, gerçekleşebilmesi, pazarlanabilmesi” (Yıldırım Koç).

Kimi zaman da “emperyalist-kapitalist sistemin mafyalaştığına” ilişkin Doğu Perinçek’in “mafyokrasi” tabirine atıfta bulunulmuştur. Perinçek’e göre; *“bugün sistemin hakim sınıfı, kapitalizmin yükseliş dönemindeki gibi, sanayi ve ticaret burjuvazisi değildir; emperyalizm döneminin mali sermayesi ise büyük ölçüde mafyaya dönüşmüştür. Sistem, üretimden kopmuş ve sanallaşmıştır”* (Perinçek, 2005: 11).

“... 90’lardan itibaren Sovyet dengelerinin şey yapmasıyla (ortadan kalkmasıyla) daha böyle bir saldırgan, hatta “kumarhane kapitalizmi” tabirleri vardı. Ya da “mafyokrasi” tabirleri. Bunlar bana ikna edici geliyor, benimsiyorum o tabirleri” (Feyziye Özberk).

“... O yapı, esas itibarıyla, yani ezen-ezilen kutuplaşması olarak, bu aynen devam ediyor. Ama ne oldu? İşte ezilen dünyada “mafyokrasi” diye tanımlanan değişimlere yol açtı” (Turhan Özlü).

“... Marksist tahliller, adlandırmalar bugün de geçerli aslında... Orta sınıflar bu “mafyokrasi” dediğimiz, yani “mafya- Gladyo” rejimi dediğimiz sistemdeki...” (Mehmet Akkoç).

Konu, küreselleşmenin siyaset, kültür ve hukuk gibi araçlar eliyle işleyen diğer boyutlarına taşındığında ise Marksizm’in günümüzdeki kimi yorumlarında görmeye alıştığımız salt ekonomi indirgemeci “ortodoks” söylemin ötesinde, altyapı ile üst yapı arasındaki karşılıklı etkileşimlere odaklanan tahlillerle karşılaşmıştır. Burada iktisadi dinamiklerin potansiyel belirleyici etkisi göz ardı edilmemekle birlikte, üst yapıya dair kültür, siyaset ve hukuk gibi diğer boyutlar her biri özerk ancak bir o kadar da iktisadi alt yapının yansımaları şeklinde ele alınmıştır. Kimi tarihsel kırılma anlarında ise bunların ön plana çıkarak çok daha belirleyici nitelik kazandıklarına, hatta alt yapıyı dahi dönüştürdüklerine dair vurgular göze çarpmıştır.

“... Bazen de üst yapı, alt yapıyı belirler fikri çok açık, mantıklı. Örneğin Muhammed İslam'ı getiriyor, Arap toplumuna dayatıyor, böylece üst yapıyı belirliyor. İslam şeyle gelmiyor ki, ilişkiler var tabi ki bir alt yapı ile üst yapı arasında ama sonrasında siyasi mücadeleyle, kılıçla geliyor. Mekke'ye hakim oluyor, sonra kendi düzenini kuruyor. Besbelli ki üst yapı orada dayatıyor. Yine Mustafa Kemal Paşa gelip Ankara'ya kurduğu zaman (Cumhuriyet'i) besbelli ki siyaset şekillendiriyordu” (Cüneyt Akalın).

Aşağıdaki alıntı ise, “ırmak” ve “dere” metaforları üzerinden yukarıdaki tüm bu değerlendirmelerimizle örtüşen yerinde bir örnektir:

“Küreselleşme büyük bir ırmaktır. Derinden akan bir ırmak. Fakat aynı zamanda o ırmağın bir yerden beslenmesi lazımdır. Yoksa kurur, biter. O sular da farklı farklı kanallardan akan derelerdir. O dereler yok olmadığı sürece o ırmak da yok olmayacaktır. Dolayısıyla o ırmak kendi içinde de sürekli bir devinim halindedir. Ama genel olarak şunu söyleyeyim. Merkezde siyaset, ekonomi ve asker hep yan yanadır, iç içedir. Yani en üstte siyasi otorite, onun altında silahlı güç ve en altta ise ekonomik zemin. Bunlar zaman zaman üçü bir arada olur. Zaman zaman da ilişkileri gevşekleşir” (Sadık Usta).

“Halkçı” reflekslere sahip, kendilerini “Atatürkçü” ya da “sol Kemalist” olarak tanımlayan, geçmişte SHP, DSP ya da CHP seçmeni olan hareket mensuplarının aktarımlarında ise söylem düzeyinde bütünlük yakalamak mümkün olmamıştır. Öncelikle bu kapsamda görüşülen kişilerin çoğunlukla profesyonel iş yaşamları sürecinde “ideoloji” ve “parti” eksenli politik mücadelelerin uzağında kalmış olduklarının ve harekete 2007 sonrasında katıldıklarının vurgulanması gerekir. Dolayısıyla sosyalist kanadın “Marksist” vurgulu dünya sistem analizlerinin aksine burada eklektik tarzda görece yüzeysel bir eleştirelilik göze çarpmıştır. Bu tanımlamalar kimisinde “çok uluslu şirketleri” “derin dünya devleti” ile özdeşleştiren “komplocu” tarzda olmuştur.

“Ulus devletlerinin yok olması ve çok uluslu şirketlerin egemenliği ele alması hatta dünya üzerinde söylendiğine göre, bazı komplo teorisyenleri de öyle diyor,

“üç yüz ailenin hakimiyeti altında bütün dünyanın yönetilmesi olarak görüyorum”
(Tülin Sağlamtunç).

Kimisinde ise “küreselleşme”, “olumsuz” ve “olumlu” sıfatlar üzerinden yapılan tasniflerle ele alınmıştır. Bu tasniflerde “olumsuz” küreselleşmenin “emperyalizm” ile özdeşliği açıkça öne çıkarken, “olumlu” küreselleşmenin ise örtülü olarak “enternasyonalizm” terminolojisinin yerine kullanılmak istendiği görülmüştür.

“Küreselleşmenin gittiği yeri salt şu anda sadece olumsuzluklarıyla görebiliyorum. Burada muhtemelen ülkem ve bölgemin içinde bulunduğu durum çok belirleyici oluyor. E tabi buradan şu çıkarımı yapıyorum: Yaa bu iş iyi gitmiyor. Aa ne güzel geliyoruz, hayır efendim bu kadar gelişmeseydik yani 2014 yılında dünyanın gelişmişlik düzeyi bu olmasaydı da 1400 yılındaki kadar olsaydı ama dünya başka anlamda küreselleşseydi. Ben bu tarz bakıyorum olaya. Odağına insanı koyuyorum, insanı koyduğum zaman da esasen mutluluklarda kayıplar görüyorum. Bu gelişmiş ülke insanı için de böyle, gelişmekte olan için de böyle, gelişmemiş olan için zaten öyle” (Tülin Oygür).

“Dünyadaki hakim güçlerin, dünyaya şekil vermek adına kullandıkları bir araç olarak görüyorum küreselleşmeyi. Küreselleşmenin ilkesel olarak anlamıyla şu anda dünyadaki karşılığı örtüşmüyor. Küreselleşme, dünyadaki bütün kaynakların ve bütün sınırların kaldırılması gibi algılanırken, o sınırların kaldırılması olumlu anlamda vücut bulmuyor...” (Zeynep Küçük).

Bu husus, söz konusu kişilerin dünden bugüne taşıdıkları farklı kurumsal kültürlerin ötesinde asıl olarak Crossley (2003)'ün “radikal habitus” kavramı ile izah edilebilir. Crossley'e göre toplumsal hareketlere katılma deneyimi bireyler üzerinde uzun ömürlü politize edici etkiye sahiptir. Öyle ki bu deneyim çoğunlukla politik aktivizm doğrultusunda kişisel habitusu şekillendiren yeni yatkınlıkları beraberinde getirir. Nitekim radikal habitusun bu yapılandırıcı etkisini, sol kulvarda siyaset yapmış Ceyhan Mumcu'nun, hareketin sosyalist kesimleriyle örtüşen analiz, atıf ve jargonunda yakalamak mümkün olmuştur.

“Küreselleşme, Marx'ın da anlattığı gibi kapitalin bir merkezde toplanması, şirketlerin büyümesi ve bir yaygınlaşma alanıdır. Bu eninde sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nde birleşmiştir. Küreselleşmenin merkezi odur. Küreselleşme

deyince ben emperyalizmin azgın, vahşi, hoşgörüsüz şeyini görüyorum” (Ceyhan Mumcu).

Küreselleşmenin boyutlarına ilişkin olarak halkçı kesimin söylemlerinde de, tıpkı sosyalist mensuplarda olduğu üzere, iktisadi alt yapıyı göz ardı etmeyen ancak hukuk, kültür, bilim gibi alanları görece özerklikleri içinde değerlendiren benzer değerlendirmelerle karşılaşmıştır. Aşağıdaki aktarım, bu iç içe geçmişlik halini bir başka metafor üzerinden göz önüne sermektedir.

“Bu şeye benziyor; tiyatroya gittiğinizde perde açılır ve bir sahneyle karşılaşsınız. Onun öyle olduğunu kabul edersiniz. Katarsis yaşarsınız, tıpkı Aristo'nun dediği gibi. Ama arkada çeşit çeşit perdeler daha vardır. O perdeler açıla açıla en son perdeye geldiğinizde, tek bir şeyin olduğunu görürsünüz... İktisadi küreselleşme çok önemli” (Tülin Sağlamtunç).

Aydınlık'ın ülkücü gelenekten gelen kadrolarında ise, onların geçmişten bugüne taşıdıkları siyasal kültürün analiz ve söylemlere dönük yansımaları ilk bakışta görülmüştür. Bu kapsamda göze çarpan ilk husus, sosyalist kanattan farklı olarak “emperyalizm” kavramını tarihsel-maddeci düzlemde ele almadıkları, aksine “şeytani” ABD imgesi üzerinden “milliyetçi” bakış açısıyla yorumladıklarıdır. Söylemlerde ise dünya sistemin sınıfsallık ile dolayımlanmış karmaşıklığı, yerini anlaşılması daha basit “dış güçler” ile onların “oyun” ya da “tezgâhlarına” bırakmıştır.

“Küreselleşme değil, esasında bu köleleşmedir. Daha önce Avrupa'nın bilahare İngiltere, Fransa'nın elinden Amerika büyüyünce Amerika aldı bu küreselleşme işini. İşte küreselleşme deyince ben Amerika'nın, kapitalist dünyanın patronunun yaptıklarını düşünüyorum” (Servet Bora).

“... küreselleşme çabaları ya da küresel güçlerin dünya ülkeleri üzerindeki çalışmalarına baktığımızda kendilerine, kendi ülkelerine yaşam alanı sağlamak, kendi ülkelerinin tüketicilerine ve tüketimine yarayacak olan işte; petrol, su, altın, maden bu tür yerleri tespit etmişler ve bu tür yerlerin olduğu ülkelerin üzerinde büyük oyunlar oynamışlardır. Oynamakta da devam ediyorlar... Yani küreselleşme ile ilgili aslında söyleyeceğimiz şudur ki; Amerikan emperyalizminin ve bunun birlikte olduğu ülkelerin hep birlikte maden, petrol, su ve bunlar gibi ucuz iş gücü anlamındaki ülkelerde yapmış oldukları bütün

tezgahların, bana göre tezgahların neticesinde küreselleşme deyip bunu kamufle ediyorlar” (Hasan Atilla Uğur).

Son olarak, küreselleşmenin tanımına ve çok yönlü boyutuna dair hareketin gençlik kesimlerinin yapmış oldukları değerlendirmeler konumuz açısından kritiktir. Çünkü yaşları 23 ile 25 arasında değişen bu kişiler, 90'lar dünyasının ve Türkiye'sinin siyasi, iktisadi, toplumsal ve kültürel ikliminde büyümüşler, siyasal habitusları hareket içerisindeki ağabeylerinden farklı olarak 2000'lerin politik mücadeleleri ekseninde şekillenmeye başlamıştır. Aşağıdaki ifadelerden de görüleceği üzere, görüşme yapılan gençler küreselleşmenin tanımına dair hareketin sosyalist kanadının yaklaşımları ile örtüşen tarzda, doğrudan sınıfsal tahlilden ve tarihsel-maddeci yaklaşımdan hareket etmişlerdir.

“Dünya üzerinde hegemonya kuran emperyalist kuvvetlerin dünyayı tek bir çatı altında birleştirme projesi. Emperyalizmin mafyalaşma dönemine özgü. Yani milli pazarları, dolayısıyla milli sınırları yok ederek tek bir pazar haline getirmek dünyayı. 80 sonrası esas olarak yoğunlaşıyor, 90'lardan itibaren Sovyetlerin çözümlenmesinden itibaren tırnak içinde o tek kutuplu dünya diye tabir edilen sürecin bir diğer adı da küreselleşme oluyor” (Uğurcan Yardımoğlu).

“Emperyalist-kapitalist sistemin iyice dünya ülkelerine yönelik sömürsünü artırması, o kapitalist üretim ilişkilerinden de meselenin kopup tekelci bir şekilde bir diktaya dönüşmesi, küreselleşme. Küreselleşme siyaseten Amerikan emperyalizmini, Avrupa Birliği'ni ifade ediyor bizim için. Onların özellikle üçüncü dünya ülkelerine, gelişmekte olan ülkelere uyguladıkları sömürü düzeninin alt yapısı olarak veya bunların bir şekilde ambalajı da diyebiliriz küreselleşme için. En son Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile beraber de küresel dünya düzeni biz bunu mafya, gladyo ve tarikat rejimi olarak nitelendiriyoruz Türkiye özelinde. Ancak dünya çapında değerlendirdiğimiz zaman, sermayenin normal bildiğimiz kitapta yazdığı gibi alışlageldik kapitalist üretim ilişkilerinden kopup sadece sömürüye ve tehdide dayanan örneğin ABD'nin dolar rezervini dayatması dünya ülkelerine şeklinde zuhur eden bir sistem olarak değerlendiriyoruz” (Erkin Öncan).

Onlara göre küreselleşme, belli bir ekonomi-politik doğrultusunda işlemesi sebebiyle tek çekirdekli, ancak kültür ve hukuk gibi kimi aparatları şekillendirmesi ve işler

kılması sebebiyle de aynı zamanda çok boyutludur. Ancak alt ve üst yapılar arasındaki etkileşime dair aktarımlarının satır araları daha dikkatli tahlil edildiğinde, birçoğunun sosyalist ağabeylerine kıyasla daha “ortodoks” ve “indirgemeci” oldukları görülmüştür. Öyle ki, boyutlar konusu görece bağımsız bir değişken olarak değil, aksine ekonominin merkeze alındığı tek yönlü bir işleyiş üzerinden onun bağımlı değişkenleri biçiminde ele alınmıştır.

“Alt yapı üst yapıyı her zaman belirler. Bu iktisadi alt yapı, üst yapıyı, örneğin kültürü, eğitimi, hukuku ve diğer bütün üst yapı araçlarını etkiliyor elbette ve tüm bunlar ona göre şekillenmiş oluyorlar” (Elif İlhamoğlu).

“(Küreselleşme) tek boyutludur. Diğerleri onun aparatlarıdır. Biz meselenin temelde üretim ilişkileri olduğunu biliyoruz” (Erkin Öncan).

Özetle bu bölümde kendilerince öne sürülen tüm bu aktarımlar, Aydınlık Hareketi içerisinde ideolojik hegemonya inşasına yönelik simgesel sermayenin gençlik üzerinde sosyalist kanat tarafından daha etkili kullanıldığının göstergesi olarak yorumlanabilir.

3.1.2. Küreselleşmenin Derinleştirdiği Çelişkiler Üzerine

Bütünden parçalara doğru ilerlenen ikinci adımda analiz, küreselleşmenin ortaya çıkardığı çelişkiler, sürecin kazanan ve kaybedenlerinin kimler olduğu ve bunun hareket mensuplarınca hangi başatlıklar temelinde ele alındığı sorunsalı üzerinden devam etmiştir. Bu başlıkta cevabını aradığımız soru iki sebepten dolayı önemlidir:

Birincisi; bunun “küreselleşme” literatürü ile doğrudan ilişkili “genel” boyutudur. Çünkü, saptanan başat, temel ve yan çelişkiler üzerinden bu kapsamda alınan yanıtlar, küreselleşme karşıtlığının “ulusalcı” yorumunun, “enternasyonalist” ya da “alternatif küreselleşmeci” diğer görüşler ile hangi ana temalarda ayrıştığı hususunda çerçeve çizmektedir. Ayrıca, yine bu temelde, Aydınlık’ın kendi bünyesine dönük doku uyuşma ve uyuşmazlıklarının boyutlarını göz önüne sermektedir. Tüm bunlardan yola çıkarak,

hareketin bugünkü ve gelecekteki temel strateji ve politikalarına dair genel eğilimi görmek mümkün hale gelmektedir.

İkinci sebep ise sorunun salt bu çalışmaya dair “özel” boyutuyla ilişkilidir. İlk başlıkta kimilerince ya hiç değinilmemiş ya da görece yüzeysel değinilmiş “sınıfa” dair görüşleri daha çok netleştirmek arayışımızın bir gereğidir.

Bu kapsamda alınan yanıtların tümünde, küreselleşmenin doğurduğu baş çelişkiye dair söylemsel düzeyde bütünlük hemen göze çarpmıştır. Bu da hareket mensuplarınca, “emperyalizm ile mazlum ulus-devletler çelişkisi” şeklinde net olarak formüle edilmiştir.

Buna göre; 18.yüzyılda temelleri atılmaya başlanan ve 19 ile 20.yüzyıllar içinde yaygın hale gelen “ulus devlet modeli” 1990’ların ardından küresel siyaset ve ekonominin önünde engel olduğu gerekçesiyle hedef tahtasına konmuştur. Bu durum yeni bir “ortaçağ saldırısı” şeklinde tezahür etmekte ve ulus devletlere o döneme özgü “site devletleri” modeli benzeri bir elbise giydirilmeye çalışılmaktadır. Bunun anlamı, kontrollü bir çatışma ve istikrarsızlaştırma hedefi üzerinden bunların küçültülmesi ve böylece siyasi sınırlarının ihtilafı, iktisadi sınırlarının ise geçirgen hale getirilmesidir. Öyle ki zayıf ulus devletlerle yola devam etmek politikası geçmişte bir noktaya kadar küresel sistemin işine yaramakla beraber bugün için geçerliğini yitirmiştir. 1990’larda Yugoslavya’nın parçalanması ile başlayan ve 2000’lerden itibaren Kuzey Afrika’dan Orta Asya’ya dek uzanan hatta sirayet eden bu “yeni düzen” söz konusu küresel politikaların en çarpıcı tarihsel olgularıdır. Sadık Usta’nın aşağıdaki ifadeleri, hareketin diğer mensuplarının konu hakkındaki ilgili görüşlerini özetlemesi ve bu politikanın ardındaki mantığı açıklaması sebebiyle aktarılmaya değer görülmüştür:

“İç siyasi araçlara başvurmadan hiyerarşik bir toplumu yönetmek mümkün değil. O hiyerarşinin belli dönemlerdeki adı beyliktir. Belli dönemlerde ise bunun siyasi formasyonu ulus devlet olmuştur. Ulus devletler, nispeten güçlü orduları, canlı ekonomileri sebebiyle bir siyasi geleceğe sahipler. 1990’lardan sonra ise küresel siyasetin ve sermayenin karşısında ciddi bir engel teşkil ettiler. Şimdi yeniden beyliklere geçmek, yani onları birden bire ortadan kaldırmak hiç de mümkün değil. Çünkü buna karşı direniş çok büyük ve güçlü olur. Yani o ulus devletleri de parçalamanın bir mantığının olması lazım, tıpkı 1770’lerde ters biçimde olduğu gibi. 1770’lerdeki mantık şuydu, sermayenin gelişebilmesi için küçük

devletçiklerin ortadan kalkması ve yerlerine büyük devletlerin kurulması lazım. Büyük devletler şeklinde örgütlenme sağlanabilirse uluslar daha da özgürleşebilir ve sonrasında refah toplumuna ulaşılabilirdi. 1990'larla beraber ise artık bu ulus devletler küresel sermayenin önünde engel oldukları için hedefe alındılar. Böylece 1770'lerden itibaren nasıl ulus devletlere geçildi ise, 1990'larda da ulus devletlerden yeniden küçük beyliklere geçiş teşvik edilmeye başlandı" (Sadık Usta).

Yine bu özelde hareket mensuplarının üzerinde mutabık oldukları bir diğer husus, ulus devletler çağının bugün de geçerliliğini sürdürdüğü, dolayısıyla küresel çapta ulus-ötesi yönetim modelinin hayata geçme şansının olmadığıdır. Aydınlikçılara göre; bunun en belirgin ve başarısız örneği olarak Avrupa Birliği gösterilebilir. Onun hiyerarşik yapısı içindeki bir Avrupa Parlamentosu ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin varlığı kısmi anlamda ulus ötesi bir yönetime işaret etse de, farklı devletlerin farklı ulusal çıkarları bu birliğin bütünsel çıkarları içinde harmonize edilememiştir. Etkili bir ordu yaratılamamıştır. Siyasi ve iktisadi etki sahası birliğin kurucu iki devleti olan Almanya ile Fransa'nın söz sahipliğinin ötesine taşınamamıştır.

Küreselleşmenin çelişkilerine dair ayrıntılara girildiğinde ise hareketin farklı kanatlarını temsil eden mensupları arasında bazı farklılıklar hemen göze çarpmıştır. Örneğin sosyalist kesimin değerlendirmelerinde, günümüz kapitalizminin Marksist tarzda eleştirel tahlilinin sistemin değişen ve dönüşen doğası üzerinden yapıldığı görülmüştür. Yaptıkları tahlillerin en başında, geçmişte büyük oranda üretimden elde edilen artı değerün günümüzde ağırlıklı olarak mali sermayeye kaydığı saptaması öne çıkmıştır. Çünkü bugün, kapitalizmin "bildik" usullerinin, kanunlarının ve kurallarının ötesinde "sıcak para" hegemonyasının etkili olduğu "mafyatik" bir düzen söz konusudur. Dolayısıyla bunun yarattığı "dikta" ile mücadelenin yegâne yolu geçmişte verdikleri ulusal kurtuluş savaşları ile sömürge olmaktan kurtulmuş ancak bugün yeniden sömürgeleşme tehdidiyle karşı karşıya bulunan ülkelerin "gerçek" anlamda bağımsızlıklarından geçmektedir (Perinçek, 2005).

Buradan hareketle, kapitalizmin geçmişte sanayileşme atılımıyla doğmuş emek-sermaye çelişkisinin özünde kaybolmamakla birlikte günümüzde "başat" belirleyen olmaktan çıktığı hususu sıklıkla vurgulanmıştır.

“Emek ile sermaye arasındaki çelişki illaki vardır. Yani biz şimdi Marksist ideolojiyi okuyup benimserken, tarihsel materyalizmi okuyup benimserken şunu öğrendik: Hayatın kendisi binlerce çelişkiden oluşuyor zaten. Ve o çelişkinin bir tane başat olanı var. O başatı doğru saptar, onun üzerinde, onu çözmek için yoğunlaşırsanız diğerleri de ona bağlı olarak çözülecektir” (Fusun İkikardeş).

Ancak buradaki yanıtlarda, ağırlıklı olarak “küresel saldırıya” maruz kalan gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelere odaklanıldığı, aksi sorulmadıkça gelişmiş kapitalist ülkelere dair çelişkilere değinilmediği görülmüştür. Dolayısıyla bir alt soru şeklinde kendilerinden, söz konusu ülkelerdeki emek-sermaye çelişkinin meyli üzerine de değerlendirme yapmaları istenmiştir. Alınan yanıtların çoğunda, Perinçek (2005)’de de bahsedildiği üzere, 1990’larla birlikte paranın sınırsız dolaşımı, gümrüklerin kaldırılması, özelleştirme, devletin küçültülmesi, sosyal hakların kısıtlanması, taşeronlaştırma ve sendikasılaştırma yollu, dünyadaki tüm emekçilerin maliyetini ucuzlatan politikaların etkilerinin açık ya da örtülü şekillerde ifade edildiği görülmüştür. Aydınlik Hareketi’nin sosyalist ideolojiyi benimsemiş işçi önderlerine ait aşağıdaki iki aktarım, konumuzla doğrudan ilişkisi olması sebebiyle önemlidir:

“Oralarda da işçi sınıfına dönük bir takım hakların, özgürlüklerin ya da sistem içerisinde yaşamın sürdürülebileceği ölçüde bir standardın sağlanmadığını düşünüyoruz, onu görüyoruz. Oralarda da gittikçe azgınlaşan bir kapitalizm süreci var” (Songül Çağlar).

“Amerika’da da bugün baktığımızda, değil mi en büyük emperyalist ülkelerde, oranın da halkları arasında çok büyük fark olduğunu; o sokakların da filmlerde, ne bileyim belgesellerde gördüğümüzde ne kadar büyük yoksulluk içerisinde yaşadığını görüyoruz. Demek ki çelişki çok daha derinleşiyor, sermayedar daha da zengin oluyor, alt sınıflar daha da fakirleşiyor, yoksullaşiyor” (Nurcan Karadağ).

Nitekim yanıtın ilerleyen bölümlerindeki asıl vurgu, aldıkları paylar azalmakla birlikte “batılı işçilerin sömürüye ortak olduğu” görüşü¹¹ çerçevesinde gerekçelenen ve birbirleriyle örtüşen şu ifadelerde açığa çıkmıştır:

“Küresel dünyada yer alan kapitalist ülkelerde ya da onların paralelinde giden ülkelerde biliyoruz ki tabii ki oralarda da sermaye emek çelişmesi var ve emeğin sömürüsü devam ediyor. Fakat uluslararası yağmayla beraber onun belli miktarlarını emekçi sınıflara ve toplumun diğer kesimlerine dağıtarak bu çelişmeyi biraz söndürmek söz konusu olabiliyor” (Ferit İlsever).

“Sovyetler Birliği’nin yıkılışı, batılı kapitalist emperyalist ülkeler açısından kazanç oldu. Rahatladılar, ideolojik olarak üstün konuma geçtiler. Biz haklıydık bunlar yanlış şekledeki görüşlerle ideolojik üstünlük sağladılar. İkinci olarak, Sovyetler Birliği’nin çok ağır bir şekilde sömürüsü, Sovyetler’in hakim olduğu ülke ve bölgelerde hakimiyetini kaybetmesi, ekonomik olarak da bunlara yaradı. Yani Sovyet ülkesindeki petrolü kastediyorum. Kazakistan petrolünü alıp, Bakü’deki petrolü alıp kendi şirketlerine yönlendirdiler. Başka yerlerde, örneğin Ortadoğu’da Suriye gibi bazı Baas rejimlerini, yani Sovyetler Birliği’ne müttefik güçleri tasfiye ettiler. Bu ülkeleri daha savunmasız, daha korumasız hale getirdiler ve daha kolay sömürebilmenin yollarını açtılar. Bu durum Batı’da bir rahatlama yarattı, öyle görüyorum ben. Emek sermaye çelişkisi açısından bir rahatlama yarattı” (Cüneyt Akalın).

“Nesnel bir örnek vereyim size. 1991 yılında Belçika Emek Partisi, 1 Mayıs kutlamalarında, Zonguldak maden işçileri liderlerinden katılımcı istediler, beni arkadaşlar uygun gördü, ben 1991’in maden işçisi liderlerinden biriydim, direniş komitesinin 10 kişilik yürütme kurulu üyesiydim. Belçika’ya gittim. 1991’in 1 Mayıs’ında, orada Belçika Emek Partisi’nin misafiri oldum, tabii orada da ideolojik tartışmalar içine girdik. 91 yılı ki işte 89 olmuş, Sovyetler dağılmış, yeni dünya düzeni, yeni yeni abanmaya başlamış ulus-devletler üzerine. Ve Emek Partisi’nin merkez komite üyesi bir arkadaşın evinde kaldım, ona şunu sordum; siz dedim, sosyalistiz diyorsunuz, devrimciyiz, komünistiz diyorsunuz, Marksist’iz, Leninist’iz, Maoist’iz diyorsunuz, burada bakıyorum 3 katlı evde oturuyorsun. Tripleks ev, altında 2 tane araba, çocukların kolejde okuyor, hangi

¹¹ “Batılı işçi sömürüye ortak” ifadesi, Attilâ İlhan’ın yönetmenliğinde Bilgi Yayınevi’nden yayınlanan “Bir Millet Uyanıyor” dizisi içinde hareket mensuplarından Yıldırım Koç’un yazarı olduğu kitabın başlığıdır.

devrimden bahsediyorsunuz siz yani nasıl olacak bu iş diye. Bana çok örnek bir cevap verdi o arkadaş, şunu söyledi: Önce dedi siz, ezilen dünyanın ülkeleri kendi bağımsız devrimlerini yaptıktan sonra biz oraya hazırlık yapıyoruz dedi. Siz bağımsızlığınızı ilan ettiğinizde bizim gibi batılı emperyalist ülkeler, sömürgeci ülkeler sömüremeyecek. Örneğin onların arka bahçesi Kuzey Afrika biliyorsunuz, Tunus, Fas, Belçika'nın da çok sömürgeleri var, oralar bağımsızlığını ilan ettiğinde bizim burjuvazimiz, kapitalistlerimiz dönüp, Belçika işçisini ezmeye başlayacak. Şimdi dedi, oradan gelen rantla içeride de kavga yürütmek için, bizim işçi sınıfının ağzına bir parmak bal çalıyorlar. Çünkü kapitalizm şunu yaptı, kendi içinde çelişkileri yaşamamak için zaten sömürgeleri var yeterince, içerideki bu sınıf tartışmasını ertelemek, bir süre rafa kaldırmak için bu şeye, işçi sınıfına bir takım haklar, işte bu sosyal demokrasi denilen, o temelde getirilen bir takım yapma haklar sundu. O yüzden de maalesef emperyalist ülkelerin veya gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi sınıflarını, sınıf mücadelesinde yeterince ezilen dünyanın ülkelerinin devrim ve oradaki işçi mücadelelerine gerekli enternasyonalist desteği gösteremiyorlar. O melekelerini kaybetmiş durumdadılar” (Metin Oğuz).

Bakışımızı hareketin halkçı kanadına çevirdiğimizde, bu kapsamda görüşülen kişilerin de “küreselleşmenin sermayenin lehine işlediği” yönündeki görüşleri üzerinden sosyalistlerin tezleriyle örtüştükleri görülmüştür. Ancak bir çoğu konuya dair yaklaşımlarında, sosyalistlerden farklı olarak bütünsel sistem tahlillerine yönelmemişler, aksine kendileri için öne çıkan görece dar çaplı değerlendirmelerle yetinmişlerdir.

Örneğin kimisi konuyu salt sendikaların olumsuz yönde dönüşen işlevleri üzerinden ele almıştır:

“Emek kesimi zaten dünyada da öyle bizde de öyle, kötü sendikacılar eliyle etkisizleştiriliyor. Sermayeye karşı ciddi bir güç olmaktan yani barışçıl denge sağlayacak bir güç olmaktan çoktan çıkarılmıştır. Bu şuradan belli: Bir kere emek kesiminde, sendika kesiminde “anti-emperyalizm” hiç söz konusu değildir” (Ceyhan Mumcu).

Kimisi daha genel geçer ifadelerle, herhangi bir gerekçe sunmaksızın yalnızca kanaatlerini dile getirmiştir:

“Zaten muslukların başı muktedirler tarafından tutulduğu sürece, o suyun başının, sahibi olanın, yani hak sahibi olanın, o suyu dilediği gibi kullanmasının imkanı yok. Zaten sermaye ile emeğin dengesizliği sorun” (Zeynep Küçük).

Kimileri ise konuyu diğerlerinden daha etraflıca ele almışlardır. Sadece sermaye ile emek arasındaki eşitsizliğe değinmekle yetinmeyip ayrıca merkez ile yarı çevre ve çevre ülke emekçilerinin aynı kefeye konulamayacağını doğrudan ifade etmişlerdir:

“Sermaye-emek çelişkisi tabi sermaye yönünde evriliyor. İşçiler, zavallılar üç kuruş maaş alıyorlar, sermaye mütemadiyen büyüyor. Dünyanın her tarafında da öyle. İngiltere satıldı Thatcher zamanında. Emek her zaman sömürülen bir konumda. Ancak gelişmiş olan bir ülkenin emeğiyle gelişmekte olan veya az gelişmiş olan bir ülkenin emeğini aynı kategoriye koyamam. Ama şu Basel'deki şoför örneğinden yola çıkarsak; oradaki dahi yapamıyorsa, emekli olduğunda eski hayatını götüremiyorsa mutlaka orada da bir sömürü vardır. Eskiden bir defa sermaye bu kadar çok yoktu. Sermaye sömürerek büyüdü. Onun için 80' den sonraki gelişmelerde tabi ki emekçi sınıfı sömürülüyor” (Özden Gönül).

“Ben küresel sermayenin esas biriktiği ülkelerde emek sermaye çelişkisinin ne yönde gittiğini farklı görüyorum. Küresel neo-liberalizmin sömürdüğü ülkelerde ne yönde gittiğini farklı görüyorum. Buradan da zaten şuraya çıkıyorum: Bugünkü anti emperyalist bakışın temelinde vatan savunmasının olduğu daha doğrusu ezilen millet kavramına buradan geliyorum zaten. İlk önce gelişmiş ülkeler yani kapitalist ülkeler zengin ülkeler sermayenin biriktiği ülkelerde emek bundan biraz nemalandı. Şöyle tabi ki bu sosyalizme karşı bir set oluşturabilmek için. Tabi ki sermaye emek çelişkisinde törpülenmeler yapıldı. Bu çok büyük önemde, oranda değil tabi ki hiçbir zaman bu çelişki kalkmaz üretim biçimini değiştirmedikçe. Ancak bu çelişki yuvarlatıldı. Ben şunu demek istiyorum: işçiyi bu çelişkinin bu çelişkiyi işçinin kafasında küçültecek, azaltacak ana sorun olmaktan çıkaracak bir yaklaşma oldu demek istiyorum. Şimdi esas öteki tarafta bu çelişkinin çok derinleştiğini düşünüyorum çünkü öteki taraf derken tabi hani çok kaba tabirle sömürülen ülkelerde diyelim bu çelişki derinleşti hatta ne diyoruz bu çelişkinin içine gelişmiş toplumların işçi sınıfı da girdi yani o da beni sömürüyor şimdi mecbur kendi refah durumunu tutabilmek için mecburen o da bu sömürünün içinde sömürmeli tabi benim ülkem diyor demek zorunda. Dolayısıyla orayla o bölgelerle gelişmemiş yoksul bölgeler sömürülen bölgeler arası çelişki durumu farklı” (Tülin Oygür).

Hareketin ölkücü gelenekten gelen mensuplarının değerlendirmelerinde ise, ulus devletin stratejik önemine dair temel görüşler sosyalist ve halkçı kesimlerin anlatıları ile örtüşmekle birlikte, temel farklılıklar bakış açısına dair ayrıntılarda ortaya çıkmıştır. Öncelikle sosyalistlerin çok daha sistematik, halkçıların ise kısmi ölçülerde yaptıkları kapitalizmin eleştirel tahlillerine bu kimselerde rastlanmamıştır.

Moderatör: Peki bir de gelişmiş olan ölkelerin açısından baktığımız zaman mesela en basiti şu ses kaydını yaptığımız telefonu bile Çin 'de yaptırıyorlar. Bu Çin 'de yapılıyor, oradaki bir emek gücü ile yapılıyor veya vergilerin bir kısmı oraya aktarılıyor. Buradan aynı zamanda Amerikan emekçisi, Amerikan milli devletinin ekonomideki girdileri olumsuz etkilenmiyor mu?

Hasan Atilla Uğur: Şöyle; Amerika 'da, şimdi biz olaya şöyle bakalım. Amerika, İngiltere, Fransa falan orada da tabi büyük halk kitlelerinde sıkıntılar var. Elbette ki biz şimdi Amerikan karşıtız, İngiliz karşıtız derken oranın insanlarını, halklarını kastetmiyoruz. Biz neyi kastediyoruz; o yönetimleri, o küreselci yönetimleri, o emperyal yönetimlerden bahsetmeye çalışıyoruz. Elbette ki Amerika'nın, ürünü ucuz ürettirdiği için, iş gücü ucuz olduğu için Çin'de ürettirmesi elbette ki Amerika'da ki emekçilerin zararınadır. E şimdi Amerika 'da kimsenin dikkatini çekmiyor belki ama, açlıktan ölen insanlar var. Türkiye'de belki yok ama orada var. Soğuktan donan insanlar var. Paris sokaklarında yaşlılar, evsizler şunlar bunlar var. Yani olaya bu şekilde bakarsak emperyalizmin ölkesi olmaz. Emperyalizmin, küreselleşmenin ölkesi olmaz. Ancak buna devletler bazında baktığımız zaman; işte Amerika'sı, İngiltere'si, Fransa'sı, Almanya'sı emperyal güçler olarak dünyayı sömürmeye devam ettikleri sürece kendi içlerinde ki halkın mutluluğundan ziyade geniş kesimlere bir takım olanaklar sunmak için bunu yapıyorlar. Ama bunu yaparken gittikleri ölkelerde bu küreselleşme adına yaptıkları sömürme olayında o ölkelerin halklarına yüzde yüz zarar veriyorlar. Olay bence budur.

Bir diğer görüşmede, sermaye ile emek çelişmesine dair sorulan yönlendirici sorular üzerinden konu "sınıfsal" boyuta ısrarla çekilmeye çalışılmışsa da, yine de o kişinin bakışını kırmak mümkün olamamıştır. Kısır döngü içinde kalınmış ve bu aşılamamıştır.

Moderatör: Sermaye ile emeğin çelişkisi ne yönde evriliyor sizce, yani dediniz ki burada: “sermaye bir yerlere dağılmıyor, merkezi bir yerde toplanıyor aslında”.

Servet Bora: Toplanıyor.

Moderatör: Bunun karşısında mesela işçi sınıfı ne halde?

Servet Bora: Emek daima ileride üstün gelecektir. Benim kanaatim budur.

Moderatör: İlerisi için ama...

Servet Bora: İlerisi için...

Moderatör: Şu anki...

Servet Bora: Şu anda çok yakın zamanda değil tabii bu. Mesela şöyle diyorlar: “NATO’dan çıkalım”. NATO’dan öyle hemen çıkılmaz tabii, çıkalım, doğru da, hemen çıkılması mümkün değil.

Özetle, önceki aktarımlarda baskın biçimde öne çıkan “sınıf” boyutunun, hareketin bu kesiminde silikleştiği söylenebilir. “Sınıfı” göz ardı eden benzer bakışı, “güvenlik” ile çok daha bezenmiş, “milliyetçi” tonları çok daha vurgulu biçimlerde, harekete Vatan Partisi sürecinde katılmış birçoğu üst rütbeli emekli ordu mensuplarında da görmek mümkündür. Paradigmaya dair bu temel farklılık, 28 Mayıs 2015 tarihinde katıldığımız, Vatan Partisi Kadıköy İlçe Örgütü’nün düzenlediği “Türkiye’nin Jeopolitiği” konulu açık oturumda net biçimde gözlenmiştir. Toplantının soru-yanıt bölümünde, partinin üst yönetiminde görev alan emekli ordu mensubu konuşmacılar (Emekli Tümgeneral Ahmet Yavuz ve Emekli Tümamiral Soner Polat) ile hareketin sosyalist görüşü savunan kıdemli mensupları (Hasan Böğün ile Mehmet Ali Güller) arasında geçen diyaloglardan çarpıcı görülen kesitler şöyledir:

Hasan Böğün: Mustafa Kemal jeopolitik çıkarlar peşinde koşmadı.

Ahmet Yavuz: Kurtuluş Savaşı tam da jeopolitiktir. Coğrafyanın doğru bir felsefe ile analiz edilmesi gerekir.

Mehmet Ali Güller: Ben devletler arası ilişkileri jeopolitik disiplini ile değil sınıfsal mücadele perspektifinden ele alıyorum. Jeopolitik merkezli bakış, sınıf merkezli bakış ile örtüşmez. Olması gereken anti-emperyalist bölge ittifaklarıdır.

Ahmet Yavuz: Milli devleti merkeze alıyorsan jeopolitik akıl olmazsa olmazdır. Bu kadar askeri içine alırsan (gülerek ve şakacı bir tavırla) ve “Atatürk’te birleştik” dersin sınıf çatışmasını göz ardı edeceksin.

Soner Polat: Coğrafya ülkelerin kaderidir. Siyaset bu kaderi değiştirecek yol ve yöntemler arar. En güçlü olan değil, çevreye en fazla uyum sağlayan ayakta kalır.

Yukarıdaki aktarım bize taraflar arasındaki tartışmanın bambaşka zeminlerde yürüdüğünü, emekli askerler açısından ulus devlet savunusunun sınıfsal, iktisadi, toplumsal ve kültürel boyutlarının ötesinde salt jeopolitik düzleme indirgenildiğini açıkça göstermektedir¹².

Bu bahsi sonlandırmadan evvel, görüşlerine başvuru alan bir diğer kesim de hareketin gençlik kolları mensuplarıdır. Öncelikle kendilerinin konuya dair yaklaşımlarının Aydınlık’ın sosyalist kanadı ile bir önceki bölümde olduğu gibi burada da örtüştüğünün vurgulanması gerekir¹³. Bu da, kendileri üzerinde simgesel hegemonya inşasına yönelik “sosyalist” etkiyi bir önceki bölümde yapmış olduğumuz yorumlar istikâmetinde doğrulamaktadır. Kendilerinin ifadelerini incelediğimizde öncelikle baş, temel ve ikincil çelişkileri, aralarındaki ilişkileri de açığa çıkararak sistematik şekilde yorumladıkları görülmektedir:

¹² PKK ile ilgili olarak farklı bir izleyiciden gelen soru üzerine Soner Polat, “Elli milyon da şehit versek biz bu işi 6 ay içinde çözeceğiz” ifadesini kullanmıştır. Kendisinin bu ifadesi bize Alparslan Türkeş’in 1990’larda söylediği “Bana yetkiyi verin, 6 ay hazırlık, 6 ay icraat dönemi olmak üzere 1 yıl içinde bitireyim bu belayı” sözlerini hatırlatmıştır. Nitekim konuşmasının ilerleyen bölümlerinde kendisi meselenin nasıl çözüleceğine ilişkin Türkiye ve üç komşu devletin işbirliğine vurgu yapmıştır.

¹³ Yine de şunu vurgulamak gerekir ki; başta Perinçek (2005) olmak üzere sosyalist kesimin kimi mensuplarıncı bu konuya dair vurgulanan “ezen-ezilen devlet” ifadesinin kendilerince “ezen-ezilen ulus” şeklinde formüle edildiği analiz sürecinde dikkatimizi çekmiştir. Ancak görüşmenin ilerleyen bölümlerde “ulus devletin” açılımı olan “ulus” ve “devleti” bir arada, hatta çoğu zaman birbirlerinin yerine kullandıkları anlaşılmıştır. Dolayısıyla teorik ve pratik açılarından ciddi bir ayrıma işaret edebilecek bu ifade farklılığının üzerinde durmaya gerek görülmemiştir.

“Emek-sermaye çelişkisi 19. yüzyılda olduğu gibi değildir bizim değerlendirmemize göre. Günümüzde emperyalist sistemde emperyalizm, örneğin somut örnek vermek gerekirse; Türkiye'nin patronlarının bile sömürüldüğü bir noktaya geldik, biz burada milli ekonomiyi kastediyoruz. Emperyalizm artık bizzat milli devletler ve işin en temelinde milli devletlerin ekonomilerini ve milli sermayeyi hedef almaktadır. Kendisine düşman kampı kurmaktadır. Emek-sermaye çelişkisi, bugün bizim için sonuç olarak aynı zamanda bir milli çelişmedir. Biz sosyalistler için temel çelişme her zaman emek-sermaye çelişmesidir, yani patron ile işçi arasında olan çelişmedir. Bir düğüm düşünün, baş çelişmesi bunun ilk çözülmesi gereken halkasıdır. Yani bugün bir baş çelişme de emperyalizm ile bizim milli devletimiz ulus devletimiz arasında olan bir çelişmedir. Ve biz hedef tahtasında en önce bu çelişmeyi korumak noktasında olduğumuzu düşünürüz” (Erkin Öncan).

Ayrıca gelişmiş ile gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin emekçileri arasında konunun akışı içinde kendiliğinden karşılaştırma yapmaları dikkat çekmiştir:

“20.yüzyılın başından itibaren yani emperyalizm çağının açılmasından itibaren sermaye-emek çelişmesi Avrupa'da yumuşatıldı. Yumuşatılabilmesi için Avrupa pazarlarından yani gelişmiş kapitalist ülkelerin pazarlarından bir yoğun bir ihraç gerekiyordu. Yani Avrupa, dış ticaret çağı ve emperyalizm çağı ile beraber sermayesini mazlum milletlere ihraç etmeye, dolayısıyla oranın daha geri ilişkilerinden yararlanarak oraları sömürmeye başladı. Kendi ülkelerindeki emekçiye de sus payı vermesi mümkün oldu. Bu çağ esas olarak devam ediyor. Küreselleşme ile birlikte daha çirkef bir evreye girmiş durumda. Artık o ilişkiler daha sert sürüyor. Hani şu espri vardır ya Avrupa'nın çöpçüsü bile tatil yapabiliyor diye. Avrupa'nın çöpçüsüne tatil yaptıran Amerikan askerinin Afganistan'da cesetlerin üzerine işemesinden başka bir şey değil. O müdahale o çöpçüye tatil yaptırıyor” (Uğurcan Yardımoğlu).

Kimisi ise tüm bunlara ilaveten konuyu “çok uluslu şirketler” ile ilişkilendirerek ele almıştır:

“Esas olarak ekonomik açıdan, tek kutuplu bir dünyaya bağlama, yani uluslararası şirketlerin aslında bütün ülkelerin ekonomisine egemen hale

gelmesi. Bu da doğal olarak ülkelerin kendine ait ekonomilerinin çökmesi ve bu çok uluslu şirketlerin de ülkelerdeki bütün ekonomik yapıyı alt üst etmesi...” (Gizem Doğan).

Sonuç olarak; şu ana kadar yapılan ve aktarılan, ulus devleti merkeze alan tüm bu değerlendirmeler Aydınlik Hareketi'nin, “enternasyonalist” ve “alternatif küreselleşmeci” diğer aktörlerden başat ve yan çelişkiler özelinde ayrıştığını bizlere göstermektedir. Aydınlik Hareketi ile diğerleri arasında burada; (i) “emperyalizmin” hangi boyutlarıyla ele alındığı; (ii) onun nasıl tanımlandığı; (iii) veya yerine hangi paradigmanın konulduğu (örneğin imparatorluk); (iv) dolayısıyla “ulusalcı”, “anti-kapitalist” veya “neo-liberalizm karşıtı” ne tarz bir siyasete meyledildiği hususları temel farklılıklar açısından belirleyici olmaktadır.

Aydınlik'ın kendi içerisine baktığımızda ise durum biraz daha farklıdır. Emperyalizm ile ulus devlet arasında hareket mensuplarınınca saptanan temel çelişki sosyalist, halkçı ya da milliyetçi hangi gözlükten okunursa okunsun, bu okumalar hareketin temel politik çizgisi üzerinde ideolojik ayrışma unsuru olmamaktadır. Aksine bütünleşme, emperyalizmin doğrudan kimi hedef aldığı üzerindeki mutabakattan sağlanmaktadır. Kimi muhalif ya da “çatlak seslerin” ise “yanlış” buldukları bir takım stratejiler, gündelik mikro politikalar ve resmi söylemler sebebiyle çıktığı gerek sonraki yanıtlarda gerekse araştırma kapsamında yapılan kimi sohbetlerde gözlemlenmiştir. Bu da bir önceki bölümde vurgulanan farklı siyasal habitusların etkisini bir kez daha hatırlatmaktadır.

3.1.3. Sosyalist Aydınlikçılar Anlatıyor: Lenin'in Teorik Mirası Küreselleşmeyi Açıklayabilir mi?

Literatür bölümünde değinildiği üzere, küreselleşmeyi “emperyalizm” üzerinden yorumlayan sol kesimlerin üzerinde etraflıca tartıştıkları bir diğer konu, Lenin'in emperyalizme dair klasik teorisinin günümüzü açıklayıp açıklamadığıdır. Öncelikle “kapitalizmin niteliği” üzerinden yürütülen “emperyalizm-yeni emperyalizm” tartışmasının önemli ölçüde akademik sol çevreler arasında teorik düzlemde sınırlı kaldığının, siyaset pratiğine benzer ölçüde yansımadığının altı çizilmelidir. Ancak yine de Aydınlik'ın

sosyalist mensuplarının bu konuya dair görüşlerini almak ve tüm bunları belli bir sistematik içinde bir alt başlık altında derlemek konumuz açısından gerekli görülmüştür.

Verilen yanıtlardan edinilen izlenim, hareketin sosyalist mensuplarınca konunun tıpkı akademik yazında olduğu üzere sistemin niteliksel boyutlarının değişip değişmediği üzerinden değerlendirilmiş olmasıdır. Bu kavrayıştan yola çıkıldığında, Lenin'in emperyalizm teorisi günümüzde hâlen geçerli olmaktadır. Öyle ki onun 1907'de emperyalist ülkelere dair tespit ettiği, "kapitalistlerin kârlarının kaynağı olarak kendi ülkelerindeki işçileri sömürmelerinin çok daha ötesinde diğer ülkelerden kaynak aktarımına gitmeleri" durumu bugün için de söz konusudur (Yıldırım Koç). Nitekim bugün "küreselleşme" adı altında o teorinin zirve yapmış hali yaşanmaktadır (Ferit İlsever; Füsün İkikardeş). Ancak temel işleyiş aynı kalmakla birlikte sistemin öne sürdüğü araçlar özelinde "yeni" bir takım değişimlerin yaşandığı hususu da göz ardı edilmemelidir (Feyziye Özberk; Sadık Usta; Turhan Özlü; Mehmet Akkoç).

Biri Doğu Perinçek'e, diğeri hareketin teorik yönü güçlü mensuplarından Arslan Kılıç'a ait aşağıdaki alıntılar, yukarıdaki tüm bu görüşleri daha bütünlüklü biçimde sunmaktadır:

"Peki sistemde yeni olan nedir, kapitalizm gerçekten yeni bir aşamaya mı girmektedir? Kanımca kapitalizm, toplumsal-ekonomik kuruluşun niteliğinde değişiklik anlamında yeni bir aşamaya girmiyor. Kapitalizm, hâlâ Lenin'in teorisini yaptığı gibi tekelci kapitalizm veya emperyalizm adı verilen son dönemindedir... Ancak 1990 yılından beri emperyalist sistemin siyasal dengelerinde önemli değişiklikler görülüyor...1990 öncesinde ABD emperyalizmi, rakibi Sovyetler Birliği tarafından dengelendiği için, hem Avrupa ve Japonya gibi büyük kapitalist devletler, hem de ezilen dünya devletleri, geniş bir manevra alanına sahiplerdi... değişiklik, 1990 sonrası siyasal dengelerindeki köklü değişikliktir. Ancak bunu sistemin 'niteliğinde' veya özünde bir değişiklik olarak tanımlamak yanlış oluyor. Örneğin dış ticaret çağındaki kapitalizmden emperyalizme geçiş, gerçekten de bir nitelik değişikliği idi, çağ değişikliği idi. Bugün çağ değişmemiş, fakat aynı çağın içinde kuvvet dengeleri değişmiştir" (Perinçek, 2005: 25-26).

"Lenin'in emperyalizm teorisi esas olarak tam da bugün şu bakımdan doğrulanıyor: Lenin 'Emperyalizm' de emperyalist-kapitalizmi tarif ederken

tekelleşmeyi, dünyanın paylaşılmasını sayıyor ama çok önemli bir şey söylüyor. 'Finans sermayesinin, ticaret ve sanayi sermayesini denetim altına alması ve onun 10-15 katına çıkması'. Sanıyorum '13 misli' diyordu, şimdi hatırlamıyorum. Bu diyor, kapitalizmi asalaklaştırdı. Bir asalak sektör doğdu kapitalizm içinde. Eski kapitalizm neydi? Bugüne kadar olan kapitalist, para yatırıyordu, bir mal ve hizmet ürettiyordu. Şimdi artık mal ve hizmet üretmeden kazanma, banka sermayesi ile başlayan süreç ,dünyada büyük bir tefeci sermaye oluşmasına yol açtı. Bunların kazancı, ticaret ve sanayiden, üretim sürecinden yapılan kârın sömürünün 13-14 katına çıktı. Bu ister istemez kapitalizmi asalaklaştıracaktır. Bu asalaklık, ticaret ve sanayinin aleyhine olacağı için, büyük bir çelişme yaratacaktır. Üretim süreçleri tıkanacaktır ve asalak kapitalizminin insanlığa maliyeti, mafyalaşma ve çürümenin her türlü belirtisi olan sonuçlara yol açacaktır. Bunları bugün çok büyük boyutları ile yaşıyoruz. Şimdi hatta ölmeden, Arslan Başer Kafaoğlu ağabey '23 katına çıkmış' demişti. Yani ticaret ve sanayide dolaşan sermayenin, finans kapital bunun 23 katı. Bu akıl almaz bir çürümeyi de getiriyor beraberinde. Çünkü üretim sürecinde kazanılmayan para, sermayenin üretim dışı alanlara yönelmesine yol açıyordu. Lüks tüketim, uyuşturucu, insanlığın doğal ihtiyaçlarının dışındaki alanlar. Bu nedenle büyük bir çıkmaz ve çürüme yaşanacağını söylemişti. Bugün 'Emperyalizm' kitabındaki bu öngörü, çok büyük boyutları ile gerçekleşmiş durumda. İkincisi; Lenin'in öngörüsü şuydu: Emperyalist-kapitalizm, sömürgeleştirme eğilimi taşır. Sömürgeleştirme yapamaz. Onun doğal eğilimi sömürgeleştirmedir. Devrimler sürecinde milli devletlere katlanan emperyalist kapitalizm, o devrimlerin geri çekildiği dönemde tekrar sömürgecilik eğilimine geçmeye başladı . Bunu şöyle söyleyebiliriz; Sovyetler Birliği ve emekçi devletler dünyası ayakta iken, Ankara'daki işbirlikçi hükümetlere katlanıyordu, ayak sömürmelerine, kapislerine vesaire. Ancak Amerika o denge ortadan kalkınca Ankara'dan vali istemeye başladı bu sefer. İşbirlikçi değil, vali istemeye başladı. Tayyip Erdoğan'la Demirel arasındaki fark budur. Demirel eski sistemin Amerikancısıydı. O, milli devletin ayakta olduğu dönemde hâlâ hükümet ediyordu. Amerika ondan 10 istekte bulunuyorsa 6'sını kabul etse bile 4'üne veya 5'ine direniyordu. Onun direnmesini gerektirecek içeride bir ticaret ve sanayi sermayesi vardı" (Arslan Kılıç).

Kısaca her iki bu aktarım, biri siyasal anlamda değişen kuvvet dengelerine, diğeri tekeli sermayenin dönüşen bileşimlerine odaklanıyor olması sebebiyle birbirini tamamlamıştır. Bu aşamada, hiç değinilmemiş bir üçüncü boyut olarak küresel şirketler

konusu öncelikli hale gelmiştir¹⁴. Çünkü bu bağlamda yürütülecek bir tartışmanın, günümüzdeki işleyiş ve işlevleri açısından bu şirketlerin devletlerden özerk mi yoksa onların araçları şeklinde mi konumlandırılacağına dair kritik bir tartışmaya zemin hazırlayacağı düşünülmüştür. Böylece, kapitalizmin niteliğine dair dönüşüm yaşanıp yaşanmadığı hususunun daha netleşeceği öngörülmüştür.

2.3. Şirket ile Devlet Etkileşiminde Güç Dengesi Kimden Yana?

Bu başlıkta, sermaye ile siyaset arasındaki etkileşimde belirleyici olanın hangisi olduğu sorunsalı ele alınmıştır. Daha açık bir ifadeyle; küresel şirketler emperyalist devletlerin basit birer enstrümanları mıdır? Yoksa devletlerden özerk, kimi zaman “hizadan çıkan”, kimi zaman ise onlarla eşgüdüm içinde işleyen kurumsal yapılar mıdır? Bu böyle ise siyasetin ve sermayenin kendine özgü farklı çıkarları üzerinden bu çelişkili ilişkisellik nasıl ve hangisinin hegemonyasında işlemektedir?

Hareketin sosyalist mensuplarının görüşlerine bakıldığında, buradaki temel vurgu “emperyalist-kapitalist” sistemin şirket ile devlet etkileşimi özelinde geçmiş döneme kıyasla daha “karmaşık” biçim aldığı yönünde olmuştur. Piyasa ile siyasete dair bu karmaşıklık hali kimi farklı olgu ve göstergeler üzerinden gerekçelendirilmiştir. Bunları iki grupta özetlemek mümkündür. Bunlardan ilki, uluslararası ticaretin ve çeşitli ülkelerin Merkez Bankası rezervlerinin büyük diliminde doların kullanılmasının getirdiği iç içe geçmişlik durumudur. Ancak bunu salt ABD menşeli büyük şirketlerin etkin iradeleri üzerinden açıklamak doğru değildir. Nitekim söz konusu şirketlerin ötesinde burada asıl belirleyici faktör, kimi küresel sermaye elitlerinin üzerinde nüfuz sahibi olduğu ABD'nin

¹⁴ “Çok uluslu şirket” ve/veya “uluslararası şirket”, küreselleşme literatürünün temel kavramlarının başında gelmektedir. Kimi zaman birbirinin yerine ancak çoğunlukla farklı anlamlara denk düşen biçimlerde kullanılan her iki kavram, öncelikle söz konusu şirketlerin kurumsal niteliklerine gönderme yapmaktadır. Kavramın kullanımına dair tercihler yalnızca analize dair değil, bazı hallerde ideolojik duruşun bir göstergesi biçiminde de söylemlere yansımaktadır. Buna göre; küreselleşme karşıtı Ortodoks Marksist çevrelerin ekseriyetle “uluslararası şirketler”, küreselcilerin ise “çok uluslu şirketler” kavramını sahiplendikleri göze çarpmaktadır. Ancak söz konusu kavramsal gerilimin kaynağına dair teorik arka plan bu çalışmanın doğrudan kapsamında değildir. Dolayısıyla biz burada, söz konusu şirketleri yapıları üzerinden değil, yürüttükleri faaliyetlerin ölçeği üzerinden ele alacak ve onlardan “küresel şirketler” şeklinde bahsedeceğiz.

küresel politik aktör olarak sistem içindeki egemen konumu ve izlediği “emperyalist” siyasetleridir. (Ferit İlsever).

İkinci ve çoğunlukla dile getirilen diğer gerekçe ise ekonomik ve siyasal elitler arasında devletler üzerinde farklılaşan küresel çıkarlar zemininde süregelen güç mücadelelerinin büründüğü karmaşıklık halidir. Sadık Usta’dan aşağıda alıntılanan ifadeler küresel şirketler ile devletler arasındaki karmaşık ilişkiyi diyalektik perspektiften açıklamaktadır.

“Bunların hepsini diyalektik olarak düşünmek lazım. Uluslararası şirketler zaman zaman sınırlandırılıyorlar. Ama zaman zaman siyaset dizginlerini ele geçirdikleri de oluyor. Yani mutlak bir şey yok burada. Tamamen uluslararası şirketlerin yönetim modeli bütün dünyaya hakimdir diyemeyiz bu doğru değil. Siyasetle o kadar girift bir şekilde içi içe geçiyorlar ki zaman zaman biri öne geçiyor. Zaman zaman başkası öne geçiyor. Şimdi buralarda tabi kendiliğinden olan bir süreç var. Uluslararası diyelim. Sermaye kendiliğinden birleşiyor, dağılıyor. Birleşiyor dağılıyor. Yani tam diyalektik. Canlı bir organizma gibi yani. Bizim midemizin iç dokusunu düşünelim. Asit üretiyor. Yediklerimizi sürekli eritebilmek için mide asit üretir ama o asit aynı zamanda kendi duvarlarını da yer. Yerken de aynı anda yumuşak doku üretir. Yani öyle bir kavga ki bu sürekli hem kendine zarar verir hem düşmanına zarar verir. Bu nedenle de siyasetle sermaye her zaman iç içedir. Bazen o öne geçer bazen de diğeri. Fakat birkaç unsur yan yana geldiği zaman, belli bir ülkede simgeleşiyor tabi. Nedir bu? Bilim ve teknoloji. Amerika bilgiye sahip. Teknolojiye sahip. Askeri kuvvete sahip. Sermayenin de önemli bir kısmını kontrol edebiliyor. Çeşitli araç ve yöntemlerle o bakımdan Amerika’nın zaman zaman dünyada borusunun öttüğünü söyleyebiliriz” (Sadık Usta).

Özetle teknolojinin gelişmesi ve sermaye birikiminin artış göstermesi sonucunda günümüzde bazı durumlarda sermaye kendi çıkarlarını herhangi bir devlet ile özdeşleştirmekte görmeyip, onların ötesinde bir arayışa meyletmektedir. Dolayısıyla sermayenin bu işleyişi, o ulus veya ülkenin çıkarlarıyla çelişebilmektedir. Ancak küresel şirketler, devletlerin askeri ve politik nüfuzlarını yine de kullanmaktan vazgeçmemektedirler (Yıldırım Koç). En basit faaliyetlerinde bile sınırları içerisinde oldukları devletlerin tüm yasal ve ticari rejimlerine tabidirler (Turhan Özlü). Devlet ortada olmadan, büyük kapitalist sermayenin kendi düzenini kurma imkânı yoktur. Bu düzen, devletle kurulur ve devletsiz yapamaz. Amerika’nın küresel sistem içerisindeki imtiyazı Avrupa’dan farklı olarak büyük şirketlerden teşekkül eden bir devlet olmasındadır

(Arslan Kılıç). Küresel şirketler ile devletler arasında “organik” anlamda ilişki olmamakla birlikte piyasaların işleyişi yukarıda sayılan tüm bu imkânlar olmadan pratik bulamaz (Cüneyt Akalın). Dolayısıyla küresel sermaye sahipleri açısından geçerli olan salt piyasaya dönük bir mücadele değil, aynı zamanda devlet iktidarına yönelik de bir mücadeledir (Songül Çağlar; Nurcan Karadağ). Yine de emperyalist devletler sermaye gruplarını yönetebilme ve onları yönlendirebilme esnekliğini süreçten “en az” zarar göreceğ biçimde işleme koymaktadırlar (Fusun İkikardeş). Sonuç olarak;

“emperyalist sistemde patron-şirket-devlet üçgeninde belirleyici olan şirket değil, şirketlerin devletidir. Çünkü güç, devlettedir. Gücün büyütülmesi devletle olur. Devletin, şirketlere dayanması, daha doğrusu şirketlerin çıkarını temsil etmesi de yeni bir olay değildir. Devlet, eskiden beri şirketlerin gücüdür ve şirketler de güçlerini devletler üzerinden büyütürler... Burada şirket çıkarı değil, şirketlerin ağırlıklı kesimini temsil eden tekelci kapitalist devletin çıkarı belirleyici olur” (Perinçek, 2005: 17-18).

Perinçek’in bu ifadelerinden görüleceği üzere burada denklem devlet içerisinde sermaye ile siyaset elitleri arasında süregelen alan içi mücadeleler üzerinden kurgulanmıştır. Sermaye kesimlerinin yürüttüğü mücadelenin devlete rağmen ve onun üzerinde değil aksine onun içerisinde ve ona nüfuz etmeye yönelik tarzda gerçekleştirildiğinin altı çizilmiştir.

Konuya dair hareketin halkçı ve milliyetçi mensuplarının aktarımlarına baktığımızda, şirketler ile devletler arasındaki etkileşimin karmaşıklığına dair düşünsel düzeyde sosyalist kesim ile örtüşen bir mantık öne çıkmıştır. Gitgide büyüyen ve çıkarları “küreselleşen” sermayenin başta ABD ve diğer “emperyalist” devletler üzerindeki nüfuz ve denetimi bu soruyu yanıtlayan hemen hepsinin söylemlerinde en başta yer bulmuştur. Aşağıdaki ilk üç aktarım halkçıların, son iki aktarım ise milliyetçilerin konuya dair görüşlerini göstermektedir.

“O (küresel sermaye) Amerikan yönetimini kontrol etmeye çalışıyor” (Ceyhan Mumcu).

“Dünyada her şey (küresel) sermayeyi elinde bulunduranın gücünü kullanması üzerinden oluyor” (Zeynep Küçük).

“... bugün küresel sermaye emperyalist ülkelerin yönetimlerini de kontrol eden bir safhada ve onları hareket ettiriyor” (Tülin Sağlamtuñ).

“Amerika’daki yönetim (küresel) sermayeyle iç içe geçmiş durumda zaten. Dikkat buyurunuz o CFR üyelerinin hepsi çok zengindir ve küreselleşme ağının başındakiler onlardır. Amerika’yı da onlar yönetiyor. Yani iç içe geçmiştir bu tamamen” (Servet Bora).

“(Küresel şirketler ile emperyalist devletler arasında) bir sacayağı durumu var. Ama olaya şöyle bakmak lazım. Mesela bakıyorsunuz Irak’ın kuzeyindeki, şu anda Barzanistan’ın olduğu yerdeki petrol şirketlerinin çoğu, İngiliz ve Amerikan uluslararası büyük şirketleri. Artık burada ‘Amerika’dan, İngiltere’den söz edemeyiz. Sadece o şirketler vardır’ demek çok yanlış olur” (Hasan Atilla Uğur).

Ancak tüm bu ifadelerden görüldüğü üzere, konuya dair öne sürülen gerekçeler tespit ve kanaatler düzeyinde kalarak derinlemesine tahliller içermemiştir. Daha açık ifadeyle, ilişkiselliklerin net olarak formüle edilmemesinden ötürü son kertede sermaye elitlerinin mi yoksa siyaset elitlerinin mi yönetim üzerinde asıl belirleyen olduğunun yanıtı açık ve belirsiz kalmıştır.

Hareketin gençlik kesimlerinin aktarımlarına bakıldığında ise, küresel şirketler ile emperyalist devletlerin etkileşimi bağlamında iç içe geçmişlik hâli, sermayenin hükümetler üzerinde kazandığı güç ve nüfuz üzerinden öncelilere benzer ifadelerle gerekçelendirilmiştir. Bu doğrultuda sermaye elitleri yönetim hiyerarşisinde en tepede konumlanmakta (Elif İlhamoğlu), dolayısıyla bunların siyaset ile ilişkileri de karmaşık biçim almaktadır (Gizem Doğan). Ancak güçler dengesinde ibrenin hangisinden yana meylettiğine dair halkçı ve milliyetçi kesimler açısından geçerli olan belirsizliğin yerini burada görece daha somut açıklamalara bıraktığı görülmüştür. Öyle ki tekelci sermayedarlar ile onlardan teşekkül eden bu sermaye sistemi kendisini somutladığı siyaset alanı içerisinde yine ABD ordusuyla birlikte ABD’nin eli, kolu, bacağı ve her şeyidir (Erkin Öncan). Dolayısıyla küreselleşme, küresel şirketler eliyle ABD emperyalizmine rağmen işleyen bir olgu kesinlikle değildir. Çünkü küresel sistemin çözülmesi ABD’nin mevcudiyetini de tehlikeye atar. Zira ABD’nin halihazırdaki yapısı doğrudan bu sistemin üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla sermaye neredeyse, üretim

nerede ve kimin adına yapılıyorsa, yönetim merci mekanizması da siyasete için biçimde esas olarak oradadır (Uğurcan Yardımoğlu).

3.1.5. Sermayenin ve Sermayedarın Ulusallığı Üzerine

Bu bölümde analiz, “küresel” ya da “uluslararası” niteliğe haiz olmayan sermaye kesimlerinin Aydınlikçılar tarafından nasıl değerlendirildiklerine dair tartışmalar üzerinden devam etmiştir. Yanıtı aranan sorular ana hatlarıyla; günümüz şartlarında bir takım sermayeye hâlen “ulusal” bir niteleme yapılıp yapılamayacağı ve şayet bu mümkün ise bunun kıstaslarının neler olduğudur. Buradan yola çıkılarak Aydınlikçıların çözüme dair görüş, öneri ve politikalarının neler olduğu sorgulanmıştır. Dolayısıyla ele alınan bu sorunsal, küreselleşme karşıtlığına ekonomi üzerinden “ulusalcı” bakış getirmesi sebebiyle önemlidir. Çünkü bu bakış, strateji, taktik, ittifak ve söylemler düzleminde kendine özgü siyaset pratikleri inşa etmekte, bu da Aydınlik’ın kendi iç dinamiklerini doğrudan ya/ya da dolaylı biçimlerde yeniden şekillendirmektedir.

Konuya dair aktarımlar incelendiğinde, üç temel husus ilk bakışta dikkati çekmiştir. Bunlardan birincisi; sistematik olarak kimi sermaye kesimlerini “ulusal” yerine, onunla eş anlamlı biçimde “milli” kavramı üzerinden niteleyen söylem düzenidir. Ancak bu tercihin salt bugünün jargonu olmadığı, zira “milli sermayenin” nerede konumlandırılacağı sorunsalı üzerinden 1960’larda Mihri Belli’nin öncülük ettiği milli demokratik devrim-sosyalist devrim tartışmalarında da aynı şekilde kullanıldığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla buradaki “milli” kelimesinin “sağ” çağrıştıran bir anlam taşımadığı, hareketin geçmişinde de var olduğu açıktır.

Diğer dikkat çeken nokta; “milli sermaye” sorunsalının gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler cephesinden “mazlumlar” dünyasını merkeze alan perspektifle ele alındığıdır. Öyle ki görüşmelerde, merkez ülkelerde yerleşik, “uluslararası” ya da “küresel” nitelik taşımayan, oraların kimi küçük sermayedarlarına hiçbir şekilde değinilmemiştir.

Üçüncü ve son husus ise kavramın yalnızca kendisi üzerinden değil, aynı zamanda “gayri milli” şeklinde ifadesini bulan karşıtı üzerinden de açıklanmış olmasıdır. Buna göre “milli” olan, ulus devlet omurgasının olmazsa olmazlarından biri şeklinde

yorumlanarak oluulanmış, diğerleri ise “işbirlikçi” nitelemesi üzerinden mahkûm edilmiştir. Aşağıdaki iki alıntı, bu değerdendirmelerimizi desteklemektedir:

“Türkiye'nin sermaye sınıfları, diğer Ezilen Dünya ülkelerinde olduğu gibi millî ve gayri millî olmak üzere iki kesime bölünmüştür” (Perinçek, 2005: 177).

“Türkiye'de varlığını ve gelişmesini batı emperyalizmine borçlu olan, dolayısıyla onunla yaşayan bir kesim var. Bu kesim, onun için İsviçre bankalarında filan paralarını tutuyorlar. Onlar için vatan, Nazım'ın şiirinde yazdığı gibi para kazanılacak bir yerdir. Ama bir de bu topraklardan beslenmiş milli bir sermayeden bahsetmek gerekir. Milli sermaye, milli devletin temelidir” (Turhan Özlü).

Aydınlıkçıların gözünde sermayeyi “milli” kılan kıstaslar nelerdir? Buna ilişkin mensupların her biri, diğerini tamamlayan farklı belirleyenlere odaklanmışlardır. Bunlar ana hatlarıyla; (1) ağırlıklı olarak kendi ulusal pazarına dayanmak, (2) sömürüyü üretim yollu ve ulusal ölçekte kendi emekçisi üzerinden gerçekleştirmek, (3) altyapı ve ölçek yetersizliğinden kaynaklanan kimi sebeplerle sermaye ihracından yoksun olmak şeklinde sıralanabilir. Nitekim Arslan Kılıç'ın aşağıdaki şu ifadeleri, konuyu tüm bu boyutlarıyla ele alıyor olması sebebiyle dikkate değerdir:

“... kendi iç pazarına esas olarak dayanma bakımından bir milli sermaye Türkiye'de var. Sömürüsünü ve zenginleşme kaynaklarını kendi iç pazarından gerçekleştiren, kendi emekçisini sömüren, zenginliğini buradan sağlayan, sermaye ihraç etmeyen... Sonuçta burada ürettiği malı ihraç etse bile kâr, üretim sürecinde kazanılır. Artı değer yasası yönünden aslolan emektir, dolayısıyla o emek, iç pazarın emeğidir ve kâr oradan elde edilir. Milli sermaye, ihracat ve ithalata yönelik, sermayesinin yetmediği kimi durumlarda kredi temini gibi olanaklarla kuşkusuz emperyalist sermayeye bazı bağımlılıklar taşıyor ama sömürü mekanizması bakımından iç pazara ve zenginleşme bakımından iç emek gücüne dayanıyor. Bu durum onu şundan mahrum bırakıyor: Türkiye'de bugün herhangi bir ülkeye borç vererek zenginleşen birilerini yahut uluslararası borsalarda oynayarak dolar milyarderleri olmuş kimseleri görmüyoruz. Hatta onlar da haraç ödüyorlar” (Arslan Kılıç).

Aydınlıkçılara göre; konuya salt uluslararası etkileşimler ve bağımlılıklar açısından bakıldığında bile, yine de ekonomik anlamda “içe kapanma” ile özdeş bir “ulusallıktan” bahsetmek günümüz şartlarında mümkün gözükmemektedir. Öyle ki “küreselleşme” ile birlikte “yerli” sermaye üzerindeki basınç çok daha yoğunlaşmıştır. Finansmana dair kimi araçlar üzerinden geçmişte görece sahip olunan “kendi yağında kavrulma” hali aşınmıştır. Nihayetinde de çözülme ve ufalanma tehdidi ile daha çok karşı karşıya kalınmıştır (Ferit İlsever; Fusun İkikardeş; Sadık Usta; Nurcan Karadağ; Tülin Sağlamtunç; Uğurcan Yardımoğlu; Elif İlhamoğlu). Dolayısıyla böylesi mağduriyetler sebebiyle ulusal sermayenin kimi kesimlerinin diğer sermaye kesimlerinden farklı siyasal yönelimler içine girmeleri (Cüneyt Akalın), hatta bir takım kişi ya da grupların Aydınlik Hareketi'nin politikalarına yakınlık duymaları doğal karşılanmıştır (Mehmet Akkoç). Sonuç olarak, bir mensubun söylediği gibi, günümüzde ulusallık karşılıklı ve gitgide karmaşıklaşan ilişkiler sarmalında diğerleriyle “eşit” kalabilmekten geçmekte olup, bu, bağımsızlıktan çark edildiği anlamına gelmemektedir (Ceyhan Mumcu).

Tüm bu tespitlerin ışığında; günümüzde küreselleşme “ulusal” yıkıma uğratacak bir dizi tehdidi beraberinde getiriyorsa ve bugünün ekonomi politiği tamamen içe kapalı bir ekonomiyi mümkün kılmıyorsa, Aydınlikçuların çözüme dair temel önerileri hangi noktalarda toplanmaktadır?

Bu kapsamda verilen cevaplar incelendiğinde, konunun siyaset-ekonomi ilişkisi çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Aydınlikçılara göre madem ki “küreselleşme” günümüzün gerçeği ise, ona karşı koymanın gerek şartı “milli” karakterli ekonominin ayaklarında yükselen “milli” bir devletin var olmasından geçmektedir.

“... milli bir hükümet varsa, milli bir ekonomi siyaseti yürürlüğe girmişse, bürokrasi bilinçli hâle gelmişse, mali siyaset, ekonomik siyaset milli ekonomi verilerine göre yapılırsa, ki çıkarı da olduğu için, bununla baş edebilir Türkiye” (Ceyhan Mumcu).

“Bizim dağılma, çözülme aşamamızda direnen, üretim yetenekleri biraz aşınsa da direnen bir sermayemiz var. Milli tüccar ve sanayici dediğimiz. Türkiye’de Türk Lirası ile sermaye yapan sermayedar, onunla alışveriş yapanlar, emekçiler vesaire. Çarşılarımızda Türk Lirası’nın dolaşması demek, korumacı ve milli ekonomi demek oluyor ” (Uğurcan Yardımoğlu).

Burada siyaset kurumu, ekonominin üzerinde ve onun üst belirleyeni olarak milli devlet eliyle milli karakterli bir “direniş” ekonomisi inşa eden düzenleyici konuma oturtulmaktadır.

“Şu ortamda milli bir devlet olmadıkça, bir ulusal sermayenin ne kadar ulusal olduğu tartışma götürür bence. Ama bir milli devlet yönetiminde, sermaye önemli ölçüde ulusal olabilir” (Feyziye Özberk).

“Sermayenin yönü elbette küresel yöne doğru akar, her zaman akar. Bu akışa müdahale edebilecek olan da elbette biziz” (Elif İlhamoğlu).

Nitekim sözü edilen “milli” nitelikli ekonominin, zamanın gereklerine uygun şekilde yapılandırılması, bölgesel işbirlikleriyle donatılması gerekliliği ısrarla vurgulanmıştır. Bu kapsamda Aydınlikçı söylemde basmakalıp tarzda bir yabancı sermaye karşıtlığına hiç rastlanmamıştır. Aksine doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının milli ekonomi temelli çıkarlar nispetinde düzenlemeye tabi tutulabileceğine kimi örnek ülkeler üzerinden atıflar yapılmıştır.

“Dediğim gibi yasalar çok önemli burada. Milli sermayenin de sınırlarını yine yasalar belirliyor bence. Mesela ben Cezayir’e gitmişim; yabancı şirketler geldiğinde %51 ortağının Cezayirli olması şartını ortaya koyuyor hükümet ve bir müddet sonra o fabrikalar kurulduktan sonra, orada Cezayirlielerin çok çalıştırılarak yetiştirilmesini sağlıyor. Ondan sonra yerlerini onlara bırakıyorlar. Bunlar hep sonuçta iktidarla, iktidarın koyacağı kurallarla belirlenen şeyler ama dediğim gibi alışveriş dünyada, Türkiye’de yetişmeyen, Türkiye’de olmayan, üretilmeyen şeylerin de Türkiye’ye gelmesi için ulusal sermayenin, uluslararası sermayelerle ama ulusal kaynakları ve ulusal çıkarları koruyarak işbirliği yapması lazım. Çin de bunu yapıyor” (Nurcan Karadağ).

“Örneğin Çin, sermayeyi kontrol altına alarak, gel kardeşim, uluslararası sermaye, sen de kazan ama kurallar bunlar. Ben 96 yılında Çin’e gittim. Ve ama şunu da yapmış Çin. Diyelim askeriye ile ilgili ya da enerji üretimi, oralara sokmuyor. Gel diyor kardeşim, bak bir buçuk milyarlık pazar. Dünyanın en kalabalık ülkesi. Kanada şirketleri var. Taa 96’da vardı bunlar. Amerikan şirketi bile var. Fransız vesaire vesaire. Ama önüne koyuyor kuralları, çerçevesini

çiziyor. Onun dışına çıktığın anda, anlaşmasını ona göre yapmış, kaldırıp atıyor”
(Metin Oğuz).

Sonuç olarak Aydınlıkçılara göre; “milli direnme ekonomisinin” yolu, siyasetin kontrolünde kamu ile özel sektörün birlikteliğinin esas alındığı karma ekonomik programdan geçmektedir.

3.1.6. Tutunamayan Orta Sınıf

“Orta sınıf” bahsi, üzerinde durulması elzem ancak akademik literatürde oldukça gerilimli bir alanı oluşturmaktadır. Söz konusu gerilimin kaynağına ilerlendiğinde, kavramın kullanımına ya da reddine dair farklı gerekçelerin varlığı ilk bakışta göze çarpmaktadır. Buna göre madalyonun bir yüzünde işgücünü satmak ve hatta bunun ötesinde üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmak ya da olmamak yer alırken, öte yüzünde, “ortalama” düzeyde sahip olunan ekonomik ve kültürel sermayenin beraberinde getirdiği hemen hemen türdeş yaşam tarzları belirleyici kriter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu sorunsalın konumuz açısından taşıdığı önem, Aydınlıkçılar tarafından küreselleşme ile mücadele doğrultusunda inşa edilen siyaset pratiklerinin ve kurulan ittifakların gerekçelerinin kavranmasında yatmaktadır. Ayrıca “toplumsal hareketler” literatürünün kimi günümüz teorileri de gözden geçirildiğinde, küreselleşme bağlamı hareket ve protestoların öncü özneleri olarak “orta sınıflara” odaklanıldığı, hatta kimi beyaz yakalı profesyonellerden “yeni orta sınıflar” şeklinde bahsedildiği görülmektedir. Dolayısıyla bu bölümde “orta sınıfın” Aydınlık Hareketi mensupları tarafından nasıl tanımlandığı, buraya kimlerin dahil edildiği ve bu kimselerin küreselleşme sürecinde kazanan ve kaybedenler bilançosunda nerede konumlandırıldıkları sorularına yanıt aranmıştır.

“Orta sınıfın” tanımına ve kapsamına dair derinlemesine görüşmelerde dikkatimizi çeken ilk husus, kavramın yukarıda belirtildiği üzere Aydınlıkçılar tarafından da “gri” alan içine hapsedildiğidir. Buna göre; terminolojinin kendisine dair mutabakat olmadığı, kavramın kimilerince “küçük burjuvazi”, kimilerince ise “beyaz yakalılar” ile eşdeğer tutulduğu ilk bakışta görülmüştür:

“Bizim siyasal kültürümüzde ‘orta sınıf’ diye bir şey yok. Fakat o kadar çok yerleşti ve o kadar çok benimsendi ki, doğrudan doğruya yapılan tanımlar bizim ‘küçük burjuvazi’ diye tanımladığımız şeye denk geliyor” (Ferit İlsever).

“Orta sınıf, ‘küçük burjuvazi’ diye bundan bahsedelim. Çünkü küçük burjuva sınıflar olarak görüyorum ben onu. Yani bunlar arada kalmış, işte biraz özel mülkiyeti elinde bulunduran, işçi sınıfına göre biraz daha refah içinde yaşayan kesimler...” (Nurcan Karadağ).

“Orta sınıf diye bir şey gerçekten var bence. Belki bilimsel olarak doğru olmayabilir ama ben orta sınıf olarak beyaz yakalıları görüyorum.” (Ceyhan Mumcu).

Kimi aktarımlarda ise “küçük burjuvazi” ve “beyaz yakalı” tanımlarına ilâveten “kentli” kimliğine de atıfta bulunulmuştur:

“Orta sınıf bir olgu. Bunun çeşitli belirleyeni var. Yani orta sınıf deyince sadece memurları ya da beyaz yakalıları anlamamak lâzım. Ben meselâ orta sınıf mensubuyum. Benim bir köyüm yok. Şehirli doğdum, şehirli öleceğim. Ama benim kişisel konumum dışında Türkiye’de böyle bir orta sınıf olgusu var” (Fusun İkikardeş).

Bir diğer nokta, alınan yanıtların, “üretim araçlarının mülkiyeti” ile iktisadi, eğitim ve kültür sermayeleri üzerinden kazanılan “statü” belirleyeni arasında bir salınım göstermiş olduğudur. Aşağıdaki alıntılar bu salınımın kutuplarını sergiliyor olması açısından kayda değerdir:

“Ortodoks bir Marksist olarak sınıfları belirlerken iş gücünü satanlar, iş gücünü satmanın ötesinde üretim araçlarının mülkiyetine sahip olup çalışma ve üretim sürecine doğrudan katılanlar, yani bir işçi sınıfı, burjuvazi ve küçük burjuvazi olarak bakıyorum. ‘Orta sınıf’ kavramını genelde burjuva sosyolojisinin Sol’a uzantısı olarak düşünüyorum” (Yıldırım Koç).

“Esas olarak emek sınıfı içinde değerlendireceğimiz bir kesim olarak görüyorum ben. Çünkü ‘orta sınıf’ diye bir şey yok, emek-sermaye dediğimiz zaman onun

ortasında bir sınıf yoktur. Bugün itibarıyla değerlendirdiğimizde asgari ücretle çalışan insanla, kamuda ya da başka yerlerde bilgisayar ya da masa başında çalışan, biraz daha fazla ücret alan kesime baktığımızda, sonuçta orada da bir emek var, emeğin sonucunda kazanılan bir ücret var, dolayısıyla ben 'orta sınıf' deyimini bu açıdan kabul etmiyorum" (Songül Çağlar).

"Tabi Marksist üretim ilişkilerini kavradıkça, o araçlara, o aletlere başvurduk, bunları kullandık. Ama bana bu özelde sorduğun için şöyle cevap vereyim: Ben (orta sınıflara) entelektüel sermaye üzerinden bakma eğilimindeyim. Orta sınıf nedir somut olarak? Türkiye'de memurlar kesimidir. Bir de palazlanmış esnafla çok da zengin olmayan tüccar, serbest meslek sahibi, mesela mühendisler, mimarlar, dişçiler, serbest çalışan doktorlar. Bunlar nedir? Bunlar orta sınıftır" (Cüneyt Akalın).

"Orta sınıf bir gerçektir. Buna üniversite hocalarından, doktorlardan, mühendislerden insanlar dahil edilebileceği gibi özel sermayeye yani yanında 20-25 kişi çalıştıran bir işverenden, 1000-1500 kişi çalıştıran işverenler de katılabilir" (Sadık Usta).

Nitekim yukarıdaki tüm bu görüş farklılıklarına hareketin sosyalist, halkçı ve milliyetçi bileşenleri üzerinden genelleme getirmek ve bu yönde sistematik sınıflandırmaya gitmek mümkün olmamıştır. Bu yönde yegâne istisnanın hareketin gençlik kesimlerinin aktarımlarında görüldüğünün altı çizilmelidir. Ancak buradaki çelişki, geçmiş yanıtlarında görece "ortodoks" jargon kullanan ve burada da benzer şekilde meyledecekleri tahmin edilen bu kesimlerin, "orta sınıf" terminolojisini benimsemiş olmaları, ona "burjuva" şeklinde yakıştırmalar üzerinden reddiyeler düzmemeleri ve söylemlerinde "üretim araçlarının mülkiyetini" öne çıkartan tarzda ifadeler yer vermemeleri olmuştur.

"Sınıfsal olarak baktığımızda, bunlara bence 'orta sınıf' dememiz gerekiyor. Yani 'emekçi sınıf' olarak adlandırmıyoruz onları" (Elif İlhamoğlu).

"(Orta sınıfları emekçi sınıflardan) ayırmak gerekir kesinlikle. Kendine ait bir sermayesi olmadan emeği ile geçinen sınıflar, bunlar emekçi sınıflar. Ama bir doktorun geliri düşse bile, o daha yüksek bir hayat standardı yaşayacağı için, onu işçi ile aynı şekilde değerlendirme yapmak doğru olmaz" (Gizem Doğan).

Görüşme yapılan Aydınlıkçıların önemli bir bölümünün “ortodoks” olmayan tarzda getirdikleri yorumlar sonrasında, salt bu paralelde fikirler sunan mensuplara literatürde adı geçen “yeni orta sınıf” terminolojisinden bahsedilmiş, bunun içeriği kısaca tanıtılmış ve sonrasında konu hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Alınan yanıtlarda, kavrama dair eski-yeni ayırımına gitmedikleri, hatta bu ayırımı anlamlı görmedikleri bir kaç kelimeyi aşmayan ifadelerinden saptanmıştır. Burada yalnızca iki aktarım kayda değer görülmüştür. Bunların ilkinde; neo-liberalizmin yarattığı “apolitizm” ve “tüketim kültürünün” niteliğe dair böylesine bir tanımlama için temel ölçü olmadığı vurgusu ön plana çıkmıştır:

“Bence ‘yeni orta sınıf’ diye bir şey yok. Çünkü geçmişteki de orta sınıf, şimdiki de orta sınıf. Yani biri eskiden AVM’siz bir ortamda orta sınıf gibi yaşıyordu, şimdiki ise AVM’li bir ortamda orta sınıf gibi yaşıyor. Ölçü nedir? Çok zengin değil, çok da fakir değil” (Cüneyt Akalın).

İkincisinde ise “eski” ile “yeni” ifadeleri “geçmiş” ile “bugünü” karşılaştıracak şekilde “kuşak” anlamında kullanılmış olup, bu kullanım yine niteliksel bir farklılığa işaret etmemiştir:

“Eski orta sınıfı şöyle değerlendirebiliriz: Eskiden, bundan kırk elli yıl öncesinden bahsediyorum, ekmeğini alabilen, çoluğunu çocuğunu okutabilen, senede bir iki defa da olsa tiyatroya gidebilen insanlar ‘orta sınıf’ kabul edilirdi. Ama bugün geldiğimiz durumda ‘yeni orta sınıf’ göbekten sermayeye bağlı, apolitik, hiçbir ülke gerçeği ile ilgilenmiyor, dünyada neler olup bittiğini bilmiyor, hatta ilgilenecek vakti de yok. En tehlikelisi” (Hasan Atilla Uğur).

Terminolojiye ilişkin bu aktarımların ardından, orta sınıf kesimlerin küreselleşmeden ne yönde etkilendikleri sorusuna yanıtlar aranmıştır. Bu bağlamda, Aydınlık’ın sosyalist, halkçı, milliyetçi ve gençlik kesiminden tüm mensupları açısından orta sınıfları sürecin kaybedenleri yönünde değerlendiren görüş birliği hemen fark edilmiştir. Ancak sosyalistlerin konu özelinde yapmış oldukları tahlillerin, hareketin diğer mensuplarınıninkine kıyasla görece daha kapsamlı olması nedeniyle, ağırlıklı olarak onlar

üzerine odaklanılmıştır. Bu söylemlerden mikro düzeyde de olsa birtakım farklılıklar açığa çıkartılmaya çalışılmıştır.

Aşağıdaki alıntılarda da görüleceği üzere kimi sosyalist mensuplar açısından göze çarpan nokta, bu sorunsalın özellikle “mülksüzleşme” ve/veya “emekçileşme” kavramları üzerinden açıklanması olmuştur. Söylemlerde her iki kavramın bazen birbirini tamamlayacak biçimde bir arada, bazen de birbirlerinin yerine kullanıldığına rastlanmıştır:

“Orta sınıfların gittikçe emekçi hâle geldiğini, mülksüzleştiğini söyleyebilirim. Onlara ilişkin Türkiye’ye baktığımızda, ki dünyada da vardır tabii ki, bir kalburüstü kesim de var. Ancak önemli ölçüde emekçiliğe gidiş var.” (Feyziye Özberk).

Ancak söz konusu gidişatın “proleterleşmek” demek olmadığına da altı birçok zaman çizilmiştir:

“Proleterleşme demeyelim çünkü proleterleşmek kaybedecek zincirlerinden başka bir şeyi olmayan kesimlere söylendiği için çok fazla kaçır. Orta sınıflar bugün mülksüzleşmeye doğru gitmektedir” (Sadık Usta).

“Daha yoksullaştıkları doğru ama buna proleterleşmek demek bana biraz fazla geliyor” (Fusun İkikardeş).

Kimi sosyalist mensupların ifadelerinde ise bu kavram çifti tercih edilmemiş, onun yerine üst ve alt sınıflar arasındaki kutuplaşmanın derinleştiğine dair vurgular öne çıkmıştır:

“ Şimdi bunu bugün Ali Koç söylüyor. Diyor ki: ‘Alt ve orta sınıfların milli gelirden aldıkları pay çok düştü’. Bu da çok enteresan. Kaldı ki bu adamlar bu sistemin başındaki adamlar. Fakat yine de bana göre bunların halâ sanayici olma özellikleri belli ölçülerde devam ediyor. Bu anlattıkları tablo, kapitalist sanayileşmenin düşmanı aynı zamanda. Çünkü o kapitalizm emekçinin de aynı zamanda belli ölçülerde korunması ve yaşaması açısından, en azından yaşama koşullarının asgari anlamda yerine getirilmesini güvence altına almayı düşünen

bir sistem. Ama bugünkü sistem böyle bir şey tanımıyor. Adam bunu söylüyor. Kayboldu gitti orta sınıf.” (Ferit İlsever).

“Orta sınıf denilen şey çok önemlidir. Ama 90’lardan sonra Türkiye’de bu durum bozuldu, orta sınıf hemen hiç kalmadı, toplumda hızlı bir şekilde en üsttekiler ve en alttakiler şeklinde bir kutuplaşma çıktı” (Turhan Özlü).

“Orta sınıfı ele alıp baktığımızda, rakamları çok doğru bilmiyorum, yani araştırılmış rakamlar değil, biraz tahminlerime göre konuşuyorum ancak o orta sınıfın yüzde seksen, seksen beşi dipteki o büyük geniş katmana doğru bastırılıyor” (Metin Oğuz).

3.1.7. Küreselleşmenin Demokrasi İle Dansı: Sınıf ve Kimlik

Küreselleşme karşıtlığını “ulusalcı” ekseninde yorumlayan kimi hareket, grup ya da kişiler açısından “demokrasi” kavramı, günümüzde “negatif” çağrışıma sahiptir. Bunu besleyen temel algı, “egemenler” tarafından sistemin işleyişi doğrultusunda “içinin boşaltılması” ve “yeni” bir ambalajla toplumlara sunulmasıdır.

Aydınlıkçılar özelinde konuya yaklaşıldığında da, benzeri çağrışımların varlığı göze çarpmıştır. Öyle ki, gerek hareketin resmi yayın organları, gerekse mensuplarının kaleme aldığı ve/veya sarf ettiği kimi ifade ve sözler tarandığında, bu kavramın kullanımına hiç rağbet olmadığı hemen dikkati çekmiştir. Buradan yola çıkarak, bu bölümde “demokrasi” kavramı, Aydınlikçılar açısından ifade ettiği ikircikli anlamı üzerinden sorgulanmıştır. Küreselleşme-demokrasi ilişkisini evrensel değerler, sınıf ve kimlik sorunsalları bağlamında nasıl yorumladıklarına dair gerekçeli yanıtların izleri sürülmüştür.

Odaklanılan temel sorunsalın küreselleşme-demokrasi ilişkileri olmasından sebep, burada hareket mensuplarına “demokrasiyi” nasıl tanımladıklarına ilişkin doğrudan soru yöneltilmemiş, cevap alanı geniş bırakılmıştır. Ancak, sosyalist kanadı ve gençlik kesimlerini temsil eden kimi kişilerin ekseriyetle bu kavramı tanımlamaya giriştikleri gözden kaçmamıştır. Nitekim bu eğilim, hareketin halkçı kanadında sadece bir kişide gözlemlenirken, milliyetçi kanadında hiçbir kişide gözlemlenmemiştir.

Hareketin sosyalist ve gençlik kesimlerinin aktarımlarına yakından baktığımızda, “demokrasi” sorunsalının, tarihsel-maddeci bir perspektifle sistem sorunsalı dahilinde ele alındığı ve ondan bağımsız tahlil edilmesinin mümkün görülmediği anlaşılmaktadır. Çünkü “demokrasi”, köylüyü feodal bağlarından kurtarmış ve feodal devletlerle birlikte Ortaçağ ilişki ve kurumlarını tasfiye etmiş olan emperyalizm çağı öncesi kapitalizminin ürünüdür. Nitekim emperyalizm çağının başlamasıyla beraber kapitalizm, her türlü gericilikle ittifak kurarak “demokrasi” karşıtı bir sisteme dönüşmüştür. Günümüzde ise onu küreselleşme denizinde boğmaya hâlen devam etmektedir. (Perinçek, 2005).

“İki adet demokratikleşme ambalajıyla sunuldu küreselleşme projesi: Birincisi; küreselleşme, sınırların kalkmasının, internet ulaşımının, tüm bunların bireylere devletin şeffaflık getireceğinin, toplumlarla devletler arasında kaynaşma olacağı ve bunun da demokratikleşmeye yol açacağı ambalajı. İkincisi; ortaçağ kimliklerinin demokrasi olarak sunulması. Aşiret, cemaat, tarikat, mezhep, etnik kimlik. Şimdi bunlara ilişkin ulusal devletin ve demokratik devrimlerin aldığı tedbirler diktatörlük olarak nitelendi. Bunlara özgürlük tanımak ise demokrasi olarak sunuldu. Oysa Ortaçağ kurumları ile mücadele ile gelmişti demokrasi. Burjuva demokrasisi dediğimiz demokrasi, Ortaçağ kurumlarının tasfiye edilmeleri ile gelmişti. Çünkü bunun çok somut bir zemini vardı. Ortaçağ kurumlarının hiçbirinin içinde demokrasi yok. Kendi içinde demokrasi olmayan kurumlar nasıl bir demokrasi yaratabilir?” (Arslan Kılıç).

Dolayısıyla bugün insanlığa “demokrasi” adı altında sunulan kimi hak ve özgürlüklerin ve kutsallaştırılan kimi değerlerin aslında bu kavramın özüyle uzaktan yakından ilgisi yoktur.

“Günümüzde olan artık mafya-Gladyo-tarikat demokrasisidir. Bildiğimiz kapitalizme hiç benzemeyen başka bir sistem şimdi var ” (Turhan Özlü).

“Onların demokrasisi, petrol demokrasisi” (Elif İlhamoğlu).

“... bir demokrasicilik aslında yansıtılmaya çalışılıyor” (Gizem Doğan).

O halde Aydınlik’ın sosyalist ve gençlik kesimleri demokrasiyi nasıl idealize etmişler, onu nasıl tanımlamışlardır? Bu kapsamda alınan yanıtlarda tutarlı bir sistematığın

olmadığı görülmüştür. Zira kimileri “Marksist demokrasi” özelemlerini doğrudan dile getirmişlerdir.

“Yani bir kere, klasik bir Marksist olarak demokrasinin sınıfsal olduğu kanısındayım. Öyle sınıflar üstü bir demokrasi olduğu kanısında değilim. Ama burjuvazi de tarihsel gelişim sürecinde insanlığa demokratikleşmede yeni aşamalar hediye etti... Ancak getirdiği düzen yine servet ve gelir dağılımının esas alındığı bir düzendi... O nedenle ben yine bu işin sınıfsal olduğunu, üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyet sağlanmadan insanların gerçekten demokratik bir yaşama kavuşacakları beklentisi içinde değilim” (Yıldırım Koç).

“Proletarya demokrasisi ya da işçi sınıfı demokrasisi. Gerçek anlamda demokrasi aslında bizim çok sahip çıkacağımız, çok önemli bir kavram ve değer. Ama içini boşalttılar ve ters çevirdiler alçaklar” (Metin Oğuz).

“... parlamentoya giriş çıkış kurallarını sıkı denetim altına alarak, zaten sadece kendi temsilcilerinin söz hakkının bulunduğu birer ahır yaratıyorlar. Lenin’in tanımı gibi işte: ‘Parlamento, burjuvazinin ahırındır’ diyordu...Bize göre demokrasi üreten sınıfların söz hakkından oluşur. Biz Türkiye’yi, federatif bir yapıdan bahsetmiyorum, merkezi devlet yapısı içerisinde halk meclisleri üzerinden yönetmek istiyoruz. Yani hakikaten işçilerin, emekçilerin, köylü yığınlarının bu düzende kasaba eşrafının bile söz hakkı yok. Milli sınıfların söz hakkının olacağı, hakim sınıfların eski gerici anlayışlarının bir daha ayyuka çıkamayacağı bir düzen idealize ediyoruz” (Uğurcan Yardımoğlu).

Kimileri ise açıkça beyan etmemekle birlikte “burjuva demokrasisi” niteliklerini çağrıştıran tarzda tanımlamalar yapmışlardır.

“Demokrasi, insanların yaşadıkları ülkelerde haklarını rahatlıkla kullanabildikleri, bir insanın diğer insanı rahatsız etmeden belli sınırlar içerisinde özgür yaşayabildiği bir sistemdir. Çalışanların haklarını alabildikleri, yine örgütlenmelerini yapabildikleri bir sistem” (Nurcan Karadağ).

Bu minvalde geliştirilen bazı tanımların, hareketin kimi halkçı mensuplarının “burjuva demokrasisi” özelemleriyle birebir örtüştüğü, kimisinde nadir de olsa “jakobenizmin” açıktan dile getirildiği görülmüştür.

“Demokrasinin, sandığa gidip oy vermek olmadığını biliyoruz. Demokrasinin insanlara öz saygı duyulan bir yapı olduğunu düşünmek isterim. Fakat burada büyük bir çelişkiye giriyorum. Hangi insan? Yani, o insana o kadar çok müdahale var ki... Bilinci gelişmemiş, eleştirel bakamayan, düşünmekten hoşlanmayan, kendini geliştirme kavramını bile daha bilmeyen, açıkçası insanlığı sömürülen veya ezilen insanın neresinde demokrasi duruyor, ben daha bunu çözemiyorum. Şimdi tabi genel algı şöyle: Ona da saygı göstereceksin, demokrasi işte ona da saygı göstermek demek. Ya kardeşim tamam da, elimize sopayı alıp dövecek halimiz yok ama. O halde ben o insanı dönüştürmeliyim. Bu insanı dönüştürürken, özür dilerim demokrat olmak zorunda değilim. Benim de böyle jakoben tarafım vardır ” (Tülin Oygür).

Terminolojik ve tarihsel bağlamlarda yapılan bu tahlillerin ardından, “küreselleşme” sorunsalı tekrardan merkeze alınarak, onun “demokrasi” ile olan etkileşimi, “sınıf” ve “kimlik” değişkenleri üzerinden tartışmaya açılmıştır. Buradaki amaç, hareketin tüm mensuplarının, “küreselleşmenin, demokrasiyi egemenler lehinde kısıtladığı” şeklinde bir ağızdan dile getirdikleri iddialarını bu iki değişken üzerinden sorgulamak arayışıdır. Yine bu kapsamda, “kimlik” şemsiyesi altında, özellikle “etnisite”, “mezhep” ve “cinsiyet” konularında hareket mensuplarının görüşleri daha ayrıntılı açıklanmak istenmiştir.

Hareketin sosyalist, halkçı ve gençlik kesimlerinin tahlillerinde, “küreselleşmenin sınıf ve kimlikler üzerinde zıt yönlü işleyişi” temel sorunsal şeklinde ortaya çıkmıştır. Buna göre küreselleşme sürecinde bir taraftan çeşitli kimlikler “demokrasi şöleni” adı altında farklılıklar üzerinden “kutsanmakta” ve sistem bunlar üzerinden yaratılan “çatışmalar” eliyle idame edilmektedir. Bu esnada işleyişe potansiyel tehdit oluşturan emek temelli sınıf mücadeleleri törpülenmektedir (Cüneyt Akalın). Buradaki amaç asıl çelişkiyi silikleştirmek ve arka plana atmak (Fusun İkikardeş), buna mukabil, sermayeyi, etnik, dinsel ve mezhepsel bölünmeler üzerinden güvence altına almaktır (Ceyhan Mumcu). Aynı zamanda insanı kozmopolit hale getirmektir (Feyziye Özberk). Bireyselliği teşvik ederek, aile içi bağları, arkadaşlık duygularını ve insanların kitle örgütleri ile olan bağlarını çözmektir. Devleti sosyal haklar anlamında küçültmek, polis, ordu, istihbarat ve özel güvenlik alanlarında ise çok daha büyütme (Arslan Kılıç). Özetle, bugün için öne çıkarılması hiç de “ilerici” olmayan Ortaçağ artığı etnik ve mezhepsel “kimlik” siyaseti bir tasarım aracı olarak kullanılmakta, bütünsellik ortadan kaldırılmak

istenmektedir (Uğurcan Yardımoğlu; Gizem Doğan). “Demokrasi” adı altında alt kimlik dağıtımı, bugün ulus devletleri ve emek hareketlerini bölmenin en büyük aracıdır (Metin Oğuz).

Hareketin milliyetçi kanadını temsil eden mensuplarında ise küreselleşmenin kimlikler nezdindeki “kışkırtıcı” tazyiki salt “ulusal” kimlik özelinde “etnisite” ve “mezhep” üzerinden sorgulanmış, emek bağlamı “sınıf” sorunsalına özel bir vurgu yapılmamıştır.

“Küreselleşmeyle demokrasi yan yana gelmez. Küreselleşme bizim kimliğimizi, özümüzü bitiriyor. Küreselleşmenin getirdiği demokrasiden de ulus devletlere hiçbir fayda gelmez” (Servet Bora).

“Küreselleşmenin hiçbir şekilde demokratikleşme ile ilgisi yoktur... Küreselleşme, işte Irak. Demokrasi getirdik dediler... Aşiretsel yapı, feodal yapı devam ediyor Irak'ta, her şey yerli yerinde” (Hasan Atilla Uğur).

Etnik ve dini kimlikleri, özünde sınıf mücadelesi ve ulusal kimlikleri aşındıran “gerici” aparatlar şeklinde değerlendiren yukarıdaki aktarımların ardından, “toplumsal cinsiyet” bağlamı kadın ve LGBT kimlikleri hakkında da bazı hareket mensuplarının görüşleri alınmıştır. Buradaki amacımız toplumsala sirayet etmiş eril hegemonyanın (ya da Bourdieu'nun ifadesiyle eril tahakkümün) hareket içerisindeki boyutlarını göz önüne sermektir. Ancak burada belirli bir sistematığe bağlı kalınmamış ve dolayısıyla her kişiye bu çerçevede sorular yöneltilmemiştir. Buradaki tercih kriteri, zamanın ve görüşme akışının bizlere sunduğu anlık ve kendiliğinden imkânlar olmuştur. Dolayısıyla hareketin farklı kanatlarını temsil eden mensuplarının söylemleri üzerinden bir genelleme yapma yoluna gidilmemiş, yalnızca mevcut girdiler arasından genel sınıflandırma yapılmıştır.

Aktarımların hemen hepsinde “cinsiyet” odaklı kimlik savunusunun yapı ve sistem eleştirisi üzerinden tahlil edildiği bir söylem düzeni karşımıza çıkmıştır.

“Bizim için, İşçi Partili kadınlar için kadın mücadelesi topyekûn mücadeleden bağımsız bir mücadele değildir, hatta onun tam da içinde olan bir mücadeledir. Biz bu iktidar mücadelesini çözmeden, kadın sorununu da çözmez... Bu iktidar sorunu çözdüğümüz zaman o işte kadın sorunu da, diğer kimlikler sorunu da hepsi onunla birlikte çözülecek...Biz zaten Türkiye'yi aynı zamanda feodal

yapının da devam ettiği bir ülke olarak tanımlıyoruz ama her Şeyin ötesinde bir de işte kapitalizmin kadına bir bakışı var. Onu meta gibi gören bir bakış açısı. Bir de feodal kültürün, erkek egemen toplumun zaten kadına bir bakış açısı var. İŞte bunlar Türkiye’de birleşiyor ve harmanlanıyor...” (Elif İlhamoğlu).

Burada, feminist ve LGBT topluluklarca yürütülen kimlik hareketleri “iktidar hedefli” olmadıkları gerekçesiyle topyekn mahkum edilmiştir.

“Taksim’de 1 mayısı izlerken bir işçi arkadaŐımız vardı bana Şöyle dedi: Ben sistemin, Türkiye’nin hakim sınıflarının yerinde olsam gerçekten kahkahalarla gülerdim Şu manzaralara. E burada beni yıkacak bir Şey yok ki zaten. Soytarılar topluluğu geçiyor yani. Efendim evrecisi, kadıncısı, eŐcinseli bilmem nesi falan hepsi ayrı ayrı kimlik siyaseti. Sınıf siyaseti yok orda. Kadınlar, bir mi yani. Kafasına türban takıp ta Range Rover’a binen kadınla merdiven altında üretim yapan türbanlı kadın bir mi yani. Ama sen bir toplam olarak bir toptancı kadın siyaseti izleyebiliyorsun, tebrikler. Yani o feminizmin sapacağı yer. Çevreciler de yle. En fazla AKP’nin dayandığı sınıfların sitelerindeki bahçeleri korursun sen çevreci olarak. Rant, talan yağma o sisteme karşı ıkamıyorsun işte. EŞcinsellik de yle” (Uğurcan Yardımoğlu).

Ancak konu bir kademe daha daraltıldığında ve hareket mensuplarının yalnızca LGBT bireyler hakkındaki Őahsi düşünceleri açığa çıkartılmak istenildiğinde üç farklı tablo açığa çıkmıştır.

Bunlardan ilki, salt “sistem” eleştirisi ile sınırlı kalmayarak konunun “zne” boyutunu da dikkate alan, dolayısıyla LGBT bireylere birçok durumda hak veren, hatta sorunlarına kayıtsız kalmayan “hümanist” görüşlerdir.

“Toplum önünde çok itilip kakılmaları beni de rahatsız ediyor bir insan olarak... Bir bakıma haklılar. Ama onların da cinsel tercihlerini toplumun en önemli Şeyi, kurtuluş yolu, devrim yolu filan halini getirmelerini ben yanlış buluyorum” (Ceyhan Mumcu).

“Dünyada karşılığı olan bir hareket. Negatif bakmıyorum. Bunlar bizim özgürlüğümüzün parçaları. Benim için aslolan tepe noktadaki birliktelik. Bunun içerisinde eğer LGBT bireyler kendilerini böyle bir birliktelik içinde

tanımlıyorlarsa, böyle bir şeyin ihtiyaçtan doğduğunu düşünüyorum zaten, negatif bakmıyorum” (Zeynep Küçük).

İkinci grupta; konuya salt “yapısal” yaklaşan ve LGBT özelindeki negatif öznel algılarını sistem eleştirisi ile bezenmiş kamufle formda karşımıza çıkaran “ötekileştirici” görüşler yer almıştır.

“(Kendisine Aydınlik Hareketi’nin gençlik örgütü olan Öncü Gençlik’in kadın ve LGBT bireylere dair somut bir politikalarının olup olmadığı sorulduğunda) Özellikle kadın politikasına dair var ama LGBT ile ilgili somut olarak bir politikamız yok. Özellikle o konu tartışmalı bir konu. Şu açıdan: Yani insanın doğal olarak cinsiyet bozuklukları yaşaması bilimsel, evet doğru bir şey. Yani böyle bir durum var. Fakat, Avrupa merkezli olarak da çok fazla parlatılan, ön plana çıkartılan bir özendirme kampanyası da yürütülüyor. Yani yabancı dizilerde çok fazla bunun reklamının yapılmasının da bunların sayısını arttırdığını düşünüyorum” (Gizem Doğan).

Bu bağlamda Doğu Perinçek’in “Eşcinsellik ve Yabancılaşma” adlı kitabında öne sürdüğü tezleri burada ele almanın faydalı olacağı düşünülmüştür. Her ne kadar bu kitapta anlatılanlar konumuz ve içinde bulunduğumuz bağlam ile doğrudan ilgili olmasa da, hareketin liderinin “eşcinselliğe” bakışı ile ilgili önemli veriler sunmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse Perinçek (2000)’de, biyolojik ve genetik kaynaklı eşcinsellik ile toplumsal ve kültürel nedenli eşcinsellik birbirinden ayrı ele alınmakta, asıl yaygın olduğu iddia edilen ikincisi, eşitsizliklerin ve yabancılaşmanın bir ürünü şeklinde değerlendirilmektedir. Perinçek’e göre eşcinsellik;

“...uzlaşmaz sınıfsal çelişmelerin aşırıya varmasının, dolayısıyla meta ekonomisinin olağanüstü derinleşmesinin (ve aynı zamanda) toplumun sınıflara bölünmesiyle bağlantılı olarak cinsler arası eşitsizliğin bir ürünüdür. (Sistemin ideolojik araçları eliyle) topluma “özgür cinsel tercih” (olarak kabul ettirilmektedir). (Sonuç olarak) sınıfsal ve cinsel tahakkümün son bulduğu, yabancılaşmanın kaynaklarının kurutulduğu sınıfsız toplumda; insan ile insan, kadın ile erkek, insan ile doğa arasındaki denge ve uyum oluşacak, cinsel aşk prangalarından kurtulacak ve eşcinselliği besleyen zemin de büyük ölçüde ortadan kalkacaktır” (Perinçek, 2000: 10-11).

Özetle Perinçek'in indirgemeci, özneyi görmezden gelen ve kaba bir materyalizm içeren yapısal tahlillerinde eşcinsellik "negatif" bir çağrışıma sahiptir. Anomik bir olgudur ve sistemin işleyişinden bağımsız ele alınamaz.

Yalnızca tek bir görüşmede şahit olunan ancak burada sınıflandırılması önemli görülen üçüncü ve son grupta ise LGBT bireylere salt özne eksenli yaklaşan, dahası onları "negatif" kişisel yargılar üzerinden ötekileştirmenin de ötesine geçip damgalayan görüş yer almıştır. Aşağıdaki alıntı hareketin bir kadın mensubunun konu LGBT bireylere geldiğinde nasıl da tutucu bir kimlik takındığına dair çarpıcı bir örnektir. Zira kendisi aktarımlarının ilk başlarında eşcinselliği "uyuşturucu bağımlılığı" ile, ilerleyen bölümlerinde ise "Yahudilik" ile özdeşleştirmiştir:

"Ben (LGBT bireyleri) o kadar olumlu değilim. Her toplumun kendi yapısı var. Yani gidin, İsviçre'de devlet veriyor uyuşturucuyu, şey yapmasınlar diye. Köprünün altında çocuklar kendilerine enjekte ediyorlar. Böyle bir yapıyı onun kendi özgür iradesi diyerek ben olumlayamam. Onun için lezbiyenler, yok şeyler. Kendi aralarında, toplumun yüzüne çıkmadan ne yapıyorlarsa yaparlar. Ama topluma bunu şey yapmak. Belki biraz tutucuyum bilmiyorum. Tabii ki onların da hakları var. Ama yani zaten ben o tip şeylerin birer hastalık olduğuna inanıyorum. *(Kendisine statü sahibi, saygın bir işi olan travesti bir komşusunun olması durumunda bakış açısının nasıl olacağı sorulduğunda)* "Bu apartmanda Yahudi komşularım var ve onları da (arkadaş toplantılarına) çağırdım ama gelmediler. Bir başka zaman bana sandalye bile vermediler mesela. Onun için o kadar çok hümanist olmak da fazla şey değil. Herkesin bir milliyetçi damarı var mutlaka" (4.1.K).

3.1.8. Küreselleşmenin "Sivil" Politikası

"Demokrasi" kavramına benzer şekilde "sivil toplum" kavramı da felsefe ve siyaset tarihinde oldukça köklü, bir o kadar da tartışmalı kavramlar arasındadır. Düşünce tarihinin gelişimine paralel olarak farklı zaman dilimlerinde farklı anlamlar çağrıştıran ve düşünürlerin kendi ideallerindeki farklı toplum modellerini yansıtan bu kavram, özellikle 1980'lerin ortasından itibaren dönemin ruhuna uygun biçimde gündelik söyleme hızla sirayet ederek küreselleşme sürecinin gözdesi bir nitelik kazanmıştır.

Sivil toplumculuğun sol siyaset ve düşün hayatı üzerindeki hegemonyası kaçınılmaz olmuştur. Öncelikle 80'lerin sosyalist dünyasındaki gelişmelere baktığımızda, sosyalizmin Kâbe'si niteliğindeki SSCB ve Çin yönetimlerinin yöneldiği neol-iberal politikalar, bu hegemonik zemini dolaylı da olsa oldukça güçlendirmiştir. Türkiye özelinde ise buna 1980 askeri darbesi ile ilave bir zemin daha döşenmiştir.

Çalışmanın ilerleyen bölümünde daha ayrıntılandırıldığı üzere Aydınlık Hareketi bu şiddetli tartışmaların tam göbeğinde yer almıştır. Öyle ki, "sorular hareketi" adı altında başlayan ve sonrasında Saçak dergisi üzerinden yürütülen bu minvaldeki tartışmalar kimi yönetici kadronun Aydınlık'tan kopmasıyla sonuçlanmıştır.

Peki "sivil toplum" Aydınlık Hareketi mensupları açısından bugün için ne anlam ifade etmektedir? Görüşmelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, hareketin sosyalist mensupları ile gençlik kesimlerinin kendi aralarında, halkçı ve milliyetçi mensuplarının ise kendi aralarında benzeştikleri fark edilmiştir. Bundan hareketle analiz bu iki ana eksen esas alınarak yürütülmüştür.

Sosyalistlerin ve gençlik kesiminin aktarımlarında, kendilerinin tahlile ilk olarak "politik toplum" ve "sivil toplum" kavram çiftlerini tanımlamakla başladıkları görülmüştür. Buna göre "politik toplum" en basit haliyle siyasetin belirlendiği alanı çağrıştırmakta ve "devlet" kavramında karşılık bulmaktadır. Buna karşın "sivil toplum" ise daha ziyade kültür ile geleneğin zemin bulduğu devlet dışındaki tüm yerel alanları ifade etmektedir.

Görüşmelerde göze çarpan ikinci husus, konunun öncelikle "devlet" ve "iktidar" sorunsalları üzerinden küreselleşmenin parlattığı bir "öğreti" şeklinde ele alınması olmuştur. Buna göre sivil toplumculuk, halkın örgütlü gücünün ve dolayısıyla iktidar mücadelesinin önünü kesmek amacıyla küreselleşmenin ideolojik hegemonya araçlarınca "anarşizm" güzellemesi ekseninde "devlet" ve "devletçilik" karşıtlığı esas alınarak kurgulanmış bilinçli ve merkezi bir politikadır. Özetle "sivil" nitelemesi eliyle toplumsal algılar şekillendirilmeye ve ulus devlet, başta anayasa ve ordu gibi olmazsa olmazları üzerinden "sivilleşme" adı altında hedef tahtasına oturtulmaya çalışılmaktadır:

“Sivil toplum kavramı tam da algılarla oynamak üzerine kullanılıyor. Şimdi kavramın altını nasıl dolduruyorlar? Otorite tanımam, askeri sevmem, militarist değilim, tanka, tüfeğe savaşa, polise karşıyım. Şimdi polise karşı, askere karşı, sınırlara karşı, açık toplumdan yana. Mesela sivil toplumculuğun başlıca söylemlerinden biri açık toplumdur. Bu söylem altında sınırların ve ulusal değerlerin yok edilmesi hedefleniyor” (Fusun İkikardeş).

“Mesela sivil anayasa diyorlar. Bu uydurma bir şeydir, böyle bir şey yok. Anayasa resmidir yani sivil diye ifade etmek doğru değildir. Ya devrimci, halkçı anayasalar vardır ya da delici ve bölücü anayasalar vardır. Bunun sivil olmaz” (Mehmet Akkoç).

“Sivil toplum dediğimizde, o 80 sonrası, işte askeri yönetimler de bahane edilerek, her örgütlenmenin sivilleşmesi, devletin sivilleşmesi ya da devletin varlığının kabul edilmemesi...” (Songül Çağlar).

Bu minvaldeki en kapsamlı görüşleri Perinçek (2009)'da bulmak mümkündür. Buna göre sivil toplumcu teori, tarih boyunca var olagelen sınıfsal çelişmelerin üzerini örterek ve politik ile sivil toplumu sınıfsal ve tarihsel rollerinden soyutlayarak, tüm toplumsal süreçleri devlet ile toplum arasındaki çelişkiler üzerinden açıklamaktadır. Kendiliğinden bir evrimci değişimi merkezine alan ve politik araçlar eliyle yukarıdan yapılan her türlü müdahaleyi niteliğini sorgulamaksızın mahkûm eden bu anlayış, böylece siyasal iktidar mücadelesinin kilit sorun olduğu gerçeğinin üzerini örtmektedir. Halbuki ne politik toplum ne de sivil toplum kendi özerklikleri içinde dahi birbirlerinden yalıtılmış değillerdir. Aksine ayrıştıkları andan bugüne her zaman karşılıklı ilişki içinde olmuşlardır. Öyle ki;

“Bireylerin tek tek çıkarları ve devletten ayrı inisiyatifleri sivil toplumu yaratmakla birlikte, her yükselen sınıf, ancak siyasal toplum haline gelerek yeni toplumsal-ekonomik ilişkilerin serpilmesinin önündeki engelleri temizlemekte ve kendi sivil toplumunun oluşmasının yolunu açmaktadır... (Dolayısıyla, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin şekillendirdiği tarihsel koşullarla sınırlı olsa da), insanın bilinçli faaliyeti sivil toplumdan politik topluma doğru değil, politik toplumdan sivil topluma doğrudur” (Perinçek, 2009: 21-22, 27).

“Sınıf mücadelesi üzerinden devlet iktidarının zaptı” vurgusu, ilk bakışta sivil toplumcu teorinin mahkûm ettiği devletin “kutsandığı” izlenimini yaratıyor ve onun tam karşıt ucunda konumlanıyor gibi görünse de, bu husus gerek Doğu Perinçek’in gerekse de Arslan Kılıç’ın aşağıdaki şu aktarımlarında açıklığa kavuşmuştur.

“Türkiye’de, 1960 sonrasında devletçiliğin çeşmelerinden çok sular için sol, bir zaman devleti gerçekten tanrının ülkesi olarak gördü. Devletçi saplantılar ve devletçi tabular az yaygın değildi. Toplumun, politik toplumdaki doğru zorlanarak iradeyle değiştirileceği inancı sola hakimdi. Siyasal iktidarın kilit sorun olduğu gerçeği, toplumsal-ekonomik ilişkilerin olgunluğunu bir kenara iten iradecilik düzeyine çıkarılarak abartılmıştı. Bugün ise, buna zıt görünen başka bir metafiziğin rüzgârı esiyor: Devleti tüm tarih boyunca, dünü ve yarınıyla şeytanın ülkesi ilan etmek” (Perinçek, 2009: 18).

“Devlet baskı aygıtı, evet doğru. Devlet asalak. Bütün dünya devletleri, hatta bütün emekçi devletleri de asalaktır. Emekçi devleti emekçiye hizmet eder, yasalarını ona göre düzenler. İnsanlık henüz asalak olmayan bir yönetim keşfetmedi, çıkaramadı. Belki bin yıl sonra sınıfsız topluma doğru kendi kendini yönetmeyi öğrenecek ve sonuçta devletler sönmünecek. Bilimsel sosyalizmin devlet teorisi budur zaten. Toplumun kendisini devletsiz yönetebilmesi ama buna ulaşmak için uzun bir devletli dönem olacak. Bu dönemde toplumu devletsizliğe götürecek eşitlik imkânları devlet kanalı ile sağlanacak. Devlete ihtiyacımız var. Sömürü devlet kanalıyla kaldırılacak. Emekçi devletin alacağı yasal önlemler, yasaklamalar ve hatta bir ölçüde baskı olmasa sömürüyü, eşitsizliği nasıl ortadan kaldıracaksın? Bu bir geçiş sürecidir. Bu dönemde sen emekçiyi ve toplumun diğer yönetilen kesimini devleti yönetmekten soğutur ve uzaklaştırırsan, iktidar mücadelesinden de uzaklaştırmış olursun” (Arslan Kılıç).

Sosyalistlerin ve gençlik kesiminin aktarımlarına dair işaret edilmesi gereken üçüncü ve son nokta ise “demokratik kitle örgütleri” ve “sivil toplum kuruluşları” şeklinde ifadelerle yansıyan, yapısal açıdan ilkinde tamamen “olumlu”, ikincisine ise tamamen “olumsuz” anlamlar yüklenen ideal tip kurgularıdır. Buna göre, demokratik kitle örgütleri, halkın örgütlülüğünü çağrıştıran, belirli bir biçime ve tabana sahip, kitleler tarafından kendi mesleki, ekonomik ve demokratik haklarını savunmak doğrultusunda belli bir program etrafında inşa edilmiş, devletten daha fazla hak almak doğrultusunda siyaset üzerinde ağırlık oluşturan, politik yönleri baskın ve bağımsız bir özellik taşımaktadırlar. Bu

sebeple, aşığıdan yukarıya salınımı gerçek anlamda hayata geçirenler aslında demokratik kitle örgütleridir.

Halbuki Aydınlıkçılara göre “sivil toplum kuruluşları” şeklinde nitelendirilen örgüt ya da platformlar yukarıdaki özellikleri hiç taşımazlar. Öncelikle çok daha şekilsiz ve belirsizdirler. Siyasi süreçlere müdahil olmamakla birlikte aslında karşıtı olduklarını iddia ettikleri politik toplumla çok daha organik ilişkiler içindedirler. Büyük çoğunluğu “*insanların kendi kurduğu değil, büyük vakıfların veya çeşitli devlet kuruluşlarının kurdukları aracı organizasyonlardır*” (Sadık Usta). Belli bazı sermaye grupları tarafından desteklenenleri de vardır. Çoğu zaman kendilerine çeşitli bütçeler sunulur, onlardan da bunu istenilen projeler doğrultusunda kullanmaları istenir. Dolayısıyla ekonomik anlamda demokratik kitle örgütleri ile kıyaslandıklarında çok daha bağımlı ilişkilere sahiptirler. Hak talepleri çok dar bir alanla sınırlı, dayandıkları taban ise oldukça akışkandır.

Aydınlık'ın halkçı ve milliyetçi kanadını temsil eden mensuplarının aktarımlarına baktığımızda ise, kimileri hareketin sosyalist ve gençlik kesimlerinin yaptıkları ideal tip kurgularıyla örtüşen bir sınıflandırma içine girmişler, demokratik kitle örgütlerini “bağımsız” nitelikleri üzerinden olumluľařlar, sivil toplum kuruluşlarını ise “bağımlılık” üzerinden mahkûm etmişlerdir. Ancak diğerleriyle kıyaslandığında kavramın içini doldurmakta zorlandıklarına, kullandıkları kimi sezgisel ifadeler üzerinden şahit olunmuştur:

“şimdi biz parti olarak sivil toplum kuruluşu terimini zaten çok kullanmıyoruz yani bunu uygun da görmüyoruz. Biz hâlâ ne kadar doğru yerine oturuyor tartışılır ama demokratik kitle rgt demeyi tercih ediyoruz. Hele de Mustafa Yıldırım'ın ‘Sivil rmceğin Ağında’ kitabını okuduktan sonra insanda hafif de bir bulantı yapıyor. Bu deyim yani sivil toplum kuruluşu şu anda benim kafamda hakikaten kötü bir yerde oturuyor” (Tülin Oygür).

“Sivil toplum değil, demokratik kitle örgütlerinden yanayım. Demokratik kitle örgütleri halkın menfaatleri için çalışır. Diğerlerinin yani Soroscu örgütlerin ya da daha başka dinsel vesaire gibi insanları çeşitli yönlere götüren ezoterik örgütlerin pek faydalı olduğuna inanmıyorum ben” (Tülin Saęlamtuņ).

Kimileri ise “sivil toplum” kavramının kendine dair karşıtlık sergilememiş, onu “olumlu” ve “olumsuz” işlevleri üzerinden değerlendirmeyi tercih etmiştir. Aşağıdaki aktarımlarda bu kavramın “demokratik kitle örgütleri” ile eş değer tutulduğu görölmüştür:

“Bence sivil toplum kuruluşları amaçlarından son derece uzak, insanlara bir takım şeyler kazandırmaya çalışmıyorlar ve yapması gereken şeyleri yapmıyorlar... Küresel güçler o STK'ların bütün yapılarını kendi istedikleri doğrultuda dizayn ediyorlar” (Hasan Atilla Uğur).

“Tabii ki sivil toplum kuruluşları olmalı ama AB'den fon alan herkes AB'ye bir yönüyle bağlandı. Bağımsız olmaları halinde ben sivil toplum kuruluşlarına olumlu bakıyorum” (Özden Gönül).

“Sivil toplumun çok daha etkin olmasını ve çok daha güçlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani siyasi partilerin onları göz önünde bulundurmamak zorunda kendilerini hissedecekleri bir ortam olması gerektiğini düşünüyorum... Siyasi partiler sivil toplum örgütlerinden gücünü almalı, o örgütleri harekete geçirebilme etkisini elinde bulundurmalı. Sivil toplum örgütleri de siyasi partileri arkadan dürtecek kadar etkin” (Zeynep Küçük).

Sonuç olarak Aydınlık'ın halkçı ve milliyetçi kanadını temsil eden mensuplarının aktarımlarında bu konu tarihsel, sınıfsal ve ideolojik boyutlarının ötesinde salt “sivil toplum kuruluşları” ekseninde oldukça dar bir çerçevede ele alınmıştır. Tüm bunlarda dikkatimizi çeken temel husus, terminolojinin kendisine dair bütünüyle bir mutabakatın olmadığıdır.

3.1.9. Küresel ile Yerel Sarkacında Ulusal Kültür

Küreselleşme ile ulus devlet arasında siyasi ve iktisadi bağlamlarda yaşanan çelişmelere çalışmanın şu ana dek süregelen bölümlerinde yer verilmesinin ardından, bu bölümde hiç değinilmeyen bir diğer boyuta, “kültür” konusuna odaklanılmıştır. Hareketin “sosyalist”, “halkçı” ve “milliyetçi” kanatlarını temsil eden mensuplarının fikriyat ve söylemler düzleminde birbirleriyle örtüşen düşüncelerinden hareketle, burada

analiz, önceki birçok bölümden farklı olarak söz konusu bütünlük esas alınarak yapılmıştır.

Bu doğrultuda ilk olarak hareket mensupları açısından ulusal kültürün ne anlam ifade ettiği ve ardından bunun küresel ve yerel alt kültürler ile olan etkileşimlerinin seyri hakkında çeşitli sorulara yanıtlar aranmıştır. Aydınlikçılara göre; “ulusal kültür”, köklü bir geçmişli olan ve zaman içinde sentezlediği farklı yerel kültürler üzerinden halkları bir araya getiren bütünleştirici ve dinamik bir niteliğe sahiptir.

“Yerel kültürler ulusal kültürün tam da içindedir. Bizim Cumhuriyet kazılar yaptı, o yerel kültürleri açığa çıkarttı, onların türkülerini buldu” (Turhan Özlü).

“Yerel kültürler ile milli kültür aslında iç içe girmiştir. Kaynaşmıştır. Yerel kültüre yok demek aslında milli kültüre de yok demektir. Yani bugün örneğin Doğu ya da Güneydoğu bölgelerimizin halk oyunlarını, yemeklerini ve kültürel diğer şeylerini milli kültürün dışında sayarsanız zaten kendinizi inkâr etmiş olursunuz. Onlar bizim zenginliğimizdir ” (Hasan Atilla Uğur).

Temelinde farklı yerel kültürlerin de var olduğu bir “*gerçekliktir ve kendi varlığını ulusal bir devlet formu üzerinden kabul ettirir*” (Sadık Usta). Bu haliyle ulus devletin en temel yapı taşıdır.

Ancak Aydınlikçılar açısından ulusu bir arada tutan bu form “küreselleşme” sürecinde tıpkı ulus devletin diğer öğelerinde olduğu üzere erozyona uğramaktadır. Buna dair öne sürdükleri gerekçelerin başında, kitle iletişim araçları ve haberleşme teknolojileri üzerinden küresel kültürün ulusal kültürü şekillendirdiği tezi yer almıştır. Örneğin hareketin eski bir üyesinin aşağıdaki şu ifadeleri, modern toplumun tüketim toplumuna doğru yönelen seyri, küreselleşmenin araçları şeklinde gördüğü “cep telefonu”, “internet” ve “McDonald’s” imgeleri üzerinden açıklamaktadır:

“İdeolojik hakimiyeti sağlamak için batılı kapitalist emperyalist ülkeler insanların eline bazı oyuncaklar verdiler, mesela cep telefonu bunlardan bir tanesi, internet bunlardan diğeri. Tüketim toplumunun yaygınlaşması yani her yerde McDonald’lar açmalar, tırnak içinde rahat bir ortamın yaygınlaşması, cep telefonuyla her yere ulaşabilme vesaire. Tüm bunlar hem kendi içinde hem de

dünya çapında kapitalizmin mevziler kazanmasına yol açtı. Özellikle tüketim toplumunu yaygınlaştırdı ” (Cüneyt Akalın).

O halde hareket mensupları küresel kültürü hangi ögeler üzerinden tanımlamakta, onu hangi gerekçeler üzerinden yermektedirler? Tüm bu sorular ışığında alınan yanıtlar tahlil edildiğinde, küresel kültürün, “uygarlığın birikimini kendi bünyesinde toplayan devlet ya da devletlerce, gerçekte kendi kültürlerini evrensel uygarlık kültürü biçiminde egemen kılmaları” şeklinde ele alındığı görülmüştür.

“İktisadi ve askeri hegemonyasını kuran ulus kendi kültürünü de dayatıyor” (Yıldırım Koç).

“Amerika bugün insanlığın yaratmış olduğu bütün değerleri özümsemiş ve şimdi bunu ‘Amerikan yaşam tarzı’ adıyla, sineması, edebiyatı ve çizgi romanlarıyla empoze etmeye çalışmaktadır” (Sadık Usta).

Özetle farklı yerel kültür formlarının ulusal kültür adı altında ulus devlet kabında şekil bulduğu olumsuzluğu, küresel kültür açısından işleyişte benzer ancak ölçek ve etki yönünden çok daha baskın “olumsuz” bir duruma işaret etmektedir. Ekseriyetle tüm görüşmelerde küresel kültürün küresel hegemonyanın manipülasyon aracı olduğunun altı çizilmiştir. Öyle ki bu kültür, “tek tipleştirici” şeklinde sunduğu ulusal kültürlerin üzerinde, “evrensel” bir ambalajla öne çıkarılmaktadır. Halbuki, hareket mensuplarına göre durum hiç de bu şekilde değildir. Çünkü giyimden yeme içmeye, eğlenceden diğer tüketim kalıplarına kadar gerçekte tek tipleştirici olan küresel kültürün ta kendisidir. Emperyalist kapitalizmin bir hegemonya aracı şeklinde tüm alışkanlıkları yeniden düzenlemekte, “rekabet” mottosu üzerinden yarattığı etiğiyle her türlü dayanışma duygusunu ve sosyal birlikteliği felce uğratmaktadır (Arslan Kılıç).

“Şimdi küreselleşmenin bir kültür yapısı var. Nedir o? Bireyci bir toplum, kendini düşünen bir kuşak, başkalarının üzerinde yükselen, basan, çiğneyen, tek tip, giyimden beslenme alışkanlıklarına kadar dayatılan bir kültür var. Küreselleşmenin dayattığı bu kültür yapısı hem gelecek kuşakların sağlığını bozan, hem dayanışmasını bozan, tek tip düşünen, verilen şeyi sorgulamadan yetişen, dayanışma içerisinde olmayan bir kuşak hedefliyor” (Songül Çağlar).

Yapılan görüşmelerde Aydınlıkçıların dikkat çektiği bir diğer nokta, küresel hegemonya araçları eliyle yerel kültürlerin kimi “feodal” yönlerinin ulusal kültürü aşındırmak doğrultusunda “ayrıştırıcı” biçimde kullanıldığıdır. Bu doğrultuda ulus devletlere “farklılıklar” üzerinden bilinçli bir politika dayatılmakta, yerel ulusalın önüne geçirilmeye çalışılmaktadır. Aşağıdaki aktarımlar farklı vurgular üzerinden bu değerlendirmeye dair bazı örneklerdir:

“Son on yıllarda farklılıklar üzerinde durulup, ‘farklılıklar zenginliktir’ gibi bir tez öne sürülüyor. Benim görüşüm tam tersi. Ortaklıklarımız zenginliktir ve bunlar yüzlerce yıl eskiye dayanıyor. Bizim eğer bir çimentomuz olacaksa bu odur. Yerel kültürler güzel ama bunun kışkırtılması doğru değil. Evet korunmalı, zenginleştirilmeli ama onu ayırıcı olarak kullanmamak gerek” (Feyziye Özberk).

“Bugün yerel kültür denilince hemen ilk akla gelen etnik ve dinsel aidiyetlere bağlı olan bir takım özellikler. Evet bu olabilir. Yani bunda bir gelişme olduğu belli, yani insanların bu yerel özelliklerine sahip çıkma yönleri daha çok baskın, bu kesin. Ama biz o bütün yerel özelliklerin üzerinde bir millet olmanın yani ulusal bir kültüre sahip olmanın faziletini kısa bir dönem de olsa yaşamış bir toplumuz. Yani yerel kültürde, yerel özelliklerde dünyanın bağlı kalması mümkün değil ki. Bunun bir ara aşaması millet olmaktır. Bütün yerel özelliklerin kaynaşmış olduğu, bütün değerlerin paylaşıldığı. Önemli olan insanların kolektif, paylaşımcı, ortak eşitliğe dayanan, temelinde millet olmanın yer aldığı bir kültürel gelişmedir” (Ferit İlsever).

“Mesela dil. Yerel diller çok önemli. Onlar bir ülkenin zenginliğidir. Sadece yerel diller değil, yerel kültürler, mesela o yörenin dansı, masalları, destanları yani folkloru. Bunların hepsi o yerelin kültürünü oluşturur ve o ülkenin kültürünü de zenginleştirir aynı zamanda. Küreselleşme bunları ortaya çıkarmıyor, aksine bunları o ülkenin ulusal kültürüne hakim kılarak karışıklık çıkarmaya çalışıyor” (Elif İlhamoğlu).

Yine bu düzlemde Aydınlıkçıların üzerinde durduğu son bir husus “yerel yönetimler” olmuştur. Perinçek (2005)’e göre; küresel sistem, ezilen dünya ülkelerinde ulus devletleri etkisizleştirme ve çökertme hedefine ulaşmada, yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesine özel bir önem vermektedir. Türkiye özelinde ise yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi sorunu 1990’lardan başlayarak bizzat emperyalist merkezler

tarafından gündeme getirilmiş, demokrasinin gelişmişliği farklı yerellikler üzerinden ilişkilendirilerek “maksatlı” bir propaganda içine girilmiştir. Özetle Perinçek (2005) açısından günümüzde geçerli olan, küresel emperyalist merkezin yerelle kurduğu ittifaklarla onu harekete geçirmesinden ve bu yolla ulusal merkezi tasfiye etme girişiminden öte bir şey değildir.

Buradan yola çıkarak, görüşmenin bu bölümünde hareket mensuplarına yerel yönetimlerin işleyiş ve sınırları hakkındaki görüşleri de sorulmuştur. Alınan tüm yanıtlarda çevrenin kendine has ekonomik, toplumsal ve kültürel dinamizminin göz ardı edilmediği, dolayısıyla onun görece bağımsız olması gerektiği düşüncesinin güçlü bir merkez tarafından denetlenmesi şartıyla savunulduğu görülmüştür. Çevreye tanınması öngörülen etki sahasının, yerel yönetimlerin merkezin üzerinde olması anlamına gelmediği ısrarla dile getirilmiştir.

“İnsanoğlunun yerelden örgütlenmesi aslında iyi bir şey. Çünkü insanın kendisini yönetmeye alışması lazım. İnsan kendisini yönetmeye alışacaksa bunu en iyi yerel yönetimlerle yapabilir. Yani mahalle meclisleri olacak, onun üzerinde kasaba meclisleri olacak, beldeler vesaire yukarı doğru süzülüp gidecek. İnsanlar kendilerini de yönete yönete alışacaklar ve politikleşecekler. Siyaset öğrenecekler. Fakat küreselleşme projesi aynı zamanda yerellere vurgu yaparak ortada önemli bir engel teşkil eden ulusal devletlerin yönetim modellerini de tahrip ederek aslında yerel yönetimler adıyla insanları sürüleştirmeye çalışıyor” (Sadık Usta).

“Biz yerel yönetimler derken özerklik olarak değil, merkeze bağlı en tepeden en aşağıdaki mahalle komitelerine dek kurulabilecek yapılar olarak bakıyoruz buna. Oralarda halkın seçtiği insanlar tarafından ihtiyaçlar en tepeye kadar akacak. Yani merkezi bir demokratik yönetimden bahsediyoruz aslında” (Nurcan Karadağ).

“İlkesel olarak konuşuyorsak, yerel yönetimlerin kendi ayakları üzerinde durabilecek kaynaklarını yaratmaları gerektiğini düşünüyorum. Yani yerel yönetimlere mali kaynaklarını oluşturma konusunda bir özerkliğin verilmesi ama idari olarak merkez tarafından denetlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Burada küreselleşme yerel yönetimleri ulus devletlerin üzerine çıkartmaya çalışıyor” (Zeynep Küçük).

Sonuç olarak, Aydınlıkçılar açısından küreselleşmenin kültürel ayağı gerçekte biri diğerini tamamlayan zıt yönlü iki farklı kanal üzerinden işlemektedir. Bunlardan ilki, tüketim eksenli davranış kodları üzerinden kültürel türdeşliğin önünü açma girişimi, diğeri ise altını çizdiği farklı yerelliklerin korunması anlayışını sözde demokratik hak ve özgürlüklerin ayrılmaz bir parçası haline getirme çabasıdır.

3.1.10. Küreselleşme ile Mücadelenin İdeolojik ve Örgütsel Temelleri

Küreselleşmenin siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutlarının Aydınlıkçı okumasının ardından, bu bölümde araştırma halihazırdaki durum analizinin bir adım ötesine taşınarak, onunla mücadelenin hangi pratik zeminlerde yürütülmesi gerektiği üzerinden devam etmiştir. Bu doğrultuda planlama, küreselleşme karşıtlığının “ulusalci” yorumunu diğer küreselleşme karşıtı yaklaşımlardan ayıracağına ve dolayısıyla çalışmaya rengini katacağını inandığımız iki ana eksen esas alınarak yapılmıştır. Bunlar; (1) küreselleşme karşıtı toplumsal hareketlerin ideolojik zeminlerine, (2) söz konusu hareketleri başarıya ulaştıracak örgütlenme stratejilerine dair Aydınlıkçıların kavrayış ve düşünceleri şeklinde özetlenebilir.

Küreselleşme karşıtlığının ideolojik zeminine ilişkin olarak hareket mensuplarına, “sosyalizm” ve “milliyetçilik” bağlamında bunları 21.yüzyıla ne şekilde uyarladıklarına ve her iki ideoloji arasındaki geçişkenlik ve/veya engelleri nasıl yorumladıklarına dair sorular yöneltilmiştir.

Hareketin sosyalist ve gençlik kesimlerinin aktarımlarına baktığımızda milliyetçilik ideolojisi, hem dönemler, hem de emperyalist ve emperyalizmin hedefindeki ülkeler açısından ayrı kategoriler içinde değerlendirilmesi gereken sınıfsal ve tarihsel bir olguya karşılık gelmektedir. Ulusal kapitalizmin oluşum ve güçlenme aşamasına denk düşen 18 ve 19. yüzyıllarda, özellikle Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da, kendi anavatanındaki feodal üretim ilişkilerini ortadan kaldıran, krallık ve uzantılarını deviren devrimci burjuvazinin ideolojisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle insanlık tarihinde ileri bir aşamayı temsil etmektedir.

Ancak ulusal kapitalizmden emperyalizm aşamasına geçildiği 20.yüzyıldan itibaren bu ideoloji gelişmiş kapitalist ülkelerde saldırgan bir niteliğe bürünerek geçmişte sahip olduğu devrimci karakterini yitirmiştir. Bu dönüşümün, emperyalizmin hedefindeki Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerindeki yansıması ise birbirine tezat olarak ortaya çıkan iki farklı milliyetçilik anlayışıdır ki, bunlar Perinçek tarafından “*emperyalizmle işbirliği yapan sınıfların gerici milliyetçiliği ile emperyalizme karşı mücadele eden sınıfların devrimci milliyetçiliği ve yurtseverliği*” biçiminde kategorize edilmiştir¹⁵.

Dolayısıyla “devrimci milliyetçilik”, sosyalistler ve gençlik kesimleri açısından, “üzerinde devrim yapılacak vatani, sosyalizmi kurabilmek adına savunma zorunluluğunu” ifade etmektedir. Türkiye özelinde ise “vatan/yurt(severlik)”, “kuvvacılık” ve “millilik” gibi kavramlar üzerinden işlenerek “Atatürk milliyetçiliği” terminolojisinde “pratik” ve “ideal” karşılığını bulmaktadır.

“Bizim esas aldığımız tanım Atatürk milliyetçiliği ve O’nun ‘Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir’ ifadesi. Genel olarak olumladığımız, milleti savunan bir milliyetçilik. Yani milliyeti, herhangi bir soyu, ırkı ya da kökeni savunan değil” (Gizem Doğan).

Tüm bu aktarımlarda özellikle dile getirilen bir diğer husus, bu ideolojik savununun iddia edildiği üzere salt 1990’lar sonrası döneme özgü olmadığı, aksine hareketin kurumsal kimlik kazandığı 1970’lerden itibaren hep var olduğudur.

“Anlayışımız bizim hep Atatürk milliyetçiliğiydi, 69’larda bile. Yani biz hiçbir zaman ırkçı olmadık, hatta onlara hep karşı çıktık. Hep insanlığı ve enternasyonalizmi savunduk. Ama bu enternasyonalizm tabi ki, ülkemizin menfaatlerini korumamak, gözetmemek anlamında değil” (Feyziye Özberk).

Ancak illegal partileşme döneminden legal döneme geçildiği 1970’lerin ikinci yarısıyla birlikte kurumsal bazda görece silik olan “millici” ve “devletçi” vurguların daha belirginleşmeye başladığının altını çizmişlerdir.

¹⁵ <http://www.aydinlikgazete.com/milliyetciligin-devrimci-koklerini-hatirlamak-tamami-makale,29117.html>

“Kendi adıma söyleyecek olursam biz şimdi şöyle bir kuşağız. Geçmişte ‘Türküm’ ya da ‘Türk milleti’ derken biraz şüphe duyardık. Neden? Birincisi Türklük ya da milliyetçilik deyince hemen Ülkü Ocakları ya da Nihal Atsız’lar aklımıza gelirdi. Bir ara Ziya Gökalp okumaya ara vermiştik mesela. Ancak TİKP (Türkiye İşçi Köylü Partisi) döneminde diğer sol tarafından da hep Kemalist olmakla suçlanıyorduk. Yani Mustafa Kemal damarımız hep vardı” (Fusun İki kardeş).

Tüm bu haliyle devrimci milliyetçilik, ekonomik, politik, toplumsal, kültürel ve hukuksal açılardan sınıfsal temelleri olan, içeride 18 ile 19.yüzyıllarda elde edilen demokratik, laik ve aydınlanmacı kazanımlara, dışarıda ise topyekûn bir emperyalizm karşıtlığına atıf yapan bir olumlamayı içermektedir.

“Türkiye’nin de içine dahil olduğu mazlumlar dünyasında ilk Türkçülerin hepsi milliyetçidir ama aynı zamanda halkçı ve devrimcidir. Atatürk de keza öyle. 1903’de ‘evvela sosyalist olmalı maddeyi anlamalı’ diyordu. Milliyetçiydi ama maddeciydi de. Milliyetçiliğe maddecilik gözüyle bakıyordu. Bizim Sakarya Savaşı kazanıldığında Nehru ve arkadaşları İngiliz zindanlarında mumlar yakıp bu zaferi kutluyorlar. Yani Mustafa Kemal ile aynı şeylere üzüyorlar, aynı şeylere de seviniyorlar. Onlar da biliyorlardı ki Sakarya’da durdurulan şeyin İngiliz emperyalizmi olduğunu. Çünkü orada siperler kazılarak yalnızca Ankara-Polatlı savunulmuyordu. Aynı zamanda Hindistan, Kafkasya ve Çin de savunuluyordu” (Turhan Özlü).

Yine bu kesimlere göre; ulusal hareketleri devrimci ve anti-emperyalist kılan ve onları etnik milliyetçiliklerden ayıran bilimsel sosyalizmin bu tarihsel kılavuzluğudur. Çünkü maddenin çelişkili doğası gereği, milliyetçilik de, bir yandan emperyalizme karşı kendini müdafaa etme refleksini öte yandan ise şovenizme kayarak diğer etnik topluluklara düşmanlık besleyebilecek zemini kolayca bir arada ihtiva etme potansiyelini kendi içinde taşımaktadır (Sadık Usta). Bu noktada Çin ve Türkiye’deki Uygur ve Kürt ulusal hareketleri etnik milliyetçiliğe dair Aydınlikçuların altını çizdiği iki önemli örnek olarak karşımıza çıkmıştır¹⁶. Ancak hareket mensuplarının Kürt siyasal hareketi ile ilgili

¹⁶ Aydınlik Hareketi’nin yayın organı Ulusal Kanal’ın web sitesinde dönemin Genel Yayın Yönetmeni Yener Güneş’in kaleme aldığı 11 Temmuz 2015 tarihli “Çin’de Ayrılıkçılığı Savunmak, Kürdistan’ı Savunmakla Eşdeğerdir” başlıklı yazı, Vatan Partisi’nin resmi görüşlerini yansıtır olması sebebiyle önemlidir.

görüşlerine çalışmanın Türkiye ile ilgili sonraki bölümlerinde yer verilmesinden dolayı, burada yalnızca Uygur meselesi hakkında aşağıdaki aktarım ile yetinilmiştir.

“Büyük devletleri bölen milliyetçiliklerin bir antiemperyalizm geliştirme şansları yok maalesef. Günümüzde Sovyetler Birliği ya da Çin gibi sosyalist bir dayanma noktası ya da rüzgarı olsaydı, onun müttefiki olan bir milliyetçi hareketin antiemperyalist bir rol oynama şansı olurdu. Bugün Irak'ı, Çin'i ve Rusya'yı bölmeye çalışan bütün milliyetçilikler en sonunda emperyalizme dayanmak zorunda kalıyorlar. Onları bölmekle emperyalizme karşı direniş potansiyelini zayıflatıyorlar. Ancak 1900'lerin başında öyle değildi, emperyalizmden kurtulma hareketleriydi. Dolayısıyla Uygurlar Çin'in kendi iç demokratikleşmesi içinde çözüm aramalıdır. Doğru olan o. Yoksa onlar da Amerika'nın kucağına düşüp, o çatışmada şimdiye dek kazandığı hakları kaybedip ayaklar altında kalacaklar ” (Arslan Kılıç).

Dolayısıyla anti-emperyalist niteliği üzerinden, devrimci milliyetçilik ile sosyalizm arasında aşılması imkânsız engeller söz konusu değildir. Hatta kimi hareket mensuplarının ifade ettikleri üzere ezilenler dünyasında en tutarlı milliyetçiler aynı zamanda sosyalisttirler (Fusun İkikardeş, Mehmet Akkoç, Songül Çağlar, Metin Oğuz, Gizem Doğan, Erkin Öncan).

“Emperyalizme karşı mücadele programı aynı zamanda milliyetçi bir programdır. Mihri Belli çok haklı bu hususta. Özetle 'Türkiye'nin son 40 yıldır anlamadığı ya da anlamak istemediği şey Türk milliyetçiliğinin Türk sosyalizminden başka bir anlama gelmediğidir' diyor... Sosyalizmin inşa süreci Türkiye'de Türk milliyetçiliğiyle gelişecek, başka bir yolla değil. Bu emperyalizmin hedefindeki Rusya'da da böyle oldu, Çin'de de ve Hindistan'da da. Hindistan Komünist Partisi-Marksist'i yaratan etkenlerden biri Gandilerin geçmişte verdikleri o mücadeleydi. Rus milliyetçiliği de böyle, sosyalizme giden yolu açtı ve sonrasında Lenin ile Stalin bu yoldan devam ettiler ” (Uğurcan Yardımoğlu).

<http://www.ulusalkanal.com.tr/gundem/cin-de-ayrilikciligi-savunmak-kurdistan-i-savunmakla-esdegerdir-h66968.html>

Özetle devrimci milliyetçilik, küçük burjuva ideolojisinin ötesinde sınıfsız topluma ulaşma yolunda aşılması kaçınılmaz bir objektiflik bağına gönderim yapmaktadır. Zira hareketin sosyalist ağabeylerinden Ferit İlsever'e göre Aydınlık Hareketi'nin geçmişten bugüne ısrarla savunageldiği temel ilke, Kemalist Devrim'in tamamlanması yolunda milli burjuvazinin de içinde bulunduğu topyekûn bir ulusal ittifaka emekçi sınıfların önderlik edeceğidir. Bu niteliğinden dolayı da onu "burjuva demokratik devrim" olarak değil, "milli demokratik devrim" olarak adlandırmak daha doğru bir yaklaşımdır.

Hareketin halkçı ve milliyetçi kanadını temsil eden mensuplarının görüşlerine yakından baktığımızda ise konuya dair yukarıda yapılan kapsamlı tarihsel tahlillerin yerini salt Türkiye'nin ele alındığı değerlendirmelere bıraktığına şahit olunmuştur. Kendilerinin ifadeleri yakından incelendiğinde "Atatürk milliyetçiliği" terminolojisinin bu kesimler tarafından da sahiplenilerek, etnik milliyetçiliğe karşı "bütünleştirici" şekilde kullanıldığı görülmüştür.

"Atatürk'ün yaptığı milliyetçilik tanımı benim için aslolan. Yani ben etnik kökenle bağdaştırmıyorum milliyetçiliği. Kültürel bir milliyetçilik benim savunduğum. Halbuki küreselleşme etnik milliyetçilikleri kışkırtıyor" (Zeynep Küçük).

"İrkçilik yanlış, neden yanlış, çünkü bir kere ilmi değil. Onun için milliyetçilik derken Atatürk'ün 'Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir' ifadesini esas alıyorum. Türkiye nereden geliyor biliyor musunuz? Aidiyet ekidir o. Bunu biz kendimiz uydurmadık. Avrupalılar bizim için diyor. Türklere ait anlamına geliyor. Türkiye, coğrafya demektir" (Servet Bora).

Hareketin halkçı kesimlerinin birçoğunun aktarımlarında, milliyetçiliğin, solun klasik jargonları arasında yer alan "emek", "anti-emperyalizm" ve "tam bağımsızlık" gibi terminolojilerle bezenmiş "yurtseverlik" i çağrıştıran tanımları ön plana çıkmıştır.

"Benim milliyetçilik tanımım şöyledir: Ben Siyasal ve Hukuk mezunuyum. Çok cüzi harçlarla bu iki fakülteyi bitirdim. En iyi hocalar tarafından yetiştim. Dolayısıyla emekçi halkın birikimlerinden yararlanma fırsatı buldum. Ben bugün bu fakülteleri bitirebildiysem, Anadolu halkına karşı sorumluluklarım vardır. Bu

borcumu yerine getirme gereğini hissedirim. Benim milliyetçiliğim budur” (Ceyhan Mumcu).

“Bizi ulus olarak bir arada tutan değerlerin başka ülkeler ile uluslararası sermaye tarafından bozulmasına itiraz etmektir milliyetçilik. Yani anti emperyalist olmak ve tam bağımsızlık” (Tülin Oygür).

Tüm bu ifadelerin ayrıntılarında “sosyalizm” olumsuzlanmamakla birlikte, her biri açısından farklı tahayyülleri içeren uzak bir ideal olarak ele alınmış, onun milliyetçilik ile arasındaki geçişkenlikleri sorgulama dışında tutulmuştur.

“Ben ulusalcıyım. Sosyalist olmak için daha çok yol kat etmem lazım. Kolay bir şey değil. Kişiliği çok kontrol altına alabilmek lazım, bu da kolay değil” (Tülin Sağlamtunç).

“Ben sosyalist miyim? Aslında ben insanların yaşamdan emekleri gücünde pay almasından yana olan bir insanım” (Özden Gönül).

“Benim anladığım sosyalizm insanların anladığı, bize öğretilen bir sosyalizm değil. Güncellenmiş sosyalizm aslında. Yaşanmışlıklarla doyurulmuş bir sosyalizm. O noktada tam bir kitabi tanımıyla bir sosyalist değilim ben” (Zeynep Küçük).

Siyasi ve/veya fikrî geçmişi ülkücülüğe dayanan kesimlerde ise temel vurgu milliyetçiliğin MHP tarafından sahiplenilen geleneksel yorumuna dair örtülü ya da açık itirazları içermiştir. Burada milliyetçilik ideolojik bir kimlik olarak özünde sorgulanmamakla ve hatta sahiplenilmekle birlikte onun günümüzdeki aksayan taraflarına işaret edilmiş ve “gerçek” milliyetçilik bu olumsuzluklar üzerinden idealize edilmiştir.

“Bir kere şu yanlıştır, biz de o zaman anlayamadık, çünkü gençtik: Tanrı Dağı kadar Türk’üz, Hira Dağı kadar da Müslüman. Onun arkasından Türk-İslam sentezi, sonra da yeşil kuşak derken biz MHP’yi böyle bitirdik...MHP kuruluşunda milliyetçi bir partidir, şakası yok. Ondan sonra MSP ile koalisyon kuruldu filan. Orası zaten kırılma noktasıdır. Şu andaki MHP’nin benim

kanaatimce Türk milliyetçiliğiyle uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur” (Servet Bora).

“Şimdi ben bir kere Türk milliyetçisiyim. Türk milliyetçiliği asla ve asla ırksal kafa tası yapısına bakılarak yapılan bir milliyetçilik değildir. Biz Türk kültürünün olduğu bu topraklarda kültür milliyetçisiyiz. Türk ülkücülerinden, gerçek milliyetçilerden bahsediyorum. Buna göre; her milliyetçi devrimci, her devrimci de milliyetçi olmak zorundadır” (Hasan Atilla Uğur).

Sosyalist ve halkçı kesimlerin görüşlerinin aksine, hareketin milliyetçi mensuplarının aktarımlarına göre; milliyetçilik ile sosyalizm arasında geçişkenlik söz konusu değildir. Bu noktada gözümüze çarpan husus, kendilerinin bu yargılarının oldukça net ve keskin ifadelerle iletilmesi olmuştur. Örneğin Servet Bora'ya göre Mustafa Kemal figürü, başta kapitalizm ve sosyalizm olmak üzere hiçbir “izm'e” sığmayacak kadar büyüktür ve gerçektir. Dolayısıyla onu sosyalizmin içine sokup, orada boğmaya kimsenin hakkı yoktur.

Hasan Atilla Uğur'un yaklaşımı da bu konuda Servet Bora ile benzerlik taşımıştır. Ona göre; yegâne çare ne sosyalizmdir ne de komünizmdir. Asıl çözüm Mustafa Kemal'in altı okunda “bizlere” sunulmuştur. Onun bu ifadeleri üzerine kendisine Aydınlık Hareketi'nin sosyalist kimliği hatırlatılmış ve kendisine bugün bu hareket içerisinde bulunma sebebinin Kemalist Devrim'in tamamlanacağı sürece kadar yol arkadaşlığı olup olmadığı şeklinde kışkırtıcı bir soru yöneltilmiştir. Burada kendisinin verdiği yanıt hareket içerisindeki ideolojik fay hatlarını göstermesi sebebiyle oldukça çarpıcıdır:

“Ben İşçi Partisi'nde şunu görüyorum. Partinin kadroları ve onların anlayışlarında belirli bir dönem Mustafa Kemal çizgisinde gidildikten ve Mustafa Kemal devrimleri tamamlandıktan sonra, onlar da bundan (sosyalizmden) vazgeçecekler diye düşünüyorum. Bunu net olarak da biliyorum. Geçmezler ise ben vazgeçerim” (Hasan Atilla Uğur).

“İdeoloji” eksenli sorgulamaların hemen ardından, hareket mensuplarından, küreselleşme karşıtı mücadeleyi başarıya taşıyacağını düşündükleri “örgütlenme” stratejilerine dair görüşlerini de aktarmaları istenmiştir. Bu doğrultuda tartışmalar “kendiliğindenlik” ve “örgütlülük” temaları ekseninde yürütülmüş, “ideal” bir örgütlülüğün

sahip olması gereken hiyerarşik (dikey-yatay) ve ölçeksel (ulusal-küresel) boyutları açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Görüşme yapılan kişiler kimi zaman konuyu taşıdıkları farklı siyasal habituslara özgül farklı tarihsel referanslara atıflarla gerekçelendirmiş olsalar da, görüşlerin birbirleri ile örtüştüğü açıkça görülmüştür.

Aydınlıkçılara göre; küreselleşmenin toplum kesimleri üzerindeki olumsuz etkileri gündelik hayatı da kapsayacak biçimde derinleştikçe, buna karşı gelişen mücadelelerde merkezileşme kaçınılmaz olarak öne çıkacaktır.

“Ana fikir şudur: Mücadele sertleştikçe kaçınılmaz olarak merkezileşme öne çıkar. Her yerde bu böyledir. Daha uç bir örnek olarak mesela, savaş ortamlarında bu merkezileşme iyice kendini gösterir. Çünkü savaş demek, ölüm kalım demek. Yani birini dinleyeceğiz bir savaş patlak verirse öyle değil mi? 50 tane Gezi örgütlenmesi olmaz böylesine bir anda. Vuracağız mı, vurmayacağız mı, evden çıkacağız mı, çıkmayacağız mı gibi...” (Cüneyt Akalın).

Burada merkezileşmeden kasıt, parti eksenli mücadeleyi esas alan, merkezden tabana belli bir hiyerarşik işleyişi olan ve aynı zamanda demokratik kitle örgütleri ile etkileşim içerisinde mücadelesini yürüten örgütlenme biçimidir. Çünkü, birbirlerinden farklı ve kendiliğinden gelişen bir takım hareketleri bir araya getirebilmek, onları yönlendirebilmek ve sonrasında bunları programlı bir mücadele doğrultusunda çok daha etkin kılabilmek ancak böylesine bir örgütlü mücadele ile mümkün olabilir.

“Mutlaka partinin önderliği lazım, örgütlülük lazım ama bu spontane hareketler tabii ki önemlidirler ve olacaklardır. Olmaları da güzel. Çünkü bütün halkı aynı anda uyandırmak mümkün değil. Kitle örgütlerinin de faydası orada zaten. O spontanlığı belli ölçülerde yok edebiliyorlar. Ama yine söylüyorum, tayin edici olan parti örgütlenmesidir. Güçlü bir parti olursa bunları yönlendirebilir. Yani bir nehir varsa, derecikleri kendine katabilir ve onları beraberinde götürebilir” (Feyziye Özberk).

“Kendiliğinden başlayan bir hareketi şekillendirmezseniz, bunu planlı programlı bir hale getirip alternatif olarak milletin karşısına koymazsanız, bunlar başka yönere kayabilirler. Kendiliğinden çıkan bu hareketlere evet ama onun hemen

neticesinde, o enerjiyle siyasallaşmanın şart olduğunu düşünüyorum” (Hasan Atilla Uğur).

“Öncü parti, kitleleri kitle örgütleri üzerinden yönetir. Bu bir stratejidir. Yani bizler gençlik alanında, işçiler ya da mühendisler, doktorlar, avukatlar da kendi alanlarında kitle örgütleri kuruyoruz...” (Uğurcan Yardımoğlu).

Bununla ilgili olarak birçok anlatıda örgütsel siyasal mücadelenin “iktidar hedefi taşıyan” ve “uzun soluklu” niteliğine atıflar yapılmıştır.

“Mesela Dünya Sosyal Forumu da küreselleşmeye karşı olduğunu söylüyor ama şu zaafı taşıyor: İktidarın öksesinden kurtulmuş değiller. İktidar hedeflemiyorlar. O tür bir karşıtlığa müsaade ediyor sistem. Eğer iktidar hedeflemiyorsan, sadece camı çerçeveyi kırıp indiriyorsan, küreselleşmeye iktidar hedefi olmadan karşı çıkıyorsan, buna bir boşalma aracı olarak izin veriliyor. En kristalize olmuş şekliyle anarşizm ideolojik olarak ortaya çıkıyor. Sistemin dışına çıkmanın tek ölçütü var: İktidar talep etmek ve senin yerine üretmeye adayım demek” (Arslan Kılıç).

“Ben siyasi parti tarzıyla örgütlenmenin, kesinlikle iktidar arayışıyla yola çıkmanın değerli olduğu kanısındayım” (Tülin Oygür).

“Küreselleşmeye karşı mücadelenin somut başarıya ulaşmasının tek yolu iktidar hedefi gütmek. İktidar olmayı hedefleyen bir örgütün başarılı olabileceğini düşünüyorum ben” (Erkin Öncan).

Hareket mensuplarına göre bu savunu, geçmişteki tarihsel mücadelelerden edinilen tecrübeler ile sabit olup, son olarak “Haziran Direnişi’nde” bir kez daha doğrulanmıştır. Buna göre kendiliğinden hareketler oyunu bir noktada bozabilseler de sonrasında onu kendi hedefleri doğrultusunda yeniden kurgulayabilme ve kalıcı bir toplumsal-siyasal dönüşüme yönlendirme yeteneğine sahip değillerdir.

“Ben, o yatay ve dikey diye adlandırdığım hareketlerin diyalektik bir süreçten geçmesini zorunlu görüyorum. Bu bütün toplumsal hareketlerde böyledir çünkü. Mesela Fransız Devrimi’nde Bastille’i basarlarken büyük yürüyüşün önünde fahişeler vardı. Fahişeler, o Fransız İhtilali’nde o Bastille’nin basılma sürecinde

en önemli rolü oynayan insanlardır... Gezi'de de görüldüğü üzere gevşek yapılarla sıkı yapılar, anlık olanla sürekli olan hep içedir. Önemli olan bu geçişkenliği sağlayacak mekanizmalar yaratmaktır. Siyaset de bunun için vardır” (Sadık Usta).

“Mesela Gezi'de kendiliğinden hareketler ön plandaydı. Örneğin bu Çarşı herhangi birinin işaretiyle ya da talimatıyla harekete geçmiş bir grup değil. Ancak bizim Gezi hareketi 45 gün sürdü, ama sonrasında ne oldu? Yoruldu. Bütün halk hareketleri öndersiz, komutansız ve hedefsiz olduğunda, belli bir süre sonra dağılıyorlar. Dolayısıyla çözüm halk hareketinin örgütlenmesi. Hedefi olacak, programı olacak, zaman zaman duracak ve dinlenecek, zaman zaman da koyduğu hedeflere doğru sabır ve kararlılıkla yürüyecek. Bu da ancak bir örgütle olur” (Turhan Özlü).

“Ekim Devrimi sırasında o devrimin en önemli hamlelerinden birini kimin yaptığına bakalım. Kronstadt'ın zaptı. Kronstadt'ı anarşistler zapt etmişti ama devrimi Bolşevikler yaptı” (Uğurcan Yardımoğlu).

Dolayısıyla bunun aksini savunmak en “masum” haliyle bir yanılgı, en “kasıtlı” haliyle de örgütlü mücadelelerin önünü kesmek isteyen küreselleşmenin ekmeğine yağ süren bilinçli bir yönlendirmedir.

“Tek başına işte ben kendi başıma mahalleimde sevilen bir insan olayım. İşte mahallenin parkının yıkılıp AVM ya da otopark yapılmaması için sözcülük yapayım, örgütlenme yapayım. Tek başıma bunu ben nereye kadar yaparım? Yani ben her insan evinin önünü süpürürse şehir tertemiz olur anlayışına inanmıyorum” (Fusun İkikardeş).

“Bir kere Türkiye'de en büyük aldatmaca şu partiler üstü siyaset meselesi. Bizim ADD'de de bu geçerlidir, sendikaları da böyle uyutmuşlar. Ama sermayenin partileri var. Dolayısıyla geçici bir an ilgi çekse de bundan topluma hiçbir yarar gelmez” (Ceyhan Mumcu).

Örgütlenme düzlemine ilişkin olarak ise hareket mensuplarının bölgesel ittifaklarla işbirliği içinde olan ulusal çaplı örgütlenme modelinin esas alınması gereği vurguları öne çıkmıştır. Nitekim onlara göre; günümüz dünyasında ittifaklardan soyutlanmış ve

emperyalistler arasındaki çelişmelerden yararlanmayan bir hareketin başarılı olma şansı yoktur.

3.2. BUGÜNDEN DÜNE: KÜRESELLEŞEN TÜRKİYE’İN AYDINLIKÇI OKUMASI

Küreselleşmenin teorik boyutlarıyla ele alındığı önceki bölümün ardından, bu bölümde Aydınlık Hareketi mensuplarının küreselleşen Türkiye’ye dair günümüz görüşleri araştırmanın merkezine alınmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki şu sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Dış ve iç dinamikler ışığında Türkiye’nin küreselleşmeye uyarlanma sürecini 1980 sonrasında kurulmuş hükümetler özelinde nasıl değerlendiriyorlar?
2. Bugünden baktıklarında Türkiye’nin en temel problemlerini hangi gerekçeler üzerinden nasıl sıralıyorlar?
3. Ulus devletin dönüşen gücü, işlevi, mevcut ve potansiyel fırsat ile tehdit algılamaları açısından bu süreçte Türkiye’nin yol haritasını hangi ittifaklar düzleminde belirliyorlar?

3.2.1. 24 Ocak Kararlarından AKP’ye Türkiye’de Küreselleşme

Aydınlıkçıların, Türkiye’nin küreselleşme sürecine eklememesine ilişkin görüşleri incelendiğinde, ülkenin mevcut ekonomi politikasındaki köklü kırılmaya dair 24 Ocak kararlarına ve buna siyaseten uygulama zemini döşeyen 12 Eylül askeri darbesine yaptıkları atıflar ön plana çıkmaktadır. Ancak burada konumuz açısından önemli olan nokta, Türkiye çalışmalarında genel geçer kabul edilen bu miladın hareket mensupları tarafından nasıl yorumlandığı ve resmi politik söyleme ne şekilde aktarıldığıdır. Bu hususta hareketin özellikle sosyalist mensuplarının yaptıkları analizler, kapitalist birikim rejimindeki dönüşümü dünyada yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler ile ilişkilendiriyor olması sebebiyle önemlidir.

Hareket mensuplarının buna dair öne çıkardıkları ilk vurgu; II. Dünya Savaşı sonrası süreçte, Türkiye'nin de içine dahil olduğu Batı Bloku'nda uygulamaya geçirilen Keynesyen sosyal devlet anlayışı ile yine bu süreçte gelişmekte olan ülkelerin kimileri tarafından izlenen ithal ikameci sanayileşme politikalarının “ulus devlet” nosyonu ile çelişmediği saptamasıdır. Perinçek (2005)'e göre kapitalizmin 20.yüzyılda iç sömürüyü azaltması salt kendi tercihi değildir. Zira 19. ve 20.yüzyıllarda patlak veren devrimler, sömürge ülkelerdeki milli kurtuluş savaşları ve Sovyetler Birliği'nin başını çektiği bloğun varlığı gelişmiş kapitalist ülkeleri sosyal devletçi politikalara zorlamıştır. Özetle dönemin gereksinimi ve ruhu ulus devletle beraberdir.

Ancak 1970'lerle birlikte merkez kapitalist ülkelerin iç pazarlarında ortaya çıkmaya başlayan daralma, artan işçi ücretleri ve enerji fiyatları, onları, emekçinin maliyetini ucuzlatan özelleştirme, devleti küçültme, sosyal hakları kısıtlama ve sendikasılaştırma politikalarına yönelmiştir. Tüm bunlara bir de Sovyetler Birliği'nin içine girdiği sistem krizi eklendiğinde dünya dengeleri kapitalizm lehine değişmeye başlamıştır. Dolayısıyla Aydınlıkçılara göre Türkiye'nin büyük sermayesinin ihtiyaçları ile de örtüşen 24 Ocak kararları, ona “süngü” zoruyla yol veren 12 Eylül askeri darbesi ve “Özal” politik imgesi tam da tüm bu dış gelişmelerin Türkiye yansımalarıdır. Darbe dönemin siyasi mantığı ise, Türk-İslam sentezinin hakim kılınarak içeride solun ezildiği¹⁷ ve ona karşı “dinciliğin” desteklenerek ülkenin bir tarikat ve cemaatler “cenneti” haline dönüştürülmeye başlamasıdır. Bu politika makro düzlemde henüz dağılmamış olan Sovyetler Birliği'ni perdelemeye yönelik “yeşil kuşak projesi” (ve bölgesel gelişmeler özelinde İran'daki Humeyni Devrimi ve Afganistan'da yaşanan sıcak gelişmeler¹⁸) ile birebir uyumlu, hatta

¹⁷Darbe mağdurlarının kimler olduğuna dair Hasan Atilla Uğur Aydınlikçi hegemon söylemin aksine ezilen kesimlerin “milli bağımsızlıktan yana ülkücüler ile aynı sevdalarla yanıp tutuşan devrimciler” olduğunu ifade etmiştir. Kardeş kanını durdurması sebebiyle askerin müdahalesinin bir ihtiyaç olduğunu ancak 13 Eylül ve sonrasında ortaya çıkan politik iklim karşı çıktığını dile getirmiştir.

¹⁸ “Askeri yönetimin gelme nedenlerinden biri de Türkiye'deki Amerikan üslerinin yeni güç dengelerine uyacak bir biçimde işletilmesi ihtiyacı idi. Belki anımsarsınız, Kıbrıs sorunundaki uyuşmazlık nedeniyle Amerika Türkiye'ye ambargo uyguladığında 21 tane üs kapatıldı. Bunun üzerine Amerika bu üslerini İran'a kaydırıldı. Fakat İran'da 1978'de karışıklıklar artınca ve 79 Şubat'ında Humeyni gelince Amerika Türkiye'deki ambargoyu kaldırıp, eski üslerini yeniden açtırmaya çalıştı. Fakat tam da o dönemde Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında 78 anlaşması imzalandı. Bülent Ecevit başbakanı. Üslerin çok azına izin verdi ancak istenen etkinlikte bir faaliyete izin vermedi. 79'da Ecevit gidip Demirel geldiğinde, o üslere ilişkin anlaşma imzalasada da meclise gönderip onaylatmadığı için uygulamaya geçirilemedi. Ancak Şubat 1981'de bütün üsler yeniden açıldı ve İran'ın yarattığı boşluğu doldurucu bir yapı ortaya çıktı. Şunu hatırlayalım:

onun bir gereğidir. Tüm bunların sonucu, “Kemalizm” in bütüncül karakterinin iğdiş edilerek yerine “yeni dünya düzeni” ile uyumlu, salt batıcılığa indirgenmiş bir “Atatürkçülük” resmi ideolojisinin ikame edilmesidir.

Aydınlıkçılara göre 12 Eylül’den çıkış sürecinde Turgut Özal’ın başında olduğu ANAP hükümetleri “dünya ekonomisi ile bütünleşme” adı altında batı kapitalizmi ile uyumlu bir program çizmeye başlamışlardır. Ülke, ihracata dayalı büyüme modeli üzerinden gümrüklerini kaldırarak, kambiyo rejimini serbestleştirerek ve özelleştirmeler yaparak küresel kapitalizme uyarlanma sürecine girmiştir. Bunun sonucu; işçi sınıfının geçmişte elde ettiği kazanımlarının törpülenmesi üzerinden toplumsal muhalefetin budanması, ulusal ekonomi üzerindeki denetimin ortadan kaldırılması, ulusal pazarın bütünüyle yabancı sermayeye açılması, Türk Lirası’nın egemenliğinin son bulması ve iktisadi kalkınmanın ekonominin iç belirleyicilerle gelişebilmesinin önünün tıkanarak dış borçlanmaya yol verilmesidir. Özetle tüm bu sayılanların Aydınlikçılar açısından anlamı, Türkiye ekonomisinin kendi iç dinamiklerinin ötesinde, diğer küresel koşullarca şekillenme sürecine girmiş olduğudur.

80’ler Türkiye’sinin içine girdiği küreselleşmeye uyarlanma süreci kendi “etiğini” yaratmakta da gecikmemiştir. Öyle ki Türkiye tarihinde her dönem var olagelen rüşvet ve yolsuzluk vakaları arızı olmaktan çıkıp bu dönemde kriminolojik bir boyuta ulaşmış, toplum kesimleri gözünde normalleşmiştir. Burada Aydınlikçıların üzerinde durduğu diğer bir husus da, sistemin “mafyalışan” doğasına ilişkin ilk yapı taşlarının bu dönemde örüldüğü, “tefecilik” ile “kara para” ticaretinden geçimini sağlayan ve “aşiret” ilişkilerinden gücünü alan yeni bir zümrenin yükselmeye başladığıdır. Aşağıdaki şu ifadeler ve burada adları geçen sembol isimler Türkiye’deki bu dönüşümü Aydınlikçılar gözünden özetlemektedir:

“...Turgut Özal’ın tırnak içinde en önemli devrimlerinden biri para kazanmanın her türlü yolunu mübah hale getirmesi. Yani yolsuzluk ve rüşvet ayıplanmamaya başladı. Parayı kazan da nereden kazanırsan kazan. Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihinde, buna Süleyman Demirel de dahildir, Çankaya köşkünün konukları hep sanatçılar, müzisyenler filan olurdu. Özal ile birlikte mafya liderleri olmaya

Afganistan’da önce subayların iktidara gelmesi, başaramayınca Kızıl Ordu’nun işgal etmesiyle Sovyetler Ortadoğu’ya 600 mil kadar yaklaşmış oldu...” (Yıldırım Koç).

başladı. Ailenin dostlarına bakıyoruz, Dündar Kılıç, Alaattin Çakıcı. Bir de Özal ailesinin adının karıştığı olayları hatırla” (Arslan Kılıç).

Aydınlıkçılara göre Özallı yılların ardından işbaşına gelen yönetimlerin istisnasız hemen hepsi 12 Eylül’de temelleri atılan bu küreselleşme programını tersine çevirecek hiçbir adım atmamışlar, aksine onu daha da güçlendiren dolaylı ya da doğrudan uygulamalara girişmişlerdir. Ancak burada altı önemle çizilen bir husus, 90’lar Türkiye’sinde “milli devlet” felsefesinin henüz yıkıma uğramadığıdır. Ayrıca Çiller ve Yılmaz’dan farklı olarak 60’lar siyasasında şekillenmiş Demirel ve Ecevit gibi baskın politik aktörler aktif biçimde Türkiye siyasetinde belirleyiciliklerini sürdürmektedirler. Dolayısıyla kendilerinin temsilcisi oldukları “merkez” siyasal çizgi, bir yandan “batıdan dayatılan” bu programlarla uyum içinde hareket ederken diğer yandan da “belli ölçülerde” ulus devleti korumaya dönük tedbirler üzerinde ısrarcı olmuştur. Doğu Perinçek’ten aşağıda aktarılan şu ifadeler, Aydınlikçuların yapmış oldukları tüm bu değerlendirmeleri “Demirel” imgesi üzerinden özetlemektedir:

“...Demirel, Cumhuriyet Türkiye’sinin son yöneticilerindendir. Gerçi 1980 sonrasında da Başbakanlık yaptı, Cumhurbaşkanı da oldu. Ama asıl Demirel, 1960 Devrimi sonrasında özgürleşen ve gelişen Türkiye’nin yöneticisidir... Lakabı ‘Barajlar Kralı’ idi. Cumhuriyetin karma ekonomisinin son temsilcisiydi. Çimento ve şeker fabrikaları kurdu. Devlet eliyle fabrika yapmakla övünüyordu. 1980 sonrasında Dünya Ekonomisiyle Bütünleşme döneminde yöneticiler, o fabrikaları kapatmakla ve satmakla övündüler. 1971 ve 1980 Amerikancı darbeleri, Demirel hükümetlerini devirdi. 1980’de Zincirbozan’a gönderilirken bir dönem kapanıyordu. Cumhuriyeti yıkma devri başlamıştı. Demirel’i yıkanlar, Özal, Çiller ve Tayyip Erdoğan devrini açtılar. Artık Türkiye ABD memurları tarafından yönetilecekti. Demirel o memur takımından değildi. Cumhuriyet dönemi onunla kapandı. Ancak Cumhuriyetin temellerinin oyulduğu dönemin de lideriydi. 12 Eylül 1980’de Cumhuriyetin yıkımı Demirel’in hükümetten indirilmesiyle başladı ama 12 Eylül ekonomisini başlatan 24 Ocak 1980 Kararları onun zamanındaydı. Turgut Özallar, Demirel’in Cumhuriyetini yıktılar ama Turgut Özal, Demirel’in takunyalı Planlama Müdürü idi. Demirel, en sonunda Çiller pişmanlığı yaşadı ama Çiller de, Demirel’in partisinden çıkmıştı. Atatürk’e

iharet edemezdi ama Atatürk'ün tasfiyesi sürecine de biraz katkıda bulundu, biraz da boyun eğdi. Yine de Cumhuriyete aitti..."¹⁹

Görüşmelerde benzer değerlendirmeler Ecevit ve kısmen Erbakan özelinde de yapılmıştır. Burada "Erbakan" figürü, savunageldiği siyasal İslamcı yaklaşım üzerinden mahkum edilirken, "millici" ve "devlet terbiyesi almış" savı üzerinden "Tayyip Erdoğan" figürünün üzerinde konumlandırılmıştır. Ecevit özelinde ise durum daha farklıdır. Zira Aydınlıkçıların tüm aktarımlarında, çeşitli kritik dönemlerde (özellikle 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve 2000'lerde ABD'nin Türkiye üzerinden geçirmeye hazırlandığı tezkereye karşı olan tutumu) sergilediği "dik" duruşu üzerinden "Ecevit" imgesinin Demirel' den çok daha fazla olumlandığı görülmektedir. Yine tüm bu ifadelerde "politik intiharının" iki sebebi olarak, Gülen cemaatine "olumlu" yaklaşımı üzerinden "ılımlı İslam" tehdidini görmemesi ve son zamanlarında "en büyük hatam" diyerek hakkında özeleştiri verdiği Kemal Derviş'e Türkiye ekonomisini teslim etmesi yer bulmaktadır.

Aydınlıkçılar açısından 1995-2002 arası yıllar Türkiye'nin o ana dek siyasetinde temel belirleyici olan merkez sağ ve merkez sol aktörlerin tasfiyeleri ve işlevsizleştirilmeleri açısından dönüm noktası kabul edilmektedir. Tüm bu analizlerde iç siyasete dair, Refah Partisi'nin 1994'de başta İstanbul ve Ankara dahil olmak üzere birçok il ve ilçede kazandığı belediye başkanlıkları ve buradan ardına kattığı rüzgârla bir sene sonraki genel seçimlerden birinci çıkması milat olarak değerlendirilmiştir. Her ne kadar bu merkez partiler 28 Şubat (1997) sonrasında kurulan koalisyon hükümetlerinde ömürlerini bir müddet daha uzatmış olsalar da, 2002 yılında siyasal İslam'ın küreselleşme ile uyumlu "yenilikçilerinin" önüne set çekmeyi başaramamışlardır. Sonuç olarak "ANAP, DYP ve DSP bu dönemde silinmiştir. CHP ise, devrimci geleneklerinden koparılmıştır. 1980 öncesinde geniş iç pazar üzerinde oturan millî devletin son

¹⁹ Süleyman Demirel'in ölümü üzerine Doğu Perinçek'in Aydınlık Gazetesi'nde kaleme aldığı "Süleyman Demirel'i bölünen Türkiye toprağına veriyoruz" başlıklı, 18 Haziran 2015 tarihli köşe yazısının tamamı için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/suleyman-demireli-bolunen-turkiye-topragina-veriyoruz-makale,60314.html>

temsilcileri Demireller, Ecevitler, Cindoruklar ve devamında Baykallar, iktidar odaklarının kenarına sürülmüşlerdir”²⁰.

Aydınlıkçı söylemde küreselleşmenin Türkiye üzerindeki asıl yıkıcı etkisinin doğrudan hissedilir olduğu süreç, öncesinde 2001 Krizi ile başlayan ve ardından günümüze dek uzanan AKP’li yıllardır. Çünkü bu dönem, küresel yönetişimin kimi üst aygıtları ile doğrudan uyumlu bir biçimde siyasetin, ekonominin ve hukukun şekillendirildiği, özelleştirmelerin ve taşeronlaştırmaların zirveye ulaştığı ve başta kentsel dönüşüm projeleri üzerinden olmak üzere yeni birikim alanlarının ortaya çıktığı bir zaman dilimidir. AKP’nin buradaki misyonu, küresel sermaye ile bütünleşme programının varacağı son aşamanın aktörü olarak iktidara “taşınmış” olmasıdır. Bu durum aynı zamanda Amerikan emperyalizminin Ortadoğu coğrafyasını küresel sermaye ile bütünleştirme ve “Büyük Ortadoğu Projesi” adını verdiği bu politikasını “ılımlı İslamcı” bir model üzerinden sergileme arayışının da bir uzantısıdır. Öyle ki hareket mensuplarının hemen birçoğu görüşmelerin tam da bu noktasında 20 Ekim 1996 tarihli Aydınlik Dergisi’nin “Abramowitz Tayyip’i Erbakan’ın Yerine Hazırlıyor” başlıklı kapağına atıf yaparak AKP’nin bir “proje” olduğunu dile getirmişlerdir.

Hareketin özellikle sosyalist mensuplarının yapmış oldukları değerlendirmelerde bu durum ekonomi-politik üzerinden de ele alınmıştır. Buna göre Türkiye’nin içine girdiği bu “yeni” aşama, küresel sistemin geçmiş dönemde egemen konumda olan sanayi ve ticaret sermayesinin ötesinde bir finans sermayesine ve onun bünyesinde var olan bir kara para sermayesine dayanma ihtiyacını hissetmesi üzerinden açıklanmıştır.

“...19. yüzyılın Avrupa merkezli teorik mirasıyla baktığımız zaman, elimizdeki teorik araçlar, kapitalizm, rekabet, kâr, burjuvazi, işçi sınıfı gibi kavramlarla özetlenebilir. Oysa bu teori 20. yüzyılın emperyalist sistemini açıklamaya yetmiyor. Hele günümüzün küreselleşme denen sürecinde, kapitalizmin bugünkü ilişkilerini yeni kavramlarla teorileştirmek durumundayız. Emperyalizm döneminde çürüyen kapitalizm, bugün küreselleşme sürecinde mafyalaşmış bulunuyor... Bugün kaynakların verimliliğe göre dağıldığı bir kapitalist sistem

²⁰ Doğu Perinçek’in Aydınlik Gazetesi’nde “Merkez Sağ ve Merkez Sol Niçin Çöktü?” başlıklı, 16.01.2014 tarihli köşe yazısının tamamı için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/merkez-sag-ve-merkez-sol-nicin-coktu-makale,31735.html>

geçerli değildir. Sıcak para diye de anılan tefeci sermayesi, dünyada üretilen zenginliklerin çok önemli bir bölümüne el koymaktadır. Kapitalizmin gelişme mantığı için de sınırlanması gereken faiz, bugün en büyük zenginlik kaynağıdır. Kaynaklar, sanayi ve ticaret burjuvazisine değil, mafyalaşan mali sermayeye akmaktadır... (Türkiye) gümrükleri kaldırılarak, tarımı çökertilerek, özelleştirmelerle, devletin küçültülmesiyle, kamu hizmetinin yok edilmesiyle üretim ekonomisi söz yerindeyse boğulmaktadır. Türkiye, 1980'den başlayarak, özellikle AKP iktidarı döneminde, yüksek faizli sıcak paraya bağımlı hale gelmiştir. Sıcak para komisyonculuğu, borsa vurgunculuğu, hortumculuk ve tarikat rantlarıyla "voleleri vuran" yeni bir zenginler sınıfı oluşmuştur. Sanayi ve ticaret burjuvazisini sitemin kenarlarına iterek büyüyen bu mafya, artık Türkiye'nin hakim sınıfıdır ve tarikat/cemaat liderleriyle bir ortaklık kurmuştur. Mafya, sıcak para komisyonculuğu ve yukarda belirttiğim diğer yollardan el koyduğu diğer kaynakları, yurtdışına taşımakta, İsviçre bankaları ve kıyı bankalarına istif etmekte ve dünyadaki ortaklarıyla birlikte yeniden sıcak para olarak Türkiye'ye sokmaktadır. İktidarı ellerinde tutarak, aynı zamanda bu sıcak para vurgunculuğunun hükümet güvencesini de oluşturmuşlardır... " ²¹.

Dolayısıyla AKP'yi geçmiş dönemdeki siyasi partilerden ayıran en temel husus bu nitelikteki sermayenin Türkiye'ye çekilmesi modeline uygun bir gereksinimi karşılıyor olmasıdır. Aydınlikçılara göre bu ekonomik model iç politikada "istikrar" söyleminde karşılığını bulurken, sıkça dile getirilen "Yeni Türkiye" söylemi ise ülkenin küreselleşmenin bu aşamasına başta anayasal olmak üzere hukuki ve siyasi tüm altyapısı üzerinden uyarlanmasına atıf yapmaktadır.

3.2.2. Türkiye'nin Temel Problemleri ve Mecburiyetleri

Aydınlik Hareketi'nin günümüzde savunduğu politikalar, kurmaya çalıştığı ya da içine dahil olduğu stratejik ittifaklar ve bu doğrultuda dolaşıma soktuğu politik söylemlere temel teşkil ediyor olması sebebiyle, bu bölümde hareket mensuplarının Türkiye'nin önündeki temel problemlere dair düşünce ve analizlerine yer verilmiştir. Derinlemesine

²¹ Doğu Perinçek'in Aydınlik Gazetesi'nde "Krizin İçteki Zemini: Tayyip'in Voleleri" başlıklı, 28.07.2011 tarihli köşe yazısının tamamı için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/krizin-icteki-zemini-tayyipin-voleleri-tamami-makale,2561.html>

görüşmelerde, kendilerinin aktardıkları ifadelere de birebir sadık kalarak bunları; (1) emperyalizm destekli etnik bölücülük ya da Kürtçülük, (2) yine emperyalizm destekli irtica ve (3) üretim ekonomisinin önünü tıkayan borçlanma ekonomisi biçiminde sınıflandırmak mümkündür.

3.2.2.1. “Emperyalizm Destekli Kürtçülük”

Aydınlık Hareketi'nin yaklaşık yarım asra yaklaşan tarihsel serüveni incelendiğinde, Kürt meselesine dair savunulan politikaların, devletçi reflekslerin kimi zamanlar baskın kimi zamanlar da gevşek olduğu bir referans düzleminde salınım gösterdiği, bu niteliğinden dolayı da onun yumuşak karnını teşkil eden konuların en başında geldiği söylenebilir. Bu bölümde Aydılıkçıların Kürt meselesine dair günümüz görüşlerine odaklanılmış ve kendilerinin bu meseleyi hangi boyutları üzerinden nasıl tanımlandıkları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Kürt meselesine dair günümüz Aydılıkçı söyleminin yeniden üretimine dair asıl kodlar 2000'ler sonrası dünyada ve Türkiye'de yaşanan gelişmelerde saklıdır. Bunun dış ayağında, İkiz Kulelere yapılan saldırıların hemen ardından işler kılınan “Büyük Ortadoğu Projesi” ve bu doğrultuda ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri belirleyici olmaktadır. İç siyaset ayağında ise 2002 Kasım'ında tek başına iktidar koltuğuna oturan AKP'nin program ve politikalarında temsil olunan küreselleşme ile barışık İslamcı ideolojiye karşı ortaya çıkan ulus devletçi ve cumhuriyetçi refleksler ön plana çıkmaktadır. Özetle Türkiye'nin yakın coğrafyasında yaşanan tüm bu gelişmeler aynı zamanda AKP'nin Kemalizm'i tasfiye ettiği düşünülen kimi uygulamaları ile doğrudan keşmiştir. Kürt meselesi özelinde bu durum, hele ki 2009 yılında “kapalı kapılar” ardında yapılan Oslo Görüşmeleri sonrasında bir “açılım” projesi şeklinde topluma sunulmasının ardından, hareket mensuplarınca “ulus devletin beka sorunu” şeklinde değerlendirilmiştir.

Gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, kimi hareket mensuplarının Kürt meselesi bağlamında geçmiş yıllara dönük bir takım açıklamaları burada bizi iki aşamalı bir analiz yapmaya mecbur bırakmıştır. Bundan hareketle, bu bölümde öncelikle günümüz Aydılıkçı söylemi üzerinden kendilerinin geçmişi nasıl okudukları değerlendirilmiş,

sonrasında ise yine günümüzden bugünü nasıl yorumladıkları gerekçeleri ile açığa çıkartılmaya çalışılmıştır.

Günümüz Aydınlikçı söyleminde Kürt meselesine dair gözümüze çarpan ilk nokta, konunun, küreselleşme sürecinde ulus devletin “anti-emperyalist” bir savunusu refleksi üzerinden ele alınıyor ve “mikro milliyetçilikler” bağlamında “yeni dünya düzeninin” çıkarlarına hizmet ettiği yönünde “emperyalist bir müdahale aracı” şeklinde değerlendiriliyor olduğudur. Buna göre Kürt milliyetçiliği, “Barzani”, “PJAK”, “PYD” ve “PKK” gibi aktörler üzerinden “gerici” ve “işbirlikçi” ifadeleriyle mahkum edilirken, onun son yüzyıllık sicili de yine “emperyalizmle işbirliği tarihi” şeklinde nitelendirilmiştir²².

“Şimdi bu bir piyonlar savaşı. Abdullah Öcalan ne demişti? ‘Ben bir enstrümanım’ demişti, değil mi? Yani kendisinin bağımsız bir kimliği olmadığını ve ne taraf güçlüyse çıkarlarını orada gördüğünü söylemişti. Şimdi Kobani olayına gelince, buranın adı Ayn-el Arap ve burası Suriye toprağı. Bir kere burayı Amerika’nın önünü çektiği koalisyon uçakları bombalıyor, değil mi? Burada IŞİD de bir piyon, PKK ve PYD de bir piyon. Sen gidiyorsun oraya burada kantonlar kuracağım, federasyon kuracağım, devlet kuracağım diyorsun bağıra çağıra. PKK ile PYD de benzer açıklamalar yaptı. Orada açılması planlanan Kürt koridorunu dağıtmaya yönelik Türkiye’nin çıkardığı Suriye tezkeresine karşı ‘Bu, bizim Barzanistan’ı Akdeniz’e ulaştırma girişimimize darbedir’ dediler (Turhan Özlü).

Görüşmelerde Aydınlikçıların esas aldığı ve birçoğunun görüşmelerde öne sürdüğü “millet” kavramı, Mustafa Kemal’e atıfla, kendisinin, “Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir” ifadeleri olmuştur. Zira hareket mensuplarına göre bu tanımlama, küreselleşmenin ulus devlete yönelttiği “mikro milliyetçiliği” aşmanın hem bilimsel hem de pratiklerle sağlanmış yegâne anahtarıdır. Görüşmelerde hareket mensupları her ne kadar Atatürk’ün bu sözlerinin kavramsal bir açılımına girmemiş

²² Konu ile ilgili olması bakımından ayrıca Doğu Perinçek’in Aydınlik Gazetesi’nde yazdığı 01.02.2013 tarihli “Kürt milliyetçiliğinin neresi ilerici neresi devrimci” ve 15.09.2013 tarihli “Kürt milliyetçiliğinin yüzyıllık tarihinde emperyalizme karşı tek bir eylem var mı?” başlıklı köşe yazıları okunabilir.

<http://www.aydinlikgazete.com/kurt-milliyetciliginin-neresi-ilerici-neresi-devrimci-tamami-makale,18875.html>

<http://www.aydinlikgazete.com/kurt-milliyetciliginin-yuzyillik-tarihinde-emperyalizme-karsi-tek-bir-eylem-var-mi-makale,25100.html>

olsalar da, Doğu Perinçek'ten aşağıda aktarılan şu ifadeler, birinci elden hareketin resmi görüşünü yansıtıyor olması sebebiyle önemlidir:

“... Millet, kapitalizmle birlikte ortaya ıktı. Bu gerçeği Atatürk, Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, İsmail Gaspralı gibi milliyetçi önderler de saptamışlardır. Ziya Gökalp, ‘Meşrutiyetten evvel Türk milleti yoktu’ der (Türkçülüğün Esasları, Kitaplar 1, Yapı Kredi Yayınlar, s.213). Doğrudur! Meşrutiyetten nce Türk kavmi, başka deyişle Türk milliyeti kuşkusuz vardı. Ama millet başka bir olaydır. Bir milliyetin millet haline gelmesi için, ülke birliği yetmez, dil birliği de yetmez, toplumun kapitalist bir pazarla bütünleşmesi ve o pazar üzerinde ortak yaşama bilincine ulaşması gerekir. (Biz) meşrutiyet ve cumhuriyetle millet olduk... O Cumhuriyeti kuranlar kimlerdi? Türkiye halkını oluşturan herkes! şu veya bu milliyetten gelen herkes! Her millet, çeşitli milliyetlerin kaynaşmasıyla oluşur. Türk milleti de Anadolu ve Trakya’da yaşayan çeşitli milliyetlerden (etnik gruplardan) gelen insanlardan oluştu... Krdmz, bizim Türk milletimizin bir parçasıdır, bu süreç Meşrutiyetle ve İstiklal Savaşıyla başladı. Kaynaştık. Bugün kaynaşamadığımız kadarıyla önümüzde bir sorun vardır. Kürt, ‘onlar’ değildir, ‘teki’ değildir. Türk de biziz, Kürt de biziz, hepimiz Türk milletiyiz! Kürt kuşkusuz var, bir gerçek. Türkiye sınırları dışında da Kürtler var... Kürdümüzün eşit yurttaşlar olarak Türk milleti içinde kaynaşması, isterseniz buna doğal ‘asimilasyon’ diyelim, ilerici-devrimci bir tavrıdır... Milletin oluşmasında milli devlet belirleyicidir. Devletsiz topluluklara, ‘milliyet’ denir. Milleti millet yapan, milli devlettir. O nedenle 1871 yılında İtalya kurulduğu zaman, parlamento kürsüsüne çıkan Massimo d’Azzeglio, ‘İtalyan devletini kurduk, sıra geldi İtalyan milletini yapmaya’ demiştir...”²³.

Aydınlıkçılara göre Cumhuriyet devrimi ile temelleri atılan bu “millet” formülasyonu 50’lerde uygulamaya konulan “karşı devrimci “politikalar sebebiyle aşınmaya yüz tutmuş, bu aşınma, hele ki ağır tahribatları hissedilen 80’ler sonrasının küreselleşme sürecinde çok daha ileri boyutlara taşınmıştır. Kendilerine göre bunun altında, biri devletin izlediği yanlış politikalar diğeri emperyalist merkezlerin dayatmaları şeklinde zaman içinde birbirleri ile i içe geçmiş iki temel etken yatmaktadır.

²³ Doğu Perinçek’in Aydınlık Gazetesi’nde “Millet nedir, Milliyet nedir” başlıklı, 01.02.2013 tarihli köşe yazısının tamamı için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/millet-nedir-milliyet-nedir-tamami-makale,18863.html>

Bu noktada kendilerinin özellikle vurguladıkları önemli bir husus Kürt meselesinin 80'lerin sonuna kadar ağırlıklı ulusal ölçekli bir nitelik taşıdığıdır. Meselenin bu boyutuna dair hareket mensuplarının öne sürdükleri sebepler arasında, Kürtlerin ağırlıklı yaşadıkları doğu bölgelerinde gerçekleştirilememiş bir toprak reformu meselesi yer almaktadır ki, halen kırılmamış olan yarı-feodal yapı geçmişte olduğu kadar bugün de yakıcılığını sürdürmektedir. İkinci bir önemli sebep ise yine bu süreçte Kürtlerin yok sayılmaları, çeşitli baskılara uğramaları ve dillerinin yasaklanmasıdır.

Aydınlıkçılara göre Kürt meselesi 80'li yıllarda “*başta bölgenin ekonomik gelişiminin sağlanmaması ve doğu ile güneydoğuda yaratılan o baskılar sonucunda emperyalist politikaların dayatma aracına dönüşmüştür*” (Songül Çağlar). Burada hareketin özellikle eski mensupları, 1970'lerden itibaren bu duruma dikkat çektiklerini, yayın organlarında konuya dair haberler yaptıklarını ancak hem partilerinin kapatılarak hem de kendilerinin tutuklanarak bir takım bedeller ödediklerini dile getirmişlerdir. Kendilerine göre tüm bu yanlışlıkların günümüze yansıyan faturası, öncelikle PKK'nın bölgede güç ve itibar kazanması şeklinde ifade edilmiştir.

“12 Eylül'de, o askeri darbeyle, Türkiye'nin doğusunda affedersin Yeşilyurt köyünde köylülere dışkı yedirmekten tutun, o Diyarbakır Cezaevi'nde yapılanlar işte hep bugünlere çanak tuttu. Türkiye'nin doğusunda terör olunca insanlar yerlerinden söküldüler, üretim yapamaz, tarlalarını süremez, hayvanlarını otlatamaz hale geldiler. Yoksulluğun içine itildiler. Böylece ne oldu? PKK oralarda daha da güçlendi, T.C. düşmanlığını pekiştirdi...” (Nurcan Karadağ).

Nitekim bu durumu, PKK'nın muhatap alınması üzerinden Kürt meselesinin Türkiye'ye karşı uluslararası bir “baskı” aracı haline sokulması süreci izlemiştir.

“Avrupa Birliği'ne girme adına Kürt meselesi ile ilgili bir takım düzenlemeler yapılmaya başlandı ve onlara uygun ortamlar hazırlandı. Bu süreçte Avrupa'dan bir takım görevliler gelmeye başladılar. Bu adamlar önce Ankara'ya geliyorlar sonra da doğrudan Diyarbakır'a gidiyorlar. Örneğin Diyarbakır Belediyesi'ne çeşitli krediler vesaire verdiler. Sonuç ne oldu? Bölücülük uluslararası boyutta kurgulanmaya başlandı. Bu süreçte Kürt yurttaşlar meseleye nasıl baktılar? Kendileri, Avrupa Birliği'nin baskısıyla bize haklarımız veriliyor şeklinde algılamaya başladılar bu durumu...” (Mehmet Akkoç).

Görüldüğü üzere hareket mensupları açısından bu durum, meselenin ulusal ölçekli olmaktan çıkıp, Suriye, Irak ve İran Kürtlerini de içine alan bölgesel bir ölçeğe kaydığına işaret etmektedirler. Bu yeni safhaya dair olarak kendileri, Soğuk Savaşın sona ermesinin hemen ardından Amerika'nın 1991 yılında Irak'a başlattığı Birinci Körfez hareketini ve bu süreçte 36.paralele konuşlandırılan Çekiç Güç'ü milat kabul etmişlerdir.

“...90'ların başı dönüm noktasıdır. Bu süreçte şu oldu: Emperyalizmin bölgeye, yani Körfez Savaşı nedeniyle Amerika'nın bölgeye gelip, Çekiç Güç ile birlikte yerleşmesi ve PKK'nın da Amerikasız bir çözüm olamayacağını yani kendi düşünceleriyle 'Bizim ulusal mücadelemiz ancak Amerika'nın desteğiyle, ondan alınan güçle gerçekleşebilir' şeklinde hedeflerini saptamaları...” (Metin Oğuz).

Hareket mensuplarından şu ana dek alıntılanmış kimi ifadeler ve bu doğrultuda yapmış olduğumuz değerlendirmeler, kendilerinin 2010'lu yılların perspektifinden geçmişe dönük olarak yapmış oldukları analizler olup, kısacası tüm bunlar, günümüz Aydınlikçı söyleminin Kürt meselesine dair bir yakın tarih okuması şeklinde düşünülmelidir. Dolayısıyla kendilerinin günümüzde Kürt meselesini nasıl yorumladıkları ve bu yönde ne gibi politikalar ürettikleri hususu burada yanıt aranması gereken diğer bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüşmelerde bu konuya dair dikkatimizi çeken ilk nokta, hareket mensuplarının bugün gelinen süreçte Kürt meselesinin demokratik hak ve özgürlükler açısından esas olarak çözüme kavuşturulduğunu ileri sürmeleri olmuştur ki, bu görüş, İşçi Partisi programında da aynı ifadelerle yer almaktadır (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014:50). Burada kendilerinin sıraladıkları gerekçeler arasında, Kürt dili üzerindeki yasak ve baskıların kaldırılması, Kürtçe öğrenim kurumlarının açılabilmesi, Kürt kültür kurumlarının faaliyetlere başlaması, televizyonlarda Kürtçe yayınların yapılabilmesi ve Kürtçe gazete ve dergilerin serbestçe yayınlanabilmesi gibi konular yer almıştır.

Ancak bu bağlamda vurgulamamız gereken husus, yukarıda hareket mensuplarının sıralanan tüm bu gelişmelerin AKP hükümetleri döneminde hayata geçtiğidir ki, bu durum kendilerine hatırlatıldığında, kendileri bunu reddetmişler ancak Kürt meselesinin

ne zaman, nasıl ve hangi hükümet ya da hükümetler tarafından çözüme kavuşturulmuş olduğuna dair ikna edici yanıtlar verememişlerdir. Zira öne sürdükleri görüşler, kendilerinin geçmişte yürüttükleri mücadelelerin önemine yaptıkları vurgulardan, AKP öncesi kimi hükümetlerin doğru-yanlış attıkları bir takım adımlardan ve yüzyıllardır bir arada yaşayan ve Cumhuriyet Devrimi'nin kazanımlarını yaşamış bu toplumun gelgitli de olsa zaman içerisinde evirildiğine dair genel açıklamalardan öteye gitmemiştir.

“Ben Kürt Sorununun esas itibarıyla hem demokratik haklar hem de toplumdaki uyanıklık açısından önemli ölçüde çözüldüğünü düşünüyorum. Hep vurgu yaptığım, bir aydınlanma ve bir ileriye gidiş var. Bu ileriye gidişte zikzaklar, geriye ya da ileriye gidişler hep var ama toplumda uyanıklık anlamında bazı gelişmeler de var mutlaka. Ancak burada bence İşçi Partisi'nin geçmişteki mücadelesinin de çok önemli rolleri var. Doğu Perinçek'in içeri alınışlarında bu Kürt meselesine, Güneydoğu'da yapılan eziyet ve baskılara ve onların ikinci sınıf görülmesine hem yayın olarak hem de politik mücadele olarak çok destek verildi. Yani bu kendiliğinden olmadı bence, tüm bu mücadeleler toplumu da ileri götürdü” (Feyziye Özberk).

“Biz bütün bu hakların kabul edilmesinde ve Kürt kökenli yurttaşlarımıza yapılan zulme, başında Doğu Perinçek'in olduğu 2000'e Doğru dergisi ile yıllarca büyük bir mücadele yürüttük. Bunu bütün Kürt kökenli insanlar bilirler, söylerler. Şu anda da söylüyorlar. Süleyman Demirel, hatırlayacaksınız 90'ların başında 'Kürt realitesini kabul ettik' dedi. Erdal İnönü HEP ile seçim ittifakı yaparak onları parlamentoya soktu. Bu aslında bir devlet politikasıydı, Erdal İnönü'nün kişisel tasarrufu değildi. Yani devlet çeşitli hatalarına rağmen 90'ların başından itibaren bu konunun çözümüyle ilgili bir takım adımlar atmaya başladı. Tabii orada da büyük hatalar yapmadı değil. Mesela bizim partiyi, Sosyalist Parti'yi kapattılar Kürt meselesinden dolayı... Bu aynı zamanda uluslararası şartlarla da ilgiliydi tabii. Yani bunların hepsinin zaten yapılması gerekiyordu. Biz de sürece müdahildik, genel başkanımız hem Ecevit hem de Demirel ile görüştü. Onlara raporlarımızı, programlarımızı sundu. Kürt meselesiyle ilgili adımlar atılmasını istedi. Sonuç olarak her şeye rağmen tüm bunlar yalnızca AKP iktidarıyla ilgili bir şey değil, tüm bu anlattıklarım da yapıldı bir taraftan” (Mehmet Akkoç).

Kanımızca yukarıdaki tüm bu değerlendirmeler, Aydınlık Hareketi'nin Kürt meselesine dair kabul ettiği “güvenlikçi” paradigmanın bir “önsöz” niteliğindedir. Daha açık bir

ifadeyle, günümüzde bu mesele özelinde kendilerinin saptadıkları temel tehdit algısı, geçmiş yıllarda olduğu gibi iç dinamikler üzerinden değil, aksine onu “kaşındığı” düşünülen dış dinamikler üzerinden ele alınmaya başlanmış, “ulusal ve bölgesel güvenlik” vurguları ön plana çıkartılmıştır.

Öyle ki kendilerinin görüşmelerin devamında işaret ettikleri hususlar, “küreselleştiğini” iddia ettikleri Kürt meselesini, onu bir baskı aracı olarak kullandıklarını düşündükleri “emperyalist” merkezler üzerinden değerlendirme yoluna gittiklerini bize göstermektedir. İşçi Partisi programında yer alan “Kürt Meselesine Emperyalist Müdahaleye Son” başlığı altında yer bulan “ülkemizde iç barışı, bütünlüğü ve kardeşliği sağlamak için esas görev emperyalist müdahaleye karşı birleşmek ve direnmektir” ifadesi bunun açık bir kanıtıdır (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014:50). Aydınlikçılara göre bu direnişin yolu iç cephede, “Kürt kökenli yurttaşların milli bütünlüğe kazanılmasından” ve ABD’nin desteklediğini ileri sürdükleri “PKK bölücü terörüne karşı kararlı bir mücadeleden” geçmektedir.

“Bir Kürt sorunu var ama daha sonra bu bir terör sorununa dönüştü. Bugün asıl bir terör sorunu ile karşı karşıyayız ...” (Cüneyt Akalın).

“Türkiye’nin toprak ağalığı meselesi var yani toprak meselesi var. Toprakların yeniden köylülerce işlenmesi, ürünün alınması diye bir sorunu var ama bunun adı Kürt sorunu değil. PKK sorunu, bölücülük sorunu...” (Fusun İkikardeş).

“... bizim programımızda yazdığımız şeyler aynı zamanda şu anlama da geliyor: Bizim iktidarımızda tüm bu hak ve özgürlükler daha düzgün uygulanacak ve garanti altına alınacak” (Mehmet Akkoç).

“... Kürt sorunu diye şu anda bir şey kalmadı. Kürt sorunu, bugün Türkiye’de emekten yana bir hükümet kurulsun, onların daha kalmışsa bir takım demokratik hak ve özgürlüklerindeki eksiklikler, derhal tamamlanır. Ama bu emperyalizmin yedeğindeki bölünme politikaları derhal terk edilecek ve PKK silah bırakıp teslim olacak” (Metin Oğuz).

“... bu sorun bir PKK sorunu yani terör sorunudur, Kürt sorunu değildir. Kürt sorunu diye bir sorun yoktur, Kürtçülük, bölücülük sorunu vardır...” (Hasan Atilla Uğur).

Direnişin dış cephesinde ise yine ABD tehdidi altında olduklarını ileri sürdükleri komşu ülkeler ile birlikte kurulacak bölgesel ittifaklar çözüm olarak sunulmuştur.

“... Türkiye bu bölünme sürecine karşı şimdi çok önemli bir konjonktüre sahip. Zaten terör, bu kukla devlet projesi ve Kürt koridoru sadece Türkiye’yi hedef almıyor. Suriye’yi ve Irak’ı da hedef alıyor. O zaman, kimi hedef alıyorsa, doğal olarak o hedef alınan ülkelerin bir araya gelmeleri şarttır” (Turhan Özlü).

“Bölge ülkeleriyle işbirliği çözümü yürürlüğe girince, Kürdümüzün hızla bu çözüme katkı veren bir yönelişe gireceği görülecektir. Devletin yaptırım gücünü doğru ittifaklarla ve doğru hedefe karşı kullanan siyaset, bütün Türkiye halkının ve Kürdümüzün desteğini kazanacaktır. Barış, kuvvetle sağlanır. Kararlılık, düşmanı caydırır ve halkı seferber eder. Kürdümüz, halkımızın içindedir ve Kürdümüzü ikna için kararlılık kadar etkin bir tavır bulunamaz. Kürdümüzü, bundan sonra PKK’nin ve ABD’nin taleplerine teslim olarak değil, Türkiye’nin bütünlüğü ve halk hükümeti için kararlılık göstererek kazanabiliriz”²⁴.

Tüm bu aktarımlardan da görüleceği üzere, yapılan görüşmelerin genelinde, ulusal ve bölgesel ölçeklerde “bölücü terör ile mücadele” öncelikli eylem planına alınırken, Türkiye Kürtlerinin “milli bütünlüğe nasıl kazandırılacakları” hususu bu “kararlı” tutumun gerek şartına bağlanmış ve ileride kuracaklarını iddia ettikleri “milli hükümetin” güvencesine bırakılmıştır.

3.2.2.2. “Emperyalizm Destekli İrtica”

Aydınlıkçıların Türkiye’nin günümüz problemlerine ilişkin aktarımlarında öncelikli tehdit kategorisi içerisinde ele aldıkları bir diğer husus “irtica” sorunu olmuştur.

“İrtica çok açık bir tehdittir. Özünde bölücü ve geleceği olmayan bir harekettir. Ancak maalesef ki Türkiye’de çok büyük ölçüde güce de ulaştı. Bir taraftan iç

²⁴ Doğu Perinçek’in Aydınlik Gazetesi’nde “Kürt sorununun çözümünde basit eylem planı” başlıklı, 16.08.2012 tarihli köşe yazısının tamamı için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/kurt-sorununun-cozumunde-basit-eylem-planı-tamami-makale,14549.html>

gericilik bir taraftan da onu kullanan dış güçler bir araya geldiler ve oldukça etkili oldular” (Cüneyt Akalın).

Burada vurgulanması gereken bir nokta, kendilerinin konuya dair bugünkü görüş ve söylemlerinde, İşçi Partisi'nin 19 Mart 2004 tarihinde kamuoyu ile paylaştığı “Türk Milleti'ne İrtica Brifingi”²⁵ ve orada yapılan tespitlerin aradan geçen on küsur yıla rağmen halen geçerliğini koruduğudur. Gerek hareketin resmi yayın ve bildirimlerinde gerekse de görüşmelerdeki ifadelerde bu konunun, din ekseninde felsefi boyutları üzerinden ya da muhafazakarlık ekseninde sosyolojik açılardan değil, tıpkı “etnik bölücülük” bahsinde olduğu üzere “emperyalizmin bir enstrümanı” şeklinde siyasal yönü üzerinden değerlendirildiği görülmüştür. Kısacası hareket mensuplarının öne sürdükleri temel itirazlar bu sorunun, Cumhuriyet Devrimi kazanımlarının tasfiyesine ve ulus devletin çökertilmesine hizmet ettiğine inanılan “dış güdümlü” yönüne odaklanmış, bu da “haçlı irtica” şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Ayrıca “haçlı irticanın” “Müslümanlığı ve Türk milletini temsil etmeyen” bu niteliği, “küresel politikaların hizmetinde” olduğu düşünülen AKP ve cemaat gibi temel aktörler ile özdeşleştirilmiş ve yine onlar üzerinden mahkum edilmiştir.

“Siyasal İslam da esas olarak küresel politikaların hizmetinde olan bir örgütlenmedir. Öncelikle insanları inançları düzleminde değerlendirecek olursak, İslam'ın ya da herhangi bir dinin siyasallaşması demek, inanan ile inanılan varlık arasına, hizmetinde olduğu o güçlerin egemenliğini ya da çıkarlarını savunmak adına girmek anlamına gelir. Zaten Türkiye'deki siyasal İslam'ın da İslamiyet'le hiçbir ilgisinin olmadığını görüyoruz. Bu AKP'si için de böyle cemaati için de böyle...” (Songül Çağlar).

Aydınlıkçıların bu kapsamdaki değerlendirmelerinin merkezinde “ılımlı İslam” modelini küreselleşmenin Büyük Ortadoğu Projesi'nin temel dayanaklarından biri şeklinde değerlendiren tezler yer almıştır. Burada AKP, “*başta İskender Paşa Dergahı olmak üzere Nakşibendilerden, Fethullah Hocacılardan ve Nurculardan oluşan bir tarikatlar koalisyonu*” olarak tanımlanırken, onun “*ABD'nin marifetiyle iktidar koltuğuna oturtulduğu*” başta Rand Corporation olmak üzere ABD merkezli kimi düşünce kuruluşlarının raporlarına atıf yapılarak vurgulanmıştır. 3 Kasım 2002 ile başlayan bu

²⁵ Türk Milleti'ne İrtica Brifingi” için bkz. Doğu Perinçek, *Tayyip Erdoğan'ın Yüce Divan Dosyası Haçlı İrtica*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007.

süreç ise “*barışçı’ yoldan gerçekleştirilmiş bir devlet darbesi*” şeklinde ifadelere yansımıştır (Perinçek, 2007: 261-67).

Hareket mensuplarına göre ılımlı İslam’a yönelik bu dış desteğin arkasında dış ve iç koşullar bir arada etkili olmuşlardır. Bir diğer ifadeyle iç dinamikler ile dış dinamikler üst üste gelmişler, örtüşmüşlerdir. Aydınlikçı söylemde dış dinamikler açısından konu “emperyalizmin” ihtiyaçları bağlamında ele alınmıştır. Bu doğrultuda, Sovyetler Birliği’nin başını çektiği “komünizme” karşı İslami rejimler üzerinden set çekme amacını taşıyan “yeşil kuşak projesinin” soğuk savaşın sona erdiği 90’lı yıllarda güncellendiği ve bölgedeki “oyunun” neo-liberalizm ile bütünleşik “ılımlı” siyasal İslamcı aktörler üzerinden “BOP” çerçevesinde yeniden kurgulandığı vurgulanmıştır.

İç dinamikler özelinde ise, Gülen hareketinin “mimarlığını” yaptığı ve aynı zamanda “küreselleşmenin tornasından geçmiş elitlerin” de bu oluşuma destek verdiği AKP ve onun “yenilikçi” kadrolarının, Cumhuriyet’in kurucu değerleri ile tarihten günümüze süregelen “çatışmacı” tavırları ön plana çıkartılmıştır (Kılıç, Teori, Ocak 2011). Bu durumun, Büyük Ortadoğu Projesi’nin ulus devletler ve onların gerek şartı sayılan ulusal ekonomiler ve ulusal kimlikler özelindeki “yıkıcı” emelleriyle birebir uyduğu ifadelere yansımıştır

“AKP kesinlikle küreselcilere hizmet eden bir projedir. Neden mi? Etnik ve mezhepsel bölünmeler yaratmıştır da o yüzden. Örneğin açılım süreci Türk ve Kürt düşmanlığına temel oluşturmuş, bu da mikro anlamda Türk ve Kürt milliyetçiliklerini beslemiştir. Ayrıca Türkiye’deki birçok kamu kuruluşunun özelleştirilmesi, laikliğin yok edilmesi, mezhep siyasetleri üzerinden Sünnilerin öne çıkartılarak Alevilerin ötekileştirilmesi ve böylece yeniden bir Alevi sorununun yaratılması gibi uygulamalar hep AKP tarafından yapılmıştır ve tüm bunlar küreselleşmecî politikalar ile uyumludur...” (Elif İlhamoğlu).

Mevzubahis “irtica” olduğunda, bu kapsamdaki tartışmaların şüphesiz ki başında 28 Şubat süreci gelmiştir. Hele ki Aydınlik Hareketi’nin o dönem bu sürecin en “kararlı” destekleyicilerinden biri olduğu göz önüne alındığında, hareket mensuplarının 28 Şubat’ı bugünden nasıl değerlendirdikleri hususu ayrı bir önem kazanmıştır.

“28 Şubat’ı en kararlı destekleyen güç bizdik. Orada bütün o neo-liberal takım, sözde bir takım bazı solcu örgütler o karşı çıktıkları emperyalizmin yedeğine düştüler...” (Mehmet Akkoç).

Dolayısıyla görüşmelerin bu noktasında, kendileri üzerinden bu zeminde yapılacak böylesine bir tartışmanın, siyasal İslam’ın Türkiye’deki yıllar içindeki yükselişine iç ve dış dinamikler açısından bir çerçeve çizeceği gibi aynı zamanda günümüzde halen münakaşası süren AKP’nin 28 Şubat sürecinin bir ürünü olup olmadığı sorusuna da yine kendi gözlerinden bir açıklama getireceği düşünülmüştür.

Günümüz Aydınlikçı söyleminde 28 Şubat, laiklik konusundaki hassasiyetleri öteden beri bilinen TSK komuta kademesinin salt “iç tehdit” odaklı “irtica karşıtı” bir çıkışı olarak değil, aynı zamanda ve hatta bunun ötesinde soğuk savaş sonrasının “büyük resmi” içerisinde “dış tehditler” de hesaba katılarak anlaşılması gereken bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Konunun “dış tehdit” boyutuna ilişkin olarak hareket mensupları, başını ABD’nin çektiği “batı” koalisyonunun, “yeni dünya düzeninin” inşası doğrultusunda başta Türkiye ve onun Ortadoğu’daki komşularını “Kürt kartı” üzerinden “bölmeye” dair attıkları kimi somut adımları (en başta Çekiç Güç olmak üzere) burada vurgulamışlardır. Bu tehdide karşı ise “misak-ı milli” hassasiyeti üzerinden dönemin Cumhurbaşkanı’ndan yine dönemin birçok siyasi aktörüne dek geniş tabanlı bir mutabakattan destek bulan ve ön planda askerlerin ve onların “güvenlik” konseptlerinin belirleyici olduğu bir “cephe” tanımlamasına gidilmiştir. Ayrıca burada TSK’nın 1995 yılında ABD’nin Kuzey Irak’taki egemenlik alanına karşı düzenlediği Çelik Harekatı’nın bir dönüm noktası olduğu vurgulanarak, sonrasında Türk ordusunun bölgede hayata geçirilmek istenen küresel ölçekteki bu politikalar ile çelişen bir çizgiye girdiğinin saptaması yapılmıştır.

Aydınlikçılara göre 28 Şubat’ın “milli” bir mevzide konumlanıyor olmasının altında, Milli Güvenlik Kurulu’nun bölgede yaşanan dış gelişmeleri aynı zamanda Türkiye’deki yaşanan iç gelişmeler ile bütünlüklü bir biçimde değerlendirmiş ve bu tahlilleri ışığında da “irticanın batı” destekli yönünü kavramış olması yatmaktadır.

“91’de Amerika Irak’a saldırdı. Onu bölemedi ama kuzeyinde yani 36.paralelde uçuşa yasak bir bölge ilan etti. Böylece ne oldu? PKK orada korunaklı bir alana

kavuştu. PKK evvelden bir i hareketti ama orada korunaklı bölgeye sahip olunca ne oluyor? Geliyor, Türkiye'yi vuruyor, dönüyor, eğitim yapıyor, silahlanıyor. Türkiye bunu gördüğü halde ne yazık ki bir Şey yapamadı, ta ki 95 elik Harekatı'na kadar. Bu hareketla Türkiye işte o küresel politikalara karşı hareket etmiş, Amerika'nın hareket alanına müdahale gerçekleŐtirmiŐtir. İŞte o günlere rastlar batıdaki 'Türk ordusu hizadan çıktı' lafları...Dolayısıyla 28 Şubat, laiklik ve onun 18 maddelik bildirisi aynı zamanda küreselleşmenin bu bölünme ve ılımlı İslam modeline karşı bir isyan. Bunları tümü bir paket. Bir taraftan gidiyor Kuzey Irak'ta bir kukla devlet kurulmasını savaş nedeni sayıyor aynı zamanda içerde de dikkat et bak 'batı destekli irtica' diye saptıyor gelişmeleri. Milli Güvenlik Kurulu'nun belgelerine 'batı destekli irtica' olarak geçmiştir bu..." (Turhan zlu).

Keza bu süreçte MGK tarafından hazırlanan 18 maddelik program doğrultusunda, başta 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim olmak üzere, yasadıŐı Kuran kurslarının kapatılması, Ceza Kanunu'na "irtica" zelinde kimi yaptırımların konulması ve "irticaya" alt yapı oluşturan ekonomik temelin yok edilmesi gibi çeşitli düzenlemelere giriŐilmiŐ, tarikatların üzerine yrnmŐtr.

"Ben 28 Şubat'ı kesinlikle onaylıyorum ve sonuçları itibariyle de çok önemsiyorum. Nereden bakarsanız bakın bugün 97'de uygulamaya konulmuş 8 yıllık zorunlu eğitimin gençleri işte Haziran'da Gezi'deydiler. Bu çok büyük bir kazanım..." (Tülin Oygür).

Bu noktada hareketin kimi eski mensupları kendilerinin de o dönem benzer saptamalar yaptıklarını ve bunu henüz 28 Şubat olmadan "Cumhuriyet Devrimi Kanunları Uygulansın" adı altında (İŞçi Partisi'nin 22 Kasım 1996 tarihli 4. Genel Kongresi'ne gönderme yaparak) programlaŐtırdıklarını ifade etmişlerdir.

"28 Şubat, eğer sürseydi, aslında milli demokratik devrimin devamı için çok doğru bir Őeydi bence. Yani onu askeri bir vesayet olarak görmüyorum ben. Neden? Çünkü laikliğin önündeki en büyük engelleri ortadan kaldırmaya çalıŐıyordu. Programında çeşitli maddeler vardı hatta biz İçi Partisi olarak o kimi maddeleri daha 28 Şubat öncesinde sloganlaŐtırmıŐtık. AfiŐler yapmış her yere asmaya çalıŐıyorduk..." (Nurcan Karadağ).

28 Şubat, her ne kadar Aydınlikçuların kendi ifadeleriyle onu tam anlamıyla ileriye taşıyacak nitelikte bir “Cumhuriyet iktidarı” ile sonuçlanmamış olsa da yine de sonrasına etki edecek “olumlu” bir takım kazanımları beraberinde getirmiştir. Perinçek’e göre bu süreçte yalnızca Erbakan ve onun himayesindeki tarikatların temsil ettiği “batı destekli irticaya” karşı bir tavır takınılmayıp aynı zamanda Çiller ile doğrudan bağlantılı olduğunu iddia ettiği ve Susurluk”ta açığa çıkan devlet içindeki “mafyatik” oluşum ve ilişkilere karşı da bir duruş sergilenmiştir²⁶. Ayrıca onun bir diğer başarısı, Gülen cemaatine karşı olan mücadelesidir ki yine bu süreçte “*Fethullah Hoca, Cumhuriyet Devrimi’nin kılıcından kaçarak ABD’ye yerleşmiştir*” (Perinçek, 2008: 70). Dolayısıyla Aydınlikçulara göre 28 Şubat, AKP ve Cemaat ittifakının temsil ettiği “ılımlı İslam” iktidarına zemin hazırlamak şöyle dursun, aksine söz konusu gidişatı bir süre de olsa ertelemeyi başarmıştır.

3.2.2.3. “Borçlanma Ekonomisi”

Türkiye’nin günümüze dair öncelikli problemlerinin tespiti kapsamında Aydınlik Hareketi mensuplarının dile getirdikleri üçüncü ve son husus “ekonomi” özelinde olmuştur. Hatırlanacağı üzere kendilerinin bu bağlamdaki kimi görüş ve eleştirilerine, çalışmamızın “3.1. 24 Ocak Kararlarından AKP’ye Türkiye’de Küreselleşme” başlığı altında genel hatlarıyla yer verilmiştir. Ancak Türkiye’nin küreselleşme serüveninin tarihsel arka planına odaklandığımız o bölümde, “ekonomi”, küreselleşmenin merkezi bir belirleyeni olarak yapılan tahlillerin odağında yer almış olsa da yine de siyasi, kültürel ve diğer değişkenler ile dolayimli biçimde “kapitalist birikim rejiminin dönüşen doğası” perspektifinden tahlil edilmiştir. Dolayısıyla oradaki değerlendirmeler Aydınlik Hareketi’nin günümüzde savunduğu ekonomi programına ve bu doğrultuda saptadığı politikalara dair hiçbir analizi içermemiştir. Buradan hareketle, bu bölümde kendimizi tekrardan kaçınmak adına geçmiş kısımda bırakıldığı yerden konuya girilmiş ve Aydınlikçuların ekonomik yönelimleri yukarıda ifade edilen bu boşluklar ışığında tahlil edilmeye çalışılmıştır.

²⁶ Doğu Perinçek’in Aydınlik Gazetesi’nde “28 Şubat ve Susurluk” başlıklı, 28.02.2012 tarihli köşe yazısının tamamı için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/28-subat-ve-susurluk-tamami-makale,9211.html>

Bu bölümün metodolojisine dair bir diğer nokta da şudur: Görüşmelerde “ekonomi” bahsi geçmişte ele alınan diğer başlıkların aksine detaylı tahliller içermemiş, burada hareket mensupları yalnızca İşçi Partisi programına göndermelerde bulunarak “resmi” söylemi genel hatlarıyla tekrar etme yoluna gitmişlerdir. Dolayısıyla söylemin içeriğine dair bu kısıtlılık bizi bu bölümün yazımında en başta parti programının ayrıntılarına odaklanmaya ve değerlendirmemizi ağırlıklı olarak bu çerçevede yapmaya zorunlu kılmıştır.

Aydınlık Hareketi'nin günümüzde ortaya koyduğu ve “milli hükümet programı” içerisinde yer verdiği ekonomik yönelimin temel esasları, küreselleşme ile mücadelede ulus devletçi paradigmayı merkezine alan bir çerçeve dahilinde belirlenmiştir. Hareket mensuplarının buradaki çıkış noktası, ulus devletin küresel saldırının doğrudan tehdidi altında olmasından hareketle en sert mücadele ve en keskin sınıfsal çelişkilerin “ulusal mekânda” yaşandığı tezi üzerine inşa edilmiştir. Aydınlikçılara göre bu keskin çelişmenin altında, ulus ötesi mekanda günden güne çok daha akışkan bir nitelik taşıyan özellikle “mafyalanmış” finans sermayesinin başta emekçiler olmak üzere ulusal ekonomi ve onun tüm diğer birleşenleri ile oluşturduğu karşıtlık ilişkisi belirleyici olmuştur. Buradan yola çıkarak da kendileri, küresel kapitalizmin saldırısına ancak onun hedefinde olan ve nesnel çıkarlarını ulus devletin varlığının korunmasında gören işçi, çiftçi, küçük esnaf, zanaatkâr, tüccar ve sanayiye kadar “milli” olarak nitelendirdikleri tüm sınıfları içeren bir direniş hattı üzerinden karşılık verilebileceğine işaret etmişler, programı da bu esaslar doğrultusunda “milli direnme ekonomisi” adıyla hazırlamışlardır. Özetle bu kapsamda yürütülecek mücadelenin çerçevesi, salt emekçilere odaklı bir sınıf mücadelesi şeklinde değil aksine ulusal ile sınıfsal karakterlerin iç içe geçtiği ve sürecin tüm mağdurlarını ihtiva edecek biçimde, birinin diğerini dışlamadığı bir esasa göre çizilmiştir.

“Çıkarı üretimde olan sınıflar bir yandadır, üretimi baltalayan mafya sermayesi karşı taraftadır... Daha açık söyleyelim, girdiğimiz dönemde üretim ekonomisinde çıkarı olan işçi, çiftçi, küçük esnaf ve zanaatkâr ile sanayici ve tüccar aynı cephededir. Milli Hükümetin dayanacağı sınıflar onlardır. Üretim ekonomisinin karşısına dikilenler ise, sıcak para komisyoncuları, tarikat

rantçıları, hortumcular ve kirli para baronlarıdır. Bunlar, kapitalizm açısından asalak zümrelerdir...”²⁷.

Aydınlık Hareketi'nin ortaya koyduğu bu program yakından incelendiğinde, tarım, sanayi, toprak reformu, enerji, özelleştirme, bankacılık sistemi, kambiyo uygulamaları, vergilendirme, işsizlik ve yabancı sermaye başta olmak üzere tüm kalemlerin “üretimi” esas alan “korumacı”, “karma” ve “planlı” bir anlayış çerçevesinde düzenlendiği görülmüştür.

“Korumacılık” ile; destekler, teşvikler, gümrükler ve paranın hareketinin kontrolü gibi devletin ekonomiye doğrudan müdahalesini esas alan politikalara gönderimde bulunulmuş, en başta IMF olmak üzere tüm uluslararası mali kuruluşlar ile bağlantıların kesilmesi gerekliliği ifade edilmiştir ((İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 61).

Programda “karma ekonomi”, öncelikle kamu kesiminin öncülüğüne ve bu doğrultuda Kamu İktisadi Kuruluşlarının verimli çalışmasına ve dolayısıyla “devleti küçültme” adı altında kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine karşıt bir tavra gönderim yaparken, özel kesim ise bu temeldeki bir ekonomiye “dinamik” katkılar sağlayacak bir esasta değerlendirilmiştir (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 60, 66-67).

Aydınlıkçılara göre kamu ile özel kesimler arasındaki eşgüdüm, planlama kurumlarının yeniden tesisi ve onların yapacakları kısa, orta ve uzun vadeli kalkınma planları üzerinden işler kılınmalıdır (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 60). Bu noktada “yabancı sermayeye” bir parantez açılarak, bu kesimler, hali hazırda yaptıkları ve gelecekte yapacakları “doğrudan yatırımlar” ve bunun ulusal ekonomide yaratacağı “katma değerler” ışığında ele alınmışlardır (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 65). Ancak bankacılıkta yabancı sermayeye hiçbir biçimde izin verilmeyeceği ifade edilerek “yerli sermaye” vurgusu öne çıkmış, hızlı kalkınmanın bir aracı olarak kamu uzmanlık bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının kurulacağı, devlet bankalarının sermaye açısından güçlendirileceği, kooperatifçiliği geliştirecek yeni kredi mekanizmalarının

²⁷ Doğu Perinçek'in Aydınlık Gazetesi'nde “Mafya Ekonomisi” başlıklı, 04.01.2015 tarihli köşe yazısının tamamı için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/mafya-ekonomisi-makale,58053.html>

yaratılacağı ve bu sektörün belli sermaye gruplarının denetimine girmesini engelleyecek bir takım önlemlerin alınacağı ileri sürülmüştür (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 63).

Yine programda, ister yerli isterse de yabancı sermayeyi temsilen, hiçbir özel girişimciye faaliyet izni verilmeyen sektörlerin başında “enerji” gelmiş olup, onun üretim, iletim ve dağıtımının kamu eliyle yürütüleceği belirtilmiştir (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 74-75).

Aydınlıkçılara göre milli ekonominin olmazsa olmazları arasında tarım sektörüne yapılacak destekler ve onun modernizasyonu üzerinden “kendi kendine yeterli” bir ülke olma hedefi burada göze çarpmıştır. Bu kapsamda toprak reformuna işaret edilerek bunun yalnızca iktisadi getiriler açısından değil aynı zamanda siyasal, toplumsal ve kültürel açılardan da günümüze süregelen “köhnemiş” ilişkileri tasfiye edeceği savunulmuştur (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 67-70).

Sanayileşmeye dair olarak ise etkin bir yatırım programıyla, Kamu İktisadi Kuruluşları öncülüğünde ve özel sektörün desteğiyle ulusal nitelikli bir sanayinin inşası ve yurt düzeyinde yaygınlaştırılması gerekliliği vurgulanmış, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenerek iç pazarın genişletileceği belirtilmiş ve işsizliğin önüne sanayileşerek geçilebileceğinin altı çizilmiştir (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 66). Programda öne çıkan bir diğer önemli nokta, başta tarım ürünleri olmak üzere yurt içerisinde yeteri miktarlarda üretilen mallar ile lüks tüketime dair kimi ürünlerin ithalini zorlaştıracak önlemlerin alınacağı ve yerli üreticinin gümrükler üzerinden korunacağı yaklaşımı olmuştur (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 73).

Benzer korumacı yaklaşım tüccar, esnaf ve zanaatkarlar için de geçerli olmuştur. Bu kapsamda yabancı sermayeyi teşvike ilişkin düzenlemelerin gözden geçirilmesi gerekliliğinin altı çizilmiş, yabancı hipermarket ve süpermarketlerin millileştirilmesi gerekliliği vurgulanmış ve yerli süpermarketlerin şehir merkezinin dışına taşınması gerekliliği belirtilmiştir (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 73-74).

Aydınlıkçılar açısından böylesine bir ekonomik yönelim vergilendirme sistemi ve kambiyo uygulamalarına dair de belli başlı zorunlulukları göz önünde tutmak zorundadır. Buna göre vergi adaletini esas alan, vergi kayıp ve kaçaklarının önüne

geçen ve etkin bir vergi denetimini mümkün kılan reformlar hayati önemde kabul edilmiştir (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 64-65).

Kambiyo politikalarına yönelik olarak ise Merkez Bankası'nın güçlendirilmesi, Türk Lirası'nın piyasadaki dolaşımını rakipsiz dolaşımını etkin kılmaya dönük döviz girişlerinin ve kısa vadeli para hareketlerinin denetim altına alınması, döviz üzerinden işlem ya da sözleşme yapılmasının izne bağlanması, bankaların dövizle borçlanma ve döviz pozisyonu tutma yetkilerinin sınırlandırılması, Sermaye Piyasası Kurulu'nun yeniden yapılandırılması yoluyla İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın "sıcak para operasyonlarına" olanak veren bugünkü işleyişinin düzenlenmesi ve servet beyanında bulunma yükümlülüğünün getirilerek "Nereden Buldun Kanununun" devreye sokulması gerekliliği öne çıkmıştır (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 62,64).

Şu ana kadar ana hatlarıyla yukarıda değinilen tüm bu hususlar Aydınlık Hareketi'nin ekonomi politikaları hakkında bizlere genel bir çerçeve çizmiştir. Burada savunulan program özü itibarıyla; bir yönüyle devlet eliyle sermaye birikimi yaratmak ve bu birikimi yatırımlara yönlendirmek doğrultusunda geçmişte uygulamaya konulmuş 1930'ların devletçiliğinden ilham alan ve bunu günümüze uyarlayan, diğer yönüyle de 1960-80'lerin ithal ikâmeciliğini benimseyen bir "devlet kapitalizmi" şeklinde tanımlanabilir. Ayrıca ekonomik küreselleşmenin sınır tanımazlığına karşı burada çizilen hat ilk planda ulusal mekan olmakla birlikte, bunun yeterli olmayacağı, dolayısıyla da ülkenin politik ve iktisadi süreçlerde etkin olabileceği daha geniş bir mekan düzleminin gerekliliği ayrıca ifade edilmiştir. Bu mekanın adı da bir sonraki bölümde görüleceği üzere "Avrasya" olarak karşımıza çıkmıştır.

3.2.3. Küreselleşme Tehdidi Işığında Bağımsız Dış Politika Arayışı ve Avrasyacılık

Aydınlık Hareketi'nin, küreselleşme "tehdidi" ile ulus devletçi bir yaklaşım üzerinden mücadele politikası, bunun için de iç direniş hattını "milli" olarak kategorize ettiği kesimlerin birlikteliği üzerinden örme stratejisi "ittifaklar" sorunsalının sadece bir boyutudur. Aydınlıkçılara göre bu sorunsalın tamamlayıcı bir diğer boyutu dış politikaya dair bağımsız açılımlarda yatmakta ve Türkiye'ye yeni bir yol haritasının çizilmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde Türkiye'nin yerinin neresi olması gerektiği

tartışması üzerinden yola çıkılarak hareket mensuplarının “Avrasyacılık” hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Kendilerinin Türkiye için öngördükleri fırsat ve tehditler ulus devletin dönüşen işlevi ve farklılaşan gücü ekseninde değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle Avrasyacılığın “Avrupa Birliği” ve “Şanghay İşbirliği Örgütü” ile olan siyasi, “Kemalizm” ile olan felsefi bağları sorgulanmıştır. Sonrasında ise Türk Silahlı Kuvvetleri’ne odaklanılmış, Aydınlıkçılarca ona küreselleşme sürecinde biçilen misyon irdelenmiş, NATO karşıtlığının Aydınlıkçı okumasının günümüz açısından gerekçeleri masaya yatırılmıştır.

Avrasyacılık, 90’larda Aydınlıkçı söyleme girmiş ve bu tarihten günümüze bir takım mikro uyarlamalarla birlikte kesintisiz biçimde savunula gelmiş “strateji” gönderimli bir kavramdır. Çünkü Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonraki saflaşma ve rekabette onun geçmişteki denetim ve nüfuzu altındaki coğrafyaya kimin hakim olacağı sorusundan yola çıkmaktadır (Perinçek, 2000a). Günümüz Türkiye’sinde kimi siyasi, askeri ve akademik kesimlerce farklı okumaları yapıyor olsa da, aradan geçen yaklaşık çeyrek yüzyıl içerisinde onu ön plana çıkarma gayreti ve kamuoyundan edinilen izlenim, bu kavramın Türkiye’deki “patent” inin Aydınlık Hareketinde olduğunu bizlere göstermektedir.

Konuya dair Aydınlıkçıların görüşlerine yakından baktığımızda, küreselleşme tehdidi altındaki ulus devletlerin salt ulus devlet mevziinden korunamayacağı, dolayısıyla bölgesel güç birliğini esas alan ittifakların zorunlu olduğu saptamasından yola çıktıkları görülmektedir. Çünkü *“bugün dünyada emperyalizmin küreselleşme saldırısına karşı milli devleti, milli devlet sınırları içinde sıkışıp kalarak savunma olanağı bulunmamaktadır”* (Perinçek, 2012)²⁸. Zira ABD merkezli küresel sistem ayrı ayrı tüm bu ulus devletleri tasfiye edecek güçtedir. Bu açıdan hedefteki tüm bu devletlerin “emperyalizme” karşı mücadelede ortak çıkarları vardır. Öyle ki bu ortak çıkarlar temelinde günümüzde bölgesel ve kıtasal temelde oluşturulmuş başta ŞİÖ olmak üzere, (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika’nın üyesi olduğu) BRICS ve (Bolivarçı

²⁸ Doğu Perinçek’in Aydınlık Gazetesi’nde “Milli devletler milli devlet mevzisinden korunabilir mi?” başlıklı, 27.04.2012 tarihli köşe yazısının tamamı için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/milli-devletler-milli-devlet-mevzisinden-korunabilir-mi-tamami-makale,11083.html>

ittifak temelinde bazı Latin Amerika ülkelerinin kendi aralarında kurduğu) ALBA gibi bir takım “başarılı” örnekler mevcuttur.

Görüşmede hareket mensuplarının bu saptamaları üzerinden yola çıktığımızda ve kendilerine Türkiye'nin yerini neden Avrupa Birliği içinde görmedikleri sorusunu yönelttiğimizde, aldığımız yanıtların birbirleri ile uyumlu oldukları görülmüştür. Aydınlıklılara göre Türkiye'nin AB üyeliği kimi farklı sebeplerden dolayı tarafların kendi tarihsel gerçekleri ile hiçbir şekilde örtüşmemektedir.

AB açısından konuya bakıldığında temel sorun sürecin başından itibaren hep dikkate alınmış doku uyumsuzluklarıdır. Her iki taraf öncelikle siyaseten, iktisaden ve stratejik olarak örtüşmemektedir. Burada belirleyici hem “*AB'nin emperyalistlerin kendi çıkarlarını korumaya yönelik kurulmuş bir birlik*” oluşu (Elif İlhamoğlu) hem de Türkiye'nin gelişmiş kapitalist ülkeler dünyasına ait olmayışıdır (Perinçek, 2005). Çünkü Türkiye'nin kuruluş felsefesi ve Osmanlı'dan devralarak üzerine yeniden inşa ettiği bürokratik, iktisadi ve askeri kurumlaşması buna engeldir. Öyle ki Türkiye “*Kemalist ilkelerle ya da Atatürkçülükle kendisini zaten milliyetçi ya da ulusalcı bir modelde bağlamıştır*” (Tülin Oygür). Üstüne üstük bir de Gümrük Birliği Antlaşması ile tek taraflı olarak “*Avrupa kapısına bağlanmış, burada üst araması yapılmaktadır. Cumhuriyetle kazandıkları her şeyi ceplerinden boşaltılmakta, ulusal iradesi tasfiye edilmektedir*” (Turhan Özlü).

İşin stratejik boyutu açısından ise, Avrupa Birliği içinde ABD ile Almanya-Fransa ekseninde süregelen hegemonya mücadelesi zaten Türkiye'nin neden AB tarafından kabul edilmeyeceğini bizlere göstermektedir . Çünkü bu mücadelede;

“gelişmiş kapitalist ülkelerden oluşan Avrupa merkezi, kendilerine benzemeyen bu ülkelerle (Doğu Avrupa ve Türkiye gibi ülkeler) ancak konfederasyona benzeyen dağınık bir devletler topluluğu kurabilir. Oysa Almanya ve Fransa'ya gerekli olan, gevşek bir topluluk değil, fakat gücünü azamiye çıkarma potansiyeli taşıyan birleşik ve merkezîyetçi bir Avrupa devletidir... (Dolayısıyla) birçok Avrupa liderinin söylediği gibi, şu AB sevdasının bitmesi, aslında Avrupa devleti için de iyidir, Türkiye için de. Böylece Almanya-Fransa ekseninde, ABD'nin

Avrupa'yı gevşetme girişimlerinden en önemlisini bertaraf edecektir..." (Perinçek, 2005: 33,35)²⁹.

Tüm bunlara ek olarak son bir nokta da tarafların kültürel açılardan da uyuşmaz olduklarıdır. Zira Türkiye Hristiyan Avrupa kültürünün bir parçası değildir. *"Hristiyan kültüre sahip AB ile İslam kültürüne sahip daha muhafazakâr bir ülkenin entegrasyonu, bin yıl süren bir medeniyetler mücadelesinin tatlıya bağlanması anlamına gelir ki, bu her şekilde zor ve sıkıntılı bir süreçtir"* (Cüneyt Akalın).

Aydınlıkçılara göre AB üyeliği Türkiye açısından da bir seçenek olmaktan uzaktır. Öncelikle *"Türkiye-AB ilişkileri, daha çok Türkiye ile Avrupa arasındaki çelişme zemininde sınırlanarak açıklanıyor olsa da, bu mümkün değildir, çünkü AB-Türkiye sürecinin başoyuncusu ABD'dir"* (Perinçek, 2005: 31). Buna göre ABD'nin Türkiye özelindeki temel stratejisi AB üzerinden onu kontrolü altında tutmak ve rotasını Avrasya'ya doğru çevirmesini engellemektir.

Bu denklemde *"birincil emperyalist elbette ABD iken, AB ise ikincil düzeyde emperyalisttir"* (Uğurcan Yardımoğlu). Zira *"Avrupa Birliği'nin gerek kendisi küresel yapının oluşturduğu bir örgütlenmedir gerekse de ona üye olan merkez ülkeler bu küresel politikanın örgütleyicisi konumundadırlar. Her ne kadar bu ülkeler dönem dönem kendi ulusal gerçekleri ve çıkarları noktasından bu yapı ile çelişiyor ve görece*

²⁹ Tezin bu bölümünün yazıldığı günlerde İngiltere'nin AB'den çıkması yönünde sonuçlanan referandum yeni bitmiş, ancak yankıları yoğun biçimde sürmekte idi. Her ne kadar Aydınlik Hareketi'nin "Vatan Partisi" dönemi bu çalışmanın kapsamı dışında olsa da, Doğu Perinçek'in Brexit'in hemen sonrasında yaptığı basın açıklaması Aydınlikçuların AB'ye bakışını son gelişmeler üzerinden yansıtıyor olması sebebiyle önemli görülmüştür: "İki ayrı Avrupa Birliği projesi vardı. Dolayısıyla iki Avrupa vardı. Biri, ABD'nin denetimi dışında olmak isteyen Avrupa'dır. Başını bir zamanlar De Gaulle'ün Fransa'sı çekiyordu, şimdi Almanya çekiyor. İkinci Avrupa, aslında Avrupa'dan çok Amerika'dır. Köhne İngiltere imparatorluğu, nicedir başka bir imparatorluğun kuyruğundadır. Büyük Britanya, haritada Atlas Okyanusu'nun Avrupa kıyısında görünür, ancak ekonomisi ve siyasetiyle daha çok Kuzey Amerika kıyısındadır. Son referandumla birlikte İngiltere'nin Atlantik'in Amerika yakasında olduğu gerçeğini bütün dünya öğrenmiş bulunuyor. Kimileri, İngiltere'nin ayrılmasını AB'nin dağılması sürecinde bir başlangıç olarak yorumlayacaktır. Ancak AB, hayalî bir girişim değil, gerçeklere dayanıyor. Beş yüzyıl uygarlığa öncülük yapmış olan Avrupa'nın ABD'den bağımsız yaşama iradesinin güçlü bir temeli var. Hele Alman ekonomisi, bu eğilimin küçümsenemeyeceğini hatırlatıyor". Bkz. <http://www.ulusalkanal.com.tr/m/gundem/dogu-perincek-turkiye-bati-asya-ve-avrasya-da-konumlanmalı-h109020.html>

daha bağımsız hareket ediyor görünseler de, bu durum AB'nin esas politikasını pek de belirlememektedir” (Songül Çağlar). Nitekim konuya ABD etkisi göz ardı edilerek bakılsa bile “AB zaten çok da başarılı bir proje olarak ortaya çıkmamıştır. Nihai olarak Avrupa Birleşik Devletleri projesidir. Eskiden kritik noktalarda oy birliği var iken, şimdi oy çokluğuna geçilmiştir. O nedenle Avrupa Birleşik Devletleri projesi içinde hegemonyayı, yetkiyi, son derece sınırlı organlara devretmek hiç de mantıklı değildir” (Yıldırım Koç).

Son olarak da Aydınlıkçılar AB'yi, dağılma potansiyeli olan ve kendi aldığı kararları kendi üye ülkelerine dahi uygulatamayan bir yapı olarak tanımlamışlardır. Çünkü o *“yorgun düşmüş bir birlikteliktir. Oraya katılanlar sadece işgücü olanakları ve yer altı kaynakları üzerinden bu birliğin ömrünü uzatmak için kullanılacaklardır” (Sadık Usta). Aynı zamanda “kendi içinde büyük bir krizin içindedir. Örneğin Euro'yu tartışmaya açmışlardır” (Erkin Öncan).*

Hareket mensuplarına göre tüm bu gerekçelere karşın *“Avrasya'da tanyeri çoktan ağarmaya başlamıştır”*. Çünkü soğuk savaşın hemen bitiminde ABD merkezli sisteme karşı kimi devletlerce başlatılan ittifak arayışları, günümüzde dünya ekonomisinin ağırlığının Asya'ya kaymasına koşut olarak olgunlaşmış, yeni siyasi ve iktisadi birliktelikleri ortaya çıkartmıştır.

“Şimdi Avrasya Ekonomik Topluluğu ya da Şanghay İşbirliği Örgütü, tüm bunlar hep tarihsel koşullar ile alâkalı, bunları tarih getirip önünüze koyuyor. Tarihsel koşullar getirdiğinde de bunu değerlendirseniz olur, değerlendiremezseniz olmaz. 90'lı yıllarda kendi başımıza ŞİÖ'yü hayal edemedik ama sonrasında Ruslar ve Çinlilere hayat getirdi bunu, dayattı. Onlar da değerlendirdiler, bir birlik kurdular” (Cüneyt Akalın).

Bu denklemde emperyalist devletler geçmişteki iddialarını büyük oranda kaybederlerken, dünün Çin ve Hindistan gibi kimi ezilenleri ise sadece yükselişe geçmekle kalmayıp dünya ekonomisine de yön vermeye başlamışlardır. Perinçek'e göre bu durum yalnızca planlı karma ekonomilerin yükselişlerinin değil aynı zamanda

paylaşıcılığı ve kamuculuğu esas alan yeni bir uygarlığın da ortaya çıkışının habercisidir³⁰.

Türkiye özelinden konuya yaklaşıldığında ise Aydınlıkçı söylemde Avrasyacılığın, biri ekonomi-politik diğeri felsefi-tarihsel olmak üzere birbirini bütünleyen iki ayrı boyutta ele alındığı görülmektedir. Hareket mensuplarına göre 90'ların ikinci yarısında, küreselleşmenin “yeni dünya düzeni” ne karşı ulus devlet ve onun kazanımlarını korumaya dönük, politik gerekçeleri ağır basan Avrasyacı “seçenek” günümüzde iktisadi boyutu da en az siyasi boyutu kadar belirleyici olan bir “mecburiyete” dönüşmüştür. Çünkü Türkiye'nin enerji güvenliği Irak, İran, Azerbaycan ve Rusya ile olan siyasi ilişkileri üzerinden şekillenmekte, en büyük ticaret ortakları arasında ise Rusya, Çin ve Almanya bulunmaktadır. Özetle “Türkiye ekonomisi Avrasya'da soluk almaktadır”³¹.

Konuya uluslararası ilişkiler çerçevesinden bakıldığında, Avrasyacılık olgunlaşan iktisadi belirleyicilerin henüz gerisinde seyreden, oluşum halindeki mevcut ve potansiyel siyasi birlikteliklere karşılık gelmektedir. Türkiye'nin başta komşuları ile olmak üzere Rusya, Çin, Hindistan ve Türk Cumhuriyetleri gibi kimi ülkeler ile çeşitli kurumsal birliktelikler içerisinde sergileyeceği “bağımsız” bir dış politika yönelimine gönderim yapmaktadır. Bu yönüyle Avrasyacılık ABD eksenli tek merkezliliğe önce set çekme, sonra onu dengeleme ve son kertede de onu tersine çevirme stratejisidir. Aydınlıkçılara göre Türkiye'nin Avrasya rotasına girmesi, başta Kuzey Irak ve Kuzey Suriye'den kendisine yönelen “Büyük Kürdistan” ile “bölücü terör” tehditleri olmak üzere Türkiye'nin uluslararası hale gelmiş Kürt, Ermeni ve Kıbrıs sorunlarının da aşılmasına kapı aralayacaktır.

Aydınlıkçılar açısından bu strateji gerek sosyal gerekse de fiziki mesafe bakımından Türkiye'nin yakınından uzağına doğru aşamalı bir ittifaklar seyri izlemektedir. Birinci aşama hemen istisnasız tüm hareket mensuplarının vurguladığı “Batı Asya Birliği”dir.

³⁰ Doğu Perinçek'in Aydınlık Gazetesi'nde 15.05.2016 tarihinde kaleme aldığı “Paylaşmacı Asya Çağına Merhaba” başlıklı köşe yazısının tam metni için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/paylasmaci-asya-cagina-merhaba-makale,63983.html>

³¹ Doğu Perinçek'in Aydınlık Gazetesi'nde 18.01.2016 tarihinde kaleme aldığı “Türkiye Ekonomisi Avrasya'da Soluk Alıyor” başlıklı köşe yazısının tam metni için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/turkiye-ekonomisi-avrasyada-soluk-aliyor-makale,62697.html>

“Beş ülke beş deniz” olarak da adlandırılan ve Avrasyacılığın “cephe gerisi” olarak ifade edilen bu birliktelikte Türkiye’nin İran, Suriye, Irak ve Azerbaycan ile siyasi ve iktisadi işbirliğini esas alan ittifakı savunulmaktadır. Onların bu fikriyatını temellendiren en önemli gerekçe, dört komşu ülkenin halihazırdaki sınırları içerisinde kurulmaya çalışıldığını iddia ettikleri bütünleşik bir Kürt devletine karşı bir arada direnme arayışıdır. Aydınlikçılara göre Avrasya’da güçlü bir birlikteliğin “stratejik” ön adımı Türkiye’de ve onun yakın komşularında ulusal bütünlüğü tehdit eden terörün işbirliği ile ortadan kaldırılmasından ve siyasi istikrarın hakim kılınmasından geçmektedir. Aynı zamanda böylesine bir ittifak bölgede faaliyet gösteren başta ABD olmak üzere kimi emperyalist aktörlerin önünü tıkayacak, üye ülkelerin kendi aralarındaki petrol ve doğalgaz akışını yeniden düzenleyecek, ticaret hacmini arttıracak dolayısıyla da Avrasya bütünleşmesinde her bir ülkenin elini ayrı ayrı güçlendirecektir.

Aydınlikçılara göre Batı Asya Birliği’ni takip eden ikinci aşama, Türkiye’nin Rusya Çin, Hindistan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile siyasi ve iktisadi bütünleşmesini öngören daha geniş bir ittifaklar zinciridir. Dahası bu arayış İşçi Partisi programının “Avrasya’da İşbirliği ve İttifak” başlıklı maddesinde “Türkiye, Şanghay İşbirliği Örgütü içindeki bağımsız yerini alacaktır” şeklinde resmi söyleme de dahil edilmiştir (İşçi Partisi Temel Belgeler, 2014: 58). Zaten görüşmelerde, hareketin gençlik kesimini de içeren büyük bir çoğunluk doğrudan parti resmi söyleminden hareket etmişlerdir. Burada ŞİÖ emperyalizmin tam karşıt kampında, kendi iç çelişkilerinden bağımsız bir bütünsel blok şeklinde değerlendirilmiştir. Ona “eşitlikçi”, “ulusal bağımsızlık ve bütünlüğe saygılı”, “iktisadi anlamda refah kapılarını aralayan” gibi sıfatlar yüklenmiştir. Türkiye’nin ŞİÖ üyeliğinin, ABD ve AB ile olan ilişkilerini normalleştireceği ve karşılıklı fayda esasına oturtacağı vurgulanmıştır. Ayrıca hareket mensuplarının işaret ettiği önemli bir nokta Avrasya uygarlığı içerisinde batı kapitalizmine alternatif bir doğu kapitalizminin yeşermeyeceği, dolayısıyla Çin, Rusya ve Hindistan’ın ABD tarzında hegemonyacı güç olamayacaklarıdır.

Yapılan görüşmelerde, geneli etkilememekle birlikte kimi hareket mensuplarının ŞİÖ’ye daha “temkinli” yaklaşıyor olmaları da dikkatlerden kaçmamıştır. Resmi söyleme bağlı kalmayan az sayıdaki bu kişiler Avrasya ülkeleri ile işbirliğini elzem görmekle birlikte ŞİÖ hakkında daha sorgulayıcı bir tutum içinde olmuşlardır. Örneğin bunlardan biri “ŞİÖ’yü siyasi duruşu itibariyle olumladığını ancak içerisinde bulunan kimi üye ülkelerin

demokratikleşme seviyelerinin Türkiye'nin çok daha gerisinde olması ile ilgili çekinceleri olduğunu" dile getirmiştir (Zeynep Küçük).

Kimileri ise Türkiye'nin olabildiğince bağlantısız kalmasını ve çok yönlü bir dış politika izlemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bazısı açısından ŞİÖ henüz kendisini ispat etmemiş bir birliktelik olduğundan ona çok da bel bağlamamak lazımdır.

"Avrasyacılık kesinlikle doğru bir şey. Zaten Avrupa ve Asya demek. Coğrafi olarak zaten buradayız. Bu bölgedeki çok sayıdaki ülkeyle dost olmamız, işbirliği içinde olmamız bizim yaşam şansımızı artırır. Ancak ŞİÖ rüşünü ispat etmiş bir şey değil. Yani çok abartmamak lazım. Bence amacımız bağlantısız kalmak ve mümkün olduğu kadar çok yönlü bir dış politika izlemek olmalı" (Sadık Usta).

Bazısı açısından ise ŞİÖ iktisadi, kültürel ve sosyal ilişkiler açısından bir bütünleşme projesi olmaktan ziyade askeri paktlaşma eğiliminin öne çıktığı bir yapıya doğru eğilim göstermektedir. Bu durum ışığında Türkiye'nin kuvvetler bilançosu Rusya ve Çin ile kıyaslandığında onlarla boy ölçüşebilir ölçekte değildir.

"...Çok gerçekçi görmüyorum o politikaları. Gerçekleşme imkanı olan yakın dönemdeki bu dostluk politikalarına tabi ki evet ama burada kritik nokta eşit karşılıklı saygı temelinde bir ilişki. Onu sağlayacak olan da sizin gücünüzdür. Askeri gücünüzdür, siyasi gücünüzdür, iktisadi gücünüzdür. O zaman ben kendimi neden Rusya ya da Çin ile sınırlandırayım ki? Çinliler, Doğu'nun Yahudileri denir onlara, çıkarlarını çok iyi bilirler. Bu yapılar içinde büyük devletler var. Kriz olmadığında sorun olmuyor ama zaten bütün olay da dünyanın krizler geçirdiği anlarındaki paylaşım sorunları. O dönemde ufaklar okkanın altına gidiyor" (Yıldırım Koç).

Özetle söylemler arasındaki bu farklılıkların açığa çıkartılması, kurumsallaşma sürecindeki Avrasyacılığın Aydınlıkçı düşündeki yansımalarını bizlere sunuyor olması sebebiyle önemlidir. Ancak ŞİÖ özelindeki tüm bu çekinceleri göz önüne aldığımızda bile Aydınlıkçı söylemde Avrasyacılığın, 1990'lar sonrası Türkiye'sinin "yeni dünya düzeni" içerisindeki mücadelesine uyarlanmış ekonomi ve siyaset yönelimli stratejisine işaret ettiği görülmektedir.

Yine bu kapsamda hareket mensuplarının altını özellikle çizdikleri bir diğer husus da, Avrasyacılığın felsefi ve ideolojik kaynaklarının Kemalizm'in "milli demokratik devrimci" pratiğinde saklı bulunduğuudur. Kendileri bu pratiği "dışarıda emperyalizme içeride ise ortaçağı temsil eden ideolojik-kültürel yapı ve zihniyetlere karşı yürütülen savaşım" şeklinde ifade etmişlerdir. Bir diğer ifadeyle "*Kemalist Devrimin mevzileri, bugün emperyalizme ve gericiliğe karşı sınıf mücadelesinin mevzileri olup savaş tam da bu mevzilerde verilmektedir*"³².

Bu kapsamda özellikle hareketin sosyalist kanadından kimi mensuplar, Mustafa Kemal'in emperyalizmi ve kapitalizmi eleştiren görüşlerine ilişkin Hakimiyet-i Milliye gazetesinde 1920-1921 yılları arasında kendisinin kaleme aldığı bazı makalelere gönderimlerde bulunmuşlardır. Bunun haricinde Mustafa Kemal'in talimatıyla Taksim Anıtı'na konulduğunu söyledikleri Sovyet elçisi Aralov heykeli üzerinden Kemalist Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile dostluğunu Avrasyacılık özelinde yorumlamışlardır. Yine Kemalist dış politikaya ilişkin olmak üzere 1930'larda Mustafa Kemal'in girişimiyle temelleri atılan Balkan ve Sadabat Paktları'nın dönemin gelişen faşizm tehdidine karşı komşu ülkelerle işbirliğini esas alan Avrasya temelli bir arayış olduğunun altını çizmişlerdir.

Son olarak da bugün küreselleşme ile mücadelede "milli hükümet programı" etrafında savunageldikleri ulusal eksenli iç, dış, ekonomi, savunma ve sosyal yönelimli politikaların özü itibariyle Kemalizm'in altı oku içerisinde karşılıkları bulunan ve yalnızca Avrasya ittifakı içerisinde hayat bulabilecek ve ileriye taşınabilecek politikalar olduğunu dile getirmişlerdir. Görüldüğü üzere tüm bu savunularda Avrasyacılık, salt bağımsız bir dış politika yönelimi olmasının ötesinde Türkiye'nin alt ve üst yapılarındaki köklü kurumsal dönüşümleri besleyecek köktenci bir "rota" değişikliğine de gönderim yapmaktadır.

Görüşmelerde hareket mensuplarının işaret ettikleri bu rota değişikliği, NATO konseptinin ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, "Avrasyacılık" bağlamında sorgulanmasını

³² Doğu Perinçek'in Aydınlık Gazetesi'nde 01.12.2011 tarihinde kaleme aldığı "Sosyalistler Kemalist Yönetimi Niçin Eleştirmişlerdi?" başlıklı köşe yazısının tam metni için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/sosyalistler-kemalist-yonetimi-nicin-elestirmislerdi-tamami-makale,6019.html>

beraberinde getirmiştir. Ancak TSK-NATO ilişkisini analiz etmeden önce, Aydınlıkçı söylemde NATO'nun, bilinen o resmi "askeri" ayağının ötesinde, üye ülkeler içerisinde hakim siyaseti dönüştürecek tarzda örtülü faaliyetler yürüten "operasyonel" ayağı üzerinden ele alındığının altı çizilmelidir. Kendilerinin kimi zaman "kontrgerilla" kimi zaman da "gladio" adıyla andıkları bu "saklı" yapılanma, gerçekte ABD'nin "müttefiklerini" denetlemesine, gerektiğinde de farklı zamanlar içerisinde yuvalandıkları farklı merkezlerden uygulamaya koydukları gayri-nizami harp ve psikolojik harekât yöntemleri eliyle onları "hizaya getirmesine" hizmet etmektedir (İlsever, 2008). Dolayısıyla Aydınlıkçılar açısından NATO, yalnızca TSK'nın savunmasının önünde bir askeri tehdit olarak değil aynı zamanda Türkiye siyasetinin önünde çok daha kapsamlı bir siyasi tehdit olarak görülmektedir.

Bu kısa girişin ardından yeniden konumuza dönecek olursak, günümüz Aydınlıkçı söyleminde TSK'nın, hareketin geçmiş yazınlarında görmeye alışık olduğumuz Marksist tarzda bir sınıfsal analiz üzerinden değil, aksine milli-gayri milli çelişmesinin NATO konsepti bağlamıyla ilişkilendirildiği görece "devletçi" bir perspektiften değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Bu kapsamda sınıfsallığa dair öne çıkan vurgular daha ziyade onun "milletin fertlerinden" ya da "halk çocuklarından" teşekkül ettiği, "Mehmetçik" tanımı üzerinden bu yapısal karakterine kutsallık atfedildiği ve bu yönüyle omurgasında paralı askerlerin yer aldığı "profesyonel" ordulardan keskin bir biçimde ayrıldığı yönündedir.

Aydınlıkçılara göre, TSK'nın yukarıda değinilen bu yapısal karakterine ilaveten ona "milli" niteliği kazandıran bir diğer belirleyici faktör ise "modernleşmeci" kodlarında ve "devrimci" pratiklerinde saklıdır. Öncelikle TSK tarihsel anlamda "*Türk toplumunun binlerce yıllık ordu-halk geleneğini içselleştirmiş güçlü bir damara sahiptir*" (Yıldırım Koç). İkinci olarak Türk çağdaşlaşma tarihinde "*yenilik anlamında her ne tür bir hareket olmuş ise bu önce Türk Silahlı Kuvvetleri'nde başlamıştır*" (Hasan Atilla Uğur). Son olarak ise "*93 Rus Harbi ile başlayan, Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları ile devam eden ve İstiklal Savaşı ile sonlanan kesintisiz bir pratik üzerinden şekillenmiştir*" (Uğurcan Yardımoğlu). Dolayısıyla tüm bu faktörler bir bütün olarak,

krizlerin millet-ordu birlikteliği ile aşılarak çözüme kavuşturulduğu 1876, 1908 ve 1920 Türk milli demokratik devrimlerinin denklemi şeklinde ortaya çıkmaktadır³³.

Aydınlıkçılara göre işte bu denklem, günümüzde, ulus devletin küreselleşme ile olan mücadelesinde neden “güçlü ve milli duruş sergileyen bir orduya” stratejik açıdan gereksinim olduğunu bizlere açıklamaktadır. Zira bunun tersi de küreselleşmeci aktörler açısından geçerli olup, Ergenekon, Balyoz ve Askeri Casusluk davaları eliyle gün yüzüne çıkmıştır. Perinçek’ten aşağıda alıntılanan şu ifadeler, taraflar arasındaki bu mücadeleyi Soğuk Savaşın sona erdiği 1990’lardan günümüze “hızadan çıkan TSK” özelinde özetliyor ve dahası hareket mensuplarının genelinin görüşlerini yansıtıyor olması sebebiyle önemlidir.

- 1991 yılında ABD Irak’ı böldü ve kuzeyde Barzanistan yönetimini kurdu. TSK, bu saldırının Türkiye’yi bölme amacını da kapsadığını saptadı ve cephesini ABD tehdidine dönmeye başladı.
- 1990’lı yıllarda ABD’nin Dışişleri Bakanlığına, “Pentagon” diye anılan Savunma Bakanlığı’na ve CIA’ya bağlı yayınlarda, “Türk Ordusunun hızadan çıktığı” yönünde değerlendirmeler yapıldı.
- 1995 yılı Mart ayında, Türk Ordusu Çelik Harekatı’yla ABD denetimindeki Kuzey Irak topraklarına girdi ve PKK’ya ağır darbeler indirdi.
- 3 Eylül 1999 günü, Genelkurmay Başkanı Org. Hüseyin Kıvrıkoğlu, “28 Şubatı bin yıl sürdürme kararında olduklarını” açıkladı.
- ABD Silahlı Kuvvetleri, hemen 1999 yılı sonunda “Bin yıla bin yıl meydan okumasıyla” Türkiye’yi işgal tatbikatı hazırlıklarına girişti.
- ABD Silahlı Kuvvetleri, 24 Temmuz 2002 günü, Nevada çöllerinde “Millenium Challenge 2002” (Binyılın Meydan Okuması 2002) adındaki işgal tatbikatına başladı. Tatbikatın ilk günü için Lozan Antlaşması tarihi seçilmişti.
- Meclis, 1 Mart 2003 günü ABD askerine Türkiye’de konuşlanma olanağı veren Tezkereyi reddetti.
- ABD ordusuna bağlı kuvvetler, 4 Temmuz 2003 günü Süleymaniye’de Türk askerinin başına çuval geçirdi.
- 2007 yılı Haziran ayında Ergenekon tertibi başlatıldı. TSK Komutanları ve İşçi Partisi yöneticileri hapse atıldı” (Perinçek, 2014)³⁴.

³³ Doğu Perinçek’in Aydınlık Gazetesi’nde 18.10.2014 tarihinde kaleme aldığı “TSK’nın Yakın Tarihi” başlıklı köşe yazısının tam metni için bkz. <http://www.aydinlikgazete.com/tsknin-yakin-tarihi-makale,54575.html>

Yukarıdaki bu alıntıda konumuz açısından önemli olan temel nokta, Aydınlikçılar açısından TSK'nın bu "hizadan çıkma" halinin kimi generallerin düşünsel anlamda NATO'yu sorgulamaları ve Avrasyacı bir yönelime sapmaları üzerinden açıklanıyor olduğudur. Diğer bir ifadeyle tüm bu davalar "*Amerika ve NATO karşıtı subaylara karşı Türkiye ordusunun savaşma gücünü azaltacak ve ona küçülmeyi kabul ettirecek hamleler*" olarak görülmektedir (Erkin Öncan). Ancak tüm bu süreçte ordunun kurumsal anlamda kararlı bir duruş sergileyememesi de yine yarım asrı aşkın NATO üyeliğinin TSK üzerindeki tahribatı ile ilişkilendirilmiştir. Çünkü bu zaman diliminde ordunun "*Atatürk'ün devrimlerine sahip çıkacak o kurucu felsefesi iğdiş edilmiş, yapısı kendi içinde çürümeye yüz tutmuştur*" (Sadık Usta).

Burada kimi Aydınlikçılar TSK'da yaşanan bu çürümeyi kendi mesleki ve siyasi habitusları üzerinden açıklama yoluna gitmişlerdir. Konunun teknik boyutu ile ilgili olarak:

"Bir takım silah anlaşmaları yapılmıştır, eğitimler verilmiştir ancak tüm bunlar hiç bir fayda getirmediği gibi dahası sizi siyasi ve ekonomik açılardan bağımlı kılmaya yaramıştır. Özetle NATO bizden hep almıştır ancak Türkiye'nin lehine hiç bir şey yapmamıştır" (Hasan Atilla Uğur).

Konunun toplumsal boyutuna dair ise daha sert eleştirilere rastlanmıştır. Bu kapsamda, "*askerlerin subay-ast subay bölünmeleri şeklinde gerek kendi içlerinde gerekse de toplumdan yalıtıldığına*" işaret etmişlerdir. Öyle ki "*12 Mart ile 12 Eylül dönemlerinde zulme varan bir takım uygulamalar bu ayrışmayı daha da körüklemiş, kimi toplumsal kesimleri orduyu reddetmelerine ve ondan gelecek hayır hiç gelmesin düşüncesine sevk etmiştir*" (Feyziye Özberk). Dahası bu soyutlanma hali günümüze süregelen zaman içinde daha da ilerlemiş, kimi TSK mensuplarının kendi içlerinde silah arkadaşlıklarını zedeleyecek raddeye ulaşmıştır.

"Bunu çok ayan beyan Ergenekon ve Balyoz duruşmalarının ilk günlerinde gördük. Kimi askerler duruşmaya geldikleri zaman ilk işleri onlar suçlu ben suçsuzum diyerek kenarda durmaktı. Bir hafta sonra onlar öbür tarafa

³⁴ Perinçek, a.g.m. (18.10.2014).

geçiyorlar, bu sefer de yeni gelenler onlar suçlu ben suçsuzum diyerek kenarda duruyorlardı. Yani bu kimileri neye uğradıklarını şaşırıyorlar ve Türk askerine yakışmayan bir konumla halkın karşısına çıktılar” (Fusun İkikardeş).

Özetle Aydınlikçuların tüm bu aktarımlarda TSK, “*ana gövdesi itibariyle milli bir güç olmakla birlikte üst komuta kademesinin NATO bağı sebebiyle ciddi bir operasyon yediği*” bir kurum olarak ifade edilmiştir (Cüneyt Akalın). Onun, “*küresel sermayenin karşısında konumlanmayan ama kritik zamanlarda milli çıkarlarla çelişen konularda duruş sergileyen tutumu NATO içerisinde olmasının yarattığı çelişkiler*” üzerinden açıklanmıştır (Songül Çağlar). Çünkü TSK’nın, “*güvenlik stratejisi doğru olmamakla birlikte emperyalizme de karşı değildir. Asıl olarak Amerika’nın, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra öne sürdüğü ‘küresel terörizm baş düşmanımızdır’ anlayışı çerçevesinde örülmüştür. Ancak bu anlayış oldukça değişkendir. Çünkü saptanan bu tehdit bir dönem El Kaide üzerinden gerçekte Irak olduğu gibi, şimdi de IŞİD üzerinden gerçekte Suriye olmaktadır. Bu da küreselleşmenin ulus devletleri tahrip etme politikasına uygun düşmektedir*” (Sadık Usta).

Dolayısıyla Aydınlikçular açısından küreselleşme ile mücadelede bu kapsamdaki “devrimci” görev Perinçek’in ifadesiyle “*TSK’yı milletin cephesine kazanan siyaset ve eylemlerden geçmektedir*”³⁵. Buradan yola çıkarak, gerek hareketin resmi söylemleri içerisinde yer alan, gerekse de görüşmeler esnasında kimi kişilerden işittiğimiz “güçlü ordu” söyleminin bir “askeri vesayet” savunusu olup olmadığı irdelenmeye çalışılmıştır. Kendilerinden aldığımız yanıtlarda “güçlü ordu” talebinin “askeri vesayet” anlamına gelmediği ifade edilmiştir. Bunun üzerine “askeri vesayeti” nasıl tanımladıklarını sorduğumuzda ise birbirleriyle örtüşen şu yanıtlar alınmıştır:

“Emperyalizmin tıpkı 12 Mart ve 12 Eylül’de olduğu üzere orduyu, özellikle de üst yönetimini kullanarak ülkeyi zapt-u rapt altına alması” (Feyziye Özberk).

“Buna askeri vesayet demek istemiyorum. Bugün moda olarak kullanılan bu ifadeye NATO vesayeti denilebilir” (Fusun İkikardeş)

³⁵ Perinçek, a.g.m. (18.10.2014).

“12 Mart ve 12 Eylül dönemlerindedir askeri vesayet. 12 Eylül’de ben de tutuklandım, gerçi uzun süre yatmadım ama 3-4 gün işkence gördüm” (Nurcan Karadağ).

“Askeri vesayeti olumsuzlamak diye bir şey olmaz. Öyle bir şey yok. Türkiye’de askeri vesayet dönemi 12 Mart ve 12 Eylül’de oldu. Ama askerin de güçlü olması lazım. Çünkü askerin güçlü olmadığı bir Türkiye içinde bulunduğumuz bu coğrafyada yaşayamaz” (Zeynep Küçük).

Tüm bunlara ilaveten ayrıca kendileri, yakın geçmişte “askeri vesayetten kurtulma” ya da “darbeciler temizlensin” şeklinde kamuoyunda ses getirmiş bu söylemlerin, ulus devleti ve onun kurucu felsefesi olan Kemalizm’i tasfiye etme yönünde “ABD destekli AKP-Cemaat darbesine” ivme kazandırdığını vurgulamışlardır. Aydınlıklılara göre yaşanan tüm bu olumsuzları tersine çevirebilmenin yolu “ABD’nin denetleme aygıtı” şeklinde ifade ettikleri NATO’dan çıkılmasından ve siyasi, ekonomik ve askeri işbirliğinin Avrasya zemini içinde kurulmasından geçmektedir.

4. DÖRT PARTİ DÖRT DÖNEM: SÜREKLİLİKLER VE KOPUŞLAR AÇISINDAN BOURDIEUCU ALAN ANALİZİ BULGULARI

Beşinci ve son bölümde Aydınlık Hareketi, ortaya çıkışından Vatan Partisi sürecine dek uzanan kırk yılı aşkın zaman dilimi içerisinde süreklilikleri ve kopuşları üzerinden Bourdieu'nun "alan" nosyonu çerçevesinde tahlil edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda hareket, her birinde farklı siyaset, strateji, taktik ve söylemlerin baskın olduğu düşünülen ve farklı adlarla temsil edilen dört ayrı dönemde incelenmiştir: (1) TİİK³⁶ (1969-1977); (2) TİK³⁷ (1978-1981); (3) SP³⁸ (1988-1992) ve (4) İP³⁹ (1992-2015). Her döneme ilişkin o alanın inşası Tablo 1'deki şu temel adımlar izlenerek oluşturulmuştur.

Tablo 1. Dönemlere Göre Aydınlık Alanının (Yeniden) İnşası

<p>1. Dünyadaki Genel Politik Bağlam ve Türkiye'ye Yansımaları: Tepkiler ve Esinlenmeler</p> <p>2. Türkiye'deki Sistem Karşısı Sol Siyaset Alanı: Uzaksamalar ve Yakınsamalar</p> <p>3. Aydınlık Hareketi: Politika "Oyununda" Temel Mantık ve Eki Sınırları</p> <p>a. Siyasal Habitus ve Simgesel Sermaye</p> <p>b. Alan İçi Mücadele ve Çıkarlar</p> <p>c. Paradigmanın Üretimi: Siyaset, Strateji, Taktik ve Söylem</p>
<p>4. Aydınlık Alanının Yeniden Üretimi ve Dönüşümü</p> <p>a. Paradigmanın Yeniden İnşası</p> <p>b. Harekete Girenler ve Hareketten Ayrılanlar</p> <p>i. Değişen Çıkarlar</p> <p>ii. Dönüşen Habitus ve Sermaye</p>
<p>5. Süreklilikler ve Kopuşlar</p>

³⁶ Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi

³⁷ Türkiye İşçi Köylü Partisi

³⁸ Sosyalist Parti

³⁹ İşçi Partisi

4.1. TİİKP (1969-1977): Arayış ve İnşa

Aydınlık Hareketi'nin Türkiye siyasetinde ortaya çıktığı tarihten bugüne dek başta dünyada ve Türkiye'de hemen her alanda yaşanan köklü ve hızlı değişim ve ayrıca bu sürece koşturucu olarak kendisinin biriktirdiği kolektif tecrübe, onu dönüştürmeye yönelik "dinamik" belirleyenlerin başında gelmektedir. Ancak kolektif hafıza ile dolayimli bu tecrübenin yukarıdaki tersi biçimlerde de devreye girerek ve görece daha "statik" tarzda bir işlev görerek hareketin kimi pratiklerini yeni baştan ürettiğinin de altı çizilmelidir. Dolayısıyla Aydınlık'ın tahlili açısından TİİKP'nin kuruluşunun hemen öncesine uzanan ve akabinde illegal partili mücadele dönemini de içeren sekiz yıllık bu kesit, hareketin yalnızca o süreçteki siyaset ve yönelimlerini anlamlandırmamız açısından değil aynı zamanda onun günümüze dek taşıdığı kimi temel kodlarının, yaklaşımlarının ve olayları sorgulama mantığının ilk nüvelerini görebilmemiz açısından da önemlidir.

4.1.1. 60'lar Dünyasının Politik Bağlamı ve Türkiye'ye Yansımaları: Tepkiler ve Esinlenmeler

Aydınlık Hareketini ortaya çıkaran ve ona bugünkü karakterinin kimi biçimlerini veren şartlar, ülkeden ülkeye farklı toplumsal dinamiklerden beslenmekle ve farklı motifler içermekle birlikte ortak özellikleri "kurulu düzene" karşı bir isyan niteliğinde olan 68 gençlik hareketlerinde ve bunlara dayanak oluşturan 60'lar dünyasının politik gelişmelerinde saklıdır. 68'e etkilerine dair burada, dünya ölçeğinde Vietnam Savaşı ve Filistin'deki direniş hareketleri kuşkusuz temel tarihsel referanslardır. Ancak üçüncü dünyanın geneline ilişkin bambaşka üç olay dönemin sol hareketlerine yön çizmekte doğrudan etkili olmuş ve o zamana dek SSCB'nin ideolojik yörüngesinde yürüyen bu hareketleri komünist dünyanın periferilerindeki yeni arayışlara kaydırmıştır.

Bunlardan ilki yaklaşık 5 yıl süren mücadelenin ardından 1959 yılında başarı kazanan Küba Devrimi'dir.

"Küba Devrimi oldukça önemli bir olay. Onun başarılı olması çok şeyi teşvik etti, özellikle de silahlı mücadele yöntemini..." (Gün Zileli).

Bu devrim bir taraftan niteliği, temel bulduğu coğrafyası, doğrudan ya da dolaylı etkileri ve izlediği politikaları üzerinden ABD'nin politik hegemonyasına öte taraftan da bürokratik bir parti etrafında örgütlenmeksizin mücadele yürüten gerilla savaşı modeli ve kırlardan şehirleri kuşatma stratejisi üzerinden Sovyetler Birliği'nin ideolojik hegemonyasına meydan okumuştur. 1965'e dek Che Guevara öncülüğünde diğer Latin Amerika ülkelerinde de yaygınlaştırılmaya çalışılan gerillacı bu yönelim kısa sürede "facoculuk" adıyla kavramsallaştırılarak devrim yapılacak tüm coğrafyalarda uygulanabilir bir teori olarak sunulmuştur. Bu kapsamda, silahlı mücadeleye başlamak için bütün koşulların olgunlaşmasının beklenmemesi gerektiği ve devrime öncülük edecek aktörün ille de Marksist-Leninist bir parti olmayabileceği, bilâkis gerilla gücünün de bu politik işlevi pekâlâ sürdürebileceği yaklaşımı ağırlık kazanmıştır (Şener, 2010). Tüm bu gelişmeler "yöntem" bahsi çerçevesinde Türkiye solu içerisinde oldukça kırılğan bir fay hattı üretmiştir. Öyle ki bu bağlamda üst perdeden yürütülen kimi tartışmalar, sonraki bölümde daha ayrıntılı inceleneceği üzere "kitle partisi- öncü savaş" kavramlaştırmaları üzerinden Milli Demokratik Devrim (MDD) savunucuları arasındaki Beyaz-Kırmızı Aydınlik ayrışmasının fitilini ateşlemiştir.

60'ların bir diğer önemli gelişmesi, Çin Komünist Partisi (ÇKP) lideri Mao Zedung tarafından 1966 yılında başlatılmış ve on yıl sürmüş olan Kültür Devrimi'dir. İdeolojik arka planda bu devrim, kapitalizme geri dönüş tehdidini Sovyetler Birliği deneyimi üzerinden yorumlayan ve bunda devlet ve parti içerisindeki "kapitalist yol tutmuş" oligarkları sorumlu tutan bir anlayışın tezahürüdür. Uygulamada ise SSCB'de hakim olduğu düşünülen "bürokratik komünizm" anlayışının Çin'deki varlığını ortadan kaldırmak amacıyla Kızıl Muhafızların devletin, ordunun ve partinin özellikle üst düzey mensuplarına karşı mücadelelerini ifade etmiştir.

"Mao Zedung'u ve Kültür Devrimi'ni okumaya başlayınca açıkçası o bana Sovyet Devrimi'nden daha yakın gelmişti. Partinin kendi içerisindeki bürokratikleşmeye karşı Mao hep bir gard alıyor, yani devamlı 'halka gidin, halkla bir olun, anlatın, onlardan da alın' diyor. Çin Devrimi zaten bir köylü devrimi, onların ön planda olduğu bir devrim. Özetle Mao'nun üslubunun bizlere daha yakın olduğunu düşündüm" (Melek Ulagay).

“Kültür Devrimi Türkiye’de çok ciddi yankılara yol açtı. Yani iktidardaki bir siyasi parti kendi yönetimine karşı kendi tabanını özellikle de tabanının en dinamik kesimi olan gençliği seferber edip, Kızıl Muhafızlarla gidip Çin Komünist Partisi merkez yönetimini teslim aldı” (Nuri Çolakoğlu).

Başta işçiler ve köylüler olmak üzere dışlanmış tüm emekçi kesimlerin girişkenliğini esas almış, bunu yaparken de silahlı mücadelenin gerekliliğini kabul etmiştir (Kalouche & Mielants, 2008). Sovyetler Birliği’nin yol açtığı düş kırıklarına koşut olarak Çin’den yükselen bu sesin Türkiye solu üzerindeki en derin etkisi MDD’ciler arasında Maoculuğun devrimci bir ideal olarak görülmeye başlaması olmuştur. Konumuz özelinde ifade edecek olursak, burada Maoculuk, Aydınlanıçları MDD’yi daha “sol” bir perspektiften kavramaya itmiştir.

Döneme damgasını vuran üçüncü ve son gelişme ise Sovyet komünizmine farklı türde bir tepki geliştiren Çekoslovakya’nın 1968 yılında Sovyetler Birliği’nin başını çektiği kimi Varşova Paktı üyesi ülkelerce işgalidir. “Güler yüzlü sosyalizm” sloganı üzerinden başlatılan ve sosyalizmin “demokratik” ve “özgürlükçü” yorumunu esas alan Dubçek başkanlığındaki Komünist Parti’nin bu yönelimine karşı girişilen işgal ile Çekoslovakya’nın SSCB’nin egemenlik alanı dışına çıkması önlenmiştir. Yine bu işgal tüm dünyadaki sosyalist ve komünist partiler arasında büyük tartışma yaratmıştır. Sovyetler Birliği güdümündeki partiler ona destek verirlerken, başta Çin olmak üzere İtalya, Fransa ve İspanya komünist partileri karşıt kampta yer almışlardır. Benzer tartışmalar Türkiye’deki sosyalistlerin farklı kesimleri arasında da yaşanmıştır.

“... bu 68 Çekoslovakya işgali benim zihnimde önemli bir kırılma yarattı. Radyoda dinlediğimi ve müthiş bir infial duyduğumu çok iyi hatırlıyorum. Zaten ondan sonra sol gençlik içinde hem daha bağımsız hem de Sovyetlere karşı bir tavır belirdi. Zaten Çin’e karşı da çok büyük bir sempati vardı” (Fatmagül Berktaş).

Daha sonraları Proleter Devrimci Aydınlik (PDA) saflarında yer alacak gençlik kesimi ise “Prag Baharını” ideolojik açıdan sahiplenmekten ziyade asıl olarak bu işgalin tahliline odaklanmışlardır. Burada konu, Sovyetler Birliği’nin ABD ile giriştiği dünya rekabeti ve bu doğrultudaki yayılmacı pratiği ekseninde Maocu bir referans düzleminde

kavranmış, 1970'lerin ikinci yarısında özellikle Türkiye İşçi Köylü Partisi (TİKP) sürecinde tutulacak yolun ilk taşlarını döşemiştir.

4.1.2. 60'lar Türkiye'sinin Sistem Karşıtı Sol Siyaset Alanı: Uzaksamalar ve Yakınsamalar

İktisadi dinamikler açısından 60'ların Türkiye soluna toplumsal taban oluşturan şartlar II. Dünya Savaşı sonrasında kapitalist blok içerisindeki merkez ve çevre ülkelerde işler kılınan Keynesyen birikim rejiminden ve kapitalizm ile bu yöndeki eklemlenme çabasının siyaset düzlemine olan yansımalarından bağımsız ele alınamaz. Örgütsel çeşitlilik açısından ise söz konusu şartlar, o güne kadar görülmemiş biçimde siyasal özgürlükler alanı yaratması ve demokrasi taleplerini işler kılması sebebiyle 1961 Anayasasının ürünüdür.

Nitekim 1960'ların ikinci yarısıyla birlikte demokrasiye dair bu talepler özü itibariyle dönüşerek "devrim" ve "sosyalizm" söylemlerinin egemen olduğu "düzen değişikliği" istemlerine evrilmiştir (Alpay,1988). Bu istemlerin kabaca 1970'e dek sözcülüğünü ise kendilerini Marksist akım içerisinde konumlandıran TİP ve yine Mihri Belli'nin önderlik ettiği MDD hareketi ile Marksist referansları kullanmakla birlikte ideolojik köklerini Kadro dergisinin sol Kemalizm yorumunda bulan, başını Doğan Avcıoğlu'nun çektiği Yön ve Devrim dergileri üstlenmiştir. Dolayısıyla her üç hareketin kendi aralarındaki yakınsama ve iraksamaların genel tahlili, bir çoğu bu hareketlerden esinlenen gençlik kesimi içerisinde sonradan ortaya çıkacak ayrışmaların anlaşılabilmesi açısından kritik önemdedir.

I- Türkiye İşçi Partisi (TİP)

1961 yılında bir grup sendikacı tarafından kurulan ve 1965 seçimlerinde meclise 15 milletvekili taşıyan TİP, Türkiye'nin sosyalizm tarihinde birçok açıdan "yeni" bir yönelimi temsil etmiştir. Yasal anlamda faaliyet göstermesi, TBMM'de temsil edilmesi, sendikal hareket alanını Türk-İş'in sınırlarının ötesine genişletmek amacıyla kurulmasına ön ayak olduğu DİSK ve Kürt meselesine temas etmeye dönük düzenlediği "Doğu

Mitingleri”, bu noktada TİP’in farklı kesimleri kazanmaya yönelik önemli faaliyetleri arasında sayılabilir.

Ancak tüm bunların ötesinde kanımızca TİP’i “özgün” kılan en önemli özellik, o zamana dek Türkiye’de kurulan diğer sosyalist partilerden farklı olarak Komintern ve Türkiye Komünist Partisi (TKP) geleneğine dayanmamasıdır (Şener, 2010). Bu niteliği itibariyle o günün uluslararası sosyalist hareketine hakim olan anlayışın dışına çıkabilmiş, az gelişmiş ülkeler için ileri sürülen “iki aşamalı devrim” modelinin karşısında konumlanabilmiştir. Öyle ki 1966 yılında Malatya’da yapılan II. Büyük Kongre’ye, Türkiye’de hakim üretim biçimini kapitalizm olarak gören ve dolayısıyla izlenmesi gereken yolun işçi sınıfı öncülüğündeki sosyalist devrim olması gerektiğini savunan tezler egemen olmuştur. Bunun sonucunda, Türkiye’yi dışa bağımlı komprador bir burjuvazi ve toprak ağalığı egemenliğinde yarı-feodal bir ülke olarak niteleyen ve gündemine milli sınıflar öncülüğünde demokratik nitelikli bir devrimi alan MDD’ci “eski tüfek” muhaliflerle ve bu konuda onlara yakın duran Yön Dergisi çevresiyle köprüler atılmıştır.

“66 yılında Türkiye İşçi Partisi’nin Malatya Kongresi oldu ve parti muhalefeti çıktı ortaya. Benim eniştem ve teyzem muhalefetin başını çekenlerden ve Mihri Belli ile irtibatlılar. Ben sosyalist faaliyetlere yeni başlamışım, partimiz TİP derken parti bölündü ve ben ailevi irtibatlar sebebiyle öte tarafta kendimi buldum. Esas olan eski tüfekler zaten ve sonra TİP içindeki bu çatlak Fikir Kulüpleri Federasyonu’na da yansımaya başladı” (Cengiz Çandar).

1968, Çekoslovakya’nın işgali ve gençlik hareketlerinin dünyada yükseldiği bir yıl olması sebebiyle TİP açısından sonun başlangıcını teşkil etmiştir. Burada süreç iki yönlü işlemiştir. İşgalin TİP içerisindeki yansımalarına ilişkin olarak, bu hadisenin parti içerisinde derinlerde var olan ideolojik fay hattını yüzeye taşıyarak kırılğanlaştırdığı söylenebilir. Çünkü o zamana dek Aybar tarafından sıklıkla telaffuz edilen “hürriyetçi sosyalizm” söylemi, bu işgalle birlikte Türkiye’ye özgü apayrı bir model şeklinde “anti-Sovyet” bir çizgide kurgulanır olmuştur (Ateşoğlu, 2006; Şener, 2010). Sonuç olarak bu durum kimi parti ileri gelenlerini rahatsız etmiş ve sonrasında Behice Boran ile Sadun Aren öncülüğünde başlayacak olan Aybar karşıtı muhalefeti keskinleştirerek Boran’ın genel başkan seçileceği sürecin yolunu açmıştır.

68 gençlik hareketlerinin TİP içerisindeki yansımaları ise apayrı bir mecrada şekillenmiş ve kurulduğu günden itibaren yasal ve parlamenter mücadeleden yana tavır koyan parti yönetici kadrosunun yükselen gençlik eylemlerine uzak durması sebebiyle ortaya çıkmıştır. Öyle ki kısa süre içinde bu durum gençliğin büyük kesiminin MDD saflarına kaymasıyla ve TİP'in, sonradan adı Devrimci Gençlik (DEV-GENÇ) şeklinde değiştirilecek olan Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) üzerindeki etkisini kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.

II- Yön-Devrim Hareketi

27 Mayıs sonrası dönemin sol düşün hayatına etki eden bir diğer girişim Doğan Avcıoğlu'nun yönetimindeki Yön ve Devrim dergileri olmuştur. Bunlardan Yön, TİP'in de kurulduğu 1961 yılında yayın hayatına başlamış, 1967'ye kadar faaliyetini sürdürmüştür. Devrim'in ömrü ise 1969'un sonlarından 12 Mart sürecine kadar geçen 1.5 yıllık zaman dilimini kapsamıştır.

Yön'e genel hatlarıyla baktığımızda, çekirdeğinde, "yukarıdan devrimci" tarzda sol Kemalist anlayışın egemen olduğu ve bunu da önceleri TİP ile MDD çizgilerinin çevreledikleri söylenebilir. Ancak 1966'da TİP ile yaşanan yol ayrımının sonrasında dergide yalnızca sol Kemalizm ve MDD eğilimleri temsil edilmişlerdir. Altı okun ve özellikle de milliyetçilik, devletçilik ve halkçılık ilkelerinin "Marksizm" ile bezenmiş "güncel" yorumları, Yön çizgisinin temel karakterini oluşturmuştur. Felsefesinin olmazsa olmazlarından sayılan "tam bağımsızlık", "anti-emperyalist" karakterli bir "milliyetçilik" üzerinden; "kalkınma", sosyalist ve kapitalist yollara alternatif görülen bir "devletçilik" üzerinden ve "demokrasi" ise salt işçi sınıfını odağına almayan "halkçı" bir yönelimle kavranmıştır.

Yön'ün kendisini konumlandığı politik çizgi daha yakından incelendiğinde, onun MDD hareketi ile olan yakınlığı ilk anda göze çarpmaktadır. Örneğin her ikisinin Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal yapısına ilişkin tahlilleri materyalist olmakla birlikte benzer saptamalar içermiştir. Bu kapsamda her ikisi farklı adlandırmalarla da olsa aşamalı ve sürekli devrimleri Türkiye'nin "gerçeklerine" uygun bulmuşlardır. TİP'in parlamentarizmi

“kutsayan” ve yükselen gençlik hareketlerine mesafeli yaklaşan tavrını ise “pasifist” olmakla eleştirmişlerdir.

Ancak bu iki akım arasındaki en temel farklılığın, geldikleri politik gelenekler olduğunun altı çizilmelidir. Buna göre; Avcıoğlu'nun temsil ettiği Yön hareketi, 1930'ların Kadro Dergisi'nde köklerini bulmuş ve onun 60'lar şartlarına uyarlanmış halini yansıtmıştır. Bu yönüyle ulusal kaynaklıdır. Mihri Belli'nin önceleri Yön Dergisi içerisinde Türkiye'ye özgü biçimde teorize ettiği ve sonrasında da kendi yayın organları üzerinden bağımsız bir siyasi hat haline dönüştürdüğü MDD'ci akım ise Marksist-Leninist-Stalinist geleneğin Maocu pratik ve öğretilerle geliştirilmiş, dolayısıyla da onun devamı niteliğinde olmuştur (Ateşoğlu, 2006). Bu özelliği itibarıyla de enternasyonal bir aileye mensubiyet taşımıştır.

Nitekim bu gelenek farklılığı daha sonraki süreçte takınılan kimi politik tavırlarda ve izlenen kimi stratejilerde net biçimde ortaya çıkmıştır. Örneğin Çekoslovakya'nın işgaline Aybar ile benzer tepkiler veren Yön burada Sovyet Marksizm'inin ikliminde şekillenmiş olan Belli'den ayrılmıştır. Stratejiye dair olarak ise Yön'ün parlamentarizme ve sınıfsal mücadelenin öznelere dair kimi görüşlerine baktığımızda, iki gelenek arasında yine bir takım farklılıklar olduğu görülmüştür. Yön çizgisi parlamenter mücadeleyi “cici demokrasi” ya da “Filipin demokrasisi” gibi kendi özgün kavramlarıyla toptan biçimde reddederken yerine “cuntacı” bir anlayışı ikame etmiştir. Çünkü bu hareket sınıf mücadelesinin varlığını kabul etmekle birlikte Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde sosyalizmin kuruluş sürecine nicel ve niteliksel açılardan zayıf gördükleri işçi-köylü ittifakının önderlik yapacağı hususunda derin tereddütler taşımıştır. Özellikle Devrim Dergisi'nde, toplumsal sınıfların yanında ancak tarihsel anlamda onlardan çok daha önemli bir misyon taşıdığı düşünülen ve merkezinde ordunun yer aldığı “ara tabakalara” duyulan gereksinim sıklıkla vurgulanmıştır. Bu vurgu “zinde güçler” şeklinde kavramsallaştırdıkları asker-sivil aydın zümrenin devrimci mücadelenin lokomotifi olacağı ve pratikte Nasirist tarzda sol bir cuntanın bu mücadeleye yol vereceği bir anlayışta karşılığını bulmuştur.

Buna karşı MDD çizgisi devrimin strateji sorununu sınıf merkezli ve uzun soluklu bir savaşım çerçevesinde ele almıştır. Kişisel bazda yaşanan döneme özgü kimi yakınlaşmalar yadsınamazsa da kategorik açıdan izlemini cunta modeli odağında örmemiş, aksine tabandan gelecek hareketliliğin nasıl yaratılacağına ilişkin

“dönüştürücü” bir arayış sergilemiştir. Burada asker-sivil aydın zümre devrimci güçler içine dahil edilmekle birlikte yine de asıl öncü rol işçi-köylü ittifakına atfedilmiştir (Belli, 1970).

III- Milli Demokratik Devrimci Gençlik Grupları

60'ların ikinci yarısından itibaren sosyalist kulvarda bir üçüncü akım olarak ortaya çıkan MDD açısından 1967 yılı simgesel öneme sahiptir. Çünkü 1967, Yön Dergisi'nin kapandığı ve akabinde Türk Solu Dergisi'nin faaliyete geçtiği yıldır ki, bu durum kendi yayın organına sahip MDD çizgisinin özerkliği açısından milat olarak değerlendirilebilir. Nitekim bunu 1968 yılında Aydınlık Sosyalist Dergi'nin kuruluşu izlemiştir.

Mihri Belli'nin gerek TKP'den süregelen “eski tüfek” kimliğinin gerekse de Yön Dergisi sayfalarında “devrimi” Türkiye'ye uyarlamaya dönük çabalarının, kendisini, MDD'nin doğal lideri ve sözcüsü yaptığı aşikârdır. Ancak onun bu liderliğinin hiç de “mutlak” olmadığı kısa zamanda ortaya çıkmıştır. Bunda özellikle Türkiye'deki 68 yılının kitlesel gençlik eylemleri oldukça belirleyici olmuştur.

Bu eylemlerin genel karakterine baktığımızda, ideolojik yöneliminin, “Kemalizm” ile sıkı sıkıya bağlı bir “sosyalizm” düşüncesinde pratik bulduğu söylenebilir. Zira söylemlere yansıyan “NATO” ya da “6. Filo” karşıtlığı gibi kimi baskın motifler “tam bağımsızlık”, “devrimcilik”, “anti-emperyalizm” gibi kimi kavramlar çerçevesinde örülmüş, verilen mücadele ise Mustafa Kemal'in başlattığı devrimleri tamamlamaya dönük “ikinci kurtuluş savaşı” şeklinde ele alınmıştır. Bu süreçte meydanlara rengini çoğunlukla “Türk bayrağı” vermiş, örneğin “milli” bir değer atfedilen “10 Kasım anması”, Samsun'dan Ankara'ya büyük kitlelerin katılımıyla düzenlenen “Mustafa Kemal yürüyüşü” şeklinde vücut bulmuştur.

Burada konumuz özelinde önemli bir husus, 68 eylemliliğinin, MDD ailesi içinde henüz yeni yeni sivirmeye başlamış kimi gençlik önderlerini sonraki süreçte adları herkesçe bilinecek karizmatik liderlere dönüştürmüş olmasıdır. Bu da, hem Mihri Belli'nin politik kimliğinin hem de onun temsil ettiği çizginin geleceği açısından kritik sonuçlar doğurmuştur. Özellikle 1969'un sonlarından itibaren görüleceği üzere Belli'nin liderliği,

çoğu zaman, 60'ların dalgalar halinde Türkiye'ye vuran politik rüzgarının ve hatta kendisinden daha "karizmatik" görülen gençlik önderlerinin gerisinde kalmıştır. Dolayısıyla 1968 sonrasının MDD çizgisi farklı cereyanlara açık ve farklı eklektizmlerin iç içe olduğu, bölünmüş karizmalar etrafında kümelenen parçalı bir nitelik sergilemiştir. Önceleri Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) içerisinde başlayan, sonrasında farklı fraksiyonların ortaya çıkmasıyla sonuçlanan ayrılıklarda, saydığımız tüm bu etkenlerin yanı sıra "karizma savaşlarının" da belirleyici olduğu göz ardı edilmemelidir.

1970'lerle birlikte ise MDD'ci gençlik hareketi içerisinde üç ana ve farklı eğilimden bahsedilebilir: Deniz Gezmiş grubu (THKO), Mahir Çayan grubu (THKP-C) ve Doğu Perinçek grubu (TİİKP).

Bunlardan hem THKO hem de THKP-C gerilla savaşı düşüncesinden etkilenmiş ve Latin Amerika deneyimini model almış iki illegal yapıdır. Her ikisi de devrimci mücadelenin yasal zeminde kalınarak sürdürülemeyeceği anlayışından yola çıkmışlar ve "demokratik halk devriminin" kırsal alanlardan kentlere doğru yönelen bir "öncü savaş" rotasında gerçekleşeceğini ileri sürmüşlerdir.

THKO önderleri, MDD platformu içerisindeki "teorik" tartışmalara en başından itibaren uzak durmuşlar, bunun yerine "kır gerillası" modelini merkezine alan çekirdek gruplar halinde ivedilikle eylemlere girişmenin en "doğru" devrimci strateji olacağını savunmuşlardır. Burada örgüt "*program, tüzük gibi üyeleri bağlayıcı hiçbir öncel belgeye, kongre, konferans gibi kurucu toplantılara vs. değil, yalnızca devrimci öğrenci hareketi içinde birbirini sınamış, güvenmiş insanların*" birlikteliğini esas almış ve bu doğrultuda yapılanmıştır (Akdere & Karadeniz, 1996: 312).

THKP-C'liler açısından ise "teori" ve "parti" konusu, Aydınlık Sosyalist Dergi içerisinde başlayan ve sonrasında ayrılıkla sonuçlanan süreçte olgunlaşmıştır. Bunun akabinde de "eylemcilik" ile bir arada yürümüştür. Pratiğe baktığımızda ise THKP-C'nin, esas olarak, Belli'nin ordu içerisindeki olası bir sol cuntaya "göz kırpan" tutumunu "sağcı" ve "revizyonist" gören bir eleştirellikten zemin bulduğu söylenebilir. Burada THKP-C, kır yapılanmalarını da içine alan ancak merkezinde "şehir gerillası" tarzı örgütlenmenin olduğu bir savaşım stratejisi benimsemiştir. Bunun altında yatan mantık, temel çelişkiyi, "suni denge" içinde pasifize edildiklerini düşündükleri "halk kesimleri" ile "oligarşi"

arasında gören saptamalardan şekillenmiştir. Dolayısıyla bu sürecin nesnel özelliklerini değiştirmenin yolunun halkın devrimci öncülerinin silahlı eylemlerinden geçeceğini savunmuş, burada da “oligarşinin” temel kişi ve kurumlarını hedef almıştır.

4.1.3. TİİKP: Politika “Oyununda” Temel Mantık ve Etki Sınırları

60'ların dünya ve Türkiye siyasetine dair yukarıda yapılan saptamalar (TİİKP dönemi) Aydınlık Hareketi'nin içine gömülü olduğu “iktidar alanının” genel çerçevesini çizmiştir. Bu bölümde ise dönemin paradigmasını şekillendiren iç dinamiklere odaklanılarak bunların gerek kendi aralarındaki gerek “iktidar alanı” karşısındaki çok yönlü etkileşimleri açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Ancak buna geçmeden önce hareket ileri gelenlerinin sınıfsal kodlarından kısaca bahsetmek gerekir ki, burada, söz konusu kimselerin bazı istisnalar dışında ağırlıklı olarak orta ve üst-orta iktisadi katmana mensup, kültürel ve toplumsal sermayesi yüksek ailelerin “iyi” eğitim görmüş, “yabancı dil” bilen çocukları oldukları görülmektedir. Ayrıca sonraki süreçte hem Proleter Devrimci Aydınlık'a (PDA) öncülük eden hem de TİİKP'nin kuruluşunda aktif rol oynayan Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Halil Berktaş, Nuri Çolakoğlu, Cüneyt Akalın gibi isimlerin ortak özelliği Ankara Üniversitesi'nin asistan kadrolarından gelmeleridir. Şahin Alpay'ın ifadesiyle o çevre *“ilk sosyalleşmelerinin bir sonucu olarak yola Kemalist olarak çıkmışlar, daha sonraları Tip'te sosyalizmle tanışmışlar, bunu MDD'cilik izlemiş ve nihayet daha da radikalleşerek Maoculuk'ta karar kılmışlardır”*. Sonuç olarak, benzer dağılımlı “sermayeler” ile görece türdeş sınıfsal-mesleki habitusların politika “oyunu” düzleminde kodladığı kimi temel “pratikler”, hareketin o dönemki politik kapsamı, kırılgenlikleri ve sınırlılıkları üzerinde doğrudan etkili olmuş, ayrıca onu rakiplerinden ayıran temel farklılıkları açığa çıkarmıştır.

Bunun bir takım somut yansımalarını, kendilerinin teoriye, eyleme, söyleme ve örgütlenmeye dair kimi yönelimlerinde açıkça görmek mümkündür. Aydınlıkçılar açısından “teoriye” atfedilen önem yalnızca TİİKP dönemine özgü olmayıp, hareketin

tüm yaşam hattı boyunca önceliğini korumuştur⁴⁰. 70'lere özgü olarak ise "kalem erbabı" olmak ve "yabancı dil" bilmek, başta dünya solunda revaçta olan Mao öğretisi olmak üzere tüm güncel ve temel kaynaklara erişebilmek, onları tartışabilmek, tercüme yoluyla tüm bunları kamuoyuna aktarabilmek açısından kültürel sermayenin sembolik sermayeye dönüştürülmesine aracılık etmiştir.

"Şimdi Çin kendisini dünyaya tanıtmak ve anlatmak için 'Peking Review' diye bilinen bir dergiyi dağıtmaya başladı. Bu dergi kolej kökenli İngilizce bilen arkadaşların eline geçti. Aydınlanma genellikle ilk önce kültüre açık ve onunla temas halinde olanlardan başlıyor. Ve orada başlayan Maoculuk yönelimi giderek İstanbul'da yayılmaya başladı. Sonra bunu Mao'nun kitaplarının çevrilmesi takip etti" (Nuri Çolakoğlu).

Yine Aydınlik'ın bütünsel tarihinde, yönetim kadrosu tarafından "sentezlenen" belli başlı tartışmalar farklı dönemlerde farklı adlarla yayınladıkları dergiler üzerinden halkla buluşmuştur ki, 1971 muhtırasına kadar bu misyonu sırasıyla "İşçi-Köylü" ve "Proleter Devrimci Aydınlik", 12 Mart ara döneminde ise illegal olarak çıkarttıkları "Şafak" dergileri üstlenmiştir. Ancak "eylemciliğin" "devrimci" olmanın önüne geçtiği 70'ler Türkiye'sinde "yayıncılığı" merkezine alan bu yönelimin MDD çizgisindeki diğer "militan" çevrelerce "pasifistlikle" eleştirildiği ve mensuplarının "dergiciler takımı" ya da "kampüs Maoistleri" şeklinde "damgalanmasına" gerekçe hazırladığı söylenebilir. Aydınlikçılar ise bu kesimlere "maceracı" ve "kitlelerden kopuk" suçlamaları üzerinden karşılık vermişlerdir. Bu noktada hareketin eski mensuplarından Çengiz Çandar'ın Aydınlik'ın bugün için de geçerli olan "keskin söylem" tarzına yönelik aşağıdaki saptamaları, bunun, o günlerin tüm tartışmalarında kök bulduğuna işaret etmektedir:

"Özellikle asistanlıktan gelmeyen, ben gibi Gün (Zileli) gibi sokaklardan gelenlerin, hepimizin kompleksi vardı çünkü gençlik hareketinde eylemci ülkücülerle çatışan, üstünde silah taşıyan ya da taşımaya karar veren, daha militan, daha kavgacı ve vuruşkan tipler öteki taraftaydı. Bize mektepliler muamelesi çekiyorlardı. Onlar böyle yapınca ağırimıza gidiyordu açıkçası. O yüzden, söylemlerde keskinlik sıkıntılarımızı gidermede psikolojik bir rol

⁴⁰ Hareket mensupları her dönem çeşitli adlarla çıkarttıkları dergilerde teorik tartışmalar yürütmüştür. Bunun günümüze dek süregelen en son örneği 1990 yılının Ocak ayından beri çıkmakta olan "Teori" dergisidir.

oynuyordu. Söylemde bizden keskini yoktu. Bizim grup ateşli silah taşımadı hiç. Ret, çünkü bu 'bireysel terörizme götürür ki bunun Marksizmle-Leninizmle ilgisi yoktur'. İşte, Mao Zedung düşüncesi üzerinden kitle hareketi, köylüler, işçiler vesaire. Ama şimdi okula gidiyorsun, sınıfa giriyorsun, o gün bir eylem oluyor, 'aman bireysel terörizm falan olur' diye sen yoksun. Ayrıca çoğumuz kolejliyiz, köken olarak daha bir okur yazarız. Dolayısıyla keskin söylemin Aydınlik Hareketi'nin genlerinde bulunmasının biraz biz mensuplarının yapısıyla ve asıl olarak gençlik hareketi içerisinde düştüğümüz o ofsaytla çok ciddi alâkası vardır. Sözel keskinlik bize hep şifa verdi" (Cengiz Çandar).

Son olarak, yukarıda anlatılanlar ile paralellik sergileyen bir diğer tutumun "örgütlenme" bahsi açısından da geçerli olduğunun altı çizilmelidir. Öyle ki TİİKP'nin kuruluşuna dair yasallığın mı yoksa yasa dışılığın mı esas alınacağı üzerine yürütülen tartışmalardan "devrimin ancak illegal bir partiyle başarıya ulaşabileceği" görüşü baskın çıkmışsa da, gerçekte bu durum "maceracı" eğilimleri soğurmaya yönelik günün "modasına" uymaktan öte geçmemiştir. Zira yasal mücadele 12 Mart döneminde arandıkları kısa dönem hariç hiçbir zaman göz ardı edilmemiş, silahlı mücadele ise kağıt üzerinde yer almakla birlikte pratiğe asla dönüşmemiştir.

"İlk başta halk savaşı modelini benimser gibi olmuştuk ve 12 Mart'ın başında bunun kısa bir denemesi yapıldı, 'köylere gideceğiz, işte orada köylüleri örgütleyeceğiz' gibisinden. Ancak bunun çok gerçekçi olmadığını hissederek vazgeçtik. Ama ilk başta bu uygulanabilir mi diye bir dönemden geçtik. Doğu'lar Bafa Gölü'ne, Söke Dağları'na filan gittiler. Ama dediğim gibi uygun görülmedi ve bir daha da hiç sözü edilmedi" (Oral Çalışlar).

TİİKP paradigması, özünde, MDD hareketine dair bir temsil arayışının ve bu misyonun varlığını ortaya koyabilmesine ilişkin dışlayıcı ve kapsayıcı politikaların çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sembolik sermaye kazanımını merkezine alan bu paradigmanın şekillenmesinde öncelikle MDD ailesinin diğer aktörlerine karşı yürütülen ve aynı zamanda kendi mensuplarını onların çekim alanından "korumaya" yönelik mücadeleler temel belirleyici olmuştur.

Buna göre mücadelenin dış boyutu şu karşıtlık ve esaslar üzerinden belirlenmiştir:

1. Avcioğlu'nun Devrim Dergisi'nin, "ilerici" subayların sisteme müdahalesini merkezine alan "iktidar" projesine karşı kitlelerin seferberliğine yaslanan bir "iktidar" anlayışını öne çıkarmak.

"Onlar da Türkiye'nin önünde sosyalist devrim olmadığını biliyorlardı, yani o konuda nesnel ve materyalisttiler. Fakat esas olarak kafalarında 27 Mayıs modeli vardı. Yani gençlik eylem yapar, ortalık karışır, ordu gelir yönetime el koyar. Doğan Avcioğlu'nun kafasındaki iktidara gelme modeli buydu. Yani milli demokratik devrim evet ama halka dayanan bir iktidar projesi değil. Daha çok askerlerin sisteme müdahalesiyle iktidara gelme projesi. O yüzden o çevre işçi hareketiyle, köylü hareketiyle hiç ilgilenmezlerdi. Akılları fikirleri "cici demokrasi" eleştirisi. Yani 'mevcut parlamenter demokrasi gerçek bir demokrasi değildir. Türkiye'nin bu yoldan bağımsız olma şansı yok. Bu ancak ordunun müdahalesi ve asker-sivil aydın zümrenin birlikte hareket etmesiyle mümkündür' anlayışı. Belki kendilerini 'sosyalist' kabul ediyorlar ama bu, emekçiye dayanan, halka dayanan bir sosyalizm değil. Ne oldu, bakın 12 Mart geldi ve izleri kalmadı. Ne bir gelenek bıraktı ne bir örgüt ne de insan. O modelin Türkiye'ye gerçekten uymadığı 12 Mart'la birlikte anlaşıldı ve dağıldı o hareket" (Doğu Perinçek).

"Devrim ile Aydınlik'ın temel bakış farkı "darbe" konusunda ortaya çıkıyordu. 50'lerin, 60'ların Nasirist ya da Baasist yaklaşımını savunuyorlardı. Ülkeyi çok hızla bir yere getirmek istiyorlardı ama bunu yapabilmek için demokrasiydi, seçimdi, şuydu buydu çok zaman alacağını görüyorlar, bunun için de en kısa yoldan, ordunun özellikle alt kademelerindeki subayları örgütleyerek iktidara el koymak arzusunu taşıyorlardı...Hatta hiç unutmam Aydınlik'ın bürosuyla Avcioğlu'nun Devrim'i karşı karşıya, onun için kendi aramızda oraya espri olarak 'karşı-devrim" diyorduk" (Nuri Çolakoğlu).

2. Avcioğlu çevresinin bu yöneliminden etkilenmekle itham ettikleri Mihri Belli'nin partili mücadeleye ayak direyen tutumuna karşı uzun soluklu ve kurumsal bir örgütlenmeden yana tavır takınmak. (Bu husus birçok görüşmede Beyaz-Kırmızı Aydınlik ayrışmasının temel sebebi olarak gösterilmiştir.)

"...biz milli demokratik devrimi Mihri Belli'den öğrendik. Çok katkısı oldu, dolayısıyla Denizler ve Mahirler de dahil olmak üzere Aydınlik Sosyalist Dergi çizgisinde hareket etmeye başladık. Ama bir taraftan da şunları görmeye

başladık yavaş yavaş: TİP dağılıyor da yerine bir şey koyulmuyor. Partisiz devrimcilik, eski sol hastalığı. Biz bunlara çok duyarlıydık...” (Ferit İlsever).

“Avcıoğlu ve Mihri Belli yanlısı MDD’ciler birbirlerine çok yakın duruyorlardı. Biz Maocu gözle baktığımız zaman, MDD’nin işçi sınıfının ve partisinin öncülüğünde olması gerektiğini düşünüyorduk. Belki yaşı ilerlemişti ve bir an önce netice almak istiyordu. Bizlerse gençtik ve ben şahsen çok uzun vadeli bir mücadelenin kaçınılmaz olduğunu, inşa sürecinden geçmeden milli demokratik devrimin olmayacağını düşünüyordum” (Şahin Alpay).

3. “Halktan kopuk” ve “maceracı” olmakla suçladıkları THKO ve THKP-C’nin “öncü savaş” yönelimine karşı “kitlelerle bütünleşik” ve “olabildiğince” yasal bir siyasi mücadeleyi temel almak.

“...bizim milli demokratik devrimi savunan saflarda birden 1969’dan başlayarak bir maceracı eğilim çıktı ortaya. Şimdi onlar bu zamana kadar son derece doğru arkadaşlar ama birden işte ‘bu işler böyle olmuyor, beklemeye zamanımız yok’ gibisinden sözler söylemeye başladılar. Latin Amerika modeli, işte o Marighella, Alberto Bayo, üstü delikli kitaplar filan...” (Doğu Perinçek).

“... şiddete eğilimle şiddetten kaçma arasındaydı esas ayrılık. Yani şimdi Dev-Genç içinde kuvvetli biçimde silah ve şiddet öne çıkmaya başlamış. Hemen dikkat çekici ayrılık metinlerinden birisi Şahin Alpay’ın Aydınlik Sosyalist Dergi’nin 12. sayısında yazdığı o metindir: Kitle Çizgisi. Yani özetle ‘siz kitle çizgisi izlemiyorsunuz, maceracı bir yol içindesiniz ve bu yol sizi kitlelerden tecrit edecek’ diyor. Mesela Mahir (Çayan) gitti sosyal demokratların panosunu parçaladı. Şimdi o panonun parçalanması ayrılığı en çok kışkırtan şeylerin başında gelir. Ben dedim ki ‘yani sosyal demokratlara da artık hak hukuk tanımayacaksak kime tanıyacağız? Ben bunu kabul etmiyorum’” (Oral Çalışlar).

TİİKP paradigmasının şekillenmesinde Beyaz-Kırmızı Aydınlik bölünmesi milat olmuştur. Bu ayrılık, hareketin birçok mensubu açısından “eski mahalleyi” ideolojik olarak daha “soldan” eleştirmeye dönük yeni yönelimlerin önünü açmıştır. Aynı zamanda hareket içerisindeki fay hatlarını belirginleştirmiş, alan içi mücadeleleri tetiklemiştir. Bu kırılma kendisini dışarıda “Maoizm” içeride ise “Kemalizm” tartışmalarında net biçimde hissettirmiştir.

Mao Zedung düşüncesine ilişkin olarak, o zamana dek MDD içerisinde herkes kadar sahiplenilen ve savunulan bu öğretinin yaşanan ayrılığın hemen akabinde Aydınlık (PDA) çevresinde çok daha “keskin” biçime evrildiği söylenebilir. Öyle ki bu yönelim asıl olarak “sosyal emperyalizm” tartışmaları üzerinden takınılan Sovyet karşıtı tutumda açığa çıkarak onu diğerlerinden ayıran yeni bir simgesel sermayenin ilk birikiminin oluşumuna katkı sağlamıştır.

“Sosyal emperyalizm diyelim mi demeyelim mi, bu tartışma 1969'lara uzanır. Aydınlık'ın yazı kurulunda bir toplantı yapıldı. Aydınlanıklılığın belki de ilk önemli toplantısıdır bu çünkü biz kendi yolumuzu çizmeye çalışıyoruz. Hatırlayabildiğim 10-12 kişi idik. Doğu Perinçek, Ömer Özerturgut, Şahin Alpay, Halil Berktaş, Ömer Madra, Gün Zileli, Hasan Yalçın, Ferit İlsever ve ben vardım. Unuttuklarım olabilir. Sosyal emperyalizm mutlaka demek lazım grubunun başını çeken Şahin Alpay, Halil Berktaş ve Ömer Özerturgut'tu. Buna karşılık daha temkinli hareket eden, iyi düşünüp öyle karar verelim diyen Doğu Perinçek'ti. Reddetmiyor ama böylesine kararlar kolay değildir, aynı zamanda önemli bir yol ayrımıdır. Sonuç olarak oy birliğiyle kabul edildi ama şunu söyleyebilirim ki ben kendi adıma o toplantıya hiç hazır değilmişim” (Cüneyt Akalın).

Hareket içerisinde ise en güçlü “sol” tazyik Kaypakkaya'nın başını çektiği muhalefetten gelmiştir. Bu ideolojik basınç, o zamana dek MDD hareketinin geneli üzerinde mutabık olunan Kemalizm'in “milli burjuvazinin ilerici ideolojisi olduğu” yönündeki “resmi” bakışı yeniden sorgulamaya itmesi açısından önemlidir (Zileli, 2010: 585). Zira “Kemalizm” merkezli bu sorgulama başta Kürt meselesi olmak üzere Aydınlık'ın yakın siyasi tarih, Ermeni meselesi ve TSK'ya bakış gibi çeşitli kritik konular üzerindeki görüş ve söylemlerini doğrudan etkilemiştir.

“Kemalizm konusunda en net görüşü getiren Kaypakkaya oldu. Şunu söylüyordu: Kemalizm bir Türk milliyetçi hareketidir, milliyetçi bir ideolojidir. Zaten bütün mesele Kemalizm'in karşısında tavır alması” (Melek Ulagay).

“Kaypakkaya Kürt meselesine dair ayrı bir devlet kurulması da dahil kaderlerini tayin hakkından bahsederken Perinçek tarafında daha temkinli bir yaklaşım vardı. Mesela ben Kürt meselesinde kesin olarak Kaypakkaya'nın yanında yer

aldım ancak halk savaşının bu kadar hızlı olabileceği konusunda kendisinden ayrıldım. Neden mi ayrıldım? Çünkü yeterli bir kadro yoktu, yeterli bir altyapı yoktu, orada sübjektif davranıyordu” (Faik Bulut).

Burada, hareket mensuplarının tutuklu oldukları 12 Mart döneminde hazırladıkları TİİKP Savunması, Aydınlık içerisinde Perinçek’in temsil ettiği Kemalist Devrime yaslanan çizgi ile Kaypakaya’nın temsil ettiği Kemalizm karşıtı çizgiyi karşı karşıya getiren ve aynı zamanda dönemin paradigmasının tüm boyutlarını bizlere yansıtan bir metin olması sebebiyle oldukça önemlidir.

“Biz hapishaneye düşünce tabii bu ‘sol’ eğilimler bizi de etkiledi. Bizim içimizde de ‘silahlı mücadele hemen başlamalı’ ve ‘Kürt meselesine’ dair konular konuşulmaya başlandı...Kısacası o savunma Atatürk Devrimini tamamlama aşamasında olduğunu savunan benim temsil ettiğim çizgiyle Kürtçülükten ve Kürt milliyetçiliğinden etkilenen çizgi arasındaki mücadele ve uzlaşmalarla yazılmıştır. Aslında bir uzlaşma metnidir” (Doğu Perinçek).

Savunma’nın yakın siyasi tarih ile ilgili saptamalarından yola çıktığımızda, burada “1908 burjuva-demokratik devriminin”, Abdülhamid “istibdadının” yıkılması ve kimi demokratik hakların kazanılması açısından olumlu karşılandığı, buna karşın “devrim” sonrasında İttihat ve Terakki’nin izlediği politikaların ise ağır biçimde eleştirildiği görülmüştür. Burada İttihatçı yönetimler “komprador burjuvazinin” denetimi altında olmakla ve bu doğrultuda işçilerin, köylülerin, milli burjuvazinin ve çeşitli azınlık milliyetlerin yükselen mücadelesini bastırmakla, doğuda Ermeni’leri “katletmekle” ve “yurtlarından sürmekle”, ilaveten Arap ve Kürt milliyetlerine çeşitli “baskılar” yapmakla suçlanmıştır (Savunma: 150-156).

Benzer şekilde Kurtuluş Savaşı da “sınıfsal” bir retorik üzerinden tahlil edilmiş, “silaha sarılan yoksul halkın emperyalist işgale karşı yürüttüğü bir mücadele” şeklinde tanımlanmış, bununla birlikte temel “zaafının”, “önderliğinin milli burjuvazinin eline geçmesi” olduğu ifade edilmiştir (Savunma: 157-177).

Savunma’da Kemalist “reformlara” sahip çıkılmakla birlikte, Lozan’da verilen “tavizlerin” emperyalizme karşı mücadelede “Kemalist burjuvazi” için dönüm noktası olduğu öne sürülmüştür. Zira sonraki süreçte burjuvazinin işçi ve köylüleri “insafsızca” sömürerek

hızla zenginleştiği, halk hareketleri ile değil toprak ağaları ile uzlaştığı, halkı baskı altına alan bir “diktatörlük” kurduğu, Kürt halkı üzerinde “eritme” politikası uyguladığı ve bu politikasını “Şeyh Sait” ve “Dersim” gibi kimi Kürt ayaklanmalarının bastırılmasında “kitle katliamı” ile desteklediği ifade edilmiştir. Yine burada o dönemde izlenen “devlet kapitalizmi” politikası, burjuvazinin halk üzerindeki “diktatörlüğünü” sürdürmek için alınmış bir “tedbir” şeklinde yorumlanmıştır (Savunma: 189-208).

Yine Savunma’da İnönü dönemine ilişkin tahlillere baktığımızda, burada, “milli şefin büyük burjuvazinin temsilcisi” olmakla özdeş tutulduğu ve iktidarının “faşist” bir karakter taşıdığı, başta azınlıkları hedef alan “Varlık Vergisi” ve “Özalp’te 33 Kürt köylüsünün kurşuna dizilmesi” gibi kritik bir takım hadiselerle atıfla dile getirilmiştir. Ayrıca Milli Koruma Kanunu’na eklenen kimi maddeler eliyle “işçi ve köylüler üzerindeki sömürü ve zulmün artırıldığı” da ifadelere yansımıştır (Savunma: 211-215).

Savunma’nın Demokrat Parti (DP) ile ilgili metinlerinde ise o dönemin “faşist diktatörlük” olarak değerlendirildiği, buna karşılık 27 Mayıs’ın, mevcut iktidarı devirmesi, halk mücadelesinin gelişmesine elverişli bir ortam yaratması ve “ilerici” bir rol oynaması gerekçesiyle sahiplenildiği görülmüştür (Savunma: 225, 229).

TİİKP paradigmasına genel hatlarıyla baktığımızda “emperyalizm” ile Türkiye arasında saptanan baş karşıtlığın iç çelişkiler esas alınarak değerlendirildiği görülmektedir. Dolayısıyla referans alınan paradigma, devlet ile onun resmi ideoloji, kurum ve egemen sınıflarına yönelik eleştirel bir anlayış üzerinden şekillenmiş, “Ortodoks-Marksist” şeklinde nitelendirilebilecek retorik çerçevesinde inşa edilmiştir:

“İşbirlikçi burjuvazi ve toprak ağalarının devleti, toplumumuzun yarı-sömürge yarı-feodal yapısına dayanmaktadır. Bu devlet, çöken ve çürüyen hâkim sınıfların baskı mekanizması olarak ordusu, bürokrasisi, parlamentosu, adaleti ve ideolojisiyle, emekçiler ve bütün halk üzerinde ağır bir yükür” (Savunma:439).

Burada TSK, emekçilere her an “acı” çektiren devletin en temel unsuru olarak NATO generallerinin “emrinde”, “emperyalist hakimiyetin bekçisi” ve “hakim sınıfların diktatörlüğünün” silahlı baskı gücü olarak değerlendirilmiştir (Savunma: 439).

Kürt meselesinin köklerine ilişkin olarak ise “doğu bölgesinin geriliği” vurgulanmış, bunun temelinde “milli baskı” ve “eşitsizliklerin” yattığı ifade edilmiştir. Savunma’da 19. Yüzyıldaki “Kürt milli ayaklanmaları” burjuva demokratik hareketlerin birer parçası şeklinde ele alınmış, dolayısıyla Kürt milletinin kendi kaderini tayin etme hakkının olduğu ve kendi hür iradesi ile ayrı bir devlet kurabileceği vurgulanmıştır. Ancak yine de “dört ülkeye bölünmüş Kürt milletinin, bulunduğu ülkelerde Türk, İran ve Arap halklarıyla birleşerek” iki süper devletin (ABD ve SSCB) tahakküm emellerine ve onların içerideki uzantılarına karşı “devrim” için mücadele etmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Türkiye özelinde ise iki kardeş halkın “demokratik halk cumhuriyeti” içerisinde eşit haklarla birleşmesinin en doğru olacağı dile getirilmiştir (Savunma: 395-438).

Savunma metinlerinde dikkat çeken bir diğer nokta “milliyetçilik” ve onun türevi kimi kavramlar yerine “yurtseverlik” ifadesinin tercih edilmiş olması ve bunun “enternasyonalizm” ile çelişmediği, aksine birbirlerini tamamladığı vurgusudur. Bu denklemde “enternasyonal dayanışma” önemli olmakla birlikte bunun “eşitlik” temeli üzerine kurulmuş bir “yoldaşlık” ilişkisinin ötesine geçemeyeceği ifade edilmiş, zira her devrimin o toplumun kendi dinamikleri üzerinden “bağımsız” biçimde yükselebileceği anlayışı öne çıkarılmıştır (Savunma: 335-336).

Aydınlıkçılara göre; Türkiye’nin buradaki özgünlüğü köylü nüfusunun çoğunlukta olması sebebiyle henüz bir burjuva toplumu haline gelmemiş olmasıdır. Ayrıca kapitalizmin gelişmesi yoksul köylülerin önemli bölümünü “yarı-proleter” haline getirmektedir ki bu noktada kendileri “toprak reformunu” demokratik devrimin olmazsa olmazları arasında görmüşlerdir (Savunma: 369, 377, 392-394). Yine Savunma metinlerinde küçük burjuvazi ile emperyalizme doğrudan bağlı olmayan bir orta burjuvazinin, tekellerin baskısı altında ezildiği ifade edilmişse de bu kesimlerin ne karakter ve ölçekte olursa olsun demokratik halk devrimini ileri taşıyamayacağından hareketle asli unsurun işçi ve köylü ittifakı olacağı vurgulanmıştır (Savunma: 362-363,575-576).

Geldiğimiz noktada değineceğimiz son başlık Kıbrıs meselesi üzerinedir. Buna dair Aydınlıkçılar Savunma’da, “ABD emperyalizminin bağımsız bir devlet olan Kıbrıs’ı Akdeniz’deki tahakkümlerinin devamına yönelik bir NATO üssü olarak tutma gayreti içinde” olduğunu ifade etmişler ve bu doğrultuda adadaki halkları birbirine “kırdırma”

politikasına işlerlik kazandırarak orayı müdahaleye açık hale getirmeyi amaçladıklarını ileri sürmüşlerdir (Savunma: 235-236). Ancak Aydınlikçuların bağımsız ve bloksuz bir Kıbrıs'tan yana olan bu tutumlarının salt TİİKP dönemi ile sınırlı kalmayıp sonraki dönemi de kapsadığının, kısacası savunula gelen “bağlantısızcılığın” yansıması olduğunun altı çizilmelidir. Bu bağlamda TİİKP dönemini diğer dönemlerden ayıran temel farklılık paradigmayı şekillendiren yaklaşım ve söylemlerde açığa çıkmıştır⁴¹. Öyle ki kendilerinin 1974 genel affı ile serbest kaldıkları günlere rastlayan Kıbrıs Barış Harekâtı “ABD işbirlikçisi burjuvazinin eseri” ve dolayısıyla “Türkiye halkının menfaatlerine aykırı”, “gerici”, “emperyalist” ve “şoven” olmakla eleştirilmiş, bunun gerçekte “ulusal” bir politika olmadığı aksine “nasyonal sosyalist” karakter taşıdığı ifade edilmiş, benzer şekilde TSK da “ABD'nin jandarması” ve “işgalci” olmakla suçlanmıştır (Perinçek, 1976).

12 Mart dönemi, milli demokratik devrimci, her biri arayış ve var olma mücadelesi içinde olan ancak liderlerinin ölümleriyle sonuçlanan diğer fraksiyonlar ile karşılaştırıldığında, Aydınlik Hareketi'nin kurumsal bütünlüğü açısından çok daha az yıkıcı olmuştur. Bunun altında yatan en önemli sebep, Aydınlikçuların diğerlerine nazaran cezaevinde en kenetlenmiş, örgütlü ve disiplinli bir grup olmalarıdır. Bu süreçte Kaypakkaya'nın başını çektiği muhalefet ideolojik anlamda kimi önder kadro üzerinde kayda değer izler bırakmışsa da, onun halk savaşını esas alan yönelimi hareket ile yollarını ayırdığı ve TKP/ML'yi kurduğu süreçte güçlü bir çekim alanı yaratamamıştır.

Görüşmelerde, bu süreçte Aydınlik Hareketi ile yollarını ayıran kişilerin söz konusu tercihlerinin altında, paradigmaya özgü gerekçelerden ziyade dönemin sert politik koşullarının kendileri üzerinde yarattığı baskıların çok daha belirleyici olduğu görülmüştür. Burada onlar, söz konusu baskıların soğurulamamasının altında yatan en belirleyici faktör olarak illegal örgütlenmenin beraberinde getirdiği katı liderlik mekanizmasını, ayrıca dönemin tüm örgütleri için geçerli olan kapalılık, gizlilik ve şeffaf olmama halini sıralamışlardır. Kısacası bu husus, hele de Filistin kamplarına giden ve oralarda farklı kimliklerle bambaşka tecrübeler deneyimleyen kimi Aydınlikçular açısından çok daha tayin edici olmuş, keskin yol ayrılıklarının ilk tohumlarını ekmiştir.

⁴¹ TİİKP dönemi Aydınlik Hareketi'nin Kıbrıs meselesine bakışını yansıtan temel kaynak, Doğu Perinçek'in yazarı olduğu ve birinci baskısı Aydınlik Yayınları tarafından 1976 yılında yapılan “Kıbrıs Meselesi” adlı kitaptır.

4.2. TİKP (1978-1981): “Üç Dünya” Işığında Devletçi Yönelim

Aydınlık tarihinde TİKP dönemi, geçmişle karşılaştırıldığında paradigma açısından “kopuş” olarak nitelendirilebilecek farklı örgütlenme, politika, ittifak ve söylemler üzerine inşa edilmiştir. Örgütlenmeye ilişkin olarak, Aydınlikçılarının evvelden üzerinde tartıştıkları ancak o dönem için göze alamadıkları “yasal bir parti etrafında siyaset yapma” düşüncesi bu süreçte hayata geçirilmiştir. Burada kimi Aydınlikçılarının, Türkiye’deki parlamenter rejimin çoğulculuğa imkan verecek ölçüde olgun ve oturmuş olduğuna ilişkin öteden beri var olagelen temel kabulleri belirleyici olmuştur⁴². Yine bu yönelimin perçinlenmesinde hareket mensuplarının 12 Mart sürecinde cezaevinde başlattıkları ve sonrasında birkaç yıl sürdürdükleri “geçmişte legal ve illegal mücadeleyi doğru biçimde birleştirememek” ve dolayısıyla “kitlelerden kopmak” mealindeki özeleştirileri ön planda rol oynamıştır. Ayrıca 1973 seçimlerinden birinci olarak çıkan Bülent Ecevit liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) toplumda estirdiği “sol rüzgâr” ile bundan yararlanan kimi kesimlerin kurdukları yasal sosyalist partilerin de göz ardı edilemeyecek etkileri olmuştur.

Döneme ilişkin bir diğer önemli saptama, TİKP Savunmasında görece “eleştirel” yaklaşılan Kemalizm’in, Marksizm ışığında yeniden tahlil edilerek 1970’lerin ikinci yarısından itibaren yeniden ve çok daha güçlü tonlarla sahiplenilmeye başlanmasıdır. Bu doğrultuda Atatürk’ün ölüm yıldönümleri başta olmak üzere 23 Nisan ve 19 Mayıs gibi kimi “milli” günlere ilişkin anma toplantıları düzenlenmiş, Kemalist Devrimi ön plana çıkartan haber, makale ve köşe yazıları kaleme alınmış, konferanslar verilmiş ve parti binalarına Atatürk posterleri asılmıştır.

Ancak “kopuş” kapsamında asıl çarpıcı husus, hareketin milli çelişmenin baş çelişme haline geldiği saptamasından yola çıkarak mücadele yönünü Sovyetler Birliği’nden geleceğini iddia ettiği “dış tehdide” çevirmiş olmasıdır. Çin Komünist Partisi’nin (ÇKP) resmi tezlerinin büyük oranda etkilerini yansıtan bu yönelim, sonuçta hareketin devlete,

⁴² 69’da, TİKP’nin kuruluş arifesinde yapılan tartışmalarda, kurulacak partinin legal mi yoksa illegal mi olacağı hususunun değerlendirildiği ancak o dönemin şartlarında destek görmediği hatırlandığında, yasallığı esas alan böylesine bir yönelimin en azından lider kadronun bazı mensupları açısından hiç de yeni olmadığı söylenebilir. Bu konu ile ilgili bkz. Vehbi Ergan, **1970’lerde Türkiye Solu**, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2014, s. 54.

orduya, hakim sınıflara ve kurulacak iç ve dış ittifaklara yönelik geçmişteki bakışını bütünüyle değiştirmiş, sosyalist sol ile arasındaki sosyal mesafeyi artırmıştır. Dahası bu yönelim, hareketin “Türkiye siyasetinin büyük güçleriyle mücadele arenasına çıkma” motivasyonunu besleyerek ülkenin somut politik gündemine çok daha “yakından” temas etmesinin önünü açmıştır. Mao’nun dış politikaya özgü olarak “uç dünya teorisi” adıyla formüle ettiği “birleştirmek, tarafsızlaştırmak ve yalnızlaştırmak” stratejisi bu süreçte Aydınlıkçılar tarafından iç politikada benzer bir anlayışla yorumlanmıştır. Bu da hareketi, hem devlet hem ordu hem de siyasetin farklı kanatları arasındaki “gerilim” hatlarında daha “tarafgir” bir çizgiye çekmiştir.

4.2.1. 70’ler Dünyasının Politik Bağlamı ve Türkiye’ye Yansımaları: Tepkiler ve Esinlenmeler

Dünya tarihinin süreğenliği içerisinde onca “uzun” ancak “durağan” kimi zamanlara karşın öyle “kısa” ve “çalkantılı” dönemler de yaşanmıştır ki, bu süreçler sonraki on yılları yapılandıracak önemli gelişmelere gebe olmuştur. 1970’lerden 1980’lere evrilen zaman aralığı da dünyada olup bitenler ve Türkiye’ye yansımaları açısından böylesine dönemeçlerden biridir.

Kapitalist blok açısından bu süreç, II. Dünya Savaşı’ndan o güne dek süregelen iktisadi dinamizmin son bulduğu ve ekonomide yaşanan belirsizlikler sebebiyle halihazırda işlemekte olan Fordist-Keynesçi birikim rejiminin sorgulandığı ve yerine yenisinin arandığı bir aralıktır. Bunun soğuk savaş nezdindeki karşılığı ABD hegemonyasında yaşanan sarsıntı şeklinde ortaya çıkmış ve burada ekonomik dinamikler kadar politik dinamikler de belirleyici olmuştur. Tüm bu süreçte ABD, üçüncü dünyanın büyük bölümünde “tutucu” güçlerle kurduğu ittifaklar sebebiyle, kendisini oralarda yükselen ulusal devrimlerin kaybedeni safında bulmuştur. Ayrıca 1979’da Sovyet ordusunun II. Dünya Savaşı’ndan sonra ilk kez kendi nüfuz alanı dışındaki bir bölgeye taşarak Afganistan’ı işgal etmesi, hegemonya yarışında ABD’ye göz ardı edilemeyecek bir darbe indirmiştir (Hobsbawn, 2008: 609).

SSCB cephesine baktığımızda ise ekonomisine dair farklı yapısal problemlerin olduğu, büyüme oranının önceki beş yıllık dönemlere nazaran sürekli düşüş gösterdiği ve bu

gidişatın bürokraside ortaya çıkan “yetersizlik” ve “çürüme” ile kol kola yürüdüğü görülmektedir (Hobsbawn, 2008: 634-636). Ancak Sosyalist Blok açısından bu döneme asıl SSCB ile Çin arasında zirveye ulaşan politik gerilim damga vurmuştur. ÇKP'nin 1970'lerde geliştirdiği dış politika “üç dünya” tahlili çerçevesinde, iki süper devlete karşı Avrupa ve Japonya'nın içinde olduğu ikinci dünyayı tarafsızlaştırma ve nihayetinde üçüncü dünya ülkeleri ile işbirliği yapma temeli üzerine inşa edilmiştir. Bu yaklaşım yaşanan gelişmeleri takip eden birkaç yıl içinde daha net bir formülasyona ulaşmış, ÇKP yöneticilerince “Maocu” hareketlere yol gösterecek bir dünya tahlili şeklinde takdim edilmiştir (Salah, 1986: 55). Dahası, 70'lerin ikinci yarısından itibaren Çin, kuzey ve kuzeybatısında günbegün artan SSCB tehdidini, güneyinde inisiyatifini görece “kaybetmiş” ABD ile yakınlaşarak etkisiz kılma yoluna gitmiştir ki 1971'de Başkan Nixon'un ulusal güvenlik danışmanı Henry Kissinger'ın Çin'e yaptığı ziyaret bu kapsamda taraflarca önceden atılmış bir ilk adım niteliğindedir.

Dünya siyasetinde yaşanan tüm bu gelişmeler Çin merceğinden yansiyarak Aydınlık Hareketi'nin o dönemki paradigmasının şekillenmesine doğrudan etki etmiştir. Bunun en somut göstergesi 1975 yılına kadar baş çelişmeyi “Amerikan emperyalizmi ile dünya halkları” arasında gören önceki paradigmanın bu tarihten itibaren “iki süper devlet ile dünya halkları” arasında olduğu şeklinde değiştirilmiş olmasıdır. Bu tahlillerde ABD, değişen dünya dengelerinde hegemonik konumunu yitirerek “savunmaya” çekilen bir süper devlet olarak ele alınırken, ekonomik açıdan rakibine kıyasla daha fazla baskı altında görülen SSCB ise bu niteliği ve yüksek askeri teknolojisi nedeniyle saldırı potansiyeli yüksek “daha tehlikeli” bir taraf şeklinde değerlendirilmiştir (TİKP'nin Siyasi Çizgisi, 1980).

“...aslında biz orada bir kritik beş yıl tahlili yaptık. Buna göre Sovyetler Birliği arkadan geliyor, Çekoslovakya'yı işgal ediyor, Afganistan'ı işgal ediyor ve Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde hegemonya kuruyor. Ancak beş yıl sonra aynı Sovyetler Birliği'nin inişe geçeceğini tespit ettik aynı zamanda. Ancak bu inişi barışçı yoldan mı kabul edecek yoksa savaş mı çıkartacak? Bunu o dönemde biz ‘hiçbir emperyalist ülke bu inişi, bu geri çekilmeyi kabul etmez’ şeklinde tahlil ettik ve onun ‘daha tehlikeli’ olduğunu söyledik. Dolayısıyla bu ikisini birbirinden ayırmak lazım. Birincisi ideolojik ve sosyalizm ile ilgili ve onun kapitalizme gittiğini söylüyoruz ki bu zaten doğrulandı. Hatamız ise stratejide, yani kimi esas hedef alacağımızla ilgiliydi” (Doğu Perinçek).

Bu dönemde Aydınlık'ın Türkiye'ye yönelik tehdit algıları ile NATO'ya bakışı da yukarıdaki tahliller ışığında yorumlanmıştır. Burada Aydınlıkçılar Sovyetler Birliği'nin Türkiye'deki ayrılıkçı ve yıkıcı faaliyetlerinin yükselişe geçtiğini, "ABD emperyalizminin" ise gitgide etkisini yitirdiğini ifade etmişlerdir⁴³.

"Şimdi böyle bir analize yol açan şey Çin'in üç dünya teorisidir. Bunun bizi etkilemesi yaklaşık 75'lerdedir. Burada birinci dünya Amerika ile Sovyetler Birliği ama Sovyetler Birliği Amerika'dan daha tehlikeli ve daha emperyalist. Onun için de esas tehlike Sovyetler. Tabi burada siz Sovyetler'i esas tehlike gördüğünüz anda mantıken Amerika da size eskisi kadar düşman görünmemeye başlıyor..." (Oral Çalışlar).

Hareket mensuplarına göre dış meselenin ön plana çıktığı böylesine şartlarda bunun anlamı, milli çelişkinin baş çelişki haline gelmiş olmasıdır.

"Biz 1975'e kadar baş çelişmeyi Amerikan emperyalizmi ve işbirlikçileriyle Türkiye halkları arasında saptıyorduk. Bir toplantı yaptık ve Doğu şöyle bir manzara çizdi, işte Sovyetler Birliği sıcak denizlere göz koymuş, Türkiye de bunun önünde engel, zaten bunlar sosyal emperyalist, savaş çıkartacak, Hitler'in çizmelerini giymiştir gibisinden. Zaten Sovyetler'in sosyal emperyalist olduğunu hepimiz kabul ediyorduk. Ben de hemen şu itirazı öne sürdüm. Önce dedim ki Çin'de ancak Japonya Mançurya'ya girdikten sonra milli çelişme başladı. Bizde ise henüz öyle bir işgal yok. Bu nasıl oluyor? Doğu da işte hazırlık yapmamız gerekir gibilerinden uzun bir karşılık verdi. Ben de son şu itirazı ileri sürdüm, en son itirazım oydu: Bu durumda dedim artık iç çelişme baş çelişme değildir, milli çelişki baş çelişmedir dememiz lazım gelir. Bunu demedikçe bu teorik olarak doğru olmaz dedim. Baş çelişme değişti mi diye sordum. Doğu şöyle bir yarım dakika kadar düşündü, evet değişmiştir dedi. Orada karar verildi buna hem de benim katkımla (gülerek) Benim de zaten itiraz edecek hiçbir şeyim kalmadı" (Gün Zileli).

⁴³ Yapılan derinlemesine görüşmelerde Doğu Perinçek ve Ferit İlsever Türkiye'deki ABD tehdidinin yeniden alarma geçtiğine ilişkin TİKP'nin 1 Haziran 1980 tarihinde yapılan Başkanlık Kurulu toplantısına atıflarda bulunmuşlardır. Bu toplantının karar tutanağı incelendiğinde, Türkiye'deki parlamento düzenini ortadan kaldırmaya yönelik Washington destekli bir darbe olasılığı üzerine bir tartışmanın yürütüldüğü görülmüştür. Ayrıntılar için bkz. **Türkiye Gerçeği**, "TİKP Başkanlık Kurulu 1 Haziran 1980 Kararı", Sayı: 17 (Temmuz 1980).

Bu doğrultuda, geçmişte ABD'nin Avrupa'yı denetim altına alma, sosyalist ülkeleri kuşatma ve Üçüncü Dünyaya hükmetme aracı şeklinde değerlendirdikleri NATO'nun bundan böyle "Sovyet sosyal emperyalizmine karşı Avrupa'nın bir savunma örgütü haline geldiği" vurgulanmıştır. Dolayısıyla her türlü "defosuna" rağmen NATO'dan "Sovyetler Birliği'ne teslimiyete yol açacak şekilde ayrılmaya karşı olunduğu" ifade edilmiştir (TİKP'nin Siyasi Çizgisi, 1980).

"Sovyetler Birliği son dönemlerde gerçekten de beklenmedik ölçüde saldırganlaşmıştı, Afganistan işgali ise tam bir çılgınlık. O zaman düşündük ki bu yakında bize de gelecek. Bir de 1974'de Kıbrıs hadisesinden sonra Amerika'nın şiddetli bir ambargosuna maruz kalmışız ve 1976-1979 dönemi boyunca Amerika ile ilişkilerimiz daha bir askıdaydı. İşte bu tespit bu siyasi tablo içinde yapıldı. Ama yanlış yapmışız ve yaptığımız bu yanlış ortaya da çıktı sonra" (Ferit İlsever).

4.2.2. 70'ler Türkiye'sinin Siyaset Alanı: Uzaksamalar ve Yakınsamalar

Aydınlık Hareketi açısından bu dönem, perdesinin 1974 Genel Affı ile açılarak mensuplarının serbest bırakıldığı ve 12 Eylül 1980 Darbesi ile kapanarak kimi lider kadrosunun ya cezaevine konulduğu ya da kaçak olarak yaşamak zorunda bırakıldığı toplamda 6 yıllık bir sürece karşılık gelmiştir. Burada, hareketin kendisini hangi politik ve sembolik sermayeler eliyle siyaset alanının neresinde konumlandığına ilişkin 1978-80 TİKP dönemi asıl odak noktamız olmakla birlikte, bu sürece giden 1974-77 arası yılların da eldeki bu sermayeleri yeniden dönüştürmeye ve çoğaltmaya dönük bir "geçiş dönemi" şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Öncelikle 12 Mart'tan çıkışı takip eden bu üç yıl sosyalist sol açısından önce dergi furyasının başladığı ve bunu siyasal gruplaşmaların ya da partileşmelerin takip ettiği bir dönem olmuştur. Burada her bir dergi bir siyasal grubu temsil etmiştir (Ersan, 2014: 70). Genel affın hemen sonrasında kurulan yasal partilere baktığımızda Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP), Behice Boran liderliğinde Türkiye İşçi Partisi (II.TİP), Mihri Belli liderliğinde Türkiye Emekçi Partisi (TEP), Mehmet Ali Aybar liderliğinde Sosyalist Devrim Partisi (SDP) ve Hikmet Kıvılcımlı'yı izleyen bir grup tarafından kurulan Vatan

Partisi karşımıza çıkmaktadır (Kara, Teori ve Politika içinde, Yaz 2001, Sayı 23: 16-17). Buna karşın yasal partileşme yoluna gitmeyen ya da sadece dergiler eliyle faaliyet yürüten çok sayıda sosyalist fraksiyon da yine bu dönemde ortaya çıkmışlardır. Tüm bunlara bir de Aydınlıkçıların Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP), Kaypakkaya'nın kurucusu olduğu Türkiye Komünist Partisi-Marksist Leninist (TKP-ML) ve Türkiye Komünist Partisi (TKP) gibi halihazırdakiler eklendiğinde sosyalist sol alanın ne kadar parçalı yapıda olduğu daha da netlik kazanmaktadır.

“Türkiye’de sol hep birilerini kova kova süregeldi. Tarihine baktığınız zaman şunu görüyorsunuz: Uzlaşmak, anlaşmak burjuva bir tutum olarak görüldüğü için sonuna kadar hep mücadele mantığıyla gidilmiş, en sonunda da darala darala küçük gruplar haline gelinmiştir” (Nuri Çolakoğlu).

Ancak tüm bu tabloda iki zıt platformda konumlanmış olan TİP ile TİİKP 12 Mart sürecini kendi iç disiplinlerini koruyarak atlattığı iki parti olarak karşımızda durmaktadır ki bu husus kendilerini politik ve sembolik sermayenin yeniden inşası sürecinde diğerleri karşısında daha avantajlı kılmıştır.

MDD ailesi özelinde ise belki de “kafaları en karışık” kesim, liderlerinin kaybı sonrasında bu süreçten yıpranmış olarak çıkan THKO ve THKP-C yanlıları olmuştur. Öyle ki bu örgütlerin mensuplarının bir kısmı “*biraz da sürüklenmiş hissettikleri, hızla başlayan ve sona eren ‘gerilla savaşının’ sosyalist öğretiyile bağdaşmadığı sonucuna varmışlardı. Yeni siyasal görüşler ve örgütsel ilkelerle, örgütlerini (yeni baştan) inşa etmek istiyorlardı*” (Ersan, 2014: 69). Gün Zileli’nin “havariler” benzetmesi üzerinden aynı adlı kitabının hemen başında yazdığı aşağıdaki şu ifadeler, “liderlik” bağlamında Aydınlık Hareketi’nin bu iki kesim karşısındaki avantajını bizlere yansıtmaktadır:

“1974 yılındaki Genel Afla dışarı çıkıldığında sol örgütleri toparlayanlar, havariler oldular. Deniz Gezmiş’i görmüş, tanımış, onunla birlikte THKO’yu kurmuş havariler ‘Halkın Kurtuluşu’ (daha sonra da Türkiye Devrimci Komünist Partisi-TDKP) hareketini; Mahir Çayan’ın yakın arkadaşı havariler, ‘Dev-Yol’ ve ‘Kurtuluş’ hareketlerini; İbrahim Kaypakkaya’nın çevresinde bulunmuş ve onunla birlikte Aydınlık Hareketinden kopmuş havariler ise, TKP-ML’yi örgütlemeye giriştiler. Aydınlık Hareketinin ‘peygamberi’ ise öldürülmemişti...” (Gün Zileli, 2011: 5).

Aydınlık Hareketi'ni MDD'ci diğerk gruplar nezdinde "prestijli" kılan bir diğerk husus da Kıbrıs Barış Harekâtına karşı takındıkları tutum olmuştur. Zira devrimci örgütlerin henüz yeni yeni oluşmaya başladığı ve TKP ile TSİP gibi partilerin bunu "işgal" olarak nitelendirmediği böylesine Aydınlıkçılardan sergiledikleri bu "karşıt" duruş sembolik sermayenin kazanımı açısından göz ardı edilemez (Kara, Teori ve Politika içinde, Yaz 2001, Sayı 23:17).

Ancak tüm bunların ötesinde daha belirleyici bir diğerk etken Mao Zedung öğretisi etrafında çıkış arayan bu kesimler nezdinde "büyük ağabey" şeklinde görülen Aydınlık Hareketi'nin politik nüfuzu olmuştur. Dönemin ideolojik savaşımı, "revizyonizm" ve "sosyal emperyalizm" tartışmaları üzerinden "Sovyet uydusu" olduklarına inanılan TSİP, TİP ve TKP gibi partilere karşıtlık temelinde oluşturulmuş, kimi sloganlarda da karşılığını bulmuştur:

"TİP, TSİP, TKP... Pis revizyonistler
Amerika gitsin, Rusya mı gelsin? Sosyal faşistler!"

Bu şartlar altında hareketin geçmişten o güne sahip olduğu "Maocu" politik sermaye MDD'ci kesimlerin çıkardıkları dergilere bile yansiyarak, ÇKP'nin resmi yayın organı olan "Halkın Günlüğü" ve Aydınlıkçılardan "Halkın Sesi" dergisinden esinle "Halkın Yolu", "Halkın Kurtuluşu", "Halkın Birliği" ve "Halkın Gücü" gibi isimler almıştır. Öyle ki bu durum tüm bu örgütlerin diğerk sosyalist fraksiyonlar tarafından biraz da alaylı biçimde "halkın sülalesi" şeklinde anılmalarıyla toplumsal sol hafızada yer edinmiştir (Kara, Teori ve Politika içinde, Yaz 2001, Sayı 23:18).

Bu süreçte Aydınlıkçılardan 1976 Mayıs'ında Halkın Sesi dergisi üzerinden yaptıkları birleşme çağrısının karşılık bulamasa da kimi akılları çelmeyi başardığı söylenebilir. Ancak Türk siyasal tarihine "1977 kanlı 1 Mayıs" şeklinde geçen miting ve o gün yaşananlar, bir süreden beri olacıklara işaret eden ve kamuoyunu uyaran Aydınlık Hareketi'nin diğerk kesimler nezdindeki nüfuzunu bir kez daha perçinlemiştir.

"73-77 arasında Halkın Yolu'ndaydım ben. O kanlı 1 Mayıs öncesinde, yani sanırım 76 yılı idi, birleşme meselesi çok tartışılıyordu aramızda. 77 ise çok

önemli çünkü Aydınlık provokasyonu gördü. Dediler ki 'kontrgerillanın kışkırttığı bir durum var ortada, ortam hazırlıyorlar. Kendi pankartlarımızla gidersek oraya, büyük olaylar olur'. Bizler ise bunu sınıf işbirlikçiliği, uzlaşmacılık ve korkaklık olarak adlandırdık. Kendi pankartlarımızla gittik ve sonuç malum. İşte o zaman yeniden düşünmeye başladık, niye bunu Aydınlık gördü de biz göremedik diye. O zaman karar verdik Aydınlık'a katılmaya ve kısa bir süre içinde yanlış hatırlamıyorsam 160 civarında arkadaşla katıldık. Devamı da geldi sonra... ” (Mehmet Akkoç).

Sonuç olarak o günü takip eden birkaç ay içinde en kitlesel tabana sahip olduğu bilinen Halkın Yolu kendisini feshederek Aydınlık Hareketine ilhak etmiş, bunu Halkın Birliği ile Halkın Kurtuluşu'ndan katılımlar izlemiştir. Harekete bu süreçte yönelen katılımlar yakından incelendiğinde, kitleselleşme yolunda önemli bir aşamanın kat edildiği söylenebilir. Nitekim bu önem salt niceliksel bir boyut taşımayıp aynı zamanda farklı toplumsal ve sınıfsal çevrelere mensup, özellikle de Anadolu'da büyümüş ve üniversite eğitimi için büyükşehirlere gelmiş kimi kişiler sebebiyle sosyal bir boyut da içermiştir. Bu durum hareketin geçmişte görece türdeş habituslardan oluşan dar yapısını dönüştürerek, Bourdieu'nun terminolojisiyle, farklı gerekçelerden beslenen “çıklarlar” kümesini daha geçişken ve akışkan kılmıştır.

“Benim durumum 3K dediğimiz olay, yani hem Kürdüm, hem Kızılbaşım hem de komünistim. Yani Kürt olduğunuz için belki açıktan bir baskı görmüyorsunuz ama sola eğilim gösteriyorsunuz. Alevi olduğunuz için de bu böyle. O isyan geleneğinin dilden dile anlatıldığı bir çevreden geliyorsun, Pir Sultan Abdal efsanesiyle büyüyorsun. Kahramanmaraş'ta böyle bir ortamda şekilleniyorsun. 74'de Pazarcık'ta o zaman adım adım bir toprak mücadelesi başladı. Büyük bir ovardır Pazarcık. Aynı yıl salıverilen Aydınlıkçılardan bazıları gelip orada Toprak-İş Sendikası kurdular. Bizim mahallede kuruldu o sendika ve kurulur kurulmaz 6 ay gibi bir süre içinde silme Aydınlıkçı oldu bizim mahalle. Tabi biliyorsun sonraki yıllarda MHP de çok güçlenmeye başladı Kahramanmaraş'ta. Bir anda çatışmanın içinde bulduk sonra kendimizi. Ondan sonra da bildiğiniz o Maraş katliamı” (Sadık Usta).

Aydınlıkçıların “kanlı 1 Mayıs'ı” takip eden aylarda, 9-10 Eylül 1977 tarihinde, gizli olarak topladıkları I. TİİKP Kongresi ise üç yıllık bu yarı-yasal geçiş döneminin bitişi ve bütünüyle yasal bir örgütlenmenin başlaması açısından dönüm noktası olmuştur.

Aydınlık tarihinde “büyük siyasal güçler platformuna çıkma dönemi” şeklinde ifade edilen bu süreç dönemin politik aktörlerine dair bir takım tahlilleri ve bu doğrultuda kimi yakınsama ve ıraksamaları beraberinde getirmiştir. Tüm bu tahlillerde Adalet Partisi (AP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milli Selamet Partisi (MSP) birer “ara güç” şeklinde, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ise mücadele edilmesi gereken karşıt kamp içerisinde konumlandırılmıştır.

Bu resmi her biri özelinde daha yakından incelediğimizde, Aydınlikçuların “ara güç” karakteri en belirgin parti olarak “reformcu” olarak tanımladıkları CHP’yi gördükleri söylenebilir. Ona getirdikleri eleştirilerin başında ise tutarlı bir siyasal program izlememesi ve içerisinde var olan çeşitli sol akımlarca her yöne kolaylıkla “çekiştiriliyor” olması gelmiştir. Bu süreçte kendileri CHP’nin özellikle Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali karşısındaki pasif tutumunu eleştirmişler, onu “Müdafaa-i Hukuk ruhunu” terk etmekle suçlamışlardır (TİKP’nin Siyasi Çizgisi, 1980: 53-54).

Aynı resim içinde AP’ye baktığımızda, bu partinin Aydınlikçular tarafından içeride büyük burjuvazi ile toprak sahiplerinin geniş kesimlerini uzlaştıran, ekonomi politikası sebebiyle liberal, siyasal planda parlamentocu ve tüm bunların sonucu olarak da “hakim sınıfların” en güçlü partisi şeklinde ele alındığı görülmüştür (TİKP’nin Siyasi Çizgisi, 1980: 53).

MSP özelinde ise tahliller diğerlerinden bir ölçüde farklılık göstermiştir. Burada MSP, bir yanda doğudaki toprak ağaları ile şeyhlerden, öte yanda ise Anadolu burjuvazisinin “İslam ideolojisinden” kopmamış kesimlerinden desteğini alan bir siyasal parti olarak ele alınmıştır. Onun dayandığı bu ikili sınıfsal yapının bir yandan “anti-komünizm” ve “toprak ağalığı savunusu” üzerinden “gerici” bir hat oluşturduğu, diğer yandan da “emperyalizmin” ve “işbirlikçi burjuvazinin” milli burjuvazi üzerindeki baskılarına set çekerek “olumlu” bir işlev gördüğü vurgulanmıştır. Ancak o günün Türkiye’sinin “yarı-feodal” toplumsal yapısının bir sonucu olarak görülen bu partinin dile getirdiği kimi özelemlerinin Türkiye’de geçerlilik kazanmasına imkân olmadığı çünkü onun “uzun” sürede zayıflamaya mahkum olduğu ifade edilmiştir (TİKP’nin Siyasi Çizgisi, 1980: 54-55).

“Ara güçler” kapsamı içerisinde Aydınlikçılar son olarak bürokrasi ile ordunun üst kademelerinde bulunan, devletin bütünsel menfaatlerini savunduğunu iddia ettikleri ve adına “devlet partisi” dedikleri güçleri işaret etmişlerdir. Yaptıkları analizlerde bu güçleri, “hakim sınıfların Sovyetler Birliği’ne karşı en uyanık” kesimleri şeklinde değerlendirmişlerdir (TİKP’nin Siyasi Çizgisi, 1980: 54).

Bu süreçte TİKP’nin faaliyetlerinin önemli ağırlığını “ara güçler” kapsamı dışında değerlendirilen MHP ve onunla birebir ilişkili olduğunu savundukları “kontrgerilla” ile mücadele oluşturmuştur. Dönemin Aydınlikçı söyleminde bu parti, “60’lı yıllarda yükselen halk hareketine karşı ABD emperyalizmine en bağımlı, en gerici ve ırkçı güçlerin partisi olarak siyaset sahnesine çıkmış” olup, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra ise yükselen milliyetçi dalganın da etkisiyle siyasetteki nüfuz alanını daha da genişletmiştir. Ayrıca Moskova’nın kışkırttığını iddia ettikleri terör ortamı onun bu yükselen ivmesini daha da beslemiştir. Bu doğrultuda Aydınlikçılar hem yayın faaliyetleri üzerinden hem de “Kontrgerilla ve MHP’den Hesap Soralım” gibi düzenledikleri kampanyalar eliyle bu partinin kuruluşu, gelişmesi ve yöntemleri itibariyle CIA’nın (Central Intelligence Agency) “özel savaş” işleyişiyle birebir örtüşüğünü vurgulamışlar, iç barışı bozmaya yönelik yarattığı “tehdide” dikkat çekmişlerdir (TİKP’nin Siyasi Çizgisi, 1980: 41-47; 64-66).

Sosyalist solun kendi içerisindeki ayrışmalar ve mücadeleler özelinde ise bu dönemin temel özelliği, geçmişte ortaya çıkmaya başlamış kimi saflaşmaların o süreçte çok daha keskin ve net bir hâl almasıdır.

“...75’le 78 arası ile 78’le 80 arası süreçler oldukça farklıdır. 75’le 78 arasında sol fraksiyonlar içinde tabi ki çeşitli tartışmalar, farklılıklar filan vardır ama bir şiddet uygulama, bir araya gelememe, birlikte eylem yapamama gibi bir durum yoktur. Ama 78 yılı ile başlayan süreç ilginçtir. O yıl Dev-Genç bölündü Dev-Yol ve Dev-Sol olarak. Ayrıca Türkiye Solunda bir araya gelememeler, düşmanlıklar, birbirlerini okuldan atmalar hatta vurma ve öldürmeler başladı. Yani bu dönem sol içi şiddetin çok arttığı, solcuların birbirlerine düştüğü bir süreçti ve 12 Eylül’ün kendini kabul ettirmesinde belirleyici oldu” (Ender Helvacıoğlu).

Ancak bu saptamamızın ötesinde, Aydınlik Hareketi’nin “SSCB tehdidine” yönelik “dış meseleyi” öne çıkaran ve bu doğrultuda siyasal hayatın temel aktörlerini “anayasa,

parlamento ve iç barışı koruma” konusunda ortak tavır almaya zorlama stratejisi, ister istemez onu gündelik merkez siyasetin “statükocu” açmazına sürükleyerek sosyalist solun genel çoğunluğuyla olan ilişkilerini zedelemiştir. Yine bu süreçte TKP, TİP, TSİP gibi partiler “Sovyetler Birliği'nin beşinci kolu” ya da “Rus uşağı” ilan edilerek “sahte solcu” ithamı üzerinden “ötekileştirilmişlerdir” (Saçak, Sayı:65, 1989: 13). Bu durum hareketin kendi dışındaki sosyalist sol ile olan ilişkilerinde dönüm noktası olmuş, diğerlerince kendisine yönelik günümüze dek uygulanacak “tecridin” kapısını aralamıştır.

4.2.3. TİKP: Politika “Oyununda” Temel Mantık ve Etki Sınırları

30 Ocak 1978'de yasal partinin kurulması ile başlayan ve 12 Eylül sorgulamalarına dek süren yaklaşık bu üç yıl, Aydınlık Hareketi tarihinde iç çelişkileri merkezine alan ve devlet karşıtlığı esasında temellenen TİKP paradigmasının, devleti “dış tehdide” karşı savunmayı ve güçlendirmeyi esas alan “millici” tonları baskın bir diğer paradigmayla ikame edildiği yeni bir döneme karşılık gelmiştir. “Devletçi” bu yönelime geçişe dair burada Kemalizm'in bir “kaldıraç” işlevi gördüğü söylenebilir.

“Kemalizm benim kafamda bir kere milliyetçilik, merkeziyetçilik ve devletçiliği çağırıyor. Kadro Hareketini düşünün, onun programında da köylü meselesi gibi yönelimler var ama ilk başta söylediğim refleksler de var. 19.yüzyıldan kalan ‘bu memleket nasıl kurtulur?’ sorusu ama bence asıl olan ‘bu devlet nasıl kurtulur?’ sorusu. Devleti ele geçirmek, politik iktidar. Yani ‘bunlar şu veya bu nedenle kötü yönetiyorlar ama biz esas olarak mülkün sahibiyiz’ anlayışı. Kısacası soyluluğu devletçilikle özdeşleştirmek meselesi bu” (Fatmagül Berktaş).

Ancak Aydınlıkçılar özelinde Kemalizm'in asıl önemli misyonu, hareket mensuplarınca onun sosyalizm ile arasında var olduğunu savundukları geçişkenliğinde aranmalıdır. Burada Aydınlıkçıların mücadeleye ilk atıldıkları günden itibaren MDD olarak formüle edilen aşamalı devrim tezi doğrultusunda Kemalist Devrim'in kazanımlarının tamamlanmasına dönük siyaset ve stratejileri savundukları hatırlandığında, bu kavrayışın dönemin ruhuna uygun olarak yeniden yorumlanması politik ve simgesel sermayenin inşası açısından hiç de “sancılı” olmamıştır.

“...Ben 74’de hapishanede başladım, Komintern belgelerinin tamamını inceledim sonra da Kemalist Devrim kitaplarını yazmaya başladım. Bunun ilk cildi ‘Marksizm ışığında Kemalist Devrim’ başlığını taşır ve uzun bir yazı dizisidir. Burada şunu söylemeye çalıştım: Arkadaşlar, sizin söylediğiniz yanlış, işte bak Lenin, Stalin, Mao tüm bunlar Kemalist Devrim bir devrimdir diyor. Bütün mazlum insanlığı ayağa kaldırmıştır, oralandaki devrimleri ateşlemiştir diyor. Sonuç olarak soldaki Atatürk düşmanı akımı ideolojik olarak çürüttüm ben o kitaplarla. Mesela Attila İlhan’ın en az otuz-kırk yazısı vardır, inanın hiç abartmadan söylüyorum bunu. Oralarda hep ‘Doğu Perinçek Sol’da Atatürk’ü kurtardı’ der... Hapishaneden çıkar çıkmaz da bir öz eleştiri yayınladık. Orada yaptığımız tüm bu sol hataları vurguladık. Bu özeleştiri 70’lerde bizi de etkileyen sol cereyanın eleştirisidir, bizdeki izlerinin silinmesidir gerçekte” (Doğu Perinçek).

Aksine bu yönelim, Aydınlık Hareketi’ni, MDD akımı içerisinde Kemalizm’e duyarlı kimi kişi ve kesimler nezdinde bir çekim merkezi haline dahi getirmiştir. Çünkü her ne kadar kendileri 12 Mart savunmalarında Kemalizm’e “soldan” eleştiriler getirmiş olsalar da yine de bu, Kemalizm’in kazanımlarını görmezden gelmek ya da onu bütünüyle reddetmek üzerine kurgulanmamıştır. Dolayısıyla Gün Zileli’nin TİKP paradigmasına ilişkin “MDD’nin sağ yorumu” şeklinde getirdiği tanımlama kanımızca yerindedir.

“...Kemalizm’in ilerici olduğunu ve onun kazanımlarının inkâr edilmemesi gerektiğini başından beri söylüyorduk. Mesela bizim TİKP Savunmasında Kemalizm’in olumlu yanlarından da bahsedilir. Ama sonrasında tabii iş giderek koyulaştı. Aydınlık Hareketi’nin bugünkü geldiği noktaya baktığın zaman da esasen MDD’nin sağcı yorumundan hiç bir zaman kopmadığını görürsün. Onu buraya getiren de işte o gün tutulan yoldu, en büyük kırılmaydı Aydınlık Hareketi’ndeki” (Gün Zileli).

Sonuç olarak bu yeni paradigma ışığında politik mücadelenin yürütüleceği “alan” tekrardan tanımlanarak “büyük siyasal güçler platformuna çıkma” yoluna gidilmiştir. Seçim ve parlamentoyu merkezine alan bu stratejik karar öncelikle Aydınlıkçıların bu yeni “mahalleye” özgü kimi kural ve temayülleri kabul etmelerini, ardından da “oyunlarını” onun sınırları çerçevesinde kurmalarını doğal olarak kendilerine dayatmıştır. Bu durum, ihtiyaç duyulan politik ve simgesel sermayenin farklılaşan

karakterinde açığa çıkmıştır ki, bunu, o dönemin siyaset, strateji, taktik ve söylemlerinde görebilmek mümkündür.

TİKP paradigması önceki süreçte izlenen siyasetlere dair kapsamlı bir özeleştirii üzerine inşa edilmiştir. Bu kapsamda 9-10 Eylül 1977 tarihli I. TİKP Kongresi'nde söz konusu temel hatalar; (1) ideolojik alanda “dogmatizm”, (2) siyasal alanda “öznellik ve acelecilik” ve (3) örgütsel alanda “dar-kapıcılık” şeklinde saptanmış, mücadeleye bunlar düzeltilerek devam edileceği kararına varılmıştır (Halkın Sesi, 27.09.1977). Bu kongrenin, sonraki süreçte izlenecek politikalar açısından Aydınlik Hareketi tarihindeki önemli kırılma anlarından biri olduğu açıktır. Öyle ki, yasa dışı bir partinin kongresi olması ve gizli biçimde toplanması sebebiyle her ne kadar burada yeni kurulacak yasal partiye dair “resmi” bir karar alınamamışsa da, bunu takip eden 3 ay içerisinde söz konusu süreç hızlandırılmış ve 30 Ocak 1978 tarihinde Türkiye İşçi Köylü Partisi (TİKP) Türk siyasal hayatına ilk adımını atmıştır.

Dahası yine bu kongrede karara bağlanan Üç Dünya Teorisi'nin o günün uluslararası komünist hareketinin sınıf çizgisi olduğu, “baş düşman” şeklinde görülen Amerikan ve SSCB emperyalizminden ikincisinin Türkiye devrimi için “daha tehlike” arz ettiği, dolayısıyla buna karşı dışarıda dünya birleşik cephesinin kurulması içeride de milli bağımsızlık ve savaşa hazırlık görevine sınıksız sarılınması gerektiği gibi hususlar TİKP programının ana omurgasını teşkil etmiştir (Halkın Sesi, 27.09.1977).

Bu noktada Aydınlikçuların 12 Eylül sürecinde mahkeme için hazırladıkları ortak savunma gerek TİKP döneminin temel siyasetlerini gerekse de kendilerinin darbeye ilişkin yaklaşımlarını tahlil edebilmemiz açısından önemli bir kaynaktır.

TİKP paradigması “devlet”, “ordu”, “Kemalizm”, “sınıf mücadelesi” ve “ulusal sorun” gibi konuları yeni bir bakış açısıyla ele alıyor olması sebebiyle geçmiş dönemden keskin bir kopuş sergilemiştir. Burada “küçük burjuvazi” ile “milli burjuvazinin” mülkiyetine dokunulmayacağı, yalnızca yabancı sermayenin elindeki üretim araçlarının kamusallaştırılacağı hususu daha çok netlik kazanmış, “demokratik halk iktidarının” gerçekte tüm “milli sınıfların” ortak iktidarı olduğu vurgulanmıştır (TİKP İddianame ve Sorgu, 1981: 119). Dahası Aydınlikçular 12 Eylül sorgulamaları esnasında yaptıkları

savunmalarda her iki partinin strateji ve siyasetlerine dair bu kopuşa doğrudan işaret etmişlerdir:

“1973 yılında yargılanmış olan TİİKP ile TİKP'nin stratejileri, buna bağlı olarak devlete ve orduya karşı siyasetleri tamamen farklıdır...TİİKP, iç çelişmeleri esas alan, devleti yıkmayı ve orduyu dağıtmayı amaçlayan siyasetler savunurken, TİKP dünyamız ve ülkemizde görülen önemli gelişmeleri değerlendirerek, kurulduğu 30 Ocak 1978 gününden itibaren, millet olarak cephemizi dışa dönmeyi kilit mesele kabul etmiş, milli birlik siyaseti izlemiştir. Devlet ve orduyu yıkmayı değil, tam tersine dış tehdide karşı savunmayı ve güçlendirmeyi esas almıştır” (TİKP İddianame ve Sorgu, 1981: 114).

Ayrıca bununla da yetinmeyip söz konusu kopuşun salt ideolojik bağlamda olmayıp aynı zamanda hukuki-tüzel bağlamda da olduğunun altını çizmişler, dolayısıyla kendilerinin TİKP'nin amaç ve faaliyetleri dışında hiçbir şeyden sorumlu tutulamayacaklarını ifade etmişlerdir (TİKP İddianame ve Sorgu, 1981: 108-113).

Dönemin paradigmasının satır araları incelendiğinde öncekinden farklı olarak şu husus ve vurguların ön plana çıktığı görülmektedir:

Öncelikle var olduğunu iddia ettikleri “Sovyet sosyal emperyalizminin dış tehdidine” karşı devlet ve ordu savunusu öne çıkarılmıştır. Bu doğrultuda içinde bulunulan “olağanüstü” siyasal ortam gerekçe gösterilerek geçmişin “milliyetçi cephe” modeline alternatif, CHP ile AP'nin ortaklığında kurulacak bir “milli birlik hükümeti” önerisi dile getirilmiştir. Ayrıca milli değer ve semboller sahiplenilerek tüm toplantı ve yürüyüşlerde “emperyalizme direnişin sembolü” şeklinde ifade ettikleri “Türk Bayrağı” kullanılmış, “İstiklal Marşı'na” saygı göstermeyenlerle bir araya gelinmeyeceği ilan edilmiştir (TİKP İddianame ve Sorgu, 1981: 119-120,125).

Yine bu dönemde “milli savunmayı” güçlendirmeyi merkezi görev kabul eden bir tutum izlenmiş, hem halk ile ordu arasındaki hem de ordunun kendi içerisindeki birliğin önemi vurgulanmıştır. Buradan hareketle “ordunun modernleştirilmesi” ve “milli güvenlik derslerinin yeniden düzenlenmesi” gibi temalar öne çıkarılmıştır. Ülkede artan teröre karşı sıkıyönetim “kararlı” biçimde desteklenmiştir. Ayrıca NATO'nun “Sovyet tehdidine karşı savunma örgütü niteliği kazandığı” ve dolayısıyla oradan “Sovyetler Birliği'ne

teslimiyet yönünde bir ayrılışa” karşı olunduğu ifade edilerek, bu konjonktürde yalnızca Türk Silahlı Kuvvetleri’nin değil aynı zamanda Batı Avrupa ordularının da güçlenmesinden yana oldukları dile getirilmiştir (TİKP İddianame ve Sorgu, 1981: 125-130)⁴⁴.

TİKP paradigmasının “milli birlik siyaseti” dahilinde inşa ettiği karşıtlık üç ana odakta somutluk kazanmıştır. Bunlardan ilki “sağcı” terörün çıkış noktası ve “kontrgerillanın” bir uzantısı şeklinde değerlendirdikleri MHP’dir. Burada Aydınlikçuların izlemiş olduğu politika, “MHP’nin devlet ve ordu içine mevzilenmiş kimi suç ortaklarına” karşı bu her iki kurumu onlardan “savunan” bir esasta belirlenmiştir.

İkincisi, hangi sosyalist kisve altında olursa olsun ülke içerisinde “bireysel terörizme” ve “sol içi şiddete” karıştıkları iddia edilen solun kimi fraksiyonlarıdır. Bu dönemde tıpkı “sağ” teröre karşı takınılan tavırda olduğu gibi “sol” teröre karşı da dönemin Aydınlik Gazetesi üzerinden bir yayın politikası sürdürülmüş, “kasıtlı eylemleriyle milli bağımsızlığı doğrudan hedef aldığını” öne sürdükleri söz konusu kesimler “açığa çıkarılmıştır” (Aydınlik, 3 Nisan 1979)⁴⁵.

Üçüncü ve sonuncusu ise “Doğu’nun MHP’si” şeklinde tanımladıkları “Apocular’dır”. Aydınlikçular tarafından bu örgütün, Kürt ayrılıkçılığını kışkırtmak ve sosyalist-yurtsever birikimi doğu ve güneydoğudan söküp atmak misyonu taşıdığı ileri sürülmüştür. Bu süreçte her iki taraf arasında keskin bir çatışmanın varlığından bahsedilebilir ki, Aydınlikçular cephesinde bu çatışma yayın organları üzerinden, karşıt taraf açısından ise TİKP’nin doğu ve güneydoğudaki kimi il ve ilçe yöneticilerinin öldürülmeleri eliyle işlerlik kılınmıştır.

⁴⁴ Dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren’in Aydınlik Gazetesi’ne verdiği ve “Türkiye Hitler Almanya’sı olmadığı gibi Silahlı Kuvvetleri ne militaristtir ne de faşist” başlığıyla manşetten yayınlanan özel demeç TİKP paradigmasının genel yöneliminin anlaşılmasında özel ve sembolik bir örnektir (Aydınlik, 28 Mart 1980).

⁴⁵ Aydınlik Dergisi içerisinde Nuri Çolakoğlu’nun başında olduğu bir grup tarafından hazırlanan ve sonrasında kamuoyu ile paylaşılan “49 Sol Fraksiyon” başlıklı yazı dizisi, 1980’e değin sosyalist sol içerisinde irili ufaklı 49 parti ya da grubun varlığına ve faaliyetlerine işaret etmiştir. Aynı zamanda bu çalışma Gazeteciler Cemiyeti Araştırma Ödülü’nü kendilerine kazandırmıştır. Yapılan derinlemesine görüşmede Nuri Çolakoğlu da bu araştırmanın kapsamına atıfla şunları söylemiştir: “İçeriği o kadar doğruydum ki Ankara İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Dairesi Başkanı bile tüm bunları bizden öğrendiğini söylemiş. Dosyalamışlar bizim tefrikayı. Kimin kim olduğunu, kimin ne yaptığını, kimin kimden ne farkı olduğunu polis bizden öğrendi yanı”. Dolayısıyla Aydınlik Hareketi’nin bazı sosyalist kesimler tarafından “ihbarcılıkla” suçlanmasının altında bu yazı dizisinin özel bir yeri olduğu unutulmamalıdır.

Taraflar arasındaki bu keskin karşıtlığın nedenleri TİKP paradigmasının Kürt meselesine bakışında yatmaktadır⁴⁶. Öncelikle devleti karşısında gören ve Kürt siyaseti ile halk dinamiğini bu karşıtlık denkleminde kendi doğal müttefiki şeklinde ele alan önceki paradigmanın aksine, TİKP paradigmasında, doğu bölgesinde faaliyet gösteren Kürt siyasal hareketinin aktörleri “milliyetçi” nitelikleri ağır basan “ara güçler” şeklinde ele alınmıştır. Bunlardan kimilerinin “dar milliyetçi” bakış açıları sebebiyle Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu’daki planlarına bel bağladıkları öne sürülmüş, ayrılıkçılığın Sovyetler güdümünde olacağı kaygısından yola çıkılarak bu nitelikteki hareketlere soğuk bakılmıştır (TİKP’nin Siyasi Çizgisi, 1980: 55). Buna karşın devleti ise “Kürt gerçeğini görmezden gelmemesi” şeklinde uyarın bir yönelim sergilenmiştir. “Kürt milletinin” varlığının kabul edilmesi gerekliliği dile getirilerek onların devlete olan bağlılıklarının eşitlik ve özgürlük temelinde olabileceği ifade edilmiştir (Aydınlık, 2 Eylül 1978). Aydınlikçılara göre “sosyal emperyalizmin” bölgedeki planının bozulmasında ancak devletin oralarda baskıya yer vermeyen özgürlükçü ve eşitlikçi bir siyaset izlemesi temel belirleyici olacaktır. Ancak bu mealdeki uyarılar özellikle yayın organları ve kimi konferanslar üzerinden yapılmış, “Kürt meselesi” parti programına doğrudan dahil edilmemiştir.

Söz konusu savunmalarda dikkat çeken bir diğer önemli nokta Aydınlikçuların devletçi yönelimlerinin 12 Eylül sürecinin ilk zamanlarında da benzer şekilde devam etmiş olduğudur⁴⁷. Burada darbeyi geçmiş ön kabuller nedeniyle “ehven-i şer” olarak gören anlayış apaçık görülmektedir⁴⁸.

⁴⁶ Bu konuya dair bkz. Mehmet Tekin, **Sovyet Sosyal-Emperyalizmi ve Kürt Meselesi**, Aydınlik Yayınları, İstanbul 1980.

⁴⁷ Bu bağlamda verilebilecek önemli bir örnek Aydınlik Gazetesi’nin kapatılması sonrasında Kenan Evren’e yazılan 17 Eylül 1980 tarihli mektuptur. Bu mektubun kamuoyunda Oral Çalışlar tarafından kaleme alındığı söylenmişse de, yaptığımız görüşmede kendisi bunu reddetmiş, böylesine bir mektubun bireysel bir kararla yazılamayacağını, ortak bir kararın ürünü olduğunu ifade etmiştir. Çalışlar’ın ifadesiyle mektubun temel mesajı özetle: “Bizim yaptığımız yayınlara bakın, zaten biz sizlerin hedef olarak koyduğu anarşiye son vermek ve milli güvenlik gibi konuları savunduk. Dolayısıyla bizim gazetemizi kapatmayın, açın” şeklindedir (Oral Çalışlar).

⁴⁸ 22 Aralık 1980 ile 6 Nisan 1981 tarihleri arasında yalnızca 16 sayı yayınlanan ve sonrasında askeri yönetim tarafından kapatılan Ufuklar dergisinde SSCB tehdidini öne çıkartan yönelim devam etmektedir. Dahası komutanların dış politikaya dair kendileriyle benzer yaklaşımları kimi sayıların kapak sayfalarında yer bulmaktadır.

“12 Eylül askeri darbesinden hemen sonra yaptığımız tahliller, benim 12 Eylül sabahı tek başıma yaptığım değerlendirmenin neredeyse aynısıydı. ‘Sovyet sosyal emperyalizminin’ ülkeyi bölmek için ‘sahte solu’ kendine alet ederek yürüttüğü ‘terör’, aşırı sağcı MHP’nin de körüklemesiyle, ülke çapında bir yangına dönüşmüştü. ‘Ulusal güçlerin’ başında gelen ordu, işte bu durumu önlemek için askeri müdahalede bulunmuştu. Stratejik saflaşmada ordu, bizimle Sovyetler Birliği ve ‘terör odakları’ arasında ‘ara gücü’. Görevimiz bu ‘ara gücü’ ‘halkın saflarına’ kazanmak, Sovyetlerin ve ‘terör odaklarının’ üzerine sürmekti. Komutanların ilk açıklamalarından da anlaşılacağı gibi ordu ‘Sovyetçi güçlerin’ ve ‘terör odaklarının’ üzerine yürümekte kararlıydı” (Zileli, 2011: 453).

Kendilerinin takındıkları bu politik tutum, Ülkücü Hareket mensuplarının aynı süreçte öne sürdükleri temel argümanları bizlere anımsatmıştır: “Partimizi hedef almak 12 Eylül’de ilan edilen amaçlarla bağdaşmaz” (TİKP İddianame ve Sorgu, 1981: 202). Nitekim 12 Eylül’ün “Amerikancı bir darbe” olduğu 1983 yılı ile birlikte kavranmaya başlanmış, hareket de yeni bir dönem analizi doğrultusunda kendisini tekrardan sorgulamaya girişmiştir.

4.3. SP (1988-1992): Hesaplaşma, Çözülme ve Yeniden Var Olma

Aydınlık Hareketi tarihinde bu dönem ülke siyasetinde görece “normalleşme” eğilimlerinin hissedildiği ve buna bağlı olarak partileşme tartışmalarının gündeme oturduğu süreçten Sosyalist Parti’nin (SP) kapatılmasına dek süren zaman dilimini kapsamaktadır. Günümüzde hegemon bir şekilde bürünmüş “küreselleşme” retoriğinin o günlerde dolaşıma girdiği dikkate alındığında, bu döneme asıl olarak sosyalist dünyada ideolojik ve iktisadi açılardan yaşanan “liberal” erozyonun damgasını vurduğu söylenebilir. Dahası bunu 1989 yılı sonrasında SSCB’nin ve Berlin Duvarı’nın yıkılması izlemiştir.

Türkiye’nin sosyalist solu özelinde bunun getirdiği hayal kırıklığı 12 Eylül’ün baskı rejimi şartlarında daha travmatik olmuştur. Aydınlık Hareketi de bu travmadan nasibini fazlasıyla almıştır. 80’lerin ilk yıllarında “sorular hareketi” adıyla başlayan tartışmalar, zamanla hareketin entelektüel birikiminin önemli bölümünü kendisinden kopartacak ölçüde keskin yaşanmıştır.

Bu döneme dair son bir husus da farklı kanallardan yükselen toplumsal muhalefete ilişkindir. Bunlardan ilki PKK önderliğinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde gündün güne halk desteği bulan Kürt siyasal hareketidir. Öyle ki bu gelişme 80’lerin ikinci yarısında Türkiye’nin tüm sosyalist hareketlerini “birleşik” bir parti çatısı altında bir araya getirmeyi amaçlayan girişimlerin gözünden kaçmamıştır. Diğeri ise 12 Eylül sonrası ilk büyük kitlesel işçi eylemleri olarak kabul edilen 1989 Bahar Hareketleri ile 1991 Büyük Zonguldak Grev ve Yürüyüşüdür. Zira birleşme çabalarının istenildiği gibi sonuçlanmadığı ve Aydınlıkçıların kendi yoluna giderek Sosyalist Parti’yi kurdukları süreçte tüm bu olup bitenler kendilerinin doğrudan çekim alanına girmiştir. Zaten hemen o günlerde TİKP dönemine ilişkin yaptıkları özeleştirel de bundan böyle rotanın yeniden “sola” kırılacağına ipuçlarını taşımaktadır. Sonuçta Aydınlıkçılar arzuladıkları karşılığı dağınık ve parçalı yapıdaki “Türk Solundan” çok daha güçlü biçimde, sesini duyurma arayışı içindeki bu kesimlerden bulmuşlardır.

4.3.1. 80'ler Dünyasının Politik Bağlamı ve Türkiye'ye Yansımaları: Tepkiler ve Esinlenmeler

1980'li yıllara dünya sistem özelinde biri iktisadi diğeri politik iki kritik gelişme damgasını vurmuştur. Bunlardan ilki, dünya-kapitalist sistemde 70'lerin ikinci yarısında başlayan Keynesyen birikim rejiminden esnek birikim rejimine geçiş sürecinin 80'lerin ilk yarısına geldiğinde önemli aşama kat etmesidir. İkincisi, bu geçiş sürecinin kapitalist dünyadaki lokomotifi olan ABD'nin komünist bloğun çöküşü sonrasında dünya siyasal sisteminde kendi imtiyazında inşa ettiği hegemonyadır.

Birikim rejiminde yaşanan bu dönüşümü yalnızca kapitalist dünya ile sınırlamak ve salt emek süreçleri, işgücü piyasaları, ürünler ve tüketim kalıpları özelinde düşünmek yeterli değildir. Çünkü bu geçiş, etkileri itibariyle çok daha küresel ölçekte yaşanmış, sosyalist bloğun temsilcileri konumundaki SSCB ve Çin'e de doğrudan sıçramıştır.

SSCB özelinde konuya yaklaştığımızda, on yılı aşkın süredir ekonomi dengesinde kronikleşen bozukluğun kimi kısmi tedbirlerle düzeltilmesinin mümkün olmadığını gören Gorbaçov yönetiminin, çok daha yapısal ve kapsamlı reformların başlatılmasını önerdiği görülmektedir. Glasnost (açıklık) ve Perestroyka (yeniden yapılanma) adıyla işler kılınan bu süreç piyasa sistemine “yumuşak” geçişi hedeflemiş ve SSCB'nin başta ABD olmak üzere rakipleri karşısındaki hegemonik iddiasını sona erdirmiştir. Sonuçta Sovyetler Birliği 1991 yılında dağılmış, bunu, kendisinden ayrılan devletlerin bir araya gelerek kurdukları Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) izlemiştir. Nitekim bu birliktelik de geçici süreli olmuş sonrasında yerini ayrışmaya bırakmıştır.

“Piyasa” bağlamı bu etki Çin'de topyekûn dağılmaya varan sonuçlar doğurmasa da hayli derin izler bırakmıştır. 1978 yılında Deng Siao Ping tarafından inşa edilmeye başlanan reform programı bu süreçte dönemin şartlarına uyarlanmıştır. Bu kapsamda geliştirilen tezler, ideolojik, siyasi ve iktisadi alanları topyekûn içeren bir paket şeklinde ortaya konulmuşsa da, gerçekte ekonomik reformlara öncelik verilen bir anlayışla yürütülmüştür. Buna dair belli başlı uygulamalar şu şekilde sıralanabilir:

“önde gelen özellikle de ihracata yönelik endüstri dallarında tarım, özel ve kooperatif sektörlerle ilişkinin pazar mekanizması ile düzenlenmesinin yolunu

açmak; kırsal alanda hızlı bir dekollektivizasyon; şehir işsizliğine de çare olacak tarzda özel ekonomiye izin; yabancı yatırımları teşvik; serbest bölgeler açılmasına hız verilmesi” (Salâh, 1986: 50).

1989 yılında Tienanmen Meydanı’nda başlayan protestolar burada kritik bir dönemeçtir. Zira bu hadise önceleri liberalizasyon sürecini yeterli görmeyen ve bunun siyasi alanlara da taşınması gerektiğini savunan taleplerle başlamış, takip eden dönemde “yozlaşma” karşısı “anti-bürokratik” bir renge bürünerek ülkenin bazı mağdur kesimlerini de içine dahil etmiştir. Zamanla ülke geneline yayılan protestolar kanlı biçimde bastırılmışsa da, bu gelişmeler ÇKP ve onun dünya ölçeğinde gerileyen hegemonyası açısından yepyeni bir dönemin habercisi olmuştur.

“Çin’in şöyle bir ilginç tutumu oldu: Sovyetler Birliği’ndeki bu çözülmeyi gördü ve tartışmayı kesti. Yani ÇKP önderliği kendini koruma tutumu aldı. Mesela Gorbaçov tersini yapmıştır. Partiyi de dağıttı, ülkeyi de dağıttı. ÇKP ise sonunun SSCB gibi olacağını gördüğünden buna yanaşmadı. Deng ekonomik yönden ne kadar taviz verirse versin bu konuda hiç taviz vermemiştir. Zaten Tienanmen olayında o sert tutumu bunun için almıştır. Onu, batılı güçlerin Çin’in içini karıştırmak için desteklediği bir hareket olarak gördü ve dolayısıyla ezmeye yönelik bir tutum aldı” (Ender Helvacıoğlu).

Birikim rejiminde yaşanan bu dönüşüm geçmişin toplumsal hareketlerini de radikal biçimde dönüştürmüştür. Burada sermayenin emek üzerinde kurduğu güçlü denetim ve baskı ağından ve buna bağlı olarak sendikal hareketlerde görülen sönümlenmelerden söz edilebilir. Ancak en az bunun kadar önemli bir diğer husus, sistemin hegemonya inşasına yönelik devreye aldığı “özneleştirme” stratejileri olmuştur. “Özgürlük” söylemi tam da bu yıllarda “serbest pazar” anlayışına dayanak oluşturacak biçimde “yeni” kavram ve anlamlar çerçevesinde “ideolojisizlik” ideolojisi şeklinde yeniden üretilmiştir. Buna koşut olarak da dönemin sosyalist düşün ve hareketlerini etkilemiştir (Kalouche ve Mielants, 2008).

Bu yeni paradigmanın kimi istisnalar barındırmakla birlikte merkez ve yarı-çevre ülkelerdeki toplumsal hareketler üzerindeki etkisi oldukça çarpıcıdır. Gelişmiş kapitalist ülkeler açısından burada öznenin parçalanmış doğasıyla paralel işleyen bir anlayıştan bahsedilebilir ki geçmişte siyasal iktidarı ele geçirme ülküsü bu süreçte ağırlıklı olarak

yerini “politik toplumdan” kendini yalıtın, tüm enerjisini “sivil toplum” içindeki parçalı ve çoklu taleplere yönelten bir eğilime bırakmıştır. Kimi feminist hareketler ile ekolojiyi, uluslararası barışı ve cinsel özgürlükleri merkezine alan mücadeleler bu kapsamda değerlendirilebilir.

Gelişmekte olan ülkelerde ise o gün için bu etki merkez ülkelerde olduğu kadar bir kitlesel karşılık bulmasa da sol entelijansiyanın ajandasına önemli oranda girmiştir. Türkiye özelinde konuya baktığımızda, “sol liberalizm” olarak adlandırılan bu akımın sözcülüğünü 70’lerin Birikim dergisi çevresinin 1984 yılında yayınladığı Yeni Gündem dergisi üstlenmiştir. Ayrıca bu dönemde, Yeni Gündem kadar açtıktan olmamakla birlikte benzer yönelimlerin Aydınlıkçıların bir kısmı için de geçerli olduğu görülmektedir.

“O dönem sivil toplum konuşuluyordu çok yaygın olarak. Aydınlık Hareketi’nin buna genel bakışı olumsuzdu. Bu kavramın gerici olduğunu savunuyordu. Ama sanırım liderlerin önemli bir bölümü hapiste oldukları için daha canlı tartışabiliyordu bunlar Saçak Dergisi’nde. Ayrıca kadın meselesi ve Stalin de tartışılıyordu. Tüm bu tartışmalara ben de katılıyordum. Sonrasında 2000’e Doğru’da da yazdım ettim. Canlı ve entelektüel bir dönemdi. Çünkü bir tartışma ortamı mevcuttu” (Fatmagül Berktaş).

Toplumsal hareketlerin içine girdikleri bu dönüşüm kimi periferi bölgeler ve çevre ülkeler özelinde ise daha farklı seyir izlemiştir. Geçmişin sosyalist ve ulusal hareketleri 80’lerin ikinci yarısından itibaren yerini etnik ya da dinsel milliyetçi motiflerin ana tonda olduğu hareketlere bırakmıştır. Aynı zamanda bunlar genelde sosyalist veya liberal milliyetçiliğin çöküşte olduğu coğrafyalardaki boşluğu doldurmuşlardır. Taban buldukları dinamikler ve var oluş gerekçeleri farklılıklar sergilemekle birlikte temelde “merkezi” hedef almışlar, bu doğrultuda ya hakim otoritenin meşruiyetini sorgulamışlar ya da “batının” evrensellik iddiasıyla dünyaya sunduğu paradigma, kültür ve kavramları reddiyeye yönelmişlerdir (Kalouche ve Mielants, 2008). Bunun Türkiye’deki karşılığı ise 70’lerin ikinci yarısında Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da faaliyete geçen, 80 sonrasında ise Rızgari, Kawa, Tekoşin gibi çeşitli örgütlerden arta kalan boşluğu dolduran Kürdistan İşçi Partisi ya da kısa adıyla PKK’dır.

“Kürt Solunun Türk Solu ana gövdesinden kopuşu 12 Mart’tan çıkış sürecine rastlar. Yani Kürt Aydınlanması 75’lerde patladı. Farklı örgütler kuruldu. İşte

Özgürlük Yolu, KAWA, Rızgari, Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları, Apocular gibi. Bağımsız örgütlenme temel şıardı o zaman, 80'e kadar da bu böyle devam etti. 80 sonrasında bunların birçoğu toparlanamadı. Bunların birçoğu PKK'nin 12 Eylül öncesi izlediği çizgi çok tahripkar olduğu için ona mesafeli dururdu. Ama birçok elemanları 84 hareketinden sonra PKK içinde yer aldılar” (Günay Aslan).

4.3.2. Türkiye’de Sosyalist Sol Siyaset Alanının Yeniden İnşası: Uzaksamalar ve Yakınsamalar

Türk siyasal hayatı açısından bu döneme damgasını vuran en çarpıcı gelişme 12 Eylül öncesinin tüm siyasal aktörlerine 82 Anayasasınca getirilen yasaklar olmuştur. Bu süreçte liderler kitlesel tabanlarını ve kadrolarını dönemin yeni aktörlerinin çekim alanlarından koruma refleksiyle hareket etmişler, askeri rejimin dağıttığı partilerini toplama arayışına girmişlerdir. Nitekim 1987 yılında yapılan referandumla burun farkıyla kaldırılan siyasi yasaklar kendilerinin yasal siyasete tekrar dönmelerinin önünü açmıştır.

Sosyalist sol cephede ise maruz kalınan tahribatların hem daha büyük hem de daha yapısal olduğu görülmektedir. Dağıtılan örgütlerine ilaveten askeri yönetimin kendileri üzerinde kurduğu ağır fiziksel ve psikolojik baskılar madalyonun yalnızca bir yüzüdür. Bunun diğer yüzü ise kendilerini var ettikleri ideolojik zeminin altlarından kaymaya ve “kırmızı çizgilerinin” tartışmaya açılmaya başlamış olmasıdır.

Yaşanan tüm bu gelişmelere Aydınlık Hareketinin o dönemdeki önderliği de kayıtsız kalmamış ve 1981 yılında sosyalizmin içinde bulunduğu sorunları tespit etmeye yönelik kapsamlı bir tartışma başlatmıştır. Bu süreç asıl olarak hareketin cezaevinde olmayan kadrolarınca şekillendirilmiş ve yürütülmüş, ancak Perinçek’in de içinde bulunduğu kimi kişilerce partinin yara alacağı gerekçesiyle soğuk karşılanmıştır. Nitekim buradan kenetlenme yerine bölünmenin çıktığı sonraki yıllarda görülmüştür.

“Dünyada sosyalizm sorgulanıyordu çünkü başarısızlığa uğramıştı. Bu sorgulama sırasında da en büyük problemlerden biri partiyi her şeyin üstüne çıkaran, her şeyi parti iradesine, partinin merkezine ve tek bir kişiye bağlayan otoriter yönetim tarzının sosyalist ülkelerde sonunda büyük bir mutsuzluğa,

başarısızlığa ve felaketslere sebep olduğunu gördük. Onun için bunun sorgulanması gerekiyordu bizde de. Ne zaman sorgularsın? Başarısızlık olduğunda. Şimdi bunu görmeyelim, bir süre geçsin bu işi sonra yapalım demenin bir manası yok bir faydası da yok. Yenilgi dönemleri insanı sorguladır ” (Oral Çalışlar).

“Tabi en önemli şey, biz içeri girdik ve aldığımız karara göre dışarıdaki arkadaşlar partiyi 2500 kişiye indirecekler, yani örgütlenmeyi bu 2500 kişi üzerinden yapacaklar ve dışarıya da partiyi askıya alıyoruz diyecekler. Bir süre sonra baktık bu karar uygulanmıyor, partiyi dağıtarak tartışıyorlar. Bizim bir prensibimiz var, parti dışarıdan yönetilir, hapishanedekiler karışmazlar, müdahale etmezler. İlk önce biraz sustuk sonra da hapishaneden tavrımızı koyduk. Bir ara biz bir çıktık, gerçi ben sonra yeniden tutuklandım ama şöyle bir prensip koyduk: Tamam tartışalım ama bazı şeyler var. Bir, Mao'nun katkıda bulunduğu bilimsel sosyalizmi kabul ediyoruz. Bu bizim kırmızı çizgimiz. İki, hedefimiz emekçi sınıfların iktidarındır. Üç, proleter enternasyonalizmini kabul ediyoruz. Birkaç madde daha vardı ama asıl bunlar. Bunun dışında her şeyi tartışalım” (Doğu Perinçek).

Gün Zileli⁴⁹ tarafından kaleme alınan tartışma metni yakından incelendiğinde, burada yapılan tahlillerin ağırlıklı olarak Sovyetler Birliği'ndeki uygulamalar üzerinden yürüdüğü ve sosyalizmin kendisine dönük topyekun bir eleştirelliği yansıttığı görülmektedir. Söz konusu eleştiriler şu konular çerçevesinde örülmüştür: (1) Siyasal iktidar sorunu; (2) sosyalizmde devlet yapısı; (3) proletarya partisi; (4) kitle örgütleri; (5) sosyalizm ve özgürlükler; (6) kültür, kültür devrimi ve aydınlar; (7) iktisadi yapı ve işletmelerin yönetimi, (8) uygulamalar (Sosyalist Birlik, Nisan 1989: 31-45)⁵⁰. Buradaki ana eğilim yaşanan tüm bu sorunlara “sosyalizmde kireçlenme” perspektifi üzerinden “dönemsel” değil, aksine “yapısal” ve “kronik” olduğu penceresinden “bütünsel” biçimde yaklaşılmasıdır. Tüm bu eleştirilerin odağında ise “Stalin” politik imgesi önemli bir yer tutmuştur.

Bu imge gerek bu süreci yürüten gerekse bundan rahatsızlık duyan her iki taraf açısından kazanılması elzem bir “mevzi” olarak görülmüştür. Sürecin yürütücüleri

⁴⁹ Kendisi o dönem arandığı için Mehmet Gündüz ismini kullanmaktadır.

⁵⁰ Metnin tam hali, sonraki süreçte Aydınlik Hareketi'nden ayrılan kimi önder kadronun 1989 yılında çıkarmaya başladığı Sosyalist Birlik dergisinin 2. sayısında bulunmaktadır.

açısından sosyalizme dair temel sorunlar o güne dek üzerindeki örtüyü pek de kaldırmadıkları Stalin döneminde yoğunlaşmakta olup, dahası onun da öncesine gitmektedir.

“Bizde zaten 12 Eylül’ün hemen öncesinde başlamıştı kimi meseleler incelenmeli diye. Neden? Çünkü Çin kültü yıkılmaya başlamıştı. Bir de baktık ki Sovyetleri keskin bir şekilde eleştiren o Çin’e Coca-Cola’lar filan giriyor. Sonra da paradigmasını değiştirdi zaten, Sovyetler Birliği ile flört etmeye başladı. Bizde o zamana kadar Kruşçev revizyonizminden bahsediliyordu. Ama işin aslı hiç de öyle değil. Bu revizyonizm daha öncelerdeki köklerini ararken Stalin meselesi gündeme geldi. Okuyorsun ondan sonra da görüyorsun. Mesela biz işkenceye filan karşıyız diyoruz da, meğerse savunduğumuz geleneğin içinde varmış bu işkence. Ben 70’lerde Stalinisttim ama meğer o halkların babası dediğimiz Stalin baştan aşağı bir suç makinası. Bunu bizim arkadaşlar da çatır çatır biliyorlardı ama işlerine gelmiyor. Şimdi buna dokunmayalım, bu mu mesele diyorlar. Yani o gün bilakis bence eğer bir şey yapılacaktıysa, darbeye karşı toparlanılacaktıysa bunun ideolojik yenilenmeyle birlikte yapılması lazımdı. Eski, köhne ve dökülmekte olanla toparlanılamaz ki” (Gün Zileli).

Karşı taraf açısından ise sosyalizmin ivme kaybettiği böylesine bir dönemde Stalin meselesi gerçekte sosyalizm içi bir tartışmanın öznesi olmaktan çok daha ötededir:

“Buradaki asıl mesele sosyalizm ile sosyalizmden dönme ya da devrimcilikle sivil toplumculuk arasındaki bir tartışmadır. Temel hedef de “Lenin’dir. Çünkü Lenin güçlü ve daha itibarlı olduğu için dünyada kendisine hep Stalin üzerinden saldırılmıştır” (Doğu Perinçek).

“Stalin meselesi bizde 12 Eylül öncesinde tartışılmaya başlanmıştı zaten. Mesela Halim Spatar’ın bir yazısını hatırlıyorum Stalin’i eleştiren. Ama bu tartışmalar bir ayrılık meselesi olma biçiminde değişti. 80’lerdeki sorular hareketi oldukça aşırıya götürdü bu işi. Sivil toplumculuk yeni yaygınlaşmaya başlamış o dönem. Ama en az yaygın olarak bizim harekette... Bu sorgulamalar zaten böyle başlar, önce Stalin bırakılır, sonra Mao ve Lenin, en sonunda da sıra Marx’a gelir” (Ender Helvacıoğlu).

Dolayısıyla başlarda bu metin ekseninde yürütülen tartışmalar hemen akabinde Perinçek kanadı tarafından “sivil toplumcu” anlayışı yansıttığı gerekçesiyle durdurulmuş ve bu girişime “sorular hareketi” şeklinde “hizipçiliği” çağrıştıran “olumsuz” bir anlam yüklenmiştir. Ancak Aydınlik içerisindeki bu eğilimin izlerinin, hareketten kopuşların yaşandığı 90'lara kadar “muhalif” çizgide sürdüğü görülmektedir. Zira bu durum kendisini, kurulması planlanan partinin yapısı üzerine açığa çıkan fikir ayrılıklarında daha belirgin biçimde göstermiştir.

Siyasetin “normalleşme” yönünde seyrettiği ve siyasi yasakların tartışılmaya başlandığı 80'lerin ikinci yarısı, sosyalist sol özelinde birleşik bir parti çatısı altında örgütlenme konusuna kafa yorulduğu yıllardır. Bu bağlamda Aydınlikçılar 1985 yazından itibaren söz konusu ihtiyacı Saçak Dergisi üzerinden gündeme getirmişler, düzenledikleri panellerde sosyalistlerin birliği konusunu müzakereye açmışlardır. Burada kendilerinin belirledikleri ilkeler; (1) yasallık, (2) işçi sınıfının tüm kanatlarını kucaklamaya dönük bir örgütlenme modeli, (3) fikir farklılıklarını taşıyabilecek tarzda işler kılınacak parti içi demokrasi ve (4) kolektif bir özeleştirii üzerine inşa edilecek ve ortaklaşa hazırlanacak daha zengin bir program şeklinde özetlenebilir (Saçak, Nisan 1986).

Bunu, hemen akabinde Mehmet Ali Aybar'ın çağrısıyla düzenlenen toplantılar izlemiştir. Ancak ana hatlarıyla Perinçek ile Aybar'ın inisiyatifinde gerçekleşen tüm bu girişimlerden sosyalist solun tüm kesimlerini içine alacak somut bir örgütlenme çıkmamıştır. Bu girişimin akim kalmasında çeşitli sebepler belirleyici olmuştur. Bunlardan ilki dönemin yasal olanaklarının böylesine bir oluşuma imkân verip vermediği üzerine yürütülen tartışmalardır ki, burada olumsuz yönde fikir beyan edenler kurulacak partinin baştan “icazetli” olacağını öne sürmüşler, zamanlamayı doğru bulmamışlardır. Yine konjonktüre dair ikinci itiraz solun bölünmemesi anlayışından yola çıkarak dönemin sosyal demokrat partisinin (Sosyal Demokrat Halkçı Parti-SHP) desteklenmesi gerekliliğinde yoğunlaşmıştır. Bu tartışmalarda Aydınlikçılar Saçak Dergisi üzerinden yaptıkları tahlillerde sosyalizm ile sosyal demokrasi arasındaki farklara dikkat çekmişler, sosyal demokrasinin fikir ve programının “devrimci” olmayıp gerçekte düzen içi statükonun uzantısı olduğunu savunmuşlardır (Saçak, Ağustos 1985; Saçak, Ekim 1986; Saçak, Kasım 1986).

Nitekim “zamanlama” yönündeki itirazların çoğunluğu yansıtmadığı göz önüne alındığında, sürecin asıl olarak, kurulacak partinin programı ve çalışma ilkelerine dair tartışmalarda tıkanıp söylenebilir. Bunun aşılmasında birçok sosyalist kesim açısından geçerli olan husus, ayrılmaya meyyal tarihsel kodlarının yanı sıra Aydınlıkçıların bu oluşumun başını çekmesinden duydukları rahatsızlıktır. Zira bu çevreler Aydınlıkçıların bu girişimini, sosyalist solun ekseriyeti tarafından kendilerine uygulanan “tecridi” kırmak ve “meşruluk” kazanmak adına izlenen taktikler olarak yorumlamışlar, samimi bulmamışlar, dolayısıyla kendileriyle birlikte hareket etmemişlerdir (2000’e Doğru, 26 Temmuz-1 Ağustos 1987).

Aydınlıkçılar, sosyalist solun geneline dair gerekli gördükleri özeleştiriler kapsamında üzerlerine düşeni yapmışlar ve 1987’den itibaren TİKP dönemini tahlil etmeye başlamışlardır. Yaklaşık iki yıl süren bu çalışmalar, tamamlanmasının hemen akabinde bir taslak metin şeklinde Saçak Dergisi’nin Temmuz 1989 sayısında kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Kısa bir girişin ardından TİKP’nin tahlil ve siyasetlerini içeren ikinci bölümde hareketin; (1) program, strateji ve taktikleri, (2) ABD ve SSCB tahlilleri ile baş çelişme meselesi, (3) devlete ve 12 Eylül’e giden sürece bakışı, (4) iç barış siyaseti (MHP ve kontrgerilla ile mücadelesi ve milli birlik hükümeti çağrısı), (5) sosyalist sol ile ilişkileri ve (6) Kürt meselesine bakışı gibi konular etraflıca ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ise tüm bu tahliller ışığında çıkan sonuçların genel bir değerlendirmesi üzerine olmuştur. Burada Aydınlıkçılar 1978-80 arasındaki hatalarının omurgasının ideolojik planda “sübjektivizmden” kaynaklandığını öne sürmüşler, bunun kendilerinin “aşırı cılız damarından” beslenerek siyasal alanda “sağ hatalar” ile “sınıf uzlaşmacılığına” yol açtığını vurgulamışlardır (Saçak, Temmuz 1989: 3-22).

Aydınlıkçıların 1 Şubat 1988 tarihinde kuruluşunu ilan ettikleri Sosyalist Parti (SP), 12 Eylül sonrasında sosyalist-sol çizgide kurulan ilk parti olması sebebiyle elbette önemlidir. Ancak konumuz açısından daha önemli olan husus, gerek partinin kuruluş aşamasında gerekse onun misyon ve işleyişinde öne çıkan eğilimlerdir. Zira tüm bu eğilimler politik ile simgesel sermaye arasındaki dönüşüm anlarını bize hem sosyalist-sol alan içinde hem de hareketin kendi dahilinde verilen mücadeleler üzerinden doğrudan göstermektedir.

Bu dönemde özellikle, SP içindeki muhalif kanadın önde gelenlerinden Halil Berktaş'ın Saçak Dergisi'nde kaleme aldığı yazılar hareket içi mücadelenin ideolojik seyrini anlayabilmemiz açısından belirleyicidir (Saçak, Nisan 1988; Mayıs 1988; Haziran 1988; Eylül 1988; Ekim-Kasım 1988; Şubat 1989). Buradaki temel tezler; (1) ulusal kurtuluş savaşlarının kimi istisnalar dışında sona erdiği, (2) emperyalizm teorisinin yenilenmeye muhtaç olduğu, (3) sosyalizm tecrübelerinin başarısızlığında "Stalinizmin" rol oynadığı, (4) Gorbaçov dönemi de dahil olmak üzere Sovyetler Birliği ve diğer "sosyalist" ülkelerin tüm "lekeleriyle" birlikte enternasyonal ailenin içinde görülmesi gerekliliği ve (5) tüm bunlar neticesinde "monolitik" parti anlayışının fiiliyatta da aşılarak içerisinde kanatların etkin bir biçimde siyaset yapabilecekleri demokratik bir modelin inşa edilmesi şeklinde özetlenebilir. Nitekim muhalefetin kuruluşuna öncülük ettiği Sosyalist Birlik Dergisi'nde nasıl bir parti arzulandığı hususu hazırladıkları taslağın şu başlığında görülmektedir: "Birlik, kanatlılık, sosyalizmde genişlik ve açık, derin bir muhasebe" (Sosyalist Birlik, Mart 1989).

"Gorbaçov hareketinin ortaya çıkması, sosyalizmin krize girmesiyle bir Stalin tartışması başlattı. Bu konu önemli ayrıç noktalarından biri oldu. Yine buna bağlı olarak diğer sol hareketlere bakış açımızın değişmesi, daha yumuşak hale gelmesi sebebiyle daha demokrasiyi vurgulayan bir dil kullanmaya başladık. Biz daha demokrat ve farklılıkları içinde barındıran bir hareketi savunuyorduk. Yani böylesine bir hareket değişik fikirlerle birlikte yaşayabilir, farklılıklarımızla da bir arada yürüebiliriz. Gorbaçov da sonuçta sosyalizmin uygulanış şeklinin bir başarısızlık içerdiğini ve bu yüzden yeni baştan ele alınması, hem teorinin hem pratiğin yeni baştan ele alınıp eleştirilmesi gerektiğini söylüyordu. Zaten 80'lerde Gorbaçov ve Deng katı merkezizetçi parti programlarını, devletçi modelleri sorguladı. Mesela o dönem Çin dışı açıldı" (Oral Çalışlar).

"Benim halen partici olduğum zamandaki bütün çabam parti kendini nasıl koruyabilir yozlaşmaktan ve bürokratlaşmaktan üzerine. Diyelim ki eğer iktidara gelmişse nasıl halka karşı gelmekten koruyabilir? Hep bunların üzerine düşünüyordum. Düşüne düşününe işte o eleştirileri yazdım ama baktım ve şunu anladım: Bizim pederin bir lafı vardı, bu terazi bu sikleti çekmez diye. Demek ki bunun bir örgütle, parti filanla değişmesi mümkün değil. Sonraki zamanda

bunun en iyi aşığdan yani Gezi'de olduğu gibi halk hareketiyle olacağını dűşündüm. İşte o zaman anarşizme yöneldim" (Gün Zileli).

Halil Bertkay ise bu sürece dair yaşananları, Saçak Dergisi'nde yazdığı ve kimi konferanslarda sunduğu metinlerden derlediği "Bir Dönem Kapanırken" adlı kitabının arka kapağında şöyle özetlemiştir:

"Türkiye'deki belli başlı bütün sol akımların içinde ciddi bir muhasebeden ve birlikten yana eğilimler ile hem teorik, hem örgütsel bakımdan muhafazakâr tavırlar, 1980'lerin ikinci yarısında ayrışmaya başlamıştı. Geçmişin alışkanlıklarına, tekkeciliğe ve benciliğe karşı ilk büyük, açık ayaklanma 1988-89'da 'Stalinizmin Maocu varyantının' bağrında meydana geldi... Savunulan temel fikir, sosyalizm deneylerinin yeryüzündeki ilk dalgasının kötülemesinden, çıkişsızlığa sürüklenmesinden 'revizyonizmin' değil Stalinizmin sorumlu olduğu; dolayısıyla uluslararası planda ve Türkiye'de, Mao Zedung düşüncesi olarak bilinen cereyanın rektifikasyon arayışının tamamen yanlış yönde ilerlediğiydi..." (Bertkay, 1991).

Sonuç olarak tüm bu tartışmalar sonrasında o güne dek hareketin ön saflarında yer alan bu ve benzeri isimler Aydınlık'la yollarını ayırmışlar, siyasi yaşamlarını sonraki süreçte farklı ideolojik, politik ve örgütsel kulvarlarda sürdürmüşlerdir.

Bu süreçte bir yandan bunlar yaşanırken öte yandan hareket kendini konumlandırığı sosyalist-sol alan içerisinde politik hegemonya kurmaya dönük ayrı bir mücadeleye girişmiştir. Burada gözüne kestirdiği hedef ise dönemin meşhur "Zonguldak-Botan el ele" sloganından da anlaşılacağı üzere 1989'dan itibaren yükselişe geçen işçi hareketleri ile doğuda gündün güne kiteselleşen Kürt siyasal hareketi olmuştur.

"PKK'nın 1984'de Şemdinli ve Eruh baskını sonrasında özellikle 86'dan itibaren ciddi bir kiteselleşme yaşandı Kürt hareketinde. PKK artık küçük bir terörist grup olmaktan çıktı, bir halk hareketine önderliğe girişti. Devlete, 12 Eylül düzenine karşılık veren bir hareket. Bildiğiniz üzere 12 Eylül düzeninin korkunç uygulamaları vardır o dönemde. Tam da o süreçte 1989 Bahar Eylemleri başladı işçiler arasında. Bunu 1990 Ankara Yürüyüşü takip etti. İşçi sınıfının başı çektiği bir harektir bu... Şimdi bakıyorsunuz iki tane güç var. Biri daha etkin ve önde diğeri de yavaş yavaş parlıyor. O zaman biz bu iki gücün dirsek teması ile 12

Eylül'den çıkışı becerebiliriz diye düşündük. 'Zonguldak-Botan el ele' aslına bakarsanız gerçekte bir devrim formülasyonudur. PKK ile birçok tartışmalarımız olmasına ve geçmişte aramıza kan girmesine rağmen tüm bu gelişmeler değerlendirilerek böyle bir çizgi izlendi" (Ender Helvacıoğlu).

Aydınlıkçıların bu yönelimi ilgili taraflardan da istenilen karşılığı bulmuştur. Burada hareketi rakipleri karşısında avantajlı kılan husus, geçmişten o güne dek biriktirdiği politik ve simgesel sermayesinin her iki kesim nezdinde "çıkarlar" açısından daha "kullanışlı" görülmesidir.

İşçi hareketleri özelinden konuya yaklaştığımızda "yasallık" ve "macera dışılık" dönemin işçi önderlerinin aradıkları temel kriterlerin başında gelmiştir ki her iki husus zaten Aydınlik Hareketi'nin başından itibaren savunageldiği anlayışla birebir örtüşmüştür.

"Zonguldak o günlerde büyük bir toplanma alanına dönüşmüştü. Bütün sol örgütler, illegal ya da legal hepsi istisnasız orada. Ben hepsiyle temastayım, geliyorlar işte bakıyorlar kime kancayı takalım diye. O süreçte tabi Sosyalist Partililer ile de tanıştık. Bütün kuvvetleriyle katılmışlar ve büyük emek sarf ediyorlardı. Hepsiyle bir sürü ciddi temaslarımız oldu. Tabi ki herkes kazanımına bakıyor ancak diğerleri kısa günün kârında, 'hadi Metin'i de kaptım' hesabında iken bunlar o mücadeleye dair samimi öneriler dile getiriyorlar, beni partiye götürüp konuşturuyorlar. Orada bir kez samimiyet testinden geçtiler benim gözümde" (Metin Oğuz).

"...yanlış giden bir şey var, işçi sınıfı ayakta ama siyasal örgütlenmeler onların çok daha gerisinde. Benim Aydınlik Hareketi ile tanışmam eylemlilik esnasında oldu. Gerçi abim Aydınlikçı ama o bize hiçbir zaman etkide bulunmamıştır... Bu süreçte bir sürü siyasal akım bizim yanımızda. Yok şu sendikayı basalım, yok yolu keselim ya da şu eylemi yapalım derdindeler. Bakıyorsunuz bu tarzda bir eylemlilik ile bu mücadelenin haklı zeminini yitireceğini, yanlış bir zemine kayacağını düşünüyorsunuz. Asıl mesele, tutarlı olacaksınız ve gerçekten işçi sınıfının çıkarlarını düşüneceksiniz. Tüm bunları üst üste koyduğumda Aydınlikçıları gördüm benimle aynı noktada görüş bildiren, bizimle birlikte mücadele eden..." (Songül Çağlar).

Kürt siyasal hareketi açısından ise gerekçeler hem daha tarihsel hem de daha karmaşıktır. Öncelikle Aydınlik Hareketi'nin, Kürt Solunun henüz kendi örgütlerini inşa etmediği 12 Mart sürecinde Kürt Meselesi özelinde savunduğu politikalar bu kesimlerce memnuniyetle karşılanmış ve bu durum o güne dek ortak hafızada tazeliğini korumuştur. İkinci husus 1980 öncesinde farklı fraksiyonlarca temsil edilen Kürt siyasal hareketinin kendi içerisindeki mücadelelerle ilgilidir. Nitekim 1978-80 arasında Apocular ile doğrudan kavgaya girişenler yalnızca Aydınlikçılar değil, Kürt Solunun kimi diğer fraksiyonları da olmuştur. Dolayısıyla o yıllarda Aydınlik Hareketi'nin izlediği "devletli" politikalar 12 Eylül sonrasında yapılan özeleştiriler sebebiyle kolaylıkla affedilebilmiştir. Konuya dair son bir husus da 80'lerin ortasında PKK önderliğinde başlayan mücadelenin Türkiye kamuoyuna yasal bir platform üzerinden duyurulması lüzumudur. Zira bu amaç, yaşanan gelişmelere kayıtsız kalmak istemeyen Aydınlik Hareketi'nin politik hedefleriyle örtüşebilir görünmüştür.

"12 Mart sürecinde Türkiye Sol Hareketi içinde Kürt meselesinde en cesur tavrı alanlar Aydınlikçılardı. Gerçi 12 Eylül'e giden süreçte Kürt Hareketine karşı olumsuz bir yayın çizgisi izlemişlerdi ama 12 Eylül'ün herkesin üzerinden buldozer gibi geçtiği zamanda herkes gibi onlar da özeleştiriy yaptılar. O zamanki tutumlarını mahkum ettiler ve bunu pratikte de gösterdiler. O dönemki politikaları bizim destekleyebileceğimiz, kendimizi içinde ifade edebileceğimiz bir politikaydı. Olumluydu ki yankısını PKK'de de buldu, Kürdistan'daki Sosyalist Parti'nin örgütlenme çalışmalarına PKK destek veriyordu. 2000'e Doğru dergisine dışardan yazı yazan PKK'liler vardı. Ayrıca derginin dağıtımına, kitlelere ulaşmasına yardım ediyorlardı. Avrupa'da da yine bu dergi PKK'nin kuruluşlarınca sahipleniliyor, destekleniyor ve satılıyor. İki tarafın da birbirine ihtiyacı vardı. PKK ısrarlı bir mücadele başlatmış, Türkiye ve dünya kamuoyuna seslenmek istiyordu. 2000'e Doğru dergisi ona bu anlamda iyi bir fırsat sunuyordu. Ayrıca Sosyalist Parti bölgedeki örgütlenme ihtiyacını da karşılıyordu. Tabi onların da kendi ihtiyaçları ve hesapları vardı. Bu gücü kendi üzerine almak ve kendisi yönlendirmek istiyordu" (Günay Arslan).

Aydınlik Hareketi açısından ise bu yakınlaşma PKK'nin henüz emperyalist merkezlerin kontrolü altına girmediği süreçte oradaki halk hareketini birlik ve beraberlik yönünde etkilemeye ve 12 Eylül rejiminin oralarda dayattığı baskıları boşa çıkarmaya yönelik gelişmiştir.

“Bizim o 80 öncesi değerlendirmelerimiz doğrudur, hakikaten Apocular güneydoğuda ‘böcek yiyen böcekler’ işlevi görüyor, oradaki bütün solu tasfiye ediyor. İşin bugünlere gelmesi aslında o zaman başladı. Çünkü sol doğuda birleştiren bir işlev oynuyordu, ayrılıkçı değildi. Oralarda yoksul köylüleri, emekçileri etkileyen hiçbir şey gelişmemiş. Derken 80’lerin ikinci yarısıyla bu iş halklaştı, kitleleri etkilemeye başladı, yoksulları toplamaya başladı, kadınları harekete geçirdi. Bir de tabii işin en önemli yanı Suriye o zaman Amerika’ya karşı cephede. Suriye’nin kontrolünderken PKK emperyalizmin güdümünde değildi. Mesela 89’da ben Paris’e bir konferansa gittim. PKK’lılar kapıya bile yaklaşılmıyor, oralarda dışlanıyordu. Bizim o dönemki gerçek niyetimiz ‘biz bunu etkileriz, işçi hareketiyle şunla bunla bu halk hareketini birlikçi bir tarafa çekeriz’ düşüncesi. Şimdi o gün şu da var, baskılar var, bilmem pislik yedirme var, Diyarbakır Cezaevi’nde olanlar var, öldürülen ve gömülen insanlar var. Bir sosyalist buna sırtını çeviremez ki. Bakın bizim mitinglerimize ‘kahrolsun Amerikan emperyalizmi’ diye slogan atıyoruz. ‘Kardeşlik’ diyoruz, ‘Botan ile Zonguldak el ele’ diyoruz” (Doğu Perinçek).

Nitekim Aydınlikçılar bu politikalarının bedelini, partilerinin Anayasa Mahkemesi tarafından 1992 yılında kapatılmasıyla ödemişlerdir.

4.3.3. SP: Politika “Oyununda” Temel Mantık ve Etki Sınırları

Sosyalist Parti paradigması, dünya siyasetinde geçmiş dengelerin alt üst olduğu, ideolojilerin “sarsıntıya” uğradığı ve yeni dönemin henüz inşa edilmediği bir uluslararası konjonktürde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla temel çerçevesi, “yeni dünya düzeninin” Türkiye’deki uzantısı şeklinde görülen 12 Eylül rejimine ve onun aktörlerine karşı bir mücadele çizgisinde, iç çelişkileri öne çıkaran bir bakış açısıyla biçimlenmiştir.

Dönemin dünya tahlillerine baktığımızda, ezen-ezilen çelişmesinin, “Kuzey’in” zengin sanayi ülkeleriyle “Güney’in” yoksul ülkeleri arasında yaşandığına dair tespitler öne çıkmıştır. Bu saflaşmada, Sovyetler Birliği’nin ABD ile olan rekabetinden yenik ayrılması sonrasında “batı emperyalizminin” cephesini bütünüyle ezilen dünyaya çevirdiği ve Romanya’da Çavuşesku yönetiminin devrilmesi ile hemen akabinde başlayan Körfez

Savaşı'nın bunun ilk adımı olduğu vurgulanmıştır. Aydınlikçılara göre ABD'nin "mızrak" işlevi üstlendiği tüm bu saldırılarda öncelikli hedef SSCB'nin geçmişteki nüfuz alanlarının paylaşılmasıdır. Dolayısıyla bu coğrafyalarda konumlanan ülkelere direnişin doğal cephesi şeklinde önem atfedilmiştir. Ayrıca mücadelenin ön cephesinde, *"emperyalizmin kendine bağlı yarı-kapitalist halkalar haline getirmek istediği, bağımlı ve çarpık biçimlerde de olsa kapitalizmin belirli ölçülerde geliştiği ve yaygın bir emek pazarının oluştuğu"* Türkiye gibi "ezilen dünyanın gelişmiş ülkeleri" konumlandırılmıştır. Hareket mensuplarına göre kapitalist sistemi güçlendirmeye dair yapılması planlanan bu "gençlik aşısına" karşı çıkılmalı, bunun için de "iflas etmeye" yüz tutmuş 12 Eylül rejiminin kurum ve ilişkilerini ortadan kaldırmaya yönelik bir mücadele esas alınmalıdır. Burada kendilerinin esas aldıkları temel dayanak ise 1980'lerin sonlarında grevler ile "intifadalar" ekseninde kitleleşen işçi ve Kürt dinamikleri olmuştur (SP Program-Siyasi Çizgi, 1991).

SP'nin kuruluş bildirgesi incelendiğinde burada öne çıkan kavram ve vurgular; "işçiler ve köylüler", "para babaları ve toprak ağaları", "işsizlik, pahalılık ve yoksulluk", "örgütlenme hakkı", "düşünce özgürlüğü", "işkence", "emperyalist baskı ve sömürü düzeni", "sahte Atatürkçülük", "demokratik halk iktidarı", "NATO karşıtlığı", "ırkçı baskılar", "özgür bir toplu sözleşme düzeni", "grev ve örgütlenme hakkı", "kadın-erkek eşitsizliği" ve "141-142 ve 163.maddelere karşıtlık" şeklinde sıralanabilir (SP Kuruluş Bildirgesi- Program-Tüzük, 1988).

Görüleceği üzere bu süreçte Aydınlikçılar yaşanan gelişmeleri bütünüyle "sol" ve devleti ise eleştirel bir gözden değerlendirmişlerdir. Zira bu durum özellikle "Kemalizm" ve "Kürt meselesi" bağlamı tarih okumalarında ve gündelik siyasetin kimi pratiklerinde kendini göstermiştir. Dönemin paradigmasını bizlere yansıtmaları açısından burada 2000'e Doğru dergisi kritik önem taşımaktadır. Nitekim burada ağırlıklı işlenen temanın kimi zaman Mustafa Kemal'e atıflarla Kürt meselesi ekseninde olduğu görülmektedir⁵¹. Ayrıca devletin güneydoğuda yürüttüğü "şahin" politikalar "emperyalizme" hizmet ettiği

⁵¹ Bunlardan en çarpıcıları; Atatürk: Kürtlere Özerklik (30 Ağustos 1987), Kürdün Ateşle İmtihanı (18 Eylül 1988), Apo'nun Tampona Cevabı (14 Nisan 1991), Sosyalist Parti'den Kürt Sorununa Çözüm: Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyeti (15 Eylül 1991), Apo'nun Bahar Politikaları (15 Mart 1992), Karar Kürt Halkının: Referandum (23 Ağustos 1992) şeklinde sıralanabilir. Ayrıca Kemalist yönetimin Kürtlere özerklik" planı ve kararı için bkz. Doğu Perinçek, **Kemalist Devrim-4 Kurtuluş Savaşı'nda Kürt Politikası**, Kaynak Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1999, s. 269-287.

gerekçesiyle mahkum edilmiş, yükselen Kürt halk hareketinin “silahla” bastırılamayacağı ileri sürülmüştür⁵². Yine bu dönemde Doğu Perinçek ve Ferit İlsever gibi sembolik önemde iki ismin gazeteci kimlikleriyle Öcalan ile ayrı zamanlarda yaptıkları görüşmeler kamuoyuna damgasını vurmuştur⁵³.

Burada doğal olarak aklımıza TİİKP dönemi ve o dönemde kendilerinin hazırladıkları “Savunma” metinleri gelebilir. Ancak her iki dönemi karşılaştırdığımızda aralarında önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Hatırlanacağı üzere Savunma’da Kemalist Devrim sahiplenilmekle birlikte kimi ağır eleştirilerin hedefine de alınmıştır. Ancak bu dönemde Aydınlıkçılar Kemalizm’in “resmi” yorumuyla “aslı” arasındaki farka vurgu yapmışlar ve Kurtuluş Savaşı dönemine odaklanarak Mustafa Kemal’in “Kürt meselesi” ve “anti-emperyalizm” konularındaki siyasetlerini pozitif yönden öne çıkarmışlardır. Buna karşı milli burjuvazinin önderlik ettiği Jön Türk Devrimi ile Türkiye demokratik devrim tarihinin en büyük atılımı olarak gördükleri Kemalist Devrimin “ilerici” karakter taşımakla birlikte aynı zamanda bunların Kürt ulusal gelişmesinin önünü de tıkadığını ileri sürmüşlerdir.

“1969 yılında İşçi-Köylü ve P.D. Aydınlık’ta yayımlananlar, 1974’te basılan Savunma’nın ilgili bölümü ve diğer yayınlar gerçeği yaşanan konjonktürün gereklerine göre açıkladılar. Bir zamanlar Kemalist iktidarın 1923 sonrası uygulamalarını aydınlatmak önemliydi. Çünkü sol, Kemalizmin ideolojik hegemonyası altındaydı. O günün sorunu, Kemalizmin ideolojik vesayetinden kurtulmaktı. Bugün ise, hem ülke düzleminde hem de sol düzlemde demokrasi mücadelesi için tarihsel birikimden güç almak, cumhuriyetin devrimci tarihsel köklerini ortaya çıkartmak önemli... Biz ideolojik ve sınıfsal olarak Kemalizmden ayırız, farklı bir sınıfız. Ama yaşadığımız süreç hâlâ burjuva-devrimci bir süreçtir, hâlâ burjuvazinin programı var gündemde. Ama burjuvazi çok büyük kesimiyle o programı terk etmiş ve o programın karşısına geçmiş. Mustafa Kemal ile Kenan Evren’in bu tarihsel süreçteki rolleri birbirine zıttır; Evren’in rolü Atatürk’ün rolüyle karşı karşıyadır. Sosyalistler ile Mustafa Kemal’in demokratik

⁵² Bu konuya dair bkz.: Cudi Dağında Kimyasal Silah mı? (23 Temmuz 1989); Gerilla Barınmasın Diye Ordu Ormanı Yakıyor (3 Eylül 1989); Ordu Nereye (11 Ağustos 1991).

⁵³ Doğu Perinçek-Öcalan görüşmesi Eylül 1989 ve Nisan 1991, Ferit İlsever-Öcalan görüşmesi ise Mart 1992 tarihindedir. 1989 tarihli görüşmenin detayları için bkz. Doğu Perinçek, **Abdullah Öcalan ile Görüşme**, Kaynak Yayınları, 5.baskı, İstanbul 1991.

devrim sürecindeki rolleri ise genel çizgileriyle yan yanadır” (Perinçek, Saçak, Ocak 1988: 27).

Nitekim Aydınlıkçıların bu siyaseti, 1991 yılında Kürt meselesine ilişkin hazırladıkları 15 maddelik program çerçevesinde daha da belirginlik kazanmıştır. Burada; (1) Kürt milletinin kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahip olduğu ve istediği takdirde ayrı devlet kurabileceği, (2) bu özgür iradenin ortaya konulabilmesi için Kürt illerinde referandum yapılması gerekliliği, (3) ancak böylesine bir ayrışmanın her iki milletin emekçilerinin yararına olmayacağı, dolayısıyla çözümün iki federe devletin eşit olarak katıldığı demokratik federal bir cumhuriyet olması gerektiği, (4) her federe devlette azınlıkların çoğunlukta olduğu ilçe ve illerde istenildiğinde bölgesel özerkliğin uygulanabileceği, (5) federal cumhuriyetin resmi dilinin Türkçe ve Kürtçe olacağı gibi hususlar öne çıkmıştır. Diğer maddelerde ise iki meclisli yapının detayları, yeni anayasanın konumu, federal cumhuriyetin bayrağı ve marşı gibi konulara yer verilmiştir (2000’e Doğru, 15 Eylül 1991).

Aydınlıkçıların kitleleşen Kürt dinamiğini massetme çabalarının 1980’lerin üçüncü çeyreğinden itibaren kesintisiz biçimde sürdüğü bir gerçektir. Ancak kendileri açısından bile oldukça “radikal” sayılabilecek 15 maddelik bu programın salt iç dinamiklerin ürünü olduğu söylenemez. Öyle ki bu bağlamda belirleyici olan bir diğer etken ABD’nin öncülüğünde başlayan 1. Körfez Savaşı olmuştur. Yakın coğrafyada yaşanan ve bölge halklarını doğrudan etkileyen bu gelişme karşısında Aydınlıkçılar, henüz “uluslararası” hale gelmemiş Kürt meselesini “ulusal” eksende çözüme kavuşturma arayışında olmuşlardır. Bu doğrultuda Türkiye ve Kuzey Irak menşeli her iki Kürt siyasal hareketini ayrı perspektiflerden değerlendirmişler, ilkinin “yerli” ve “devrimci”, diğerinin ise “ABD emperyalizmin güdümünde” olduğunu öne sürmüşlerdir (SP Program- Siyasi Çizgi, 1991).

“O dönem bizde aşırılıklar vardı, biz bunu savunalım derken milletimizin duygularını da zedeleyen tavırlar aldık. Oradaki çıkışımız, ‘bu Kürtleri Amerikalılar ele geçirecek, bari biz yanımızda tutalım’ şeklinde. Atatürk de biliyorsunuz Kürtlere özerkliği filan, aynı kafa bizimkisi. Yani o dönem İngilizler özerklik veriyor, bari ben sana vereyim mantığı. Bizdeki mantık da tamamen aynı. Bakın bu önemli, Rus Komünist Partisi’nden Ligaçev şunu söyledi: Sovyetler Birliği ve Türkiye gibi ülkelerde milliyet meseleleri var. Milliyet

meselelerinde etnik bir grup adına bir örgüt şiddete başvurduğu zaman, o kaçınılmaz olarak emperyalizmin kontrolüne girer. Bu bir kanun yani. Neden kanun? Çünkü sizin o devletleri yıkma ve o savaştan galip çıkma şansınız yok. Ama bir kere de silaha sarıldınız. Baş edemeyeceğiniz bir düşmanla silahlı hesaplaşmaya girdiğiniz için büyük bir güce yapışmak zorundasınız” (Doğu Perinçek).

Özetle Türkiye çıkışlı Kürt siyasal hareketine bakışlarına ilişkin olarak o gün için birbirleriyle örtüşen iç ve dış dinamiklerin bir arada belirleyici olduğu söylenebilir. Nitekim bu örtüşmenin ortadan kalkmaya ve Kürt meselesinin “uluslararası” siyasetin bir müdahale aracı haline gelmeye başladığı 90’ların ilk yıllarında Aydınlık Hareketi de bu politikalarından vazgeçmeye yönelmiş ve 95’lerden itibaren ise “ulusalci” bir rotaya girmiştir.

“Doğu Bey’in gidişinin nedeni (1991 yılındaki ikinci ziyareti kastediyor), ‘bak ABD bölgeye giriyor görüyorsun, önce Irak sonra Türkiye, sizi burada kullanacaklar. O zaman sizin Kürt milletini temsil etme hükmünüz kalmaz’. Benimki de bu temelde gerçekleşti ama tabi benim ziyaretimdeki bir diğer ayrıntı, bunlar serhıldan (intifada) kararı almışlar. Nevruz’da ayaklanma yapacaklar, bunu kararlaştırmışlar. Yayın organlarında yazıyorlar. Ben de parti merkez komitesi tarafından bunu önlemek için görevlendirilmişim. Oturduk, ikna ettik. Öcalan da kabul etti ve dedi ki: ‘Türkler ve Kürtler Türkiye’nin her yerinde Nevruz’u birlikte kutlayacağız’” (Ferit İlsever).

“PKK’nin legal örgütlenme ihtiyacı gerilla mücadelesi sayesinde ortaya çıktı, bu hareket de 89’da bizim serhıldan dediğimiz süreçte kitleselleşti. Bunun iki adresi vardı, biri Sosyalist Parti diğeri de bağımsız örgütlenme yoluna gitme. Perinçek esas olarak bu gücü kontrol altına almak ve yola kendi partisiyle devam edilmesini istiyordu. Ancak PKK’nin politikası herkesle yürür ama kendi bağımsız tutumunu da korur. Zaten serhıldanların daha da yükseldiği sonraki süreçte Perinçek korkmaya başladı. Patlayan kitleyi kontrol edemeyeceğini gördü. Hem ona öncülük edecek örgüte sahip değildi hem de Kürt meselesinin bu yakıcılığının yanında 91 Körfez Savaşı ile birlikte devletin bekası gündeme geldi” (Günay Aslan).

Bu dönemin paradigmasının bir diğer ayağını, Aydınlıkçıların yükselen işçi hareketlerine önderlik etmeye ve emekçi kesimleri kazanmaya dönük siyasetleri oluşturmuştur. Bu süreçte işçi sınıfını temsilen harekete katılan kimi işçi önderleri, sendika yöneticileri ve sıradan kimseler yalnızca niceliksel sebeplerle değil, aynı zamanda yönetim kademelerinde üstlendikleri görevler sebebiyle de politik sermayenin yeniden üretilmesinde belirleyici olmuşlardır. Nitekim bu durum Sosyalist Parti'nin program ve tüzüğüne de doğrudan yansımıştır. Söz konusu belgeler yakından incelendiğinde Sosyalist Parti'nin; (1) Türkiye işçi sınıfının, köy emekçilerinin ve sosyalist aydınların siyasal partisi olduğu, (2) ideolojisinin işçi sınıfının evrensel teorisini esas aldığı, (3) Türkiye'de sosyalizme ilerleme ve onu inşa etme amacını güttüğü ve en önemlisi (4) yönetici organ üyeleri ile kongre delegelerinin çoğunluğunun işçi ve emekçilerden oluştuğu, burada da kol emeğine öncelik tanındığı görülmektedir (SP Program- Siyasi Çizgi, 1991).

Ayrıca programda yer bulan “demokrasi ve özgürlükler” bahsi Aydınlıkçıların o dönemdeki yaklaşımları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Burada Millet Meclisi başkanı aynı zamanda devlet başkanı olarak konumlandırılmakla birlikte yerel yönetimler ile yerel meclislere geniş yetkiler tanınmış, yine yerel düzeydeki güvenlik örgütü belediye başkanının emri altına verilmiştir (SP Program- Siyasi Çizgi, 1991).

Programa konulan “parti içi kanatlar” hususu ise gerek hareketin kendi içinde gerekse sosyalist solun diğer kesimleri ile yürütülen tartışmalar özelinde “parti içi demokrasiye” bakışın eski dönemden farkını bizlere göstermektedir (SP Program- Siyasi Çizgi, 1991).

Aynı şekilde programa “işkence yasağı ve cezaevleri” ile “eşitlik ve ırkçı baskılara son” şeklinde yansıyan her iki bahis, biri tutuklu “devrimcilere” diğeri Kürt Hareketine atıfla Aydınlıkçıların 12 Eylül rejiminin uygulayıcısı olarak gördükleri devlete yönelik eleştirel bakışlarını bize göstermektedir⁵⁴.

⁵⁴ Ayrıca bkz. “Sosyalist Parti'nin Merkez Karar Kurulunun Parti Kongrelerinin Tartışmasına Sunduğu Rapor Taslağı”, **Teori Dergisi**, Sayı: 17-18, Mayıs-Haziran 1991.

4.4. İP (1992-2015): Altı Ok'un Rotasında Ulusalıcı Paradigma İnşası

Aydınlık Hareketi tarihinde İşçi Partisi kurumsal çatısı altında süregelen bu dönem, geçmişle kıyaslanamayacak ölçüde dalgalı ve karmaşık bir nitelik taşımaktadır. Neden dalgalıdır? Çünkü bu zaman aralığı, yeniden şekillenen küresel ve ulusal iktidar alanı karşısında güncel konumlanmaları, özgün politik salınımları ve siyasal geçişkenlikler ile dışlamaların bir arada evrildiği kimi “radikal” etkileşimleri içermektedir. Sürecin karmaşıklığına ilişkin olarak ise bu dalga halinin geçmişle olan kimi süreklilikler kadar kimi kopuşları da zorunlu kıldığı görülmektedir. Dolayısıyla burada, 23 yıllık bu zaman dilimini tek bir bütün şeklinde ele almaktan ziyade, onu ardışık üç alt dönem üzerinden değerlendirmek daha sağlıklı olacaktır. Bunlar:

1. 1992-1995 arası: Sorgulama ve geçiş
2. 1995-2003 arası: Ulusalçılık inşasında ilk girişimler (Kemalistler ile ittifak)
3. 2003-2015 arası: Ulusalıcı geniş cephe açılımı (Halkçılar ve Milliyetçiler ile ittifak)

4.4.1. 90'lar ve 2000'ler Dünyasının Politik Bağlamı ve Türkiye'ye Yansımaları: Tepkiler ve Esinlenmeler

Ulusalıcı paradigmanın inşasında belirleyici olan belli başlı küresel ve bölgesel gelişmeler ile bunların İşçi Partisi sürecinin her üç alt dönemindeki politik karşılıkları şu şekilde sınıflandırılabilir:

I- 1992-1995

Bu zaman aralığına damgasını vuran gelişme, Irak'ın Kuveyt'i işgali üzerine 1991 yılında ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin sürece doğrudan müdahalesiyle başlayan I. Körfez Savaşı'dır. Önceleri hava bombardımanı ile sürdürülmüş, sonrasında kara harekâtıyla desteklenmiş bu savaş sırasında bölgedeki Irak Şiiilerinin buldukları 32.paralelin güneyindeki bir alan ile Irak Kürtlerinin yaşadıkları 36.paralelin Türkiye'ye uzanan kuzey hattı “Çekiç Gücün” kontrolünde uçuşa yasak bölge ilan edilmiştir. Kürt bölgesine ilişkin olarak, II. Körfez Savaşı'nın başladığı 2003 yılına dek devam eden bu

fiili durum süresince günümüzde varlığı tanınır olan Kürt bölgesel özerk yönetiminin ilk yapı taşları döşenmiş, Kürt meselesi bölgesel bir sorun olmaktan çıkıp uluslararası niteliğe bürünmüştür.

O gün için Aydınlıkçılar bölgenin yeni bir döneme girdiği tahlili üzerinden Türkiye ve komşu ülkelerdeki her biri parçalı Kürt siyasal hareketinin kendi çıkarlarını ABD'nin buradaki hesaplarında görmeye başlama eğilimleri içinde olduklarını saptamışlardır. Değerlendirmelerinde “milli çelişkiyi” yeniden öne çıkarmaya başlayarak gelecek yıllarda inşa edecekleri ulusalcı paradigmayı ajandalarına almışlardır.

Yine bu süreçte Aydınlıkçılar, başta Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis'in “şüpheli” ölümü olmak üzere 93 yılının seri fail-i meçhul aydın cinayetlerini, Türkiye'nin bağımsızlığı ve güvenliğine karşı yapılmış “CIA-Gladyo merkezli tertipler” şeklinde yorumlamışlardır.

II- 1995-2003

90'ların ikinci yarısından 2000'lerin başına dek süregelen zaman dilimi, ABD'nin Ortadoğu'daki etkinliğinin artış gösterdiği ve Orta Asya, Kafkasya ile Hazar bölgelerindeki güvenlik ve enerji yollarını kendi nüfuzuna geçirmeye yönelik girişimlerini hızlandırdığı yıllardır. Buna karşı 1996'da Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından oluşturulan “Şanghay Beşlisi”, 2001 yılında Özbekistan'ın da katılımıyla “Şanghay İşbirliği Örgütü” adını almıştır.

Türkiye özelinde ise bu dönemde “Batı” tarafından kullanılan “Kürt kartının” Aydınlıkçıların da dahil olduğu kimi siyaset çevreleri ile ordu komuta kademesini tedirgin ettiği görülmektedir. Tüm bu çevreler tarafından yapılan tahliller doğrudan ya da dolaylı biçimde Irak'ın üçe bölüneceği ve sıranın bölgedeki diğer ülkelere geleceği sonucuna çıkmıştır. Nitekim 1995 Mart ayında TSK'nın Kuzey Irak'a düzenlediği sınır ötesi Çelik Harekâtı Irak'ın toprak bütünlüğünü muhafaza etmeye yönelik olup, devletin bu gelişmeler karşısındaki tehdit algısını bizlere göstermektedir. Dahası yine bu süreçte Aydınlıkçılar “yeni dünya düzenine” karşı “Avrasya Seçeneğini” gündeme getirmişler, hatta bunu 1996 yılında parti programına dahil etmişlerdir. Sonraki yıllarda ise bu

girişim 2003'de Moskova'da kurulan "Uluslararası Avrasya Hareketi" ile yakın temasta olmuş, kimi faaliyetlerini müşterek düzenlemiştir.

2001'de yaşanan 11 Eylül saldırıları "Büyük Ortadoğu Projesinin" (BOP) uygulamaya geçirilmesi açısından burada kritik bir milattır. Öyle ki ABD'nin bu saldırıları gerekçe göstererek 2001'de koalisyon güçleri ile birlikte Afganistan'a başlattığı işgali 2003 yılında Irak işgali izlemiştir. Bu işgal dünya kamuoyuna; Saddam Hüseyin rejimini devirmek, "dünya barışına" tehdit oldukları düşünülen radikal İslamcı grupları tasfiye etmek ve Baas rejiminin elinde olduğu iddia edilen kimyasal silahları kontrol altına almak olarak açıklanmıştır. Bu işgal sırasında içeride "Kürt Peşmerge" güçleriyle ittifak sağlanmış ve bunlar kara harekâtının kuzey cephesini teşkil etmiştir.

Türkiye tarafında ise II. Körfez Savaşı'nın etkileri hazırlık aşamasından itibaren derinden hissedilmiştir. DSP-MHP-ANAP koalisyonunun son zamanları ile AKP iktidarının ilk aylarına denk gelen bu süre içinde ABD ile resmi, gayri-resmi temaslar yoğunluk kazanmıştır. Tüm bu görüşmelerde ABD'li yetkililerin Türkiye'den ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nden beklentilerinin yanında Ankara'nın kırmızı çizgileri de masaya yatırılmıştır. Ancak 2003'de TBMM'de oylanıp reddedilen 1 Mart tezkeresi Türk-Amerikan ilişkilerinde etkileri sonraki yıllara tesir edecek kritik bir dönemeç olmuştur. TSK'nın bu savaşta doğrudan yer alması ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de konuşularak ülkenin hava sahasını, limanlarını ve topraklarını kullanması yetkisini hükümete verecek bu protokolün reddi, ABD'ye politik, ekonomik ve askeri açılardan ağır sonuçlar doğurmuştur.

Bu gündem özelinde ana muhalefet partisi CHP'nin yanı sıra Aydınlık Hareketi de düzenlediği konferanslar, protestolar ve izlediği yayın çizgisiyle tezkereye karşı tavır almış, "ABD karşıtı" ulusalcı reflekslerin TBMM dışındaki sözcülüğünü üstlenmiştir.

II- 2003-2015

II. Körfez Savaşı'nı izleyen ilk 6 yıl, Bush yönetiminin "Büyük Ortadoğu Projesi" kapsamında "demokrasi" argümanını öne çıkardığı ve Kuzey Afrika'dan Ortadoğu'ya uzanan coğrafyada "demokratik değerleri" hakim kılmaya yönelik dışarıdan ve içeriden

arayışlara giriştiği bir zaman dilimidir. Burada ABD, müttefiki diğer “Batı” ülkeleriyle beraber birçok küresel sorunun potansiyel kaynağı olarak gördükleri otoriter Arap rejimlerine “refah” ve “özgürlükleri” tesis etmeleri yönünde politik ve ekonomik baskılar uygulamışlardır. İçeride ise kimi sivil toplum kuruluşları (STK’lar) harekete geçirilerek kamuoyunun algısı bu yöne çekilmeye çalışılmıştır.

Benzer girişimleri geçmişte SSCB’nin nüfuz alanında olan ve jeopolitik açıdan önem taşıyan kimi eski Demir Perde ülkelerinde de görmek mümkündür. Zira 2003’de Gürcistan’da, 2004’de Ukrayna’da, 2005’de Kırgızistan’da yaşanan “turuncu devrimler” Rusya’yı çevrelemeye ve Orta Asya’ya koridor açmaya yönelik “Batı” destekli STK’larca yürütülen ve “sivil toplumcu” değerleri öne çıkaran hareketlerdir. Buna Rusya’nın cevabı ise oldukça sert olmuş, 2008’de Rusya-Gürcistan Savaşı ile sonuçlanmıştır. Burada Rusya’nın verdiği mesaj, Ukrayna ve Gürcistan’ın olası NATO üyeliklerinin kendisinin kırmızı çizgisi olduğu ve yakın çevresine yönelik herhangi bir tehdit durumunda çekinmeden silahla karşılık vermeye hazır olduğu şeklinde okunabilir.

Yeniden Arap coğrafyasına dönecek olursak, ABD’nin bölgeye dair projesi “yeni düzen” inşa etmenin aksine kaosun hüküm sürdüğü siyasal iklimi ortaya çıkarmıştır. Sürece Rusya ve İran gibi aktörlerin ABD karşıtı kampta dahil olmalarıyla bu kaos daha da tırmanmıştır. Irak’ta farklı mezhep gruplarınca ayırık biçimde devam eden direnişler ile Hizbullah ile İsrail arasındaki çatışmaların yoğunluğu bir yana, bu kaotik ortam asıl 2010 yılında başlayan “Arap Baharı” sonrasında kontrol edilemez bir noktaya ulaşmıştır. Tunus’ta başlayan, ardından başta Mısır, Libya, Yemen ve Suriye olmak üzere tüm Arap coğrafyasına yayılan protestolar sonrasında bölgedeki sosyal fay hatları kırılmış, kimi rejimler devrilmiş, kimileri ise iç savaşla karşı karşıya kalmıştır. Konumuz açısından burada bizi Irak’tan sonra ilgilendiren bir diğer ülke, Mart 2011’de iç savaşın başladığı ve hâlen sürdüğü Suriye’dir. Zira burada yaşanan kaos sırasında Kürtler özerklik alanlarını daha da genişletmişler ve bölgede daha etkili bir güç haline dönüşmüşlerdir.

“Arap Baharı”, Aydınlik Hareketi tarafından bu süreçte “Arap Halk Hareketleri” olarak kavramsallaştırılmış ve Tunus, Mısır ile Yemen’de başlayan gösterilere önceleri sıcak bakılmıştır. Ancak arkasından Libya’ya ve Suriye’ye sığınan olaylar ile bunu takip eden yabancı askeri müdahaleler, “Batının”, bölgede başlayan bu hareketlerin yönünü değiştirme girişimi şeklinde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bunlara karşı tavır alınmıştır.

2013-2015 yılları boyunca Aydınlık hareketi bölgesel işbirliğinin önemini öne çıkarmış ve bunun adını "Batı Asya Birliği" şeklinde koymuştur. Burada, İran, Irak, Suriye, Lübnan, KKTC, Azerbaycan gibi bölge ülkeleriyle yapılacak işbirliğinin "emperyalizme" karşı en güçlü cevap olacağını öne sürmüştür. Bu bağlamda Aydınlıkçıların "jeopolitiği" esas alan "güvenlik" eksenli siyasetlere yöneldikleri, Kürt meselesinde "PKK" ve "bölücü terör" temalarını öne çıkardıkları, söylemlerini bu çerçevede ördükleri görülmektedir.

4.4.2. 90'lar ve 2000'ler Türkiye'sinin Siyaset Alanı: Uzaksamalar ve Yakınsamalar

Yukarıda üç alt dönem altında sıralanan gelişmeler, nüfuz ettiği ve yeniden biçimlendirdiği iç siyaset zemini üzerinden Aydınlık Hareketi'nin politikalarına, tehdit algılarına ve stratejiye dair politik-toplumsal sermaye kombinasyonu ile mevcut-potansiyel ittifak yönelimlerine doğrudan yansımıştır.

I- Sorgulama ve geçiş (1992-1995)

I. Körfez Savaşı'nı takip eden ilk iki yıl içinde Aydınlıkçılar, Kürt siyasal hareketi ile aralarına mesafe koymuşlar ancak köprüleri bütünüyle atmamışlardır. Buna karşın sosyalist sola yönelik açılımlarını sürdürmüşler, kimi ciddi eleştiriler getirmekle birlikte "ortak değerler" şeklinde ifade ettikleri Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, İbrahim Kaypakkaya, Mazlum Doğan gibi lider figürlerin fotoğraflarını parti kongrelerinde kullanmışlardır (Özlü, Teori içinde, Mart 1993, Sayı 39: 18-21). Bunun yanı sıra işçi sınıfından kişilerle Sosyalist Parti sürecinde başlayan yakınlaşmalar artarak devam etmiştir. Dahası bu kesimlerin hareket içindeki "simgesel" ağırlıkları, Kürt siyasal hareketinin müttefikleri olarak görülen kimi kişilerle yaşanan yol ayrımlarına koşut olarak daha fazla hissedilmiştir.

"Burada tayin edici mesele Körfez Savaşı. Öncesinde de vardı ama asıl orada başladı fikirsel ayrılığımız. Önce 'Kürdistan' kelimesi giderek dergide sansürlenmeye başladı. Bunu bir yayın çizgisi değişikliği olarak değil, bir anlayıştan geri dönme olarak algıladım ben. Bir gün yönetici bir arkadaşla Kemalizm'i tartışıyorduk. Bana dedi ki: 'Kemalizm'i iyi anlamayan, onu

kavramayan hatta onu benimsemeyen iflah olmamıştır'. Ben de dedim ki 'sizin gibi fazla benimseyenler de iflah olmamıştır'. Bu süreçte Saddam için Doğu Perinçek'in kullandığı 'Arapların Bismarck'ı' ifadesi benim açımdan dönüm noktası oldu. En son Doğu Perinçek'le ayrılırken bana 'biz bu kadar Kürt meselesini yazdık, onu savunduk, özerkliği kapak yaptık' gibisinden bir şeyler söyledi. Ben de ona 'keşke o 70'lerdeki Savunmanızın ruhuna bağlı kalabilseydiniz ama siz bağlı kalmadınız. Sizin o güzel teorik sözleriniz en azından yüz elli yıldan beri ezilen Kürt halkının hayatını kurtarmaz. Onların hayatını şatafatlı sözlerinize ve altı doldurulamayan ama içinde Kemalizm olan bir şeye feda edemem' dedim ve koştum" (Faik Bulut).

94 yılının ortalarından itibaren ise Kürt siyasal hareketi ile iplerin bütünüyle koptuğu, Öcalan'ın Kürt sorununun çözümünde ABD ile Rusya'nın müdahalelerini öne çıkaran çağrı ve politikalarının sert biçimde eleştirildiği görülmektedir. Kemalizm'in 1923 öncesi perspektifini esas alan söylemler yerini, TİKP döneminin bakışını anımsatırcasına daha "ulusal" vurgulara bırakmıştır. Ayrıca 'laik' hassasiyetler ön plana çıkmış, 1993 Temmuz'unda yaşanan Sivas Katliamı bunu daha da pekiştirmiştir.

PKK terörünün ivme kazandığı bu süreçte parti üst yönetimi ülkede kabarış gösteren milliyetçiliğe koşut olarak ulusal değerlerin halk açısından daha da önem kazanacağı tahlilini yapmıştır. Bunun için de başta "bayrak" ve "Atatürk" olmak üzere bu ve benzeri simgelerin "emperyalizmin hizmetindeki gericilerin" elinden alınması hususunda ısrar ederek bu tartışmayı tabana taşımıştır.

"Benim partiye girdiğim 94 yılında yeniden eski çizgiye dönmeye başlandı ama şöyle söyleyeyim, 91-93 arası dönem daha böyle Kürtçü diyebileceğimiz bir dönemdi. 93 sonrasında ise PKK ile ara bozulmuş, kavga yeni başlamıştı. 93 Aydınlik'ına bakarsanız hâlâ belli oranlarda 'Kürdistan' kelimesi geçer, PKK'dan 'gerilla' olarak bahsedilir. Ama 94'den itibaren tüm ipler kopmuştur. Hatta mesela 94 yılında yapılmış parti kongresinde İbrahim Kaypakkaya'nın, Marx'ın, Lenin'in, Mao'nun yanında Atatürk'ün de resmi vardır o kongrede. Herkes asılmıştır. Ama parti teşkilatlarına Atatürk resimlerinin asılması, Türk bayrağının mitinglerde taşınmasının kararının verilmesi 1996 1 Mayıs'ı sonrasıdır. Bunun tartışması yapılmıştır 1994'lerde. Genel güç dengesi neydi dersiniz, yarı yarıyadır. Bir tarafta PKK ağırlıklı değil ama daha enternasyonalist çizgide görüşler vardır, diğer tarafta da öbürü" (Gökçe Fırat Çulhaoğlu).

Burada üst yönetimin temel savı; ülkenin “yeni dünya düzeni” içerisinde sömürgeleşme tehdidi ile karşı karşıya olduğu, dolayısıyla bu süreçten zarar görecektir tüm toplum kesimlerinin birleştirilmesi gerektiği ve bunun için de halkın önem affettiği ulusal simgelerin sahiplenilmesi mecburiyeti olmuştur.

Parti tabanını da içine alan tüm bu tartışmalarda iki zıt görüşün varlığından bahsedilebilir. Bunlardan birincisi üst yönetimin konu hakkındaki yaklaşımına karşıt tavır alan ve Kürt hassasiyetini öne çıkaran görüşlerdir. Burada öne sürülen tezler; böylesine bir sahiplenmenin Kürtler üzerindeki baskıyı onaylamak ve onları kaybetmek anlamına geleceği, sınıfla bütünleşmenin yolunu tıkayacağı, karşılıklı milliyetçilikleri körükleyip şovenizme hizmet edeceği ve nihayetinde hareketi burjuvazinin rotasına sokacağı şeklinde özetlenebilir (Gültekin, Teori içinde, Ağustos 1994, Sayı 56: 15-39).

Karşıt tezlerde ise; asıl “ulusal inkarcılığın” sınıf mücadelesine sekte vuracağı, hareketi kitlelerden yalıtacağı, bunun kimi İslamcı- sağ milliyetçi kesimlerin elinde bir silah olarak halkı peşinden sürükleyeceği ve kendilerine karşı kullanılacağı, bu kesimlerin peşlerine takılmama iradesi gösterenlerin ise “Kemalist” ideolojiyle ortaya çıkacakları ve “anti-empyalizm” bayrağının tıpkı 1968’lerde olduğu gibi “burjuva milliyetçilerinin” elinde yükseleceği, zira üniversitelerde günden güne sayıları artan ve güç kazanan Atatürkçü Düşünce Topluluklarının bunun göstergesi olduğu ileri sürülmüştür (Gültekin, Teori içinde, Ağustos 1994, Sayı 56: 15-39).

Zira Aydınlikçuların 1994 sonlarından itibaren temelini atmaya başladıkları “Sol Güç Birliği” programı, “Altı Ok” temelinde kurulması planlanan ittifakın ilk girişimi olmanın yanında, bu tartışmalardan “ulusalcı” tezlerin galip çıktığının kanıtıdır.

II- Ulusalcılık inşasında ilk girişimler: Kemalistler ile ittifak (1995-2003)

Kemalistler ile bu zaman diliminde yaşanan yakınlaşma, Aydınlikçular açısından “yeni dünya düzeni” ve “bağımsızlığın yitimi” ekseninde gerekçesini bulurken, diğer taraf açısından ise “laiklik” ve “modernlik” tandanslı endişelerde somutluk kazanmıştır. Hareketin, “PKK” ile “Kürt meselesini” ayrı kompartımanlarda değerlendirdiği bu

dönemde, yaşanan Sivas Katliamının ardından, Refah Partisi'nin 1994'de başta İstanbul ve Ankara olmak üzere birçok il ve ilçede kazandığı belediye başkanlıkları ve bir sene sonraki genel seçimlerden birinci çıkması söz konusu bu yakınlaşmayı daha da güçlendirmiştir.

Geçmiş yıllarda 2000'e Doğru Dergisi üzerinden "Türk-İslam sentezi" karşıtlığı esasında kamuoyuna taşınan tahliller ile İslam, peygamber ve Kuran eleştirilerinin bu dönemde de benzer çizgide devam ettiği görülmektedir. Bir farkla ki, 90'ların ikinci yarısıyla birlikte Türk-İslam Sentezi "ABD'nin ılımlı İslam projesi" ile özdeşleştirilmeye, "milliyetçilik" ve "dincilik" tehdidi ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Dahası, devletin "Kontrgerilla" ve "Hizbullah" ile işbirliği yaptığı, PKK'nın güçlü olduğu kimi illeri dinci örgütler aracılığıyla kontrol etmeye çalıştığı öne sürülerek, Kürt meselesine dair şiddet politikası eleştirilmiştir. Ortaçağ ilişkilerini ve dinciliği geliştiren bu minvaldeki siyasetlerin, Kürt meselesini yaratan ve onu besleyen toplumsal yapıyı güçlendireceği iddia edilmiştir.

Sonuç olarak "bağımsızlık" ve "laiklik" ilişkisinin yalnızca Kürt meselesi özelinde değil, "yeni dünya düzeninin küreselleştirme dayatmalarına" karşı her alanda çok daha güçlü olması gerektiği vurgulanmış, laikliğin emekçilerin sınıf ve aydınlanma mücadelesinin ön cephesi olduğu ileri sürülmüştür.

Bu zaman diliminde yaşanan kimi toplumsal hareketlenmeler Aydınlikçuların gözünden "emperyalizme bağımlılık" temelinde değerlendirilmiştir. Bunlardan 1995'deki Gazi olayları, devlet içine yuvalanmış kişilerce Alevi-Sünni çatışmasının yaratılması girişimi şeklinde yorumlanmıştır. Güvenlik güçleriyle çatışan kimi illegal sol örgütler de onların bu girişimine malzeme olan "enstrümanlar" şeklinde mahkum edilmiştir. 1996 1 Mayıs'ında çıkan çatışmalar ile sonraki yıllarda hapishanelerde başlayan direniş ve ölüm oruçlarının da Aydınlikçılar tarafından benzer perspektiften değerlendirildiği görülmektedir.

Aydınlikçı politik sermayenin toplumsal ve simgesel sermayelere dönüşümüne dair bu dönemde iki kritik gelişmeden bahsedilebilir. Bunlardan ilki 1996 yılında yaşanan Susurluk Kazası ve bunun açığa çıkardığı "polis-mafya-siyaset" ilişkileri özelindedir. Aydınlikçılar bu hadiseyi makro düzlemde neo-liberal sistemin "mafyalaşması" bağlamında yorumlamışlardır. Mikro düzlemde ise bunu, Azerbaycan'da Haydar

Aliyev'e karşı düzenlenen başarısız darbe girişimi, Çin'in Sincan-Uygur Özerk Bölgesi ile Çeçenistan'da yürütülen örtülü operasyonlar ve Orgeneral Eşref Bitlis'in "şüpheli" uçak kazasında ölümü gibi konular çerçevesinde devlet içinde konumlandığını iddia ettikleri "Çiller Özel Örgütü" ile ilişkilendirmişlerdir. TBMM Susurluk Araştırma Komisyonu ile de paylaştıkları tüm bu raporlar sebebiyle Aydınlık Hareketi kamuoyunun gündemine oturmuş, özellikle Atatürkçü-merkez sol kitlelerin ilgi odağı haline gelmiştir.

Bunu, Aydınlıkçıların, "Cumhuriyet Devrimi Kanunları Uygulansın" mottosuyla aynı yıl 4.Genel Kongre'de parti programına dahil ettikleri 12 maddelik program ile bu esasta yürüttükleri kampanyalar takip etmiştir. Laikliği merkezine alan bu programda; devletin din ve mezhepler karşısındaki konumu, din adamlarının statüsü, dinin eğitim sistemi içindeki yeri, dini amaçlarla kurulmuş vakıf ve dernekler, imam hatip okulları ve Kuran Kursları gibi hususlara yer verilmiş, laikliğin önemi vurgulanarak buna aykırı hareket edenlerin cezalandırılması gerektiği öne sürülmüştür (İşçi Partisi Temel Belgeler, 1997). Nitekim 28 Şubat 1997 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu'nda (MGK) alınan kararlar ışığında TSK'nın dönemin Refah-Yol (Refah Partisi-Doğru Yol Partisi koalisyonu) hükümetine verdiği muhtıra Aydınlıkçılar tarafından laiklik eksenli mücadelelerinin devlet katında karşılık bulması şeklinde yorumlanmış ve hararetle desteklenmiştir. Siyasal İslam'a karşı yönelen toplumsal tepkiden bu dönemde en fazla yararlanan kesimlerin başında Aydınlıkçılar gelmiş, İşçi Partisi'nin kayıtlı üye sayısı 1996-98 yılları arasında büyük artış göstermiştir (Kara, Teori ve Politika içinde, Yaz 2001, Sayı 23:40).

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus; Aydınlık Hareketi'ne yönelen bu toplumsal ilginin merkez sol siyasetin kurumsal muhataplarında karşılığını bulmadığı, Aydınlıkçıların 1999 Genel Seçimleri öncesinde "Sol Güç Birliği" adıyla DSP ile CHP'ye önerdikleri seçim ittifakı girişiminden elleri boş ayrıldıklarıdır. Bu durum Aydınlıkçı hegemonyanın etki alanını bizlere göstermesi açısından önemlidir. Nitekim Kemalistleri kendine çekmeye dair Aydınlıkçıların mevcut stratejisi 2000'li yıllarda önemli oranda değişmeye başlamıştır. Yeni strateji, "sosyal demokrasi" eleştirisi üzerinden "altı oku" daha kökten sahiplenme ve onun "anti-emperyalist" yönelimini öne çıkararak merkez sol partileri mahkûm etme üzerine kurulmuştur.

"Benim İşçi Partisi'ne katılmamdaki en temel sebep Kemal Derviş'tir. Çünkü Kemal Derviş'le CHP'nin halkçılığı, kamuculuğu, devletçiliği yok oluyor. O oraya

girdi mi altı okun üçü gidiveriyor. Ben de zaten açıklamamı böyle yapmışım. 'Kemal Derviş CHP'ye girerse ben istifa eder İşçi Partisi'ne giderim' demişim. Bölünmeyelim, tamam da bu lafta olmaz. Neyin etrafında birleşelim, ne olalım ki bölünmeyelim? O tarihte Perinçek hep birleşelim demiyor muydu? Sosyal demokratlar eğer bilinçli olsalar bu böyle olmazdı" (Ceyhan Mumcu).

III- Ulusalçı geniş cephe açılımı: Halkçılar ve Milliyetçiler ile ittifak (2003-2015)

Aydınlıkçıların ulusalçı geniş cepheyi inşa etmek adına yöneldiği siyaset, strateji ve taktiklerin ilk nüveleri 2000 yılından itibaren görünür olmaya başlamıştır. Tam da o sene yayın hayatına başlayan "Ulusal Kanal"; kuruluş misyonu, politik çizgisi, adı ve alan açtığı farklı siyasi kesimlerden kişiler üzerinden gelecekte kurulacak ittifakların habercisi olmuştur. Nitekim bu girişim AKP'nin 2002'de tek başına iktidara gelmesiyle daha çok belirginleşmiş, 2003 Mart'ında yapılan İşçi Partisi 6. Genel Kongresi ile aynı yılın Ağustos ayında düzenlenen "Mehmetçik Coni'ye Kalkan Olamaz" mitingiyle siyaset pratiğindeki karşılığını bulmuştur.

6.Genel Kongre'nin önemi, ABD'nin Irak işgali ile başlayan süreç akabinde öteden beri ülkede ve bölgede yaşanan gelişmelerin milli çelişmeyi baş çelişme haline getirdiği saptamasının resmiyete dökülmüş olmasıdır. Öyle ki; milli devletin dağıtıldığına, milletin parçalandığına, milli ekonominin çökertildiğine ve milli devrimci kültürün tasfiye edildiğine vurgu yapılan tüm bu tahliller ışığında "milli kuvvetleri milli hükümet hedefiyle birleştirme" politikası öne çıkarılmıştır (Teori, Mart 2003).

İşçi Partisi Gençlik Kolları ile Ülkü Ocakları İstanbul şubelerinin ortaklaşa düzenledikleri ve kamuoyunda "Kızılelma Mitingi" adıyla gündeme gelen miting ise gerek söylemleri gerekse ülkücü, Aydınlıkçı ve Atatürkçü kesimlerden bir araya getirdiği kitleler sebebiyle "ulusalçı dip dalgasının" işaret fişeği olmuştur. Ülkücüler ile girilen bu yakınlaşma hareket bünyesinde kimi hoşnutsuzluklar yaratsa da, bunun o gün için geneli etkilediği söylenemez.

"Ben bu mitingin yapılacağını İstiklal Caddesi'nde bizim gençlerden öğrendim. Merkez Komite üyesiyim o zaman, haberim yok. Gittim hemen partiye Perinçek

orada, işin aslını öğrendim. Yani bizi acayip etkileyecek bir şey bu, Merkez Komite toplanmalı ve bunun kararı orada verilmeli. Kendisi 30 Ağustos olduğu için insanların tatilde olduğunu ve durumun aciliyetini anlattı. Sonra bunun Aydınlık'a kapak yapılması isteği geldi bana. Ben o zaman derginin yayın yönetmeniyim ve böyle bir şeyi kapak yapmayacağımı ifade ettim. Sonra da istifa ettim zaten yayın yönetmenliğinden" (Ender Helvacıoğlu).

Ermeni soykırımı iddiaları ile mücadele etmek adına 2005 yılında Aydınlıkların girişimiyle KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın başkanlığında oluşturulan Talat Paşa Komitesi (TPK) ise kendi politik kulvarlarında sembolik önem taşıyan farklı isimleri yan yana getirmiş, sosyalist-milliyetçi-halkçı ittifakını toplumsal zeminde ete kemiğe büründürmüştür. Bu süreçte Aydınlık Hareketi; Lozan, Berlin ve Zürih'te yapılan eylemlerin ardına kattığı rüzgârla söz konusu kesimleri kendi bünyesine eklemeye başlamıştır.

"Benim İşçi Partisi'ne girdiğim zaman Lozan rüzgârı vardı. Partinin programı ve Doğu Bey'in konuşmaları zaten ortada. Aydınlık'ın ve Ulusal Kanal'ın yayınlarından da etkilendim oldukça. Türk milliyetçiliğini, ulusalcılığı ve devletten taraf olmayı ben burada yaşıyorum" (Servet Bora).

"Talat Paşa Komitesi'nin çalışma sürecinde tanıdım ben İşçi Partisi'ni. O zamanlar ben Doğu Bey'i bile tanıımıyordum. İşçi Partisi hakkında hiç bilgim yoktu. Ne zaman ki uçakla gittik ve İsviçre'deki ilk toplantıda göz altına alındı Doğu Bey, işte o zaman tanıdım kendisini" (Özden Gönül).

Bunun Aydınlık Hareketi'ne yansımaları 2006 yılında toplanan 7.Genel Kongre'de bütünüyle görünür olmuştur. Öyle ki tüzük ve programda yapılan değişikliklerle; hareketin o güne dek "işçi sınıfı önderliğinde, işçi-köylü ittifakı temelinde ve bilimsel sosyalizmin rehberliğinde milli demokratik devrim ve sosyalizme ulaşma" hedefinin salt "Kemalist Devrim'in tamamlanması" ile sınırlandırıldığı, "işçi sınıfı önderliğinin" yerini "milliyetçi, halkçı ve sosyalist öncülerin vatan savunmasında birleştirilmesinin" aldığı, "bilimsel sosyalizmin yol göstericiliği" yerine "bilim" ifadesinin tercih edildiği ve yönetimde emekçi çoğunluğunun kaldırıldığı görülmektedir⁵⁵. Ayrıca bu kongrede

⁵⁵ Bu kongrede yapılan tüzük oylamasında 25 kişi aleyhte oy kullanmıştır (Aydınlık Dergisi, Sayı:1015, 31 Aralık 2006, s.12). Bunun sonrasında ise Aydınlık Hareketi'nin köylü

kullanılan pankart ve sloganlarda sosyalist jargonlar terk edilmiş, “milli” vurgular öne çıkarılmıştır. Nitekim bunu takip eden yıl içinde partinin kızıl zemin üzerinde sarı yıldız bulunan bayrağı, Türk bayrağını andıracak biçimde kırmızı-beyaz renklere dönüştürülmüştür.

“O Aydınlıkçı çekirdek dediğiniz, Doğu Perinçek ve Ferit İlsever’in temsil ettiği o sosyalist çizgi, nüve var burada. Zaten o olmazsa biz de burada olmayız. Bu tartışmaların yaşandığı günlerde ben Doğu Perinçek ve Arslan Kılıç’a eleştiri yazdım. Dedim ki: ‘Biz sosyalistler bu işin neresindeyiz?’ Mesela parti bayrağının renginin değişmesi meselesinde de, Merkez Komitesi üyesiyim o zaman, hiç istemedim bu değişikliği. Sosyalizmden ayrılmak gibi geliyordu sanki. O kızıl renk sosyalizmin temsilcisidir. Sanki bundan kopmak gibi geliyordu ama süreç öğretiyor insana tabi. Şimdi bugün sosyalizmden mi bahsediliyor Türkiye’de? Bugün sosyalizmden sizce bahsedilebilir mi?” (Nurcan Karadağ).

2007 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin hemen arifesinde, başta Ankara, İstanbul ve İzmir olmak üzere yurdun çeşitli illerinde yoğun katılımlarla gerçekleşen Cumhuriyet Mitingleri, “bağımsızlık” ve “laiklik” hassasiyetlerinin “Atatürkçü” ve “ulusalcı” tonlarda öne çıktığı eylemler olmuştur. Konumuz özelinde bu mitingler, toplumsal ve simgesel sermayenin dönüşümüne dair, Aydınlıkçıların “milli dava” şeklinde görülen Talat Paşa Komitesi eylemlerinden farklı olarak, kendi sahasında verdikleri ilk büyük sınav olması sebebiyle önemlidir. Her ne kadar bu mitinglerde Aydınlıkçılar diğer katılımcıların yanında kurumsal biçimde yer almışlarsa da, döneminin cumhurbaşkanının hükümeti istifaya davet etmesi ve bu eylemliliğin Diyarbakır’a da taşınması talepleri, gerek mitingin düzenleme komitesinde gerekse geniş halk nezdinde arzu ettikleri karşılığı bulmamıştır. Nitekim ilerleyen günlerde kendi inisiyatiflerinde Diyarbakır’da düzenledikleri miting iki somut gerçeği ortaya koymuştur. Bunlardan ilki Aydınlıkçıların henüz o günlerde diğer ulusalcı aktörleri yönlendirmeye dönük etkisizliklerinin görünür olmasıdır. Diğeri ise Diyarbakır mitinginin katılımcı profiliyle ilgilidir. Öyle ki bu miting, büyük çoğunluğu çevre illerden gelmiş kişileri bir araya getirmiş olup, Aydınlıkçıların

önderlerinden ve yöneticilerinden İsmail Durna İşçi Partisi’nden istifa etmiş ve ilerleyen yıllarda Türkiye İşçi Köylü Partisi’ni (2.TİKP) kurarak genel başkanı olmuştur. Kendisinin sürece dair eleştirileri ile ilgili bkz. Durna, “İnsanlık Sosyalizme Mecbur”, Kuram Dergisi, Mart 2016. <https://kuramdergisi.wordpress.com/2016/03/>

1991 yılındaki Batman, Diyarbakır ve Cizre mitingleriyle karşılaştırıldığında, bölgenin toplumsal tabanından siyaseten kopuşu göz önüne sermiştir.

“Birçok konuda olduğu gibi Kürt konusunda da bir uçtan diğer uca savrulduk. Ben bunları daha dengeli koymaktan, Türkiye'nin birliği ve bütünlüğü açısından analizleri daha böyle derinlemesine yapmaktan, daha yumuşak, esnek koymaktan yanayım. Bir ara federasyonu savunduk, Kürdistan İşçi Partisi'ni (PKK) neredeyse kardeş parti gibi gördük. Tüm Kürt illerinde onlarla birlikte örgütlendik. Bu, 91'den sonra bir anda çökmeye başladı, bütün örgütlerimiz istifa etti. PKK talimat verdi çünkü. O gün Sosyalist Parti'yi orada örgütleyenler yarı Aydınlıkçı yarı PKK'liydi. PKK'ye karşı mücadele başlattığımız anda o 3-4 yılda yarı PKK'li yarı Aydınlıkçı olanlar bir anda PKK'ye kaydılar. Neden? Çünkü o bölgede PKK'li olmadan hayat hakkınız yok” (Sadık Usta).

Aydınlıkçı hegemonya açısından burada asıl dönüm noktası, “Ergenekon soruşturması” ile başlayan tutuklamalar ve sonraki yıllarda bunu izleyen davalar olmuştur. Bu süreç başta Aydınlıkçılar olmak üzere kamuoyunda “ulusalci” görüşleriyle tanınan siyasetçiler, ordu mensupları, aydınlar, bilim adamları ve yazarların içinde olduğu her kesimden insanı yakından etkilemiştir. 2014 yılına kadar devam eden bu durum gerek cezaevinde gerek toplumsal zeminde bu kesimleri birbirlerine daha da kenetlemiş, mücadelenin sözcüsü gibi hareket eden Aydınlıkçılara sempatiyi önemli oranda arttırmıştır. Öyle ki bu sempati, Aydınlık Gazetesi'nin günlük tirajı ile Ulusal Kanal'ın seyredilme oranına doğrudan yansımının haricinde İşçi Partisi'ne cezaevi içinden ve dışından katılımların önünü açmıştır.

“Ben Mustafa Kemal Atatürk'ün tarif ettiği Türk milliyetçiliğine inanmış bir Türk ülkücüsüyüm. Cezaevinde Doğu Perinçek ve arkadaşlarıyla tanıştım, onları yakından tanıdım. Bir kere bedel ödemekten hiç şikayet etmediklerini ve ne kadar namuslu insanlar olduklarını gördüm. Onları çok araştırdım, Aydınlık'ı ve Ulusal Kanal'ı takip ettim, Teori ile Bilim Ütopya dergilerini satır satır okudum... Bu süreçte medya beni 'Apo'yu sorgulayan komutan' şeklinde deşifre etti. Öyle mi dedim kendi kendime, biz de bodoslama mevziiye geçeriz, savaşıma devam ederiz. Bunun için İşçi Partisi'ndeyim. Hem de geçmişte solda marjinal tarafa kaymış olan kimilerinin, bunu Doğu Perinçek için söyleyemiyorum, son 8-10 senedir devrimci duruşu fark ettiklerini düşünüyorum. Kürtçülük ve Kıbrıs'ta işgal konularında yanlış olduklarını anlayarak çağdaş ve milli duruş sergiledikleri için

ben bu partideyim. Yoksa başka bir şekilde benim bu partiye girebilmem mümkün olabilir mi?..." (Hasan Atilla Uğur).

"Ben Aydınlık dergisini sürekli almamakla birlikte bu hareketi az biraz biliyordum. Haklarındaki yanlış birtakım bilgilerden geçmişte ben de etkilenmişim. Kendilerine karşı negatif bir algım yoktu ama pozitif de değildim. Ancak benim onlarla tanışmam avukatlık vesilesiyle mahkemede oldu. Kendi bireysel tahliyelerini istemeyen bir tek Aydınlıkçılar vardı bir de ben. Türkiye'de savunulması gereken değerlerin bu harekette savunulduğunu gördüm. Benim Türkiye'ye yönelik hassasiyetlerimle onların hassasiyetlerinin aynı olduğunu anladım... Aydınlık Hareketi doğru yönde güncelliyor kendini... Geçmişe baktığım zaman mesela 1970'lerin söylemlerini devam ettirseydi benim burada olmam mümkün olmazdı. Çok keskin söylemler onlar..." (Zeynep Küçük).

AKP'yi bir tarafa koyacak olursak, bu zaman diliminde Aydınlıkçılar, CHP ile MHP'ye dönük eleştirilerinin dozunu artırmışlar, her iki muhalefet partisinin tabanını etkilemeye dönük "milli" eksenli farklılıkları öne çıkarmışlardır. İçeride ise bunun tam tersi bir yol izlenmiş, "Atatürk", birleşmenin anahtarı şeklinde ortak değer olarak sunulmuş, söylem düzeyinde ise kimi ayrışmalar törpülenmiş, müşterek paydayı esas alan yaklaşımlar sergilenmiştir. Tüm bunların sonucunda, Aydınlıkçıların potansiyel müttefikler özelinde öteden beri savunageldiği "cephe" stratejisi 2006 yılından itibaren dönüşüm geçirerek söz konusu cepheyi parti çatısı altında kuran bir modele evrilmiştir. 2015 yılında yapılan olağanüstü kurultayda ise bunun adı konmuş, "İşçi Partisi" ismi "Vatan Partisi" olarak değiştirilmiştir. Vatan Partisi'nin (VP) bayrağına ilişkin "yıldızın" yanına eklenen "buğday" simgesi ile tüzükte buna dair getirilen aşağıdaki şu açıklamalar, yaşanan bu dönüşümü simgesel bağlamda ortaya koymasından önemlidir:

"Parti'nin simgesi, buğday başaklarının kucakladığı Çoban Yıldızı'dır... Buğday başakları, vatan ve emeği simgeler. Çoban Yıldızı ise öncü partiyi ve bilimin yol göstericiliğini temsil eder" (VP Tüzük, 2015).

4.4.3. İP: Politika “Oyununda” Temel Mantık ve Etki Sınırları

“İşçi Partisi” kurumsal çatısı altında süregelen bu dönem, iç ve dış siyasete ilişkin üretilen politikalar, izlenen stratejiler, kurulan ittifaklar ve dolaşıma sokulan söylemler özelinde Aydınlıkçıların “yeni dünya düzeni” hakkındaki kavrayışlarının pratiğe dair somut yansımalarını açığa çıkartmaktadır. Dahası bu dönem, hareketin ileri gelenlerinin “küreselleşme” ile mücadele ekseninde geliştirdikleri ulusalcı paradigmanın temel mantığını, inşa ve işleyiş süreçlerini ve hegemonya bağlamında görünür olan etki ve sınırlılıklarını ortaya koymaktadır.

Aydınlıkçıların “yeni dünya düzenine” dair saptamaları 80’li yıllarda öne çıkmaya başlamışsa da, bunun siyaset pratiğindeki izleri 90’larda görünür olmuştur. Tüm bu tahlillerde “üniter ulus devlet” ve “Kemalizm” esas alınmıştır. “Küreselleşme”; özgün bir olgu olarak değil, aksine, öteden beri süregelen “emperyalizmin”, ABD hegemonyasının hüküm sürdüğü Soğuk Savaş sonrası yıllarda yeni kavramlarla ortaya çıkmış hali şeklinde yorumlanmıştır. Asıl amacın, ezilen ülkelerin bağımlı hale getirilmesi, sosyal devletin yıkıma uğratılması, ulus-devletin ortadan kaldırılması olduğu ifade edilerek, yaşanan bu gelişmelerin sınıfsal çelişmelerin yanında ulusal çelişmeleri de derinleştirdiği öne sürülmüştür. Ancak esas alınan programların, stratejilerin ve söylemlerin yönünü iç ve dış konjonktürde yaşanan dönemsel gelişmeler ile ittifak arayışındaki o güne özgü hassasiyetler belirlemiştir. Dolayısıyla temel vurgular yıllar açısından farklılıklar sergilemiştir.

1992-1995 arası süreç, dünya ve Türkiye değerlendirmelerinde Marksist jargonların esas alındığı, sosyalizmin “kurucu babalarına” atıfların baskın olduğu, “yeni dünya düzeninin” ekonomi ve siyaset alanındaki etkilerinin salt “sınıfsal” bakış açısıyla tahlil edildiği yıllardır. Zira 1994 yılında toplanan İşçi Partisi 3.Genel Kongresi’nde “sınıf mücadelesini örgütleme görevi” öne çıkarılmıştır. Burada temel tehdit algısı “milliyetçilik” ile “dincilik” ekseninde örülmüş, bunlar, “emperyalizmin” “emeğe” karşı kullandığı ideolojik aygıtlar olarak ele alınmıştır. Milliyetçiliğin, burjuvazinin ideolojisi olarak ortaya çıktığı ve geçmişte “devrimci” bir nitelik taşıdığı vurgulanmış, ancak 90’larla beraber iç piyasayı korumak adına değil, aksine emperyalizmden destek alarak ezilen halkları birbirine kırdırma misyonuyla hareket ettiği ifade edilmiştir. Benzer şekilde siyasal

İslam'ın da ABD'nin "İlimli İslam Projesi'nin" bir aracı olduğu öne sürülmüş, laikliğin "sınıfsal" boyutuna vurgu yapılmıştır (İP Program-Tüzük-Siyaset, 1995).

Türkiye bağlamı değerlendirilmelerde ise, "yeni dünya düzeninin"; ulusal ekonomiyi dünya kapitalist piyasasına açarak tasfiye etmek, iç siyasette bundan yarar sağlayan "komprador" azınlığın dinci güçlerle müşterek hükümlanlığını "İslamcı liberalizm" düzleminde pekiştirmek ve dış politikada ülkeyi ABD çıkarları doğrultusunda bir yönelime sokmak amacı taşıdığı öne sürülmüştür. Bu zaman diliminde Aydınlikçuların bölgede yaşanan gelişmelere ve PKK'nın kendine çizdiği yeni yol haritasına koşut olarak yaptıkları "Kürt sorununun küreselleştiği" saptaması milat olmuştur. Bu bağlamda ABD'nin, Kuzey Irak'ta "Türkiye himayesinde Kürdistan" projesini hayata geçirmek istediği ifade edilmiştir. Öyle ki bu tarihten itibaren, yakın geçmişte kendilerini Kürt meselesinin yasal platformdaki yegâne sözcüsü şeklinde gören "angaje" tutumlarını değiştirmeye, konuyu daha "bağlantısız" konumdan ele almaya yönelmişlerdir. Bu gelişmelere çözüm olarak da emekçi kitlelerin seferber edilmesi gerektiğinin altı çizilmiş, 1990'larda geri çekilen "birinci sosyalizm dalgasının" işçi sınıfının önderliğinde aşılacağına ve Türkiye'de bunun yolunun "Emekçi Cumhuriyeti'nin" inşasından geçtiğine işaret edilmiştir (İP Program-Tüzük-Siyaset, 1995).

1995-2003 arası döneme baktığımızda ise Aydınlikçuların İşçi Partisi çatısı altında geçmiş yıllarda öne çıkardıkları "sınıf" merkezli tahlil ve söylemlerin "Kemalizm'in" anlayış ve içeriği çerçevesinde yeniden yorumlandığı görülmektedir. Bu durum 1996 yılında toplanan 4. Genel Kongre'de ipuçlarını vermeye başlamıştır. Örneğin burada "laiklik", önceki programdaki "sınıfsal" boyutunun yanında "Cumhuriyet Devrimi Kanunlarına" atıfla da vurgulanmış, yükselen Siyasal İslam'a koşut olarak maruz kalınan tehlikenin, alınması gereken önlemlerin altı çizilmiştir (İşçi Partisi Temel Belgeler, 1997).

Dış politikada, "yeni dünya düzeni karşıtlığı" temelinde "mazlumlar dünyasını" merkezine alan "Avrasya seçeneği" önerilmiş, Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'ndaki ittifak politikalarına atıfla bunun esas itibarıyla "sınanmış" bir strateji olduğunun altı çizilmiştir. İç politikada ise İşçi Partisi ile demokratik sol, sosyal demokrat ve Kemalist güçleri içine alan "Sol Güç Birliği", iktidar yönelimi olarak sunulmuştur (İşçi Partisi Temel Belgeler, 1997).

Ancak bu geçiş Kürt meselesi özelinde yukarıdaki hususlar kadar belirgin olmamıştır. 1992-1995 dönemi çizgisi, 4.Genel Kongre’de ana hatlarıyla sürdürülmüştür. Burada, söz konusu sorunun çözümsüz kaldığı sürece “küreselleşeceği”, “emperyalist müdahalenin zemini olmaya devam edeceği”, “devletin inkâr ve şiddet politikasının” çıkmazda olduğu vurgulanmıştır. Çözüm olarak; “birleştirici kimliği” esas alan, Cumhuriyet’in “ikinci asli kurucusu” olarak Kürtleri tanıyan, ulusal eşitlik ve özgürlük temelinde yeni bir anayasanın gerekliliği öne çıkarılmıştır. Ayrıca yasaksız ve özgür tartışma ortamı, genel af, olağanüstü halin kaldırılması, Çekiç Güç’ün varlığına son verilmesi, bölgeler arası dengesizleri gidermek için Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu’da kamu yatırımlarına ağırlık verilmesi, toprak reformunun yapılması gibi hususların önemine işaret edilmiştir (İşçi Partisi Temel Belgeler, 1997). Yine de, “Kürt Sorununa Acil Kardeşlik Çözümü” adıyla getirilen bu önerilerin 4.Genel Kongre’nin bir yıl öncesinde dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e sunulduğu dikkate alındığında, Aydınlık Hareketi’nin bu mesele özelinde 1992-1995 döneminde kendini konuşturduğu “ara” konumdan devleti muhatap alan anlayışa doğru yönelmeye başladığı görülmektedir.

“Kemalist-Sosyalist ittifakının” resmîyet kazandığı 1999 yılındaki 5. Genel Kongre’de ise bu dönüşüm tümüyle tamamlanmıştır. Burada “Altı ok” öne çıkarılarak onun Türkiye’nin 150 yıllık devrimci pratiğini yansıttığı, ülke gerçeklerine dayandığı, halk sınıflarını, Kemalistler ile sosyalistleri, halk ile orduyu birleştirecek yegâne “devrimci” program olduğu ifade edilmiştir (2000’lerde İşçi Partisi, 2000).

Bu kongre sürecinde, 90’ların başında kısa süre savunulan “federasyon” ve “özerklik” modellerinin özeleştirisi yapılmıştır. 2000 yılı eşiğinde Kürt Sorununun hak ve özgürlükler açısından fiilen çözüldüğü, bu gerçeğin devlet tarafından kabul edildiği, bundan sonra yapılması gerekenin söz konusu fiili durumun hukuki çerçevesini belirlemek olduğu karara bağlanmıştır. Bu doğrultuda Kürtleri dışlayan tarzda bir “milliyetçilik” anlayışının yanlış olduğu öne sürülerek Kemalist Devrim’in “anti-emperyalizmi” esas alan milliyetçiliği olumlanmıştır. Ayrıca Atatürk’ün “Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir” sözüne atıfla “millet” tanımının “etnik bağ” esas alınarak değil, “Cumhuriyet yurttaşlığı” öne çıkarılarak yapılması gerektiğinin altı çizilmiştir (2000’lerde İşçi Partisi, 2000).

Yine bu kongre sürecinde dış politikada “Avrasyacılık” vurgusu artarak sürmüştür. Bunun yanı sıra ülkenin “orduyla çözülebilecek sorunların eşiğinde olduğu” saptanmıştır. Bu bağlamda, ulus devletin silahla kurulduğu ve ancak silahla yıkılabileceği, TSK’nın 1995 yılındaki Çelik Harekatından başlayarak ABD’nin Kuzey Irak’taki politikalarına tavır aldığı, NATO üyesi olsa dahi son tahlilde ulusal karakter taşıdığı ve Kemalist Devrim’in geleceği açısından önemli bir güvence olduğu ifade edilmiştir (2000’lerde İşçi Partisi, 2000).

Aydınlık Hareketi’nin günümüz politikalarının anlaşılmasında 2003 yılı dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Öyle ki, “milli devletin savunulması” ve “Kemalist Devrim’in tamamlanması” doğrultusunda “milli hükümet” şemsiyesi altında inşa edilmesi planlanan geniş çaplı stratejik ittifakın ilk yapı taşları o yıl toplanan 6.Genel Kongre’de döşenmiştir. “Altı ok”, Kemalistlerin yanı sıra kendini “milliyetçi” olarak tanımlayan kesimleri de kapsayacak biçimde, bu ve sonrasındaki parti programlarının yegâne “ortak paydası” şeklinde ele alınmaya başlanmıştır.

Buradaki tartışmaları daha yakından incelediğimizde; (1) küresel sistemin mafyalaştığı ve insanlığı savaş tehdidiyle karşı karşıya getirdiği, (2) AKP’nin ABD güdümlü “Süper NATO darbesinin” bir ürünü olduğu, bunun devletin dağılmasına, milletin parçalanmasına, milli ekonominin çökertilmesine ve milli devrimci kültürün tasfiyesine hizmet ettiği, (3) tüm bu olumsuzlukları ortadan kaldıracak çözümün ise milli kuvvetlerin birliğiyle kurulacak milli hükümetten geçtiği şeklindeki saptamaların öne çıktığı görülmektedir. Dahası, Aydınlikçuların dünyayı kavrama ve onu değiştirmede kılavuz olarak gördükleri “bilimsel sosyalizm” bu kongrede Atatürk’ün “hayatta en hakiki yol gösterici” olarak tanımladığı “bilim” ile özdeş yorumlanarak parti tüzük ve programında gelecek kongrede yapılacak değişikliğe kapı aralanmıştır (Teori, Mart 2003).

Nitekim 2006 yılında toplanan 7.Genel Kongre’de bu geçiş bütünüyle sağlanmış, Kemalist Devrim’i tamamlama hedefiyle hazırlanan tüzük ve Milli Hükümet Programı ezici çoğunlukla kabul edilmiştir. Yeni tüzük, Büyük Millet Meclisi’nde 17 Kasım 1920 günü kararlaştırılan Halkçılık Beyannamesi ve onun bugün de geçerli olduğu saptaması ile başlamıştır. Önceki tüzüklerde yer alan “İşçi Partisi, Türkiye İşçi sınıfının, köy ve kent emekçilerinin ve sosyalist aydınların öncü partisidir” ifadesi bu tüzükte “İşçi Partisi,

Türkiye işçi sınıfının, köylülerin, esnaf ve zanaatkârların, kamu çalışanlarının, fikir emekçilerinin, milli sanayici ve tüccarların ortak milli iktidarı için mücadele eden öncü partidir” şeklinde değiştirilmiştir. Partinin “Türk Devrimi’nin milliyetçi, halkçı ve sosyalist birikimini kucakladığı” ifade edilmiştir (İşçi Partisi Tüzük ve Milli Hükümet Programı, 2007). Bu değişim, bundan böyle öncelikle dayanılacak sınıfsal temeli bulanıklaştırması ve tüm “milli” sınıfların çıkar ve taleplerine eşit mesafede yaklaşan “sınıflar üstü” bir yaklaşıma karşılık gelmesi bağlamında hem geçmişten kopuş hem de “kitle partisi” olma yolunda atılmış bir adımdır.

Ayrıca o güne dek tüm tüzüklerde süregelmiş “bilimsel sosyalizm” ibaresi burada “bilimin yol göstericiliği” şeklinde değiştirilmiştir. Dahası verilen tarihsel atıflar sosyalizmin geçmişte öne çıkan kişi ve atılımlarına değil, ağırlıklı olarak, Türkiye’nin demokratik devrim tarihi içinde yer bulan, Namık Kemal, Talat Paşa ve Mustafa Kemal gibi tarihsel kişiliklerle özdeşleştirilen Meşrutiyet ve Cumhuriyet Devrimlerine vurgu yapmıştır (İşçi Partisi Tüzük ve Milli Hükümet Programı, 2007).

Milli Hükümet Programı’nda ise; milli devletin Kemalist Devrim rotasında yeniden kurulması, etnik gruplaşma, mezhepleşme ve tarikatlaşmaya son verilerek milletin birleştirilmesi, vatanın bütünleştirilmesi, TSK’nın caydırıcı gücünün geliştirilmesi ve ülke güvenliği için yeterli hale getirilmesi hususları siyasal düzleme ilişkin öne çıkarılmıştır. İktisadi ve toplumsal düzlemde milli sanayi, tarım ve ticaretin gümrüklerle korunması, paranın giriş çıkışının denetim altına alınması, özelleştirilen kimi stratejik kuruluşların yeniden kamulaştırılarak kamu ekonomisinin canlandırılması gerektiği ifade edilmiştir. Kültür ve eğitime ilişkin olarak da, Cumhuriyet Devrimi Kanunları çerçevesinde eğitim ve öğretimin birliğinin yeniden tesisinin, parasız eğitimin işlerlik kazanmasının ve Cumhuriyet’in milli devrimci kültürünün hakim kılınmasının önemine işaret edilmiştir (İşçi Partisi Tüzük ve Milli Hükümet Programı, 2007).

2010 ve 2014 yıllarında yapılan 8. ve 9. Genel Kongreler ile “İşçi Partisi” adının “Vatan Partisi” olarak değiştirildiği 2015 tarihli Olağanüstü Kongre’de aynı hususların geçerli olduğu dikkate alındığında, Aydınlikçuların “Kemalizm” ve “ulusalcılık” bağlamında 1996’da temelini attıkları ve 2006’da aşama kaydederek günümüze taşıdıkları siyasetlerinin süreğenliği daha net biçimde anlaşılmaktadır. Zaman özelinde karşılaştığımızda ise TİİKP, TİKP ve SP çatıları altında geçen toplam 23 yılın (1969-

1992), yalnızca İşçi Partisi'nin Türk siyasetinde var olduğu süreye (1992-2015) ancak denk geldiği görülmektedir. 1996 yılını burada referans alırsak, bu aritmetik, aradan geçen zamanın politik, toplumsal ve simgesel sermayelerin inşası ve kökleşmesi bağlamında hiç kısa olmadığını göstermektedir. Dahası 20 yıl içinde tüm bu siyasetler, hareketin farklı yaş kuşaklarından ve siyasi geleneklerden gelen kadrolarınca da önemli oranda içselleştirilmiştir. Bu durum, Vatan Partisi çatısı altında yakın gelecekte izlenecek "ulusalcı" siyasetlerin seyri açısından önemli bir belirleyen olmasının yanında, kısa ve orta vadelere bu çizgide tersine yaşanabilecek olası köklü değişimlerin geçmişte olduğunun aksine hiç de kolay olamayacağını göstergesidir.



5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada ilk olarak “küreselleşme” olgusuna odaklanılarak onun Aydınlik Hareketi mensupları tarafından günümüzde nasıl yorumlandığı tahlil edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda konu öncelikle “dünya sistem” bağlamında, ardından Türkiye’ye olan yansımaları özelinde ele alınmıştır.

Yapılan tespitlerin hemen hepsinde onun 1980 sonrası dünyada yaşanan gelişmelere atıfla “dar” anlamı üzerinden yorumlandığı, “emperyalizm” ile özdeşleştirildiği görülmüştür. Hatta bu özdeşlik “Amerikan emperyalizminde” somutluk kazanmıştır. “Geniş” anlamını içeren kimi nadir değerlendirmelerde ise bu kavram uygarlıkların “döngüsel” doğasına gönderimde bulunmuş, siyasi, ekonomik ve kültürel açılardan “yoğunlaşma” ve “birikim süreçleri” şeklinde tanımlanmıştır.

Ancak hareket mensuplarının tahlillerinde ilk bakışta öne çıkan bu türdeşlik halinin ayrıntılara girildiğinde ayrıştığı görülmüştür. Bu ayrışmalar yaklaşıma dair kimi sistematik farklılıkları göz önüne sermiştir. Hareketin “sosyalist” kanadında yer alan kadrolarca bu sorunsal Marksist tahliller doğrultusunda ele alınmıştır. Lenin’in “emperyalizm teorisinin”, yeni bazı gelişmeler göz ardı edilmemek kaydıyla günümüzde hâlen geçerli olduğu ifade edilmiştir. Kendilerini “Atatürkçü” ya da “sol Kemalist” olarak tanımlayan, geçmişte SHP, DSP ya da CHP seçmeni olan “halkçı” kesimlerde, “Marksist” tahlillerin yerini görece daha eklektik değerlendirmeler almıştır. Aydınlik Hareketi’nin “milliyetçi” kanadını temsil eden mensuplarının tahlillerinde tarihsel-maddeci bakış açısı bütünüyle silikleşmiştir. Hareketin gençlik kesiminin tahlil ve değerlendirmelerinde öne çıkan bulgular ise sosyalist kanadın sistematiğine daha yakın görülmüştür. Bu durum; Aydınlik Hareketi içinde ideolojik hegemonya inşasına yönelik simgesel sermayenin, gençlik üzerinde sosyalist kanat tarafından daha etkili kullanıldığı şeklinde yorumlanmıştır.

Hareketin sosyalist, halkçı, milliyetçi ve gençlik kesimlerine dair tüm bu saptamaları, “küreselleşme” başlığı altında incelenen diğer başlıklar için de genellemek mümkündür.

Konuya bütüncül açıdan baktığımızda, Aydınlikçılar küreselleşmenin derinleştirdiği çelişkiler ve tehditler özelinde “ulus devleti” öne çıkarmışlardır. Bu durum; “emperyalizm ile mazlum devletler çelişkisi” olarak formüle edilmiş, geçmişte kapitalizmin sanayileşme atılımıyla doğmuş emek-sermaye çelişkisinin özünde kaybolmamakla birlikte günümüzde “başat” belirleyen olmaktan çıktığı şeklinde yorumlanmıştır. Aldıkları paylar günden güne azalmakla birlikte yine de gelişmiş ülkelerin emekçilerinin yaşadığı sömürden fayda sağladıkları vurgulanmıştır. Bu bağlamda Aydınlikçılar, “ulus devlet modelinin” asıl bugün çok daha gerçekçi olduğunu, küresel çapta ulus-ötesi yönetim modelinin hayata geçme şansının hiç olmadığını ifade etmişlerdir.

Aydınlikçılara göre; bu süreçte sermaye ile siyaset alanları arasındaki etkileşim geçmiş dönemlere kıyasla daha karmaşık bir biçim olsa da, yine de sermayenin küresel ölçekte yürüttüğü çıkar savaşımı devlete rağmen ve onun ötesinde değildir. Aksine onun içerisinde ve ona nüfuz etmeye yönelik tarzda açığa çıkmaktadır. Dolayısıyla kendileri son kertede belirleyici olanın çok uluslu ya da uluslararası şirketlerin çıkarları olmadığını, onların ağırlıklı kesimini temsil eden tekelci kapitalist devletlerin çıkarları olduğunu vurgulamışlardır. Bu etkileşimde; ağırlıklı olarak kendi ulusal pazarına dayanan, sömürüyü ulusal ölçekte kendi emekçisi üzerinden gerçekleştiren ve kimi yetersizlikleri sebebiyle sermaye ihracından yoksun olan “milli sermayenin” olumsuz etkilendiğini, sürecin kaybedenleri safına kaydığını ifade etmişlerdir.

Hareket mensuplarına göre küreselleşme sürecinin bir diğer kaybedeni de orta sınıflardır. “Orta sınıf” kavramına dair literatürde öteden beri süregelen gerilim araştırmanın bu bölümünde de kendini hissettirmiştir. Burada farklı adlandırmalar ortaya atılmış olsa da, Aydınlikçılarının mutabık oldukları husus küreselleşmenin üst ve alt sınıflar arasındaki uçurumu derinleştirdiği, orta sınıfları “mülksüzleşme” tehdidiyle karşı karşıya bıraktığıdır.

Araştırmada öne çıkan bir diğer husus, “demokrasi” kavramının Aydınlikçı söylemde “negatif” çağrışıma sahip olduğudur. Buradaki temel algı, “egemenler” tarafından bu kavramın sistemin işleyişi doğrultusunda içinin boşaltıldığı, “yeni” bir ambalajla toplumlara sunulduğu yönündedir. Buna göre günümüzde “parlatılan” kimi değerler ile hak ve özgürlükler gerçekte kavramın özünü yansıtmamaktadır. Öyle ki küreselleşme sürecinde; “ulusal kimlik” ile etnisite, mezhep ve cinsiyet temelli “alt kimlikler”

çatıştırılmakta, “sınıfsallık” bu kimlikler karşısında silikleşmektedir. Dahası bu süreçte ulusal kültür bir yandan küreselleşmenin “evrensellik” iddiasıyla sunduğu kültürün “tektipleştirici” etkilerine maruz kalırken, öte yandan “feodal”, “etnik” ya da “mezhepsel” yönleri ağır basan kimi “yerellikler” karşısında aşınmaktadır.

Aydınlıkçılara göre; günümüzde bir diğer çatışma alanı, “devlet” ve “iktidar” sorunsalı çerçevesinde ideolojik-stratejik düzlemde ortaya çıkmış, “politik toplum” ile “sivil toplum” karşıtlığı üzerinden inşa edilmiştir. Buna göre sivil toplumculuk, halkın örgütlü gücünün ve dolayısıyla iktidar mücadelesinin önünü kesmek amacıyla küreselleşmenin ideolojik hegemonya araçlarıncı “anarşizm” güzellemesi ekseninde “devlet” ve “devletçilik” karşıtlığı esas alınarak bilinçli olarak kurgulanmıştır. “Sivil” nitelemesi üzerinden toplumsal algılar şekillendirilmeye çalışılmıştır. Ulus devletin başta anayasa ve ordu gibi olmazsa olmazları “sivilleşme” adı altında hedef alınmıştır. Burada hareket mensupları küreselleşme ile mücadeleye yönelik olarak parti eksenli mücadeleyi esas alan, merkezden tabana belli hiyerarşik işleyişi olan, aynı zamanda da demokratik kitle örgütleri ile etkileşim içinde çalışan bir örgütlenme modelini öne çıkarmışlardır. Ancak ulusal çaplı örgütlenmenin başlı başına yeterli olmayacağıının, dolayısıyla bunun küreselleşme karşıtlığı temelinde bölgesel ittifaklar ile desteklenmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir.

Aydınlıkçıların Türkiye bağlamı küreselleşme değerlendirmelerinde ise, genele dair önceki tahlillerinde görünür olan söylem farklılıklarının yerini daha türdeş söylemlere bıraktığı görülmüştür. Türkiye’nin bu sürece eklenmesine ve ülkenin mevcut ekonomi politikasındaki köklü kırılmaya dair, 24 Ocak Kararlarına ve buna siyaseten uygulama zemini döşeyen 12 Eylül 1980 Askeri Darbesine yaptıkları atıflar öne çıkmıştır. Küreselleşmenin Türkiye üzerindeki yıkıcı etkisinin doğrudan hissedildiği sürece ilişkin olarak da AKP’li yıllara işaret etmişlerdir.

Burada Aydınlikçılar Türkiye’nin temel sorunlarını; “emperyalizm destekli Kürtçülük”, “emperyalizm destekli irtica” ve “borçlanma ekonomisi” olarak sıralamışlarsa da, asıl öncelikli sorunun “iktidar” olduğunu öne sürmüşlerdir. Söylemlerindeki vurgular ağırlıklı olarak “Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında AKP’ye verilen misyon” üzerine yoğunlaşmıştır. Karşıtlık, AKP’nin program ve politikalarında öne çıkan küreselleşme ile barışık ılımlı İslamcı ideolojinin Kemalist Devrim’in kazanımlarına tehdidi üzerine inşa

edilmiştir. Bu doğrultuda iç politikada, Cumhuriyet kazanımlarının sahiplenilmesi ve Kemalist Devrim'in tamamlanması ekseninde Türkiye'nin "milli güçlerinin" ortak girişimiyle kurulacak "milli hükümet" formülü önerilmiştir. Bunun bir uzantısı olacak şekilde dış politikada ise Avrasyacılık temelinde komşu ülkeleri de içine alacak bölgesel ittifak ve işbirliklerinin mecburiyeti vurgulanmıştır.

Küreselleşmeye ilişkin tüm bu bulgular Aydınlık Hareketi'nin günümüz fotoğrafını çekmekte olup küreselleşme karşıtlığının "ulusalci" yorum ve pratiklerini göz önüne sermiştir. Bu yönüyle, literatürde değinmiş olduğumuz "alternatif-küreselleşmeci" görüşler ile küreselleşmeyi "emperyalizm" teorileri üzerinden açıklayan ancak temel karşıtlığı "enternasyonalist" düzlemde ören diğer sosyalist tandanslı yaklaşımlardan bütünüyle ayrılmıştır.

Buradan hareketle bir sonraki aşamada Aydınlık Hareketi, 1969-2015 yılları arasında süreklilikler ve kopuşlar ekseninde Bourdieu'nun "alan" yaklaşımı esas alınarak dört ayrı dönemde tahlil edilmiştir. Her bir döneme özgü olarak sırasıyla; (i) dünyanın politik bağlamı ve Türkiye'ye yansımaları (iktidar alanına karşı konumlanma), (ii) iç siyaset alanı içinde Aydınlık Hareketi'nin yakınsama ve ıraksama stratejileri (iç siyaset alanı ve hareket alanı içinde yerleşik farklı çıkarlardaki aktörlerin mücadeleleri), (iii) esas alınan paradigmanın işleyiş ve sınırlılıkları (devralınan habitus bağlamında politik sermayenin toplumsal ve simgesel sermayelere nasıl dönüştürüldüğü ya da neden dönüştürülemediği) masaya yatırılmıştır. Burada, hareketin halihazırdaki mensupları ile eski mensuplarının görüşlerine, kendilerinin hareket içinde buldukları zaman dilimleri dikkate alınarak yer verilmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular, Aydınlık Hareketi'nin geçmişten günümüze dek taşıdığı kimi temel kodların, sosyalist devrim-millî demokratik devrim ayrışmasına uzandığını bize göstermiştir. Türkiye'de hakim üretim biçimini "kapitalizm" olarak gören ve dolayısıyla izlenmesi gereken yolun işçi sınıfı öncülüğünde sosyalist devrim olması gerektiğini savunan tezlerin karşısında Aydınlıkçılar başından beri "millî demokratik devrim" tarafında saf tutmuşlardır. Türkiye'yi dışa bağımlı komprador burjuvazi ve toprak ağalığı egemenliğinde "yarı-feodal" bir ülke olarak nitelmişlerdir. Az gelişmiş ülkeler için ileri sürülen "iki aşamalı devrim" modeli ekseninde, "tamamlanmamış" olduğuna inandıkları demokratik devrimin işçi sınıfının önderliğinde millî sınıflarca

tamamlanmasını gündemlerine almışlardır. Sosyalist devrimin bunun sonraki aşaması olduğunu ifade etmişlerdir. Burada konumuz açısından önemli olan husus, “milli demokratik devrim” yaklaşımının Aydınlık Hareketi’nin Kemalist Devrimleri olumlayan kurumsal bakışına doğrudan yansımış olması ve farklı dönemlerde farklı vurgularla da olsa Kemalizm’i dayanak noktası kılmasıdır. Bu niteliği sebebiyle geniş bir hareket alanı yaratmış, Aydınlıkçıların farklı açılımlara yönelmesine olanak tanımıştır.

Aydınlık Hareketi’nin siyaset sahnesine çıktığı dönem 1960’ların ikinci yarısına denk gelmektedir ki, bu zaman dilimi, dünyada ve Türkiye’de “devrim” rüzgârının estiği, “düzen değişikliği” istemlerinin ilk kez geniş kitlelerce yüksek sesle dillendirildiği yıllardır. Dolayısıyla politik, toplumsal ve simgesel sermayelerin nitelik, nicelik, işleyiş ve sınırlılıkları üzerinde bu konjonktür belirleyici olmuştur. Siyaset alanı içindeki konumlanmalar, yakınsamalar ve iraksamalar yine bu konjonktürün etkilerini yansıtmıştır. 1969’dan 1977’ye dek süregelen sekiz yıllık illegal TİİKP dönemi bu çalışmada paradigmaya ilişkin kimi gelgitlerin yaşandığı arayış ve inşa dönemi olarak tanımlanmıştır. Öyle ki; 12 Mart 1971 Muhtırası’na kadar geçen ilk üç yılda, milli demokratik devrim tezinin “soldan” yorumlandığı, bu doğrultuda iç çelişkileri esas alan Marksist tahlil ve söylemlerin esas alındığı, başta Kürt meselesi ve diğer meselelerde devlet ve ordu karşıtı yönelimlerin öne çıktığı, Kemalizm’e eleştirel yaklaşıldığı saptanmıştır. Ancak bu durum 1975 sonrasında değişmeye başlamış, 1977’de ise bütünüyle başkalaşmıştır.

Nitekim 1978-80 arasında, arttığına inanılan “SSCB sosyal emperyalizmi” tehdidine koşut bambaşka bir Aydınlık Hareketi karşımıza çıkmıştır. Sosyalist kesimlerin birçoğuyla keskin ayrışmaların yaşandığı bu süreçte esas alınan paradigma, milli demokratik devrim tezinin “sağ” yorumu üzerine inşa edilmiştir. Bu kapsamda Aydınlıkçılar; Türkiye tahlillerinde iç çelişkilerin yerine milli çelişkiyi öne çıkarmışlar, devlet ve ordudan yana tutum takınmışlardır. Kemalizm’i alenen savunmasalar da onu sahiplenmişler, Kürt meselesinin çözümünü devletin menfaatleriyle özdeşleştirmişlerdir.

1980’ler, “küreselleşme” ve “sivil toplumculuk” retoriklerinin dolaşıma girdiği, sosyalist dünyada ideolojik ve iktisadi açılardan “liberal” erozyonun yaşandığı, buna ilaveten 12 Eylül travmasının sürdüğü yıllar olması sebebiyle Aydınlık Hareketi üzerinde kritik sonuçlar doğurmuştur. Bu yıllarda Aydınlıkçılar hesaplaşma, çözülme ve yeniden var

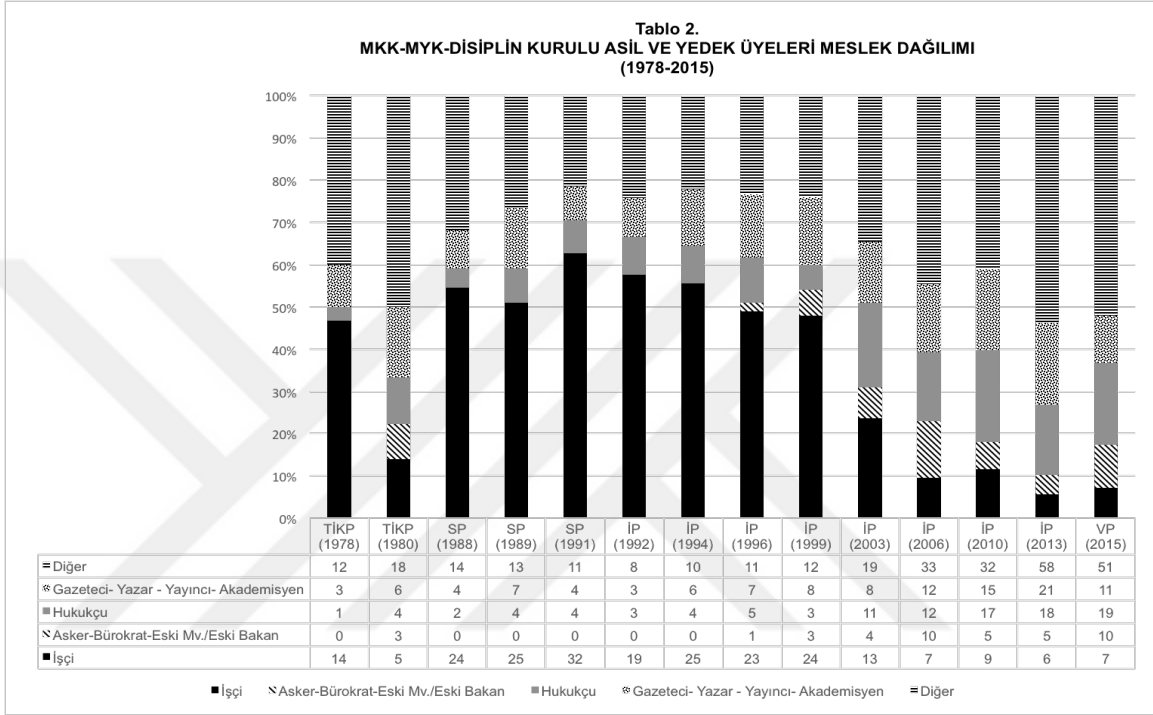
olma süreçlerini iç içe yaşamışlardır. Dönemin paradigması, dünya siyasetinde geçmiş dengelerin alt üst olduğu, ideolojilerin sarsıntıya uğradığı ve yerine yenisinin henüz inşa edilmediği bir uluslararası konjonktürde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla temel çerçevesi, “yeni dünya düzeninin” Türkiye’deki uzantısı şeklinde görülen 12 Eylül rejimine ve onun aktörlerine karşı mücadele ekseninde, iç çelişkileri öne çıkaran bakış açısıyla biçimlenmiştir. Burada esas alınan temel dayanak, 1980’lerin sonlarında grevler ile “intifadalar” etrafında kitleselleşen işçi ve Kürt dinamikleri olmuştur. Bunun yanı sıra sosyalist solun kimi kesimleri ile geçmişte attıkları köprüleri onarma yoluna gitmişlerdir. TİİKP paradigmasına hakim olan devlet ve ordu karşıtı yönelim bu dönemde tekrardan belirginleşmiştir. Kemalizm’e ilişkin olarak ise onun “resmi” yorumuyla “aslı” arasındaki farklara vurgu yapılmıştır. Kurtuluş Savaşı’nda izlenen Kürt politikası öne çıkarılmıştır.

Son olarak İşçi Partisi dönemine baktığımızda, yirmi üç yıllık bu süreç, Aydınlıkçıların “küreselleşme” hakkındaki kavrayışlarının pratiğe dair somut yönelimlerini yansıtmıştır. Genel hatlarıyla bakıldığında ise 1978-80 arası TİKP dönemini çağrıştırmıştır. Buradaki temel farklılık, tehdidin tarafı ile referans alınan kişi, simge ve retorikte açığa çıkmıştır. 70’lerin “sosyal emperyalizminin” yerini “ABD emperyalizmi” yeniden almış, sosyalizmin önder ve simgelerine yapılan atıflar yavaş ancak kalıcı biçimde yerini Kemalizm ile ulusal simgelere bırakmaya başlamıştır. 1991 yılında başlayan I. Körfez Savaşı tüm bu dönüşümlerde dönüm noktası olmuştur. Aydınlıkçı politik sermayenin toplumsal ve simgesel sermayeler ile olan etkileşimine doğrudan tesir etmiştir. Hareketin ittifak stratejisini yakından etkilemiştir.

Nitekim Aydınlıkçıların 1995-2003 arasında, iç siyasette yaşanan kimi gelişmelere de koşut olarak Kemalist kesimlerle ittifakı öne çıkardıkları, bunu “Cumhuriyet Hükümeti” modeli içinde formüle ettikleri ve emperyalizm ile mücadele çizgisini “Altı Ok” üzerinden inşaaya giriştikleri görülmüştür. 2000’ler ise “Altı Ok” temelinde başlayan Aydınlıkçı-Kemalist ittifakının aşama kat ettiği yıllar olmuştur. Ulusalçı geniş cepheyi inşa etmek adına çember daha da genişletilmiş, milliyetçi kesimler bu ittifaka dahil edilmeye başlanmıştır. Bu durum paradigma bağlamında 2006 yılında resmiyet kazanmışsa da, Ergenekon duruşmaları sürecinde ete kemiğe bürünmüştür.

Aydınlıkçıların yasal partilerini içeren aşağıdaki tablo (Tablo 2), farklı zamanlarda yönetimde yer almış kişilerin meslek dağılımları üzerinden dönemlere özgü

paradigmaların genel niteliği hakkında ipucu vermektedir. Ayrıca dönemler arasındaki kimi benzerlik ve farklılıkları ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Çalışma boyunca yaptığımız saptamaları doğrulamaktadır.



Tabloda öne çıkan dört mesleğin bütün içinde yüzdesel yoğunlukları en yüksek ve/veya simgesel anlam ifade eden meslekler olduklarının altı çizilmelidir. “Diğer” kategorisinde ele alınan mesleklerde ise böylesine bir türdeşlik saptanmamıştır. Saptanan kimi istisna hallerde ise bunlar konumuz açısından açıklayıcı bulunmamıştır.

Burada; (i) işçi yüzdesi, Aydınlık Hareketi’nin ortodoks-sosyalist yönelimi, (ii) asker-bürokrat-eski milletvekili/bakan yüzdesi, hareketin devlet ve merkez siyasetle yaklaşma eğilimi, (iii) hukukçu yüzdesi, onun devlet ve siyaset kurumları ile çok yönlü ilişkisi, (iv) gazeteci-yazar-yayıncı-akademisyen yüzdesi ise Aydınlıkçıların entelektüel ve basın sermayeleri eliyle toplumsal-simgesel sermaye edinim çabası şeklinde yorumlanmıştır.

Tabloyu bu açıdan incelediğimizde, işçi temsilinin en yüksek seyrettiği, asker-bürokrat-eski milletvekili/bakanların sıfır oranda temsil bulunduğu yılların “ortodoks-sosyalist”

eğilimlerin baskın olduğu Sosyalist Parti dönemi ile İşçi Partisi'nin ilk yılları olduğu görülmektedir. Hareketin illegal dönemine (1969-1977) ilişkin elimizde herhangi bir veri olmamasına rağmen, yine de 1978 yılının geçmiş sekiz seneyi kabaca da olsa yansıttığı söylenebilir. Buna karşı; “milli” reflekslerin öne çıktığı, “devletçi” politikaların ağırlık kazandığı ve Aydınlikçuların geniş kitlelere açılma stratejisi izledikleri TİKP dönemi (1978-1980) ile 2003 sonrası İşçi Partisi yıllarında bu kompozisyon bütünüyle değişmiştir. İşçi temsilinde dramatik düşüşler yaşanmış, asker-bürokrat-eski milletvekili/bakan temsili önemli oranlarda görünür olmuş, başta hukukçular olmak üzere diğer meslek dalları yönetimde daha fazla temsil edilmişlerdir.

Gazeteci-yazar-yayıncı-akademisyen temsilleri, yaşanan salınımlara koşut olarak küçük farklılıklar sergilese de, Aydınlik Hareketi'nin her döneminde kültürel sermayenin en görünür ve süreğen unsurları olarak var olmuştur. Bu durum hareketin tarihsel kodlarında saklı olup, kanımızca kurucu kadroların sınıfsal habituslarıyla yakından ilişkilidir. Öncelikle bu kadrolar, ağırlıklı olarak orta ve üst-orta iktisadi sınıflara mensup, kültürel ve toplumsal sermayesi yüksek ailelerin “iyi” eğitim görmüş çocuklarıdır. Dolayısıyla taşıdıkları habitus, kendilerinin teoriye, eyleme, söyleme ve örgütlenmeye ilişkin eğilimlerinde kendini hissettirmiş, hareketin yaşam hattı boyunca izini var etmiştir. Bu izlerden en somutu, Aydınlikçuların yayıncılığa yönelimlerinde açığa çıkmış ve bu faaliyet her dönem hareketin politik mücadelesinin merkezinde yer almıştır.

Aydınlikçuların “Kemalizm” ekseninde 1996'da temelini attıkları ve 2006'da aşama kaydederek günümüze taşıdıkları “ulusalcılık” paradigması Vatan Partisi döneminde tüm yönleriyle belirgin hale gelmeye başlamıştır. Ancak sürecin henüz çok başında olunması ve izlenen politikaların hâlen sıcaklığını koruması, bizi, bu dönemi kapsam dışı tutmaya yöneltmiştir. Buradaki temel savımız, Vatan Partisi dönemine ilişkin önümüzdeki süreçte yapılacak çalışmalardan daha sağlıklı veriler elde edilebileceği düşüncesi olmuştur. Veleve ki bu dönemi çalışmamıza dahil etmiş olsaydık, burada düşündüğümüz başlığın “Vatan Partisi (2015-): Ergenekon'dan Çıkış” olduğunu ayrıca belirtmeliyiz.

Bu noktada tartışılması gereken son bir husus “ulusalcılık” ve “milliyetçilik” farkına ilişkindir. Konuya etimolojik açıdan yaklaştığımızda; “ulus” kavramının Arapça kökenli “millet” kelimesinin karşılığı olduğu, bunların birbirinin yerine kullanıldığı, dolayısıyla

“milliyetçilik” ifadesinin karşılığının “ulusalcılık” değil, “ulusçuluk” olduğunun altı çizilmelidir. Buradan hareketle “ulusalcılık”, “millicilik” şeklinde de ifade edilebilir ki, kimi yazın ve söylemlerde bu kullanıma nadir de olsa rastlanmaktadır.

Dahası, “ulusalcılık” ve “milliyetçilik” kategorik olarak da iki ayrı ideolojidir. Öncelikle ortaya çıktıkları dönemler birbirinden farklıdır. “Ulusalcılık” sınıfsal ve ideolojik açılardan “milliyetçilikle” karşılaştırılmayacak ölçüde eklektik ve tarihsel arka planı önceki on yıllara uzatılmayacak kadar yeni bir siyasal akımdır (Gürpınar, 2011). Kaynağını Kemalizm’in Milli Demokratik Devrimci yorumundan almakla birlikte, *“küreselleşme/neo-liberalizm evresinin, özellikle uluslaşma ve kalkınma sürecini henüz tamamlamamış az gelişmiş ulus devletler üzerinde yarattığı çok boyutlu tahribata karşı”* Türkiye’ye özgü şartlarda 90’larda ortaya çıkmıştır (Haspolat, 2016: 281-282). Dahası bu ideoloji, sermayenin küresel ölçekte artan hareketliliğine karşı ulusal sınırlar içine hapsolmuş ve nesnel çıkarlarını “ulus devletin” varlığının korunmasında gören, başta emekçiler, küçük burjuvazi ve diğer toplumsal kesimlerin siyasal düzlemdeki birlikteliğine gönderimde bulunmaktadır. Dolayısıyla milliyetçilikle karşılaştırıldığında “halkçı” karakteri baskındır.

Ulusalcılığa dair tüm bu değerlendirmeler aynı zamanda bu çalışmada neden milliyetçilik literatürünün esas alınmadığının gerekçeli açıklamasını sunmaktadır. Nitekim küreselleşme literatürünün genelinde ne böylesine bir arayışa ne de herhangi bir kavramsal gerilime zaten rastlanmamıştır. Aydınlıkçıların temsil ettiği yaklaşımlar “emperyalizm karşıtlığı” bağlamında “ulus-devletçilik” (nation-statist approach) kapsamında sınıflandırılmıştır. Ancak Türkiye odaklı kimi İngilizce yazın ya da çevirilerde “ulusalcılık” kavramının “nationalism” şeklinde hatalı kullanımlarına rastlanmaktadır. Dolayısıyla söz konusu farklılığa dikkat çekmek ve bu hatadan kaçınmak adına, “ulusalcılığın” İngilizce yazın ve çevirilerde “national oriented / nation-statism” şeklinde kullanılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ✓ Ahmad, A. (2003), “*Günümüz Emperyalizmi*”, Ed: L. Panitch & C. Leys, Socialist Register, Çev. E. Bulut, 56-74.
- ✓ Akdere, İ. & Karadeniz, Z. (1996), *Türkiye Solu’nun Eleştirel Tarihi-1*, 2. Baskı, Evrensel Basım Yayın: İstanbul.
- ✓ Alpay, Ş. (1988), “68 Kuşağı Üzerine Bir Deneme”, Toplum ve Bilim, Sayı 41, 167-185.
- ✓ Amin, S. (1984), “*Bunalım, Ulusçuluk ve Toplumculuk*”, Genel Bunalımın Dinamikleri, Çev. F. Akar, Belge Yayınları: İstanbul.
- ✓ Arrighi, G. & Hopkins, T.K. & Wallerstein, I. (2004), *Sistem Karşıtı Hareketler*, Çev. C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen, 2. Baskı, Metis Yayınları: İstanbul.
- ✓ Atalay, G. (2009), *Türkiye’de Sosyalist Sol Akımın Dönüşümü Ve Doğu Perinçek*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- ✓ Ateşoğlu, E. (2006), *Türk Siyasal Yaşamında Milli Demokratik Devrim*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları: Antalya.
- ✓ Aydın, S. (1998), “*Milli Demokratik Devrim’den Ulusal Sol’a Türk Solunda Özgücü Eğilim*”, Toplum ve Bilim, Sayı 78, 59-91.
- ✓ Aydınlık (2 Eylül 1978).
- ✓ Aydınlık (3 Nisan 1979).
- ✓ Aydınlık Dergisi (Sayı 1015-31 Aralık 2016)
- ✓ Aydınoğlu, E. (2008), *Sol Hakkında Her Şey mi?*, Versus Kitap: İstanbul.
- ✓ Aydınoğlu, E. (2011), *Türkiye Solu (1960-1980)*, 3. Baskı, Versus Kitap: İstanbul.
- ✓ Aytav, E.T. (2013), *Aydınlık’tan Kaçanlar*, 2. Baskı, Ufuk Yayınları: İstanbul.
- ✓ Baltacı, E. (2001), “*Marksizm, Türkiye Solu ve Küreselleşme*”, Teori ve Politika, 22, 55-84.
- ✓ Baran, P. (1974), *Büyümenin Ekonomi Politikası*, Çev. E. Günçe, May Yayınları: İstanbul.
- ✓ Belli, M. (1970), *Milli Demokratik Devrim*, Aydınlık Yayınları: Ankara.
- ✓ Bertkay, H. (1988), “*Dünyanın Büyük Dönemeci*”, Saçak (Nisan 1988), Sayı 51, 7-15.
- ✓ Bertkay, H. (1988), “*Dünyanın Büyük Dönemeci II*”, Saçak (Mayıs) Sayı 52, 32-45.
- ✓ Bertkay, H. (1988), “*Dünyanın Büyük Dönemeci II*”, Saçak (Haziran), Sayı 53, 32-45.
- ✓ Bertkay, H. (1988), “*Sovyetler Birliği Ve Çin’deki Gelişmeler*”, Saçak (Temmuz), Sayı 54, 13-31.
- ✓ Bertkay, H. (1988), “*Bazı Tarihsel Sorunlar: Stalin, Kruşçev, Mao, Kültür Devrimi*”, Saçak (Eylül), Sayı 56, 22-35.
- ✓ Bertkay, H. (1988), “*Bazı Tarihsel Sorunlar: Stalin, Kruşçev, Mao, Kültür Devrimi II*”, Saçak (Ekim-Kasım) Sayı 57, 25-41.
- ✓ Bertkay, H. (1989), “*Bazı Tarihsel Sorunlar: Stalin, Kruşçev, Mao, Kültür Devrimi III*”, Saçak (Şubat) Sayı 60, 48-54.
- ✓ Bertkay, H. (1991), *Bir Dönem Kapanırken*, Pencere Yayınları: İstanbul.
- ✓ Bilic, B. (2010), “*Bourdieu and Social Movements Theories: Some Preliminary Remarks on a Possible Conceptual Cross-Fertilization in the Context of (Post-) Yugoslav Anti-War and Peace Activism*”, Sociologija, LII (4), 377-398.

- ✓ Blumer, H. (1951), *"The Field of Collective Behavior"*, Ed. A.M.Lee, Principles of Sociology, Barnes and Noble: New York, 167-222.
- ✓ Bottomore, T. (1987), *Siyaset Sosyolojisi*, Çev. Erol Mutlu, Teori Yayınları: Ankara.
- ✓ Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2011), *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, Çev. Nazlı Ökten, 5. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.
- ✓ Buechler, S.M. (2000), *Social Movements in Advanced Capitalism*, Oxford University Press: New York.
- ✓ Buharin, N. (2005), *Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi*, Çev. U. S. Akalın, 2. Baskı, Bağlam Yayınları: İstanbul.
- ✓ Callinicos, A. (2005), *"Imperialism and Global Political Economy"*, International Socialism, 108 (<http://isj.org.uk/imperialism-and-global-political-economy/>)
- ✓ Callinicos, A. (2014), *Emperyalizm ve Küresel Ekonomi Politik*, Çev. İ. Ata, Phoenix Yayınları: Ankara.
- ✓ Castells, M. (2008), *Ağ Toplumunun Yükselişi*, Çev. E. Kılıç, 2.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- ✓ Castells, M. (2013), *İsyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, Çev. Ebru Kılıç, Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- ✓ Coşkun, M.K. (2007), *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*, Dipnot Yayınları: Ankara.
- ✓ Crossley, N. (2002), *Making Sense of Social Movements*, Open University Press: Buckingham.
- ✓ Crossley, N. (2003), *"From Reproduction to Transformation: Social Movement Fields and the Radical Habitus"*, Theory, Culture and Society, 20, 43-68.
- ✓ Çetin, M. (1998), *Perinçek ve Aydınlik Hareketi*, Edille Yayınları: İstanbul.
- ✓ Çetinkaya, Y.D. (2008), *"Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler"*, Ed. Y.Doğan Çetinkaya, Toplumsal Hareketler Tarih, Teori, Deneyim, İletişim Yayınları: İstanbul, 15-61.
- ✓ Dicken, P. (1998), *"Global Shift: Transforming the World Economy"*, The Canadian Journal of Sociology, 25(3), 399-401.
- ✓ Doğan, M. G. & Ünüvar, K. (2008), *"Üçüncü Dünyacılık, Maoculuk, Aydınlikçılık"*, Ed. Murat Gültekingil, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol, Cilt 8, 2. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul, 705-742.
- ✓ Durna, İ. (2016), *"İnsanlık Sosyalizme Mecbur"*, Kuram (Mart), <https://kuramdergisi.wordpress.com/2016/03/>
- ✓ Emirbayer, M. & Goldberg, C. (2005), *"Pragmatism, Bourdieu and Collective Emotions in Contentious Politics"*, Theory and Society, 32, 469-518.
- ✓ Emirbayer, M. & Johnson, V. (2008), *"Bourdieu and Organizational Analysis"* Theory and Society, 37, 1-44.
- ✓ Ersan, V. (2014), *1970'lerde Türkiye Solu*, 3. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.
- ✓ Frank, A.G. (1975), *"Azgelişmişliğin Gelişmesi"*, Ed. A. Aksoy, Azgelişmişlik ve Emperyalizm, Gözlem Yayınları: İstanbul.
- ✓ Garrett, G. (1998), *"Global Markets and National Politics: Collision Course or Virtuous Circle?"*, International Organisation, 52(4), 787-824.
- ✓ Geer, B. (2013), *"Autonomy and Symbolic Capital in an Academic Social Movement: The March 9 Group in Egypt"*, European Journal of Turkish Studies, 17, 2-19.
- ✓ Gilpin, R. (2001), *Global Political Economy*, Princeton University Press: Princeton.

- ✓ Göker, E. (2001), "*Durkheim'in Sol Eli: Pierre Bourdieu'nun Muhalefeti*", Praksis, No:3, 228-251.
- ✓ Gurr, T. (1970), *Why Men Rebel*, Princeton University Press: Princeton.
- ✓ Gültekin, M. (1994), "*Ulusal İnkarcılık Üzerine*", Teori (Ağustos), Sayı 56, 15-39.
- ✓ Gündoğan, E. (2009), *Marxian Theory And Socialism In Turkey A Critique of the Socialist Journal Aydınlik*, VDM Verlag Dr.Müller: Saarbrücken.
- ✓ Güneş, Y., "Çin'de Ayrımcılığı Savunmak, Kürdistan'ı Savunmakla Eşdeğerdır", Ulusal Kanal web sitesi (11 Temmuz 2015).
- ✓ Gürakar, T. (2014), "*Bir Direniş Oyunu: Gezi'yi Bourdieu Üzerinden Okumak*", Sosyologca, Ocak-Haziran Sayı 7, 233-250.
- ✓ Gürel, B. (2006), "*Alternatif Küreselleşme Hareketinin Politik Anatomisi*", Devrimci Marksizm, 1, 36-58.
- ✓ Gürpınar, D. (2011), *Ulusalçılık İdeolojik Önderlik ve Takipçileri*, Kitap Yayınevi: İstanbul.
- ✓ Halkın Sesi (27 Eylül 1977).
- ✓ Haluza-DeLay, R. (2008), "*A Theory of Practice for Social Movements: Environmentalism and Ecological Habitus*", Mobilization: The International Quarterly, 13(2), 205-218.
- ✓ Harvey, D. (2004), *Yeni Emperyalizm*, Çev. H. Güldü, Everest Yayınları: İstanbul.
- ✓ Harvey, D. (2010), *Postmodernliğin Durumu*, Çev. Sungur Savran, 5.Baskı, Metis Yayınları: İstanbul.
- ✓ Harvey, D. (2013), *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, 2.Baskı, Metis Yayınları: İstanbul.
- ✓ Haspolat, E. (2016), "Küreselleşme Çağında Kamucu Ulus Devletçilik: Ulusalçılık", Ed. Evren Haspolat, Deniz Yıldırım, Türkiye'de Yeni Siyasal Akımlar (1980 Sonrası), Siyasal Kitabevi: Ankara, 281-350.
- ✓ Held, D. & McGrew, A. & Goldblatt, D. & Perraton, J. (1999), *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Stanford University Press: Redwood.
- ✓ Held, D. (2000), "*Regulating Globalization: The Reinvention of Politics*", International Sociology, 15(2), 394-408.
- ✓ Held, D. (2002), "*Law of States, Law of Peoples: Three Models of Sovereignty*", Legal Theory, 8(2), 1-44.
- ✓ Held, D & McGrew, A. (2014), *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması*, Çev. A. R. Güngen, A. S. Mercan, B. Özçelik, C. Boyraz, E. Saritekin, E. Sarıot, E. Sarıtaş, M. C. Çelebi, 2.Baskı, Phoenix Yayınları: Ankara.
- ✓ Hilferding, R. (1995), *Finans Kapital*, Çev. Y. Öner, Belge Yayınları: İstanbul.
- ✓ Hirst, P. & Thompson, G. (2007), *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Çev. Ç. Erdem, E. Yücel, 4.Baskı, Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.
- ✓ Hobsbawn, E. (2008), *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*, Çev. Y.Alogan, 4. Baskı, Everest Yayınları: İstanbul.
- ✓ Holloway, J. (2007), "*Küresel Sermaye ve Ulus Devlet*", Ed. W. Bonefeld, J. Holloway, Küreselleşme Çağında Para ve Sınıf Mücadelesi, Çev. M. Çelik, A. R. Güngen, C. Atay, A. S. Mercan, Otonom Yayınları: İstanbul.
- ✓ Holloway, J. (2011a), *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*, Çev. P. Sıral, 3. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.
- ✓ Holloway, J. (2011b), *Kapitalizmde Çatlaklar Yaratmak*, Çev. B. Özçorlu, B. Doğan, E. Canaslan, S. Özer, Otonom Yayınları: İstanbul.

- ✓ Husu, H.M. (2012), “*Bourdieu and Social Movements: Considering Identity Movements in Terms of Field, Capital and Habitus*”, *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*, 12(3), 264-279.
- ✓ Husu, H.M. (2013), *Social Movements and Bourdieu: Class, Embodiment and the Politics of Identity*, Academic Dissertation, The Faculty of Social Sciences of the University of Jyvaskyla.
- ✓ Ibrahim, J. (2012), “*The Struggle for Symbolic Dominance in the British ‘Anti-Capitalist Movement Field’*”, *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*, 12(1), 63-80.
- ✓ İlsever, F. (2008), *Kontrgerilla I*, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- ✓ *İşçi Partisi 6.Genel Kongre’de Kabul Edilen Merkez Komitesi Raporu*, Teori Mart (2003).
- ✓ *İşçi Partisi Program-Tüzük-Siyaset*, 1995.
- ✓ *İşçi Partisi Temel Belgeler*, 1997.
- ✓ *İşçi Partisi Tüzük ve Milli Hükümet Programı*, 2007
- ✓ *İşçi Partisi Temel Belgeler*, 2014.
- ✓ Jasper, J.M. (2002), *Ahlaki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık*, Çev. Senem Öner, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- ✓ Kalouche F. & Mielants, E. (2008), “*Dünya Sisteminin ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü: 1968-2015*”, Ed. William G.Martin, *Toplumsal Hareketler 1750-2005*, Çev. Deniz Keskin, Versus Kitap: İstanbul, 219-282.
- ✓ Kara, M. (2001), “*Aydınlık: Solun Günahlarının Kefareti mi, Solda Bir Serdümen mi?*”, *Teori ve Politika*, Sayı 23 (Yaz 2001), 3-91.
- ✓ Karyelioğlu, S. (2008), *Küreselleşen Dünyada Ulusların İnşa Sürecinde Ortaya Çıkan Özerklik Arayışları: Aydınlik Hareketinde Değişen Milliyetçi Söylemler*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurumlar Sosyolojisi Anabilim Dalı.
- ✓ Keohane, R.O. (1995), “*Hobbes’s Dilemma and Institutional Change in World Politics: Sovereignty in International Society*”, Ed. H.H. Holm & G. Soensen, *Whose World Order? Uneven Globalization and the End of the Cold War*, Westview Press: Boulder.
- ✓ Keohane, R.O. & Nye, J.S. (2000), “*Globalization: What’s New? What’s Not? (And So What?)*”, *Foreign Policy*, 118 (Spring, 2000), 104-119.
- ✓ Keyder, Ç. (1979), *Emperyalizm, Azgelişmişlik ve Türkiye*, 2.Baskı, Birikim Yayınları: İstanbul.
- ✓ Kılıç, A. (2011), “*Mafya-Tarikat-Gladyo Sisteminin ana partisi*”, *Teori*, 252 (Ocak 2011), 3-31.
- ✓ Le Bon, G. (2001), *The Crowd A Study of the Popular Mind*, Botoche Books: Kitchener.
- ✓ Lelendais, G.E. (2009), “*Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme*”, Ed. Barış Çoban, *Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler*, Kalkedon Yayınları: İstanbul, 63-90.
- ✓ Lenin, V.İ. (2013), *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Çev. C. Süreya, 13.Baskı, Sol Yayınları: Ankara.
- ✓ Luxemburg, R. (2004), *Sermaye Birikimi*, Çev. T. Ertan, 2.Baskı, Belge Yayınları: İstanbul.
- ✓ Mathews, J.T. (1997), “*Power Shift*”, *Foreign Affairs*, 76(1), 50-66.
- ✓ Martin, W.G. (2008), “*Sistem Karşıtı Hareket Arayışı*”, Ed. William G.Martin, *Toplumsal Hareketler 1750-2005*, Çev. Deniz Keskin, Versus Kitap: İstanbul, 5-19.

- ✓ McCarthy, J.D. & Zald, M.N. (1973), *The Trend of Social Movements in America: Professionalization and Resource Mobilization*, General Learning Press: New Jersey.
- ✓ McCarthy, J.D. & Zald, M.N. (1977), "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory", *American Journal of Sociology*, 82(6), 1212-1241.
- ✓ McChesney, R.W. (1999), "The New Global Media", *The Nation*, (November).
- ✓ Melucci, A. (1985), "The Symbolic Challenge of Contemporary Movements", *Social Research* 52(4): 789-816.
- ✓ Meyer, J.W. (2000), "Globalization: Sources and Effects on National States and Societies", *International Sociology*, 15(2), 233-248.
- ✓ Modelski, G. (1972), *Principles of World Politics*, Free Press: New York.
- ✓ Negri, A. & Hardt, M. (2011), *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, Çev. B. Yıldırım, 2. Baskı, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- ✓ Negri, A. & Hardt, M. (2012), *İmparatorluk*, Çev. A. Yılmaz, 7. Baskı, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- ✓ Nepstad, S.E. & Bob, C. (2006), "When do Leaders Matter? Hypotheses on Leadership Dynamics in Social Movements", *Mobilization: An International Journal*, 11(1), 1-22.
- ✓ Offe C. (1985), "New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics", *Social Research* 52(4): 817-868.
- ✓ Olson, M. (2002), *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, 20. Baskı, Harvard University Press: Cambridge.
- ✓ Özlü, T. (1993), "Niçin Aydınlık?", *Teori* (Mart), Sayı 39, 18-21.
- ✓ Panitch, L. & Gindin, S., A. (2004), "Küresel Kapitalizm ve Amerikan İmparatorluğu", Ed: L. Panitch & C. Leys, *Socialist Register*, Çev. M. Yusufoglu, A. Yazır, 13-55.
- ✓ Patnaik, P. (2004), "Yeni Emperyalizm", *Conatus*, Çev. İ. Kabran, *Conatus*, 2, 19-28.
- ✓ Perinçek, D. (1976), *Kıbrıs Meselesi*, Aydınlik Yayınları: İstanbul.
- ✓ Perinçek, D. (1988), "Kürt Sorunu ve Kemalizm Konusunda Üç Arkadaşa Cevap" *Saçak* (Ocak), Sayı 48, 26-29.
- ✓ Perinçek, D. (1991), *Abdullah Öcalan ile Görüşme*, 5. Baskı, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- ✓ Perinçek, D. (1999), *Kemalist Devrim-4 Kurtuluş Savaşı'nda Kürt Politikası*, 2. Baskı, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- ✓ Perinçek, D. (2000), *Eşcincellik ve Yabancılaşma*, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- ✓ Perinçek, D. (2000a), *Avrasya Seçeneği Türkiye İçin Bağımsız Dış Politika*, 2. Baskı, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- ✓ Perinçek, D. (2005), *Mafyokrasi: Emperyalist-Kapitalist Sistemin Mafyalaşması ve Türkiye*, 2. Baskı, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- ✓ Perinçek, D. (2007), *Tayyip Erdoğan'ın Yüce Divan Dosyası Haçlı İrtica*, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- ✓ Perinçek, D. (2009), *Osmanlı'dan Bugüne Toplum ve Devlet Sivil Toplumculuğun Eleştirisi*, 4. Baskı, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- ✓ Perinçek, D., "Tayyip'in Voleleri", *Aydınlik Gazetesi* (28 Temmuz 2011).
- ✓ Perinçek, D., "Sosyalistler Kemalist Yönetimi Niçin Eleştirmişlerdi?", *Aydınlik Gazetesi* (01 Aralık 2011).
- ✓ Perinçek, D., "28 Şubat ve Susurluk", *Aydınlik Gazetesi* (28 Şubat 2012).

- ✓ Perinçek, D., “*Milli devletler milli devlet mevzisinden korunabilir mi?*”, Aydınlik Gazetesi (27 Nisan 2012).
- ✓ Perinçek, D., “*Kürt sorununun çözümünde basit eylem planı*”, Aydınlik Gazetesi (16 Ağustos 2012).
- ✓ Perinçek, D., “*Milliyetçiliğin Devrimci Köklerini Hatırlamak*”, Aydınlik Gazetesi (22 Ağustos 2012).
- ✓ Perinçek, D., “*Kürt milliyetçiliğinin neresi ilerici neresi devrimci*”, Aydınlik Gazetesi (01 Şubat 2013).
- ✓ Perinçek, D., “*Millet nedir milliyet nedir*”, Aydınlik Gazetesi (01 Şubat 2013).
- ✓ Perinçek, D., “*Kürt milliyetçiliğinin yüzyıllık tarihinde emperyalizme karşı tek bir eylem var mı?*” Aydınlik Gazetesi (15 Eylül 2013).
- ✓ Perinçek, D., “*Merkez Sağ ve Merkez Sol Niçin Çöktü?*”, Aydınlik Gazetesi (16 Ocak 2014).
- ✓ Perinçek, D., “*TSK'nın Yakın Tarihi*”, Aydınlik Gazetesi (18 Ekim 2014).
- ✓ Perinçek, D., “*Mafya Ekonomisi*”, Aydınlik Gazetesi (4 Ocak 2015).
- ✓ Perinçek, D., “*Süleyman Demirel'i bölünen Türkiye toprağına veriyoruz*”, Aydınlik Gazetesi (18 Haziran 2015).
- ✓ Perinçek, D., “*Türkiye Ekonomisi Avrasya'da Soluk Alıyor*”, Aydınlik Gazetesi (18 Ocak 2016).
- ✓ Perinçek, D., “*Paylaşmacı Asya Çağına Merhaba*”, Aydınlik Gazetesi (15 Şubat 2016).
- ✓ Petras, J. (2004), *Küreselleşme Ve Direniş*, Çev. Ali Ekber, 2. Baskı, Mephisto Yayınları: İstanbul.
- ✓ Petras, J. & Veltmeyer H. (2006), *21.Yüzyılda Emperyalizm Maskesi Düşürülen Küreselleşme*, Çev. Özkan Akpınar, Mephisto Yayınları: İstanbul.
- ✓ Ritzer, G. (2011), *Küresel Dünya*, Çev. M. Pekdemir, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- ✓ Rodrik, D. (1999), *Küreselleşme Sınırı Aştı mı?*, Çev. İ. Akyol, F. Ünsal, Kızılelma Yayınları: İstanbul.
- ✓ Rodrik, D. (2011), *Akıllı Küreselleşme*, Çev. B. Aksu, Efil Yayınları: Ankara.
- ✓ Saçak (Ağustos 1985).
- ✓ Saçak (Nisan 1986).
- ✓ Saçak (Ekim 1986).
- ✓ Saçak (Kasım 1986).
- ✓ Saçak (Temmuz 1989).
- ✓ Salah, M. (1986), “*Çin Komünizmi ve 1980'ler Türkiye'sinde Aydınlikçılığın Evrimi*”, Devrimci Marksist, Sayı 3, 33-70.
- ✓ Savran, G.A. (1992), “*Marksizm ve Yeni Toplumsal Hareketler Tartışması*”, Özne-Yapı Gerilimi: Maddeci Bir Bakış (içinde), Kanat Kitap: İstanbul, 103-135.
- ✓ Savran, S. (2011), *Kod Adı Küreselleşme: 21.Yüzyılda Emperyalizm*, 2. Baskı, Yordam Yayınları: İstanbul.
- ✓ *Savunma* (1992), 4.Baskı, Kaynak Yayınları: İstanbul.
- ✓ Sezer, Y. (2001), “*Küreselleşme: Emperyalizmin En Yüksek Aşaması*”, Teori ve Politika, 22, 3-19.
- ✓ Sharpf, F.W. (1999), *Governing in Europe: Effective and Democratic?*, Oxford University Press: Oxford.
- ✓ Scholte, J.A. (2005), *Globalization: A Critical Introduction*, 2.Baskı, Palgrave Macmillan: London.
- ✓ Slaughter, A.M. (2000), “*Governing the Global Economy through Government Networks*”, Ed. Byers, M., The Role of Law in International Politics, Oxford University Press: Oxford.

- ✓ Smelser, N.J. (1962), *Theory of Collective Behavior*, Free Press: New York.
- ✓ Smith, A. (1990), "Towards a Global Culture?", *Theory, Culture & Society*, 7, 171-191.
- ✓ Sosyalist Birlik (Mart 1989).
- ✓ *Sosyalist Parti Kuruluş Bildirgesi- Program-Tüzük*, 1988.
- ✓ *Sosyalist Parti Program-Siyasi Çizgi*, 1991.
- ✓ "Sosyalist Parti'nin Merkez Karar Kurulunun Parti Kongrelerinin Tartışmasına Sunduğu Rapor Taslağı", *Teori* (Mayıs-Haziran 1991), Sayı 17-18.
- ✓ Stiglitz, J.E. (2002), *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, Çev. A. Taşçıoğlu, D. Vural, 2.Baskı, Plan B Yayınları: İstanbul.
- ✓ Strange, S. (1996), *The Retreat of State: The Diffusion of Power in the World Economy*, Cambridge University Press: Cambridge.
- ✓ Şener, M. (2010), *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset YÖN, MDD ve TİP*, Yordam Kitap: İstanbul.
- ✓ Tarrow, S.G. (1994), *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics*, Cambridge University Press: London.
- ✓ Tekin, M. (1980), *Sovyet Sosyal-Emperyalizmi ve Kürt Meselesi*, Aydınlık Yayınları: İstanbul.
- ✓ Thompson, J. (1995), *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*, Stanford University Press: Redwood.
- ✓ Tilly, C. (2008), *Toplumsal Hareketler*, Çev. Orhan Düz, Babil Yayınları: İstanbul
- ✓ Tomlinson, J. (1999), *Kültürel Emperyalizm: Eleştirel Bir Giriş*, Çev. E. Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- ✓ Tomlinson, J. (2013), *Küreselleşme ve Kültür*, Çev. A. Eker, 2. Baskı, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- ✓ Tomlinson, J. (2014), "Küreselleşme ve Kültürel Kimlik", D. Held & A. McGrew, *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması*, Çev. A. R. Güngen, A. S. Mercan, B. Özçelik, C. Boyraz, E. Sarıtekin, E. Sarıot, E. Sarıtaş, M. C. Çelebi, 2.Baskı, Phoenix Yayınları: Ankara.
- ✓ *Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin Siyasi Çizgisi*, 1980.
- ✓ *Türkiye İşçi Köylü Partisi İddianame ve Sorgu*, 1981.
- ✓ "TİKP Başkanlık Kurulu 1 Haziran 1980 Kararı", *Türkiye Gerçeği*, Sayı 17 (Temmuz 1980).
- ✓ Touraine, A. (2012), *Modernliğin Eleştirisi*, Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, 8. Baskı, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- ✓ Turner, R.H. & Killian, L.M. (1987), *Collective Behavior*, 3. Baskı, Prentice Hall: New Jersey.
- ✓ Wallerstein, I. (1984), "Geçiş Olarak Bunalım", *Genel Bunalımın Dinamikleri*, Çev. F. Akar, Belge Yayınları: İstanbul.
- ✓ Zileli, G. (2010), *Yarılma*, 5. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.
- ✓ Zileli, G. (2011), *Havariler*, 7. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.
- ✓ "1980'lerde sosyalizm üzerine sorular", *Sosyalist Birlik* (Nisan 1989), Sayı 2, 31-45.
- ✓ 2000'e Doğru (26 Temmuz 1987).
- ✓ 2000'e Doğru (30 Ağustos 1987).
- ✓ 2000'e Doğru (18 Eylül 1988).
- ✓ 2000'e Doğru (23 Temmuz 1989).
- ✓ 2000'e Doğru (3 Eylül 1989).
- ✓ 2000'e Doğru (14 Nisan 1991).
- ✓ 2000'e Doğru (11 Ağustos 1991).

- ✓ 2000'e Doğru (15 Eylül 1991).
- ✓ 2000'e Doğru (15 Mart 1992).
- ✓ 2000'e Doğru (23 Ağustos 1992).
- ✓ *2000'lerde İşçi Partisi*, 2000.



EKLER

EK-1: FORM 1A

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Aydınlık Hareketi'nin Küreselleşme ve Ulus Devlet Gerilimi Bağlamında Dönüşen
İdeolojisi, Stratejisi ve Söylemleri:
Süreklilikler ve Kopuşlar Açısından Bourdieucu Bir Analiz

YARI-YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME (DG) ÇERÇEVESİ

DG Kodu:

(Çalışma planındaki kodlar kullanılacaktır. Ekstra DG yapıldığı takdirde, sonradan bunlara Tolga Gürakar tarafından kod verilecektir.)

Görüşmenin hangi kesimden kişilerle yapıldığı:

1. Hareket içerisinde başından beri bulunan 2 kadın, 2 erkek,
2. Harekete 1980 öncesinde katılmış ve onun halen mensubu olan 2 kadın, 2 erkek,
3. Harekete 1980'den 1990'ların ortasına dek süregelen dönemde katılmış 2 kadın, 2 erkek,
4. Harekete 1990'ların ortasından AKP'nin ikinci kez iş başına geçtiği 2007'ye dek süregelen dönemde katılmış 2 kadın, 2 erkek,
5. Harekete kamuoyunda bilinen adıyla 'Ergenekon' ve 'Balyoz' davaları sürecinde katılmış 2 kadın, 2 erkek,
6. Hareketin günümüzdeki gençlik teşkilatından 2 kadın, 2 erkek,

Görüşmenin kimler tarafından yapıldığı:

Moderatörün adı ve soyadı:

Gözlemcinin adı ve soyadı:

Tanıtım (Öncelikle görüşme yapmayı kabul için teşekkür edilecek ve hangi kurumdan geldik, kimiz, ne yapmak istiyoruz sorularına yanıt olacak şekilde açıklama yapılacak ve görüşmenin yaklaşık süresi hakkında bilgi verilecektir.)

Görüşmenin yapıldığı yer:

Görüşmenin kayıt edilmesini uygun buluyor mu? 1. Uygun 2. Uygun değil

Görüşmenin tarihi:

Görüşmenin süresi:

Görüşülen kişiye dair bilgiler

Adı / soyadı:

Doğum yılı / yaşı:

Eğitim durumu:

Mesleği:

(Varsa) Aydınlik Hareketi ile olan kurumsal ilişkisi:

(Mensubu ise) Aydınlik Hareketine ne zaman katıldığı:

Sorulara Dair Genel Çerçeve

1. Küreselleşmeye ilişkin olarak;

a. Küreselleşme sürecini dünya sistem özelinde nasıl analiz ediyorlar?

sermaye birikim rejimi (post-Fordizm-neoliberalizm)
sermaye x emek çelişkisi (burjuvazi, işçi sınıfı, orta sınıf ve yeni orta sınıf)
siyasal x sivil toplum (siyasal parti ve STK)
kültür (küresel x ulusal x yerel kültür)
tek bir küreselleşme mi x çoklu küreselleşmeler mi?

b. Küreselleşmenin ulus devletler ve onun stratejik kurumları üzerindeki etkilerini yine dünya sistem perspektifinden nasıl değerlendiriyorlar?

küresel yönetim x bölgesel yönetim x ulus devlet yönetimi x yerel yönetim
küresel sermaye (ÇUŞ) x uluslararası sermaye (UAŞ) x ulusal sermaye/ ekonomi
küresel x bölgesel x ulusal güvenlik stratejileri
milliyetçilik

c. Küreselleşme-demokrasi ilişkisini evrensel değerler, sınıfsallık ve kimlik sorunsalları (etnisite, toplumsal cinsiyet vb.) özelinde nasıl ele alıyorlar? (Küreselleşme demokrasiyi besliyor mu yoksa egemenlerin lehine onu kısıtlıyor mu?)

d. Küreselleşme-(yeni) emperyalizm ilişkisini nasıl formüle ediyorlar? (Küreselleşme kapitalist gelişmenin doğal bir aşaması mı yoksa (yeni) emperyalizmin bir dayatması mı?)

e. Küreselleşmenin üstesinden gelme veya ona direnme hususunda neler düşünüyorlar?

hiç alternatif yok (HAY) x alter-akıllı küreselleşme x karşı küreselleşmeci bakışlar
ulus-aşırı x ulusal x yerel çaplı dikey x yatay eksenli toplumsal hareketler
çare sosyalizm mi?

2. Türkiye özelinde;

a. Küreselleşme ışığında Türkiye’de 1980 sonrasında kurulmuş hükümetleri nerede konumlandırıyorlar? (Burada odaklanılacak dönem AKP hükümetleri dönemi olacak)

- b. Küreselleşme sürecini Türkiye özelinde değerlendirdiklerinde, ortaya çıkan tabloyu, ulus devletin farklılaşan gücü, işlevi, mevcut/potansiyel fırsat ve tehdit algılamaları özelinde nasıl analiz ediyorlar?

AB x ŞİÖ

NATO

Kemalizm-Avrasyacılık-üçüncü dünyacılık

TSK

- c. Türkiye'nin başat ve tali çelişkilerini küreselleşme bağlamında nasıl değerlendiriyorlar?

neoliberal iktisadi birikim rejimi-kültürel bağımlılık x karşılıklı bağımlılık x tam bağımsızlık

demokrasi x askeri-bürokratik vesayet (28 Şubat, 27 Nisan e-muhtırası)

Kürt sorunu

Siyasal İslam

Siyasal muhafazakarlık (statükocu açmaz)

Ermeni sorunu

Kontgerilla (Susurluk, Ergenekon ve Balyoz davaları)

- d. Bu cevaplar ışığında Türkiye'nin geleceğini nasıl tahayyül ediyorlar?

3. Aydınlik Hareketi özelinde;

- a. Aydınlik Hareketi'ne katılmalarında hangi nesnel ve öznel şartlar tetikleyici olmuştur? (Geçmişteki politik görüş-kimliklerini de dikkate alarak cevaplamaları istenecektir)
- b. Aydınlik Hareketi'nin bugün izlediği siyaseti, temellendirdiği ittifakları ve ortaya attığı söylemleri "sosyalist" geçmişinden bir kopuş mu, yoksa MDD'nin bir devamı hatta bir açılımı mı olarak görüyorlar?
- c. Bu özelde Aydınlik Hareketi'nin hangi politikalarında süreklilikler, hangilerinde ise keskin kopuşlar buluyorlar? (parlamenter mücadele, üniter-ulus devlet, TSK, Kemalizm, Kıbrıs, Kürt sorunu, milliyetçilik, sosyalizm, kontrgerilla, anti-emperyalizm, anti-feodalizm, NATO, devrimin öncü sınıfları ışığında)
- d. Aydınlikçı çekirdek x 90'lı yıllarda "Sosyalist" ve "İşçi" Partisi vurgusu ile gelenler x 2000'li yıllarda Kemalist gelenekten gelenler gibi bir ayrım görüyorlar mı? Sembolik hakimiyet kurma noktasında hareketin ne yönde seyredeceğini düşünüyorlar?
- e. Aydınlik Hareketi'nin bugün izlemiş olduğu siyaseti, dünya ve Türkiye sol/sosyalist yelpazesi içerisinde nerede konumlandırıyorlar?
- f. Aydınlik Hareketi'nin Türkiye'nin iç politikasında ses getiriciliği ve gündem belirleyiciliğine koşut olmayan cılız oy oranını nasıl açıklıyorlar?
- g. Aydınlik Hareketi'nin kuvvetli-zayıf yanlarını, karşı karşıya bulunduğu fırsatları-tehditleri nasıl sıralıyorlar?

4. Bizimle paylaşmak istedikleri başka şeyler var mı?

Fotoğraf çekimi

Teşekkür ve ayrılma

EK-2: FORM 1B

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Aydınlık Hareketi'nin Küreselleşme ve Ulus Devlet Gerilimi Bağlamında Dönüşen
İdeolojisi, Stratejisi ve Söylemleri:
Süreklilikler ve Kopuşlar Açısından Bourdieucu Bir Analiz

YARI-YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME (DG) ÇERÇEVESİ

DG Kodu:

(Çalışma planındaki kodlar kullanılacaktır. Ekstra DG yapıldığı takdirde, sonradan bunlara Tolga Gürakar tarafından kod verilecektir.)

Görüşmenin hangi kesimden kişilerle yapıldığı:

1. Hareketle 1980 öncesi dönemde yollarını ayırmış 2 kadın, 2 erkek,
2. Hareketle 1980'den 1990'ların ortasına dek süregelen dönemde yollarını ayırmış 2 kadın, 2 erkek,
3. Hareketle 1990'ların ortasından AKP'nin ikinci kez iş başına geçtiği 2007'ye dek süregelen dönemde yollarını ayırmış 2 kadın, 2 erkek,

Görüşmenin kimler tarafından yapıldığı:

Moderatörün adı ve soyadı:

Gözlemcinin adı ve soyadı:

Tanıtım (Öncelikle görüşme yapmayı kabul için teşekkür edilecek ve hangi kurumdan geldik, kimiz, ne yapmak istiyoruz sorularına yanıt olacak şekilde açıklama yapılacak ve görüşmenin yaklaşık süresi hakkında bilgi verilecektir.)

Görüşmenin yapıldığı yer:

Görüşmenin kayıt edilmesini uygun buluyor mu? 1. Uygun 2. Uygun değil

Görüşmenin tarihi:

Görüşmenin süresi:

Görüşülen kişiye dair bilgiler

Adı / soyadı:

Doğum yılı / yaşı:

Eğitim durumu:

Mesleği:

Aydınlık Hareketi'ne (PDA) ne zaman katıldığı:

Aydınlık Hareketi'nden (PDA) ne zaman ayrıldığı:

Aydınlık Hareketi (PDA) içinde almış olduğu görevler:

Sorulara Dair Genel Çerçeve

1. Aydınlik (PDA) Hareketi'ne katılmalarında hangi nesnel ve öznel şartlar tetikleyici olmuştur?

(Geçmişteki politik görüş-kimliklerini de dikkate alarak cevaplamaları istenecektir)

2. Aydınlik Hareketi'nin mensubu oldukları süreç içerisinde ve o günün gözünden;

a. Dünya ve Türkiye'deki politik ortamı genel çerçevede ve sol/sosyalist akımlar özelinde nasıl tasvir etmekte?

b. Aydınlik Hareketi'ne dair bütünüyle onayladıkları/ istemeden de olsa kabul ettikleri / bütünüyle reddettileri politikalar, stratejiler ve yaklaşımlar neler olmuştur?

c. Aydınlik Hareketi çizgisinin yakınındaki ve uzağındaki siyasal partiler ve/veya örgütler, stratejik müttefiklik / keskin karşıtlık zemininde hangileri idi?

d. Hareketi, ideolojik, stratejik ve söylemsel zeminde süreklilikler ve kopuşlar özelinde, tutarlılık/tutarsızlık bağlamında nasıl değerlendiriyorlar? (parlamentarizm, legal-illegal mücadele biçimi, sınıfsal-millî çelişmeler, üniter-ulus devlet, TSK, Kemalizm, Kıbrıs, Kürt sorunu, milliyetler sorunu-milliyetçilik, sosyalizm, kontrgerilla, anti-emperyalizm, anti-feodalizm, NATO, devrimin öncü sınıfları ışığında)

3. Aydınlik (PDA) Hareketi'nden ayrılmalarında hangi nesnel ve öznel şartlar belirleyici olmuştur?

4. Yol ayrımından bugüne kadar dünya ve Türkiye'deki gelişmelere bakışları ve siyaset içerisindeki konumları ne yönde biçimlenmiştir? (Dönemler itibariyle ana hatlarını anlatmaları istenecek, özellikle 1989 sonrası döneme odaklanılacak)

5. Bugünden baktıklarında;

a. Aydınlik Hareketi'nin kendileri sonrasında izlediği siyasetleri, temellendirdiği ittifakları ve ortaya attığı söylemleri "sosyalist" geçmişinden bir kopuş mu, yoksa MDD'nin bir devamı hatta bir açılımı olarak mı görüyorlar? (Burada hangi konulara süreklilikler/kopuşlar özelinde vurgu yapıyorlar?)

b. Aydınlik Hareketi'ni bugün Türkiye siyasetinde nasıl bir zeminde konumlandırıyorlar? (Anahtar kelimeler: Ergenekon-Balyoz davaları, ulusalcılık-milliyetçilik, ulusal kurtuluşçuluk-sosyalizm)

c. Aydınlik Hareketi'ni "dünya sistem" ve "sistem karşıtı hareketler" bağlamında nerede konumlandırıyorlar?

d. Bugünkü düşünsel dünyaları ile Aydınlik Hareketi çizgisi arasındaki makası her iki tarafın "değişim-dönüşümü" bağlamında nasıl yorumluyorlar?

6. Bizimle paylaşmak istedikleri başka şeyler var mı?

Fotoğraf çekimi

Teşekkür ve ayrılma

EK-3: FORM 2A

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Aydınlık Hareketi'nin Küreselleşme ve Ulus Devlet Gerilimi Bağlamında Dönüşen
İdeolojisi, Stratejisi ve Söylemleri:
Süreklilikler ve Kopuşlar Açısından Bourdieucu Bir Analiz

**YARI-YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME (DG) ÇÖZÜMLEMESİ
(SENARYOSU)**

DG Kodu:

(Çalışma planındaki kodlar kullanılacaktır. Ekstra DG yapıldığı takdirde, sonradan bunlara Tolga Gürakar tarafından kod verilecektir.)

Görüşmenin hangi kesimden kişilerle yapıldığı:

1. Hareket içerisinde başından beri bulunan 2 kadın, 2 erkek,
2. Harekete 1980 öncesinde katılmış ve onun halen mensubu olan 2 kadın, 2 erkek,
3. Harekete 1980'den 1990'ların ortasına dek süregelen dönemde katılmış 2 kadın, 2 erkek,
4. Harekete 1990'ların ortasından AKP'nin ikinci kez iş başına geçtiği 2007'ye dek süregelen dönemde katılmış 2 kadın, 2 erkek,
5. Harekete kamuoyunda bilinen adıyla 'Ergenekon' ve 'Balyoz' davaları sürecinde katılmış 2 kadın, 2 erkek,
6. Hareketin günümüzdeki gençlik teşkilatından 2 kadın, 2 erkek,

Görüşmenin kimler tarafından yapıldığı:

Moderatörün adı ve soyadı:

Gözlemcinin adı ve soyadı:

Görüşmenin yapıldığı yer:

Görüşmenin kayıt edilmesini uygun buluyor mu? 1. Uygun 2. Uygun değil

Görüşmenin tarihi:

Görüşmenin süresi:

Çözümlemenin kim tarafından yapıldığı:

Çözümlemenin tarihi:

Çözümlemenin süresi:

Görüşülen kişiye dair bilgiler

Adı / soyadı:

Yaşı:

Eğitim durumu:

Mesleği:

(Varsa) Aydınlık Hareketi ile olan kurumsal ilişkisi:

(Mensubu ise) Aydınlık Hareketine ne zaman katıldığı:

TAM SENARYO

Görüşmenin yapıldığı ortam hakkındaki görüşler:

Görüşmenin güven verici olup olmadığı ve değilse nedenleri hakkında bilgi:

EK-4: FORM 2B

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Aydınlık Hareketi'nin Küreselleşme ve Ulus Devlet Gerilimi Bağlamında Dönüşen
İdeolojisi, Stratejisi ve Söylemleri:
Süreklilikler ve Kopuşlar Açısından Bourdieucu Bir Analiz

YARI-YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME (DG) ÇÖZÜMLEMESİ (SENARYOSU)

DG Kodu:

(Çalışma planındaki kodlar kullanılacaktır. Ekstra DG yapıldığı takdirde, sonradan bunlara Tolga Gürakar tarafından kod verilecektir.)

Görüşmenin hangi kesimden kişilerle yapıldığı:

1. Hareketle 1980 öncesi dönemde yollarını ayırmış 2 kadın, 2 erkek,
2. Hareketle 1980'den 1990'ların ortasına dek süregelen dönemde yollarını ayırmış 2 kadın, 2 erkek,
3. Hareketle 1990'ların ortasından AKP'nin ikinci kez iş başına geçtiği 2007'ye dek süregelen dönemde yollarını ayırmış 2 kadın, 2 erkek,

Görüşmenin kimler tarafından yapıldığı:

Moderatörün adı ve soyadı:

Gözlemcinin adı ve soyadı:

Görüşmenin yapıldığı yer:

Görüşmenin kayıt edilmesini uygun buluyor mu? 1. Uygun 2. Uygun değil

Görüşmenin tarihi:

Görüşmenin süresi:

Çözümlemenin kim tarafından yapıldığı:

Çözümlemenin tarihi:

Çözümlemenin süresi:

Görüşülen kişiye dair bilgiler

Adı / soyadı:

Doğum yılı / yaşı: 1

Eğitim durumu:

Mesleği:

Aydınlık Hareketi'ne (PDA) ne zaman katıldığı:

Aydınlık Hareketi'nden (PDA) ne zaman ayrıldığı:

Aydınlık Hareketi (PDA) içinde almış olduğu görevler:

TAM SENARYO

Görüşmenin yapıldığı ortam hakkındaki görüşler:

Görüşmenin güven verici olup olmadığı ve değilse nedenleri hakkında bilgi:



EK-5: FORM 3

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Aydınlık Hareketi'nin Küreselleşme ve Ulus Devlet Gerilimi Bağlamında Dönüşen
İdeolojisi, Stratejisi ve Söylemleri:
Süreklilikler ve Kopuşlar Açısından Bourdieucu Bir Analiz

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME DEĞERLENDİRME (VERİ ANALİZİ) FORMU

DG Kodu:

(Çalışma planındaki kodlar kullanılacaktır. Ekstra DG yapıldığı takdirde, sonradan bunlara Tolga Gürakar tarafından kod verilecektir.)

Görüşmenin kimler tarafından yapıldığı:

Moderatörün adı ve soyadı:

Gözlemcinin adı ve soyadı:

Görüşmenin yapıldığı yer:

Görüşmenin tarihi:

Görüşmenin süresi:

Çözümlemenin kim tarafından yapıldığı:

Görüşülen kişiye dair bilgiler

Adı / soyadı:

Doğum yılı / yaşı:

Eğitim durumu:

Mesleği:

Aydınlık Hareketi'ne (PDA) ne zaman katıldığı:

Aydınlık Hareketi'nden (PDA) ne zaman ayrıldığı:

Aydınlık Hareketi (PDA) içinde almış olduğu görevler:

Alıntılar / Değerlendirmeler

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında İstanbul'da doğan araştırmacı ortaokul ve liseyi Hüseyin Avni Sözen Anadolu Lisesi'nde tamamladıktan sonra 1993 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Bölümü'ne girmiş, buradan 1997 yılında mezun olmuştur. 1998-2001 yılları arasında Yeditepe Üniversitesi'nde İşletme Yüksek Lisansı (MBA), 2008-2011 yılları arasında yine aynı üniversitede Cumhuriyet Tarihi yüksek lisansı yapmıştır. Son yüksek lisans tezi "Devrimci Dinamikler Açısından Osmanlı ve İran Çağdaşlaşması" adını taşımakta olup, bu çalışma 2012 yılında Kaynak Yayınları tarafından "Türkiye ve İran Gelenek, Çağdaşlaşma, Devrim" adıyla kitap olarak basılmıştır. 2012'de Maltepe Üniversitesi'nde Sosyoloji Doktorasına başlayan araştırmacı 2014 tarihinden itibaren bu üniversitede kısmi zamanlı dersler de vermiştir. Kendisi İngilizce ve İspanyolca bilmektedir.